

MARIA-MIHAELA AVRAM

CONSIDERAȚII
PRIVIND TRAFICUL CU OBIECTE
DE PATRIMONIU CULTURAL MOBIL
ÎN PERIOADA POSTDECEMBRISTĂ
(1990-2024)

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ

MARIA-MIHAELA AVRAM

**CONSIDERAȚII PRIVIND TRAFICUL CU OBIECTE
DE PATRIMONIU CULTURAL MOBIL
ÎN PERIOADA POSTDECEMBRISTĂ
(1990-2024)**

MARIA-MIHAELA AVRAM

**CONSIDERAȚII
PRIVIND TRAFICUL CU OBIECTE
DE PATRIMONIU CULTURAL MOBIL
ÎN PERIOADA POSTDECEMBRISTĂ
(1990-2024)**

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ

2025

Referenți științifici:

Conf. univ. dr. Gabriela-Mariana Luca

Conf. univ. dr. Simona Nicoleta Staicu

ISBN 978-606-37-2611-8

© 2025 Autoarea volumului. Toate drepturile rezervate.
Reproducerea integrală sau parțială a textului, prin orice mijloace, fără acordul autoarei, este interzisă și se pedepsește conform legii.

Universitatea Babeș-Bolyai
Presa Universitară Clujeană
Director: Codruța Săcelean
Str. Hasdeu nr. 51
400371 Cluj-Napoca, România
Tel./fax: (+40)-264-597.401
E-mail: editura@ubbcluj.ro
<http://www.editura.ubbcluj.ro/>

Cuprins

Lista abrevierilor.....	9
Ocrotirea Patrimoniului cultural – subiect de strategie națională	11
Introducere.....	17
Capitolul I. Cultura și diversitatea culturală.....	25
I.1. Cultura.....	25
I.2. Diversitatea culturală	29
Capitolul II. Patrimoniul cultural și legislația postdecembristă	33
II.1.a. Istoricul protejării patrimoniului cultural	33
II.1.b. Patrimoniul cultural mobil.....	36
II.1.c. Patrimoniul cultural imobil	39
II.1.d. Patrimoniul natural.....	40
II.1.e. Patrimoniul muzeal	41
II.2. Cercetarea, clasarea și evidența obiectelor de patrimoniu.....	46
II.3. Legislația postdecembristă	48
II.3.a. Circulația bunurilor culturale mobile în atenția specialiștilor; vidul legislativ după 1989: cauze și consecințe	48
II.3.b. Convenții internaționale la care a aderat România	51
II.3.c. Legislația în România	65
Capitolul III. Schimbarea proprietarilor.....	69
III.1. Modalități de obținere, deținere, întreținere și comercializare a obiectelor de patrimoniu cultural mobil	69
III.1.a. Moștenirea	71
III.1.b. Colecții și colecționari	72

III.1.c. Furturile din biserici și locuințe	78
III.1.d. Detectoriști și arheologi.....	80
III.1.e. Târgurile de vechituri, magazinele de antichități, casele de licitații și comerțul online.....	86
III.1.f. Traficul de frontieră a bunurilor cu valoare patrimonială	93
III.2. Mijloacele de păstrare și manipulare a obiectelor de patrimoniu cultural mobil	96
Capitolul IV. Măsurile de prevenire a infracțiunilor cu obiecte de patrimoniu cultural mobil și politicile de protejare ale autorităților române	99
IV.1.a. Securitatea bunurilor culturale.....	99
IV.1.b. Colaborarea României cu organismele polițienești internaționale .	104
Capitolul V. Studii de caz	109
V.1.a. Câteva furturi majore de-a lungul timpului	109
V.1.b. Situația în România	112
V.1.c. Obiecte de patrimoniu arheologic	116
V.1.d. Obiecte de cult	132
V.1.e. Opere de artă	139
V.1.f. Bibliofilie.....	145
V.1.g. Bunuri cu valoare etnografică.....	148
V.1.h. Locomotive	150
V.1.i. Mineralogie.....	151
V.2. Conservarea și restaurarea obiectelor de patrimoniu mobil recuperate	153
V.3. Bunuri culturale aduse ilegal în țară.....	159
Capitolul VI. Patrimoniul și educația.....	163
VI.1. Educația pentru patrimoniu	163
VI.2. Cooperarea internațională.....	167
VI.3. Educația pentru patrimoniu în învățământul românesc	168
VI.4. Pedagogia muzeală	171
VI.5. Experiențe și experimente	177
Concluzii	191

Bibliografie selectivă	197
Surse primare	197
Lucrări generale	197
Lucrări speciale	201
Bibliografie digitală	203
Anexe	211
Lista ilustrațiilor	211
Listă a reglementărilor juridice începând cu 1989	232

Lista abrevierilor

- ANAF = Agenția Națională de Administrare Fiscală.
ANAP = Agenții Naționale pentru Aarii Protejate.
ANV = Autoritatea Națională a Vămirilor.
ATHAR = Antiquities Trafficking and Heritage Anthropology Research.
BNR = Banca Națională a României.
CCC = Customs Co-operation Council.
CPUN = Consiliul Provizoriu de Uniune Națională.
CIPA = The International Committee for Documentation of Cultural Heritage.
CISPOL = Clubul Inspectorilor Șefi din Poliția Română.
DGIPI = Direcția Generală de Protecție Internă.
DGPMB = Direcția Generală de Poliție a Municipiului București.
FATF = The Financial Action Task Force.
EUROPOL = The European Union Agency for Law Enforcement Cooperation.
EUROSTAT = Oficiul pentru Statistică al Uniunii Europene.
FBI = Biroul Federal de Investigații (Federal Bureau of Investigation).
FRONTEX = Agenția Europeană pentru Poliția de Frontieră și Garda de Coastă.
GPS = Global Positioning System.
ICOMOS = Internațional Council of Monuments and Sites.
ICOM = Consiliul Internațional al Muzeelor.
IFIN-HH = Institutul Național de Cercetare-Dezvoltare pentru Fizică și Inginerie Nucleară *Horia Hulubei*.
IGPR = Inspectoratul General al Poliției Române.
INCFC = Institutul Național pentru Cercetare și Formare Culturală.
INTERPOL = The International Criminal Police Organization.
INCFC = Institutul Național pentru Cercetare și Formare Culturală.
IPJ = Inspectoratul Județean de Poliție.
MAI = Ministerul Afacerilor Interne.
MNIR = Muzeul Național de Istorie a României.

- MNȚR = Muzeul Național al Țăranului Român.
NGO = Organizație neguvernamentală
(Non-governmental organization).
OMV = Organizația Mondială a Vămilelor.
ONU = Organizația Națiunilor Unite.
OSCE = Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa.
PCN = Patrimoniul Cultural Național.
RNP = Regia Națională a Pădurilor.
SRI = Serviciul Român de Informații.
SIGNIFICANCE = Stop Illicit Heritage Trafficking
with Artificial Intelligence (project).
UNESCO = Organizația Națiunilor Unite pentru Educație,
Știință și Cultură.
UNIDROIT = Institutul Internațional pentru Unificarea Dreptului Privat.
UNTOC = Convenția Organizației Națiunilor Unite
împotriva Criminalității Organizate Transnaționale.
UNODC = Oficiul Națiunilor Unite pentru Droguri și Criminalitate.
WCO = World Customs Organization.

Ocrotirea Patrimoniului cultural – subiect de strategie națională

Este oare subiectul acestei cărți unul de interes național? Prezintă acesta o importanță atât de mare încât să fie asumat și propus atenției noastre? Răspunsul îl vor da cititorii, care desigur îl pot adăuga celor prezentate de autoare: profesoară de ISTORIE, preocupată obsesiv de un fenomen negativ, amenințator să producă multiple efecte în plan social, economic și spiritual. Atentatul la avuția culturală, națională – înlesnit de tranziția postdecembristă – conduce la pauperizare și lovește în identitatea românească, diminuând considerabil respectul de sine al cetățeanului, dar și al străinătății față de România.

Valorile culturale mobile, dar și cele imobile, materiale sau imateriale, teaurizate în instituții de stat, sau aflate în proprietate privată, sunt confruntate cu multipli factori de afectare. Cei naturali, desigur ocupă un loc important, dar și cei umani (neglijență, dezinteres, lăcomie, ostilități diverse, necunoaștere etc.), statul fiind obligat să reglementeze juridic statutul lor, să le protejeze și să prevină riscurile. Dintre principalele riscuri, cele care provin din interese financiare sunt majore, antrenând rețele de furnizori, traficanți, curieri specializați, hoți, beneficiari comanditari și protectori.

Societatea românească contemporană bulversată de schimbări radicale politice, economice și sociale, a evidențiat după decembrie 1989 întreaga gamă a traficului ilegal de bunuri culturale. Aceasta, ca perioadă, include câteva etape: anii 1990-1993; 1994-1999; 2000-2009 și 2010-prezent. Ca segmente temporare acestea se raportează la vidul legislativ, primele măsuri juridice și organizatorice preventive, urmate de 4 ani de efort pentru inițierea legilor organice pentru arheologie, monumente, muzee și implementarea unui sistem corelat de protecție (Cultură-Culte-Poliție-Vamă – organisme teritoriale specializate), respectiv ultimul segment (din 2010 începând) și acesta împărțit în 2-3 etape. În cartea de față, rezultat al unui stagiu doctoral încheiat cu succes, acestea nu sunt precis delimitate din cauze diferite: acces

limitat la surse primare – unele neclasificate, cu cazuri penale pe rol, nefinalizate; efectele perioadei COVID ș.a., dar efortul făcut de autoare, cu toate restricțiile de documentare, este răsplătit prin evaluările prezente.

Cartea întrunește așadar acele caracteristici care o individualizează: pune în vedetă factorii de mare risc pe seama integrității avuției culturale (segmentul patrimoniu mobil); prezintă cauzalitățile în contextul unui real atentat asupra acesteia; exemplifică concret, parțial desigur, din cazuistica infracțiunilor, unele specifice și enunță principal demersul educațional propatrimoniu.

Autoarea explică, de altfel, interesul său pentru subiectul tranzacțiilor ilicite de bunuri culturale, considerând că are suficiente argumente pentru a *trage concluzii benefice privind cauzele și consecințele înstrăinării unor bunuri de patrimoniu cultural și natural mobile, măsurile de prevenire și politicile de protejare a obiectelor de patrimoniu, precum și sensibilizarea publicului larg cu privire la importanța socială și economică pe care o are.*

Evaluând aspectele istoriografice, se limitează la un număr restrâns de lucrări referențiale la care adaugă însă o valoroasă documentație rezultată din dosarele de urmărire penală la care a avut acces. Analiza sa i-a spijinit demersul făcându-l explicit.

Privind **Cultura și diversitatea culturală** doamna Maria Mihaela Avram enunță și definește categorii patrimoniale culturale printr-o prismă diversității acestora, ceea ce va înlesni prezentarea subiectului. Diversitatea culturală semnifică așadar și specificitățile patrimoniale, orientându-se asupra celor vizate cu deosebire de agresiuni multiple și amenințate cu efecte deosebit de grave. Țară cu un patrimoniu cultural de mare interes pentru istoria europeană, România este prezentă în tabloul patrimonial continental cu reprezentări care o disting, începând din preistorie și până în vremurile recente: arheologic, istoric, artistic, tehnic. Contribuția la civilizația europeană se regăsește frecvent în categorii culturale vizate direct, datorită valorii de multiple interese. Cu unele excepționalități creative ne regăsim incluși chiar în prestigioasa listă a Patrimoniului Cultural și Natural Universal.

Evaluând **Patrimoniul cultural și legislația postdecembristă**, autoarea privește direct modalitățile de protecție (legislative dar și organizatorice) interne care guvernează domeniul. Desprinse cu evidență dintr-o suită de reglementări juridice profilate, cu debut în veacul al XIX-lea odată cu fondarea statului, național modern, reglementările postdecembriste s-au impus de a fi adoptate în temeiul tradiției juridice – cu evidente schimbări în

etapa postbelică, apoi a regimului politic de tip socialist – ca și a radicalelor schimbări politice determinate de Revoluția din decembrie 1989. În carte sunt cuprinse măsurile inițiate în perioada dificilă a tranziției pentru a stăvili multitudinea agresiunilor antipatrimoniu cultural și natural. Se evidențiază așadar factorii promotori ai acestora, organismele instituite, dificultățile de implementare a legislației, pierderi și eșecuri, dar și un mare efort asumat de autorități pentru adoptarea unor legi noi, de aliniere la sistemul juridic internațional, care să sprijine țara în integrarea europeană și în cea mondială. Remarc ca o completare: după anul 1977 România a absentat din dialogul și dezbaterile orientative inițiate prin UNESCO, respectiv prin ICOM și ICOMOS, iar relația cu INTERPOLUL a fost inconsecventă și de suprafață, așa nici un monument n-a fost înscris în Lista Patrimoniului Mondial cultural și natural până în 1991 (Delta Dunării – Rezervația Biosferei), iar circulația bunurilor culturale din România în lume prin mari expoziții a fost oprită.

În evaluarea condițiilor bunurilor culturale atât cele din patrimoniul statului, cât și cele din deținerea Cultelor, organizațiilor și sectorului privat, se pot desprinde critici pe seama responsabilității celor investiți prin lege să asigure protejarea bunurilor culturale (Justiție, Biserică, Vamă, Poliție, instituții descentralizate, organizații nonguvernamentale). Se include în aceste aprecieri și nivelul redus al educației propatrimoniu, cu evidente prejudecăți pe seama valorii bunurilor cultural-artistice, a celor tehnice și naturale prezente la unele autorități și nu doar la indivizi.

Schimbarea proprietarilor de bunuri culturale întrunește două aspecte esențiale: dreptul la proprietate (cu toate consecințele, mai puțin față de obligațiile patrimoniale), consfințit prin Constituție, incluzând și un complex proces de restituire (acesta precedând legile organice specializate, instituite abia în anii 2000-2004). Restituirea de bunuri culturale mobile (dar și imobile), a repus în drepturi legitime pe proprietari; statul neapelând la principiile interesului public, a despăgubirii în temeiul cheltuielilor făcute pentru păstrarea bunurilor (forțat expropriate sau naționalizate), cum s-a procedat în Ungaria, Polonia, Cehia, a retrocedat proprietarilor de drept și atunci când aceștia nu întruneau condiții de păstrare, conservare și de protecție. Piața neagră a înflorit, iar comercializarea (și ilicită) a explodat. Factori noi de interes, interni și externi, au sesizat liberalizarea nelimitată, intervenind direct în achiziții facile, la prețuri joase și odată cu oferta generoasă, s-a declanșat mecanismul alimentării acesteia prin mijloace ilegale ori, în absența unor precizări clare, paralegale.

Noul context – al anilor '90-, în plină tranziție economică, cu crize și vid legislativ, este bine surprins de autoare și arată schimbările radicale pe seama regimului și circulației bunurilor culturale, consecința fiind apariția rețelelor organizate de profitori. Singura protecție a constituit-o aplicarea din reflex a Legii 63/1974, ale cărei prevederi fuseseră însă abrogate încă din ianuarie 1990. Îngrădirea dreptului la proprietate și controlul statului asupra colecțiilor private, a produs, ca reflex postdecembrist o stare de neîncredere, a colecționarilor în primul rând. Comerțul și afacerile cu bunuri culturale – îndeosebi arheologice, numismatice, de artă, dar și rarități naturale – au sporit exponențial, iar oferta autohtonă generoasă a condus la o hemoragie și cvasi subevaluare, traficul transfrontalier a crescut la cote greu de evaluat, iar măsurile protective, până în anul 2000, s-au dovedit anemice și sincopate. Dimensiunea pierderilor din anii '90 este mare, dar se poate observa că patrimoniul volatilizat nu provine din cel muzeal, cu unele excepții când neglijența și rarissim, necinstea au produs câteva situații regretabile.

Tratând **Măsuri de prevenire a infracțiunilor cu obiecte de patrimoniu și politicile de protejare ale autorităților române**, în carte se evaluează demersurile protective din anii '93-'94 mai ales, când Programul DACIA PROPAT a anunțat coerent și asumat mai multe decizii esențiale pentru asigurarea bunurilor culturale mobile. Crearea Direcției Generale a Patrimoniului Cultural Național la Ministerul Culturii, a sectorului specializat la Ministerul de Interne și consolidarea inspectoratelor teritoriale, a fortificat sistemul. Măsuri speciale – Salvarea bunurilor culturale tehnice, etnografice de urgență, reconectarea la Interpol, criteriile pentru comercializarea bunurilor culturale etc., se numără între realizările etapei. Între sectoarele cărora li s-a acordat mare atenție a fost și cel al detectoriștilor din siturile arheologice; din păcate implicații nedorite și interese mercantile, plus permisibilitatea legislativă, n-au stopat fenomenul. Efectul: săpături ilicite, nedocumentate și un vot de blam dat arheologiei din România.

În deceniul '90, furturile de bunuri culturale din biserici au dominat, ilustrând vulnerabilități grave. Legalizarea deținerii de detectoare de metale a condus la un trafic sporit de artefacte arheologice, care au culminat cu jaful din perimetrul cetăților dacice hunedorene, dar și din arealul dunărean, în special cel dobrogean. În consecința acestora, nu doar patrimoniul arheologic a fost afectat, ci și credibilitatea specialiștilor. Evaluând corect vidul legislativ și erorile din justiție, autoarea a invederat urmările pe termen lung. De inclus între acestea și viziunea îngustă, prea limitată, a dezvoltatorilor, inclusiv a celor din zona infrastructurii, unde termenele și condițiile impuse salvatorilor (de regulă arheologi) au condus la pierderi mari.

La acest capitol apreciem exemplele, evaluarea stării de conservare și protecție și sporirea lor odată cu complexul proces de aderare la organismele comunitare. Și desprindem din acestea necesitatea intervenției prompte a statului pe seama sporirii eficienței (sporire sistemică, nu declarativă) grupurilor specializate de prevenție: muzee, direcții județene de Patrimoniu, Poliția de Patrimoniu, învățământ superior juridic și economic. Deși clamate și cunoscute, măsurile concrete au întârziat.

În **Studii de caz**, doamna Maria Mihaela Avram reușește (absolut meritoriu!) să stabilească legături de conlucrare cu mai multe Inspectorate Județene de Poliție, care i-au oferit cazuri (furturi, comercializare ilegală, export ilicit, asociere la acte criminale) ajunse în justiție în urma descoperirii și documentării lor de către poliție, atât din țară cât și din străinătate, în temeiul cooperării internaționale.

Ar fi putut adăuga recentul furt al celor 3 brățări dacice și coiful regal de la Coțofenești, care aduce critici pe seama autorităților și lipsei de previziune.

Chiar dacă numărul cazurilor este mic în raport cu realitatea, se poate desprinde fenomenul: atentat sistematic, organizat la o parte insuficient apărută a avuției României, deci o problemă de securitate națională.

Observăm că, după unele succese dobândite pe linia recuperării (vezi brățările dacice), acest demers stagnează. Explicația rezidă și-n reducerea drastică de personal calificat în Poliția de Patrimoniu, dar și în diminuarea responsabilităților ministerelor de profil protectiv.

Capitolul **Patrimoniul și educația** este legat direct de corpul central al cărții. Sunt evaluate unele documente internaționale și proiecte/ programe derivate din acestea, doctoranda considerând corect să insiste pe cele profilate pe educația propatrimoniu. Rezonăm întrutotul cu ceea ce prezintă ca experiență profesională directă – profesoară de istorie – dobândită prin activități didactice.

Interpretând și preluând recomandări de bună practică în activitățile școlare ajunge la concluzii utile pedagogiei muzeale. Utile și aplicative, în spiritul noii definiții dată muzeului (ICOM, 2022), care extinde formele tradiționale la patrimoniul imaterial, urmând ca organismele de resort din România (Cultură și Învățământ) să stabilească formele de prezentare curriculară, dar și asocierea cu Muzeul. Altcum privită, curricula permite – cu folos – introducerea Patrimoniului cultural, ceea ce va duce la un real progres în formarea tinerei generații. În acest sens în județele Timiș, Suceava, Maramureș, Ilfov, Sibiu au fost deja identificate și aplicate soluții potrivite în

această direcție. Lărgind evaluarea posibilităților de cooperare, sunt amintite lucrări de parteneriat stabilite între școală – muzeu, Rețeaua Națională a Muzeelor – Rețeaua colecțiilor și muzeelor sătești – Rețeaua muzeelor sătești private – Rețeaua Muzeelor în aer liber.

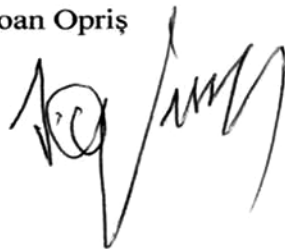
Apreciem de asemenea și revelăm latura aplicativă a acestei cărți – experimentele promovate direct în colaborare cu mari muzee din Sibiu. Incluzând aici și analiza – prin chestionar – gradului de vizitare ca și răspunsurile privind problema protejării bunurilor culturale mobile.

Imaginile anexate reprezintă doar câteva din valorile patrimoniale reținute și recuperate prin stăruința specialiștilor din organismele de resort. Acestea redau într-o redusă măsură, dar expresivă, un crâmpel din cuprinsul unui fenomen de amploare, care pretinde cu mult mai multe măsuri energice de prevenire și de combatere.

Întrucât considerăm tema deschisă, sperăm ca autoarea să continue documentarea în direcția identificării de noi cazuri, subiectul prezentând o importanță deosebită. Acesta și pentru că oferă posibilitatea utilizării de către anumiți beneficiari (cu deosebire cei din muzee, rețeaua școlară, direcții teritoriale deconcentrate, Culte, Poliție, Vamă), venind în sprijinul acestora.

Lumea contemporană și structurile euroatlantice la care România a aderat este confruntată cu riscuri majore; acestea includ și patrimoniul cultural din care se generează multiple caracteristici identitare. Or, măsurile preventive pe seama acestei avuții moștenite și garantă de libertate națională, sunt atât de importante încât nu pot fi întârziate fără riscuri radicale. Acesta carte, deci pledează pentru sprijinirea concretă a patrimoniului cultural – foarte decisiv în afirmarea individualității și specificului românesc.

Ioan Opreș

Introducere

Statele lumii sunt din ce în ce mai mult conștiente de importanța pe care o are patrimoniul cultural pentru comunitatea, regiunea și țara lor. Diversitatea culturală și dialogul intercultural se bazează pe înțelegerea și respectul reciproc pentru valorile culturale. În lumea contemporană se dezbate problema globalizării culturale, cu păstrarea identității naționale, efectelor multiculturalismului și necesitatea realizării unității în diversitate. Rolul patrimoniului cultural este cu atât mai important în contextul regionalizării și globalizării.

Un fenomen tot mai des întâlnit în lumea contemporană este traficul cu obiecte de patrimoniu cultural mobil fiind o agresiune împotriva valorilor culturale păstrate de secole de fiecare țară în parte. Am încercat să punem în valoare un număr mare de informații și documente cu privire la tema propusă, prin care am scos în evidență autenticitatea, vechimea, raritatea, importanța istorică și artistică a obiectelor de patrimoniu cultural mobil în comerțul ilegal.

Am urmarit cauzele și consecințele înstrăinării patrimoniului mobil, măsurile de prevenire și politicile de protejare a obiectelor de patrimoniu, precum și sensibilizarea publicului larg cu privire la importanța socială și economică pe care o are.

Lucrarea s-a concentrat asupra a trei direcții de cercetare, respectiv legislația postdecembristă, traficul cu obiecte de patrimoniu în comerțul ilegal și educația pentru patrimoniu. La fiecare dintre aceste capitole am analizat cazuri concrete din perioada postdecembristă, în care autoritățile române au recuperat parțial, sau integral obiecte cu valoare istorică, artistică, tehnică și etnografică.

Desigur, concluziile au depins și se factori pe care nu i-am putut determina integral sub aspect social și economic. Traficul cu obiecte de patrimoniu generează efecte de lungă durată asupra moștenirii culturale naționale. Evaluarea la scara întregii țări a daunelor produse prin traficul ilegal ne-a dezvăluit amploarea acestui fenomen și necesitatea cooperării internaționale în proiecte transnaționale de recuperare a lor. Prin aducerea

la cunoștința publicului a bogăției patrimoniului cultural mobil se încurajază formarea unui sentiment de apartenență. Cercetarea a urmărit și reacția reflectată în presă a dispariției unor valori de patrimoniu, precum și efectul vânzării pe internet a unor artefacte din proprietatea privată. Lucrarea se dorește a fi nu numai un semnal de alarmă, ci și o modalitate de conștientizare a populației cu privire la tranzacționarea obiectelor de patrimoniu cultural mobil.

Perioada postdecembristă s-a remarcat printr-o creștere îngrijorătoare a comerțului ilegal cu obiecte de patrimoniu, cauzele fiind multiple. Este necesară cunoașterea acestui fenomen la nivel național și implicit stabilirea unor măsuri mai eficiente de stopare a lui.

În afară de bibliografia de specialitate, accentul a fost pus pe documente furnizate de Inspectoratele de Poliție din țară, pentru a avea date concrete, de ultimă oră, privind traficul cu obiecte de patrimoniu cultural mobil.

De asemenea, am apelat și la mediul on-line în identificarea unor materiale informative care nu au apărut tipărite. Ne-am orientat cu predilecție asupra surselor furnizate de către Ministerul Afacerilor Externe pentru protejarea patrimoniului cultural. Informații valoroase am obținut de la muzeele și laboratoarele de restaurare a obiectelor de patrimoniu, obiecte care au fost recuperate în urma acțiunii autorităților române.

Nu în ultimul rând, am apelat la chestionarea unor persoane din instituții deținătoare de bunuri culturale mobile, cât și opinia publică, respectiv elevi din ciclul liceal, studenți și respondenți din mediul online.

Am aplicat metodologia cercetării științifice cu aplicabilitate în domeniul istoriei. Am apelat și la metoda interviului în procesul de restaurare a obiectelor deteriorate de către traficanți. O altă metodă pe care am folosit-o a fost chestionarul.

Am folosit informații din domeniul judiciar, psihopedagogiei, managementului muzeal, al conservării și restaurării, completându-le cu informații culese din cercetarea de teren.

Cu toate că lucrări privind patrimoniul cultural mobil și imobil sunt foarte numeroase, informațiile privind traficul cu aceste obiecte sunt foarte puține. Importanța lucrării rezidă în coroborarea tuturor datelor legate de comerțul cu obiecte de patrimoniu cultural mobil, pentru a le pune la dispoziția nu numai a specialiștilor, ci și a publicului larg.

Perioada postdecembristă este perioada în care societatea românească s-a schimbat profund, tranziția a cunoscut modificări, atât legislative cât și în activitatea marilor muzee. Cercetarea noastră ne-a dat posibilitatea să cooperăm cu instituțiile culturale, cu specialiști din domeniu.

Demersul nostru s-a dorit să nu se rezume doar la aspectul teoretic, ci să aibă și aplicabilitate practică, prin realizarea de către muzee a unor expoziții fotografice cu tematica traficului ilicit de obiecte de patrimoniu cultural mobil în perioada postdecembristă.

Lucrarea noastră a fost structurată pe șase capitole, concluzii și anexe. În primul capitol am definit cultura, diversitatea culturală, difuziunea culturală și efectele globalizării. În al doilea capitol am definit termenul de patrimoniu și am prezentat legislația postdecembristă. Am dezbătut problematica de cazuistică judiciară, subliniind cauzele și consecințele aplicării legislației în vigoare. Capitolul al treilea a analizat modalitățile de obținere a obiectelor de patrimoniu cultural mobil. Un punct important a fost analiza pătrunderii pe piața internă a detectoarelor de metale și consecințele folosirii ireponsabile a lor. Tot în capitolul trei ne-am axat pe cele mai importante cazuri concrete de trafic ilegal cu obiecte de patrimoniu. Măsurile de prevenire și politicile de protejare a lor le-am tratat în capitolul patru. Al cincilea capitol a prezentat cazuri concrete de trafic, recuperarea acestora și implicarea autorităților în rezolvarea acestor cazuri. Ultimul capitol a abordat problema educației pentru patrimoniu prezentând convenții, programe, proiecte, finanțări și experimente din domeniu. Am subliniat importanța managementului muzeal și a rolului pe care muzeul îl are în cercetarea, promovarea, conservarea și valorificarea obiectelor de patrimoniu cultural mobil. Concluziile au sintetizat rezultatele cercetării în actualul stadiu al problematicii traficului obiecte de valoare patrimonială.

O problemă sensibilă a fost cea a disponibilității autorităților din Poliție de a ne pune la dispoziție cazuri încă nesoluționate. Din această cauză, cercetarea noastră s-a axat în principal pe cazuri rezolvate, precum și pe activitatea laboratoarelor de restaurare și conservare a bunurilor recuperate. Demersul nostru a implicat o concentrare a datelor și o sintetizare a cauzelor și consecințelor traficului ilegal cu obiecte de patrimoniu cultural mobil.

Patrimoniul cultural însumează valorile istorice, sociale, culturale și estetice ale unui popor, sau ale unei comunități, diferențiate de cele ale altor popoare, dând acel sentiment de unitate, unicitate și apartenență, sau altfel

spus: *When we talk about heritage, whether it is cultural or natural, material or immaterial, we refer to all human achievements of exceptional value that represent the inheritance of the past that we take advantage of today and which we have to pass on to our descendants not only protected and preserved but also enriched.*¹

Păstrate de generații, obiectele cu valoare patrimonială sunt moștenite în cadrul unor familii, sau sunt expuse în instituții de cultură, promovate în cadrul unor expoziții, pentru a înțelege mai bine generațiile trecute și drumul parcurs de acel stat de-a lungul secolelor.

Fiecare națiune a încercat și încearcă să își protejeze valorile culturale, modul de viață transmis din generație în generație, inclusiv tradițiile, obiceiurile, manifestările artistice și artefactele. Descoperirea propriei moșteniri culturale și istorice trezește sentimentul de mândrie și patriotism față de realizările, contribuțiile tehnice, culturale și artistice ale înaintașilor.

Dorința de a deține asemenea valori ale culturii universale, duce din păcate la o serie de acte de vandalism, înstrăinare, însușire ilegală și valorificare pe piața neagră a antichităților a numeroase artefacte. În ciuda sistemelor și a mijloacelor de protecție, a tehnologiei avansate, a eforturilor depuse de cei responsabili de protejarea obiectelor culturale patrimoniale, grupuri organizate de infractori continuă să deposedeze muzee, biblioteci, situri arheologice, sau colecționari particulari de bunurile deținute, care ajung astfel pradă traficului ilegal.

Până în momentul de față, în literatura de specialitate românească, problematica traficului cu obiecte de patrimoniu mobil a fost abordată doar de câțiva cercetători, contribuția cea mai valoroasă și substanțială venind din partea unor personalități de marcă precum de exemplu Ioan Opreș, Radu Florescu, dar și Augustin Lazăr, Sergiu Musteață, Irina Oberlander Târnoveanu, sau Marius Ciută.

Desigur, există o multitudine de lucrări referitoare la patrimoniul cultural mobil, însă o abordare amănunțită care să includă și traficul cu aceste obiecte, o întâlnim doar la câțiva autori. Astfel, este binecunoscută lucrarea lui Virgil Cândea, *Mărturii românești peste hotare*, apărută la Editura Enciclopedică, în care sunt consemnate mii de obiecte cu valoare patrimonială aflate în afara granițelor țării. Din păcate, la majoritatea cazurilor nu se

¹ Boda Gherghina, *Strategies for Preserving and Safeguarding World Heritage Sites* in: *PLURAL*, Vol. 8, no.1, Editura ARC, Chișinău, 2020 p. 10. (Când discutăm despre patrimoniu indiferent că este cultural sau natural, material sau imaterial ne referim la toate realizările umane de valoare excepțională care reprezintă mostenirea trecutului de care noi beneficiem astăzi și care trebuie să o transmitem descendenților noștri, nu doar protejată și păstrată ci și îmbogățită.)

cunoaște modul în care au ajuns acele obiecte în străinătate, dacă au fost donații, furturi, pradă de război, confiscări, sustrageri în perioadele de dominație străină, sau simple achiziții. Conform enciclopediei, zeci de mii de obiecte din patrimoniul cultural românesc se află încă în afara țării, în colecții particulare, muzee, arhive, biblioteci, fără posibilitatea recuperării lor.

Un punct de reper au fost și lucrările privind tezaurile românești peste hotare, precum albumul despre *Tezaurile transilvane la Kunsthistorisches Museum din Viena*, realizat de profesorul Radu Florescu și Ion Miclea.²

Până în momentul de față din informațiile pe care le deținem nu există o încercare de analiză la nivel național a fenomenului.

O lucrare exhaustivă privind traficul cu obiecte de patrimoniu cultural mobil, este de altfel imposibil de realizat în fiecare zi apărând noi date și exemple. Din acest motiv lucrarea noastră s-a concentrat asupra celor mai importante cazuri și a celor mai puțin cunoscute.

Informații privind patrimoniul românesc pot fi găsite de exemplu, în afara lucrărilor de specialitate, în bazele de date ale muzeelor, în ghidurile online ale colecțiilor României, în cataloagele online, în programul informatic DOCPAT privind evidența patrimoniului cultural mobil, în cataloagele de carte veche românească, în bibliotecile digitale, în atlasele etnografice, în listele patrimoniului UNESCO, în lista monumentelor istorice din România, în fonotecii, sau colecții de fotografii etc.

Consultând aceste surse specificate în lucrare, chiar dacă nu le-am citat decât parțial, nefăcând referire la traficul cu obiecte de patrimoniu, cititorul își poate forma o imagine a complexității și diversității patrimoniului, sub toate formele sale.

Lipsa informațiilor privind modul în care a avut loc schimbarea proprietarilor face ca tematica traficului cu obiecte de patrimoniu mobil să fie mai puțin reprezentată în literatura de specialitate, puțini autori abordând această temă dificilă.

Din această cauză ne-am orientat spre consultarea informațiilor primare, furnizate de Inspectoratele Județene de Poliție, singurele deținătoare a cazurilor de urmărire penală privind traficantii cu obiecte de patrimoniu cultural mobil după 1989. Din păcate, am întâmpinat o anumită reticență din partea anumitor Inspectorate, fie din cauza cercetărilor aflate în curs de desfășurare, fie din lipsa unor evidențe clare, sau din simplu dezinteres în

² Florescu Radu, Miclea Ion, *Tezaurile transilvane la Kunsthistorisches Museum din Viena*, Editura Meridiane, București, 1979.

furnizarea unor asemenea informații. Au fost însă câteva inspectorate care au răspuns cu promptitudine solicitărilor noastre, respectiv Inspectoratele din Cluj, Neamț, Hunedoara, Dolj care ne-au pus la dispoziție informații inedite, sau mai puțin cunoscute, din activitatea lor de urmărire a traficantilor de bunuri culturale.

Trist este faptul că, datorită sistemului judiciar complex și uneori lent, anumite fapte penale au fost prescrise, inculpații scăpând de urmărirea penală.

O sursă foarte importantă de informații au constituit-o lucrările renumitului istoric și profesor universitar dr. Ioan Oприș³, a cărui activitate s-a axat pe tema patrimoniului cultural, dar și a traficului cu obiecte de patrimoniu cultural mobil. Lucrările cercetătorului Lazăr Augustin și Condruz Aurel au constituit și ele o sursă bibliografică semnificativă, fiind cunoscută preocuparea lor pentru salvagardarea patrimoniului național. Astfel, lucrarea *Combaterea criminalității contra patrimoniului European* ne-a edificat în privința răspândirii fenomenului. Ne-au ajutat în analiza cauzelor traficului ilegal de obiecte de patrimoniu articolele publicate în revistele de specialitate, de către istoricul Marius Ciută, mai ales în ceea ce privește activitatea detectoriștilor și importanța elaborării unor legi referitoare la reglementarea activității acestora, menite să împiedice răscolirea siturilor arheologice și pierderea de informații prețioase. Cercetătorul Fătuloiu Dan Valentin s-a axat în cercetările lui pe reîntregirea patrimoniului cultural național și universal, prin recuperarea unor bunuri culturale și arheologice până în anul 2007.

De ajutor ne-au fost și lucrările de specialitate publicate de specialiști străini, chiar dacă nu făceau referire la spațiul românesc. Bazele de date alcătuite în diferite părți ale lumii, facilitează urmărirea traseului urmat de anumite opere de artă, sau obiecte de patrimoniu traficate. O lucrare interesantă este cea privind *Viața aventuroasă a operelor de artă*, a lui Hans H. Pars apărută în 1974 și reeditată în 1979 care, conform lui Vasile Drăguț prezintă primejdiile la care sunt expuse operele de artă, de la furtul izolat până la jafurile în masă, un nesfârșit cortegiu de nemernicii în care nu știi ce

³ Oприș Ioan, *Patrimoniul cultural național între lege și fărădelege*, Editura Stefadina, București, 2018; *Idem*, *Muzee și colecții; Museums and Collections*, Editura Alcor Edimpex, București, 2015; *Idem*, *Protejarea măturilor cultural-artistice din Transilvania și Banat după Marea Unire*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1988; *Idem*, *Ocrotirea patrimoniului cultural*, Editura Meridiane, București, 1986.

să deplângi mai întâi: batjocorirea unei creații fără pereche, sau degradarea ființei umane, a societății care face posibile asemenea nelegiuiri.⁴

Desigur, lucrările consultate se refereau la anumite perioade de timp, până în momentul publicării lor, neexistând o lucrare de amploare care să cuprindă toate aceste recuperări din 1989 până în prezent. Din acest puzzle, am încercat să alcătuim o imagine cât mai apropiată de realitatea din teren.

Legislația postdecembristă consultată ne-a edificat în privința lacunelor existente, care au permis părăsirea țării a nenumărate obiecte de patrimoniu, ca și în privința măsurilor de prevenție luate ulterior pentru protejarea patrimoniului cultural național. Acțiunile organizate de Ministerul Culturii și Poliția de Patrimoniu, a autorităților românești pentru recuperarea obiectelor de patrimoniu mobil depistate în afara granițelor țării, au contribuit la reîntregirea avuției naționale, edificându-ne asupra eforturilor depuse de Statul Român în vederea protejării și recuperării valorilor românești.

Târgurile de antichități sunt o altă sursă de informații, prea puțin folosită, multe obiecte comercializate fiind rezultatul sustragerii lor, fie din biserici, fie din posesia unor proprietari particulari, sau chiar din colecții publice. Poliția de patrimoniu a recuperat din aceste târguri atât obiecte de patrimoniu furate din țară, cât și unele intrate ilegal în țară. Am reprezentat în anexe doar târgul de antichități din Sibiu, la care am avut acces, deși informațiile din lucrare se referă la recuperarea unor obiecte de patrimoniu din târgurile de antichități de la Negreni, pe raza județului Cluj.

De ajutor ne-au fost și discuțiile și interviurile realizate în cadrul Complexului Național Muzeal Astra, în Pavilionul de conservare-restaurare, cu muzeograful Ionescu Alina Gianina, care a avut amabilitatea să ne furnizeze informații deosebit de importante, privind restaurarea obiectelor de patrimoniu recuperate de la infractori, care au ajuns în muzeu și necesitau o restaurare complexă, înainte de a-și relua locul în cadrul muzeelor.

Am urmărit în lucrare o sistematizare a tuturor acestor informații, completate cu altele inedite, pentru a realiza o analiză și o prezentare într-o formă concisă, a celor mai importante exemple, pentru a avea o imagine de ansamblu asupra fenomenului traficului cu valori patrimoniale.

Demersul nostru a implicat o concentrare a datelor și o sintetizare a cauzelor și consecințelor traficului ilegal cu obiecte de patrimoniu cultural mobil.

⁴ Drăguț Vasile, *Prefață la vol. Ruth Seydewitz, Max Seydewitz, Operațiunea Linz; cel mai mare jaf de opere de artă al tuturor timpurilor*, Editura Meridiane, București, 1979.

Pe lângă o analiză a factorilor care determină amplificarea traficului ilegal cu obiecte de patrimoniu cultural lucrarea se dorește a fi un semnal de alarmă privind ignoranța și ignorarea de către marele public a importanței protejării și recuperării artefactelor. Ignoranța este cel mai mare dușman al valorilor patrimoniale. A recunoaște un obiect aparținând avuției naționale și a reacționa pentru protejarea lui, este o necesitate și o prioritate în educarea tinerei generații.

Pe scurt lucrarea constituie o privire de ansamblu asupra traficului ilicit cu obiecte de patrimoniu, cu exemplificarea celor mai reprezentative cazuri, cu analizarea mijloarelor prin care obiectele își schimbă proprietarul, cu expunerea deficiențelor în prevenirea și protejarea lor, cu dezvăluirea greutăților întâmpinate în recuperarea și restaurarea lor.

Capitolul I

Cultura și diversitatea culturală

I.1. Cultura

Termenul de cultură îmbracă numeroase conotații. Noțiunea de cultură o folosim atunci când vorbim de contexte sociale, politice, educaționale, în domeniul artei, sau al literaturii. Astfel, folosim termenul în relație cu diferitele culturi naționale, precum cultura românească, cea americană, sau europeană, dar și la nivelul unei persoane, care are de exemplu cultură generală, sau o vastă cultură, precum și atunci când ne referim la diferite acțiuni educative, sau culturale. Semnificația noțiunii de cultură s-a extins căpătând sensuri noi, ca de exemplu cultură politică, militară, sau religioasă.⁵

Definirea termenului de cultură a preocupat numeroși gânditori, ajungându-se la constituirea unei științe a culturii. Au fost elaborate definiții și teorii din partea unor antropologi, sociologi, sau filologi, fiecare abordând tema dintr-un alt unghi: *Perioada contemporană înregistrează două viziuni în definirea culturii: prima limitând conceptul de cultură la „elaborarea valorilor din sfera artisticului sau științificului”, iar cea de-a doua extinde aria de cuprindere la „explorarea, fără discernământ, a acestui concept la întreaga viață socială”.*⁶

Cultura este dobândită și nu înnăscută, prin preluare, asimilare și interiorizare și poate fi împărtășită tuturor oamenilor. Achiziția culturală are efect benefic asupra indivizilor și colectivităților prin preluare, internalizare și asimilare.⁷

Cultura și moștenirea culturală ne definesc ca popor, dându-ne acel sentiment de apartenență și de unitate cu generațiile trecute și viitoare. Diversitatea culturală și dialogul intercultural se bazează pe înțelegerea și respectul reciproc pentru valorile culturale. În lumea contemporană se dezbate problema globalizării culturale, cu păstrarea identității naționale, a

⁵ Drăghici Elisaveta, *Relația dintre cultură și societate: delimitări conceptuale*, în: *Analele Universității Dunărea de Jos din Galați*, fascicula XX, Sociologie nr. 11, 2016, p. 31.

⁶ *Ibidem*, p. 33.

⁷ *Ibidem*, p. 37.

efectelor multiculturalismului și necesitatea realizării unității în diversitate. Rolul patrimoniului cultural este cu atât mai important în contextul regionalizării și globalizării.

Cultura se caracterizează prin diversitate, unii cercetători asemănându-o unui iceberg prin amploarea domeniilor și multitudinea aspectelor invizibile la prima vedere.

Pentru prima dată antropologul britanic Edward Burnett Taylor a dat o definiție clară a conceptului de cultură în lucrarea sa „*Primitive culture*”, apărută în Londra în anul 1871. El o definea astfel: *Cultura, luată în sensul său larg, etnografic, este acel întreg complex care include cunoștințe, credințe, artă, morală, legi, obiceiuri, însușite de om ca membru al societății.*⁸

De-a lungul anilor a apărut o multitudine de definiții ale culturii, ajungându-se la peste 150. În DEX ea este definită drept: *Totalitatea valorilor materiale și culturale create de omenire în procesul practicii social-istorice, precum și a instituțiilor necesare pentru crearea și comunicarea acestor valori.*⁹

În viziunea altor antropologi, ea este văzută ca fiind stilul de viață și tradițiile învățate și obținute pe cale socială, sau ca regulile mentale de acțiune și vorbi, împărtășite de membrii unei societăți date, formând un fel de gramatică a comportamentului: *Acțiunile sunt astfel văzute mai degrabă ca fenomene sociale decât culturale. Această distincție tind să o facă unii antropologi atunci când scriu despre antropologia socială și o disting de antropologia culturală.*¹⁰

În cadrul conferinței generale UNESCO din 2 noiembrie 2011 s-a definit termenul de cultură ca fiind: *...totalitatea caracteristicilor spirituale, materiale, intelectuale și emoționale ce caracterizează o societate, sub diferite forme de viață, conviețuire, tradiții etc.*¹¹

În România singurul institut care are ca obiectiv studierea, cercetarea, precum și furnizarea de date în domeniul culturii, este Institutul Național pentru Cercetare și Formare Culturală (INCFC). Acesta a organizat la data de 17 noiembrie 2022, în cadrul Bibliotecii Naționale a României, a noua ediție a Conferinței Naționale a Managerilor Culturali. Au participat peste 150 de manageri din instituțiile publice de cultură, specialiști în domeniul cultural și reprezentanți ai autorităților. Conferința s-a axat pe strategia

⁸ Ferraro, Gary, *Cultural Anthropology. An Applied Perspective*, West Publishing Company, St. Paul, Minneapolis, 1995, p. 16.

⁹ *Dicționarul explicativ al limbii române*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1975, p. 217.

¹⁰ Avram Sultana, *Incursiune în antropologie*, Editura Techno Media, Sibiu, 2007, pp. 21-22.

¹¹ https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/738-741.pdf

sectorială din domeniul culturii în perioada 2023-2030 fiind o oportunitate pentru specialiști de a schimba idei, care să contribuie la promovarea unui management cultural performant. În discuțiile de la conferință s-a dezbătut și problema strategiilor manageriale post-pandemice. Un punct important din program s-a axat pe responsabilitățile din sistemul de învățământ universitar și postuniversitar, pentru identificarea modalităților de îmbunătățire a ofertei educaționale în domeniu.¹²

Personalitatea umană este modelată prin cultură, deoarece cultura este cea care transmite modelele comportamentale, reacțiile dobândite și învățate, ea păstrând experiența socială și cognitivă și formele în care se exprimă conștiința de sine a unei societăți.¹³

Conform spuselor lui Lucian Blaga, omul nu poate evada din sfera culturii, deoarece i-ar afecta calitatea de om. Pe de altă parte, Al. Tănase pune cultura în corelație cu patru sisteme de referință, respectiv natură, societate, conștiință individuală/ socială și personalitatea umană.¹⁴

În perioada contemporană s-au intensificat dialogurile și schimburile culturale datorate și extinderii sistemului mediatic, culturile naționale comunicând între ele, în eforturile de cunoaștere și înțelegere a celuilalt.

Multiculturalitatea, sau pluralismul cultural, reprezintă prezența pe teritoriul unui stat a mai multor comunități culturale, de natură etnică, națională, sau religioasă, care doresc să-și protejeze valorile și identitatea proprie. În condițiile globalizării, minoritățile culturale din statele multiculturale trebuie să se acomodeze și chiar să se integreze în noile patrii. Multiculturalismul ca teorie politică are, ca și cultura, mai multe definiții și interpretări. Multiculturalismul este determinat de o multitudine de factori și are implicații politice, economice și sociale. Diversele comunități culturale doresc să fie recunoscute în cadrul statului național și să-și păstreze propria identitate culturală. Antropologii folosesc și termenul de relativism cultural, prin care toate culturile sunt considerate ca fiind egale.

Culturile interacționează și se intersectează permanent, nefiind izolate, diversitatea culturală fiind o caracteristică a umanității. Există și momente de discontinuitate în evoluția culturilor, creativitatea ducând la apariția

¹² <http://www.cultura.ro/cultura-cu-prioritate-este-indemnul-strategiei-sectoriale-domeniul-culturii-2023-2030> ; <https://www.culturadata.ro/cnmc-2022/>

¹³ https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Diversitatea%20culturala%20si%20modificarea%20componentelor%20vietii%20sociale_0.pdf

¹⁴ *Ibidem*, p. 64.

noului în sfera vieții culturale. Geneza valorilor culturale depinde de aspirațiile, disponibilitățile creative și aspirațiile colectivității.¹⁵

Politica de asimilare a diversității, practică de unele state, care consideră că grupurile minoritare trebuie să adopte valorile majorității, se manifestă prin restrângerea, de exemplu, a dreptului de folosire a limbii și a religiei proprii doar în domeniul public și nu în sfera privată.¹⁶

În *Agenda europeană pentru cultură într-o lume în proces de globalizare*, Comisia europeană lansează o serie de propuneri concrete, menite a îndeplini obiectivele comune în procesul de integrare europeană. Prioritățile agendei sunt legate de:

- diversitatea culturală și dialogul intercultural, prin mobilitatea formelor de expresie artistică și consolidarea competențelor interculturale și a dialogului intercultural;
- stimularea și promovarea creativității în educație și dezvoltarea de parteneriate între sectorul cultural și alte sectoare;
- dezvoltarea dialogului politic în domeniul cultural, precum și promovarea schimburilor culturale dintre țările UE și țările terțe, inclusiv acordarea de sprijin financiar pentru conservarea patrimoniului cultural.¹⁷

Societățile odată ce au progresat, au înlăturat o parte din cultura materială a generațiilor trecute. Distrugerile bruște cauzate de calamități naturale, războaie, de regimuri politice, dar și distrugerile lente, ca efect al creșterii demografice, expansiunii teritoriale a localităților, dezvoltării infrastructurii rutiere și feroviare, a zonelor industriale și de exploatare a resurselor naturale, construirii de canale de navigație și sisteme de irigație, de agricultura intensivă și defrișări, de amenajarea cursurilor râurilor și fluviilor, de construirea de hidrocentrale și altele, au contribuit uneori la distrugerea urmelor civilizațiilor trecute.¹⁸

Cultura este văzută ca o cenușă de către economiști, de companiile private, sau de stat, care consideră că aceasta nu produce bunuri materiale, tehnice, sau de larg consum. Această părere este total eronată, deoarece patrimoniul cultural este format din nenumărate bunuri remarcabile prin

¹⁵ <https://www.marxists.org/romana/tematica/filozofie/mdi/c09.htm>

¹⁶ Rusu Marinela, *Co-existență multiculturală într-o lume globalizată*, în: *Diversitate interculturală; cultură și societate*, Volumul II, Editura Ars Longa, Iași, 2017, p. 12.

¹⁷ https://publications.europa.eu/resource/ellar/337d1fae-13c8-4919-9739-0ae31f5c6e1f.0020.02/DOC_2

¹⁸ Oberlander-Târnoveanu Irina, *Patrimoniul arheologic în perioada modernă*, în *Arheologia și politicile de protejere a patrimoniului cultural în România*, Culegere de studii, Editura Arc, Chișinău, 2014, p. 13.

istorie, artă și tehnica realizării lor. În comparație cu cele executate în perioada de față, produsele culturale aparținând multor generații, nu pot să-și piardă rostul, arătând pe scara istoriei cum a evoluat societatea. Ele și-au sporit valoarea contribuind la moștenirea națională.¹⁹

I.2. Diversitatea culturală

Conceptul de diversitate culturală a fost dezbătut la Convenția UNESCO din 20 octombrie 2005, afirmându-se că diversitatea culturală constituie un patrimoniu comun al umanității și trebuie protejată și păstrată în beneficiul tuturor. Ea poate fi ocrotită numai dacă sunt garantate drepturile omului și libertățile fundamentale consfințite în Declarația Universală a Drepturilor Omului, sau garantate de dreptul internațional. *Diversitatea culturală se referă la multiplele moduri în care se exprimă culturile grupurilor societăților.*²⁰

Diversitatea culturală și dialogul intercultural se bazează pe înțelegerea și respectul reciproc pentru valorile culturale.

Diversitatea culturală formează o lume complexă, măbind numărul posibilităților de exprimare și îmbogățind capacitățile și valorile umane. Lumea cu cât este mai diversificată din punct de vedere cultural, cu atât se pot descoperi noi moduri, opțiuni, de a vedea lucrurile. Drept urmare, trebuie să scoatem în evidență diversitatea culturală, pentru că fără ea, lumea ar fi mult mai săracă.

Schimbările culturale se produc datorită a două procese de bază: schimbările interne (inovațiile) și schimbările externe (difuziunea culturală). Inovațiile pot fi răspândite în alte culturi, deși pot să apară aceleași inovații independent, în perioade, sau culturi diferite. Schimbările culturale interne implica inventivitatea, creativitatea și în unele cazuri genialitatea.

Componentele diversității culturale sunt: *multiculturalitatea, etnodiversitatea, drepturile culturale, diversitatea religiilor, credințelor și obiceiurilor. În consecință, diversitatea culturală presupune o abordare integratoare în domeniile politicului, economicului, socialului și legalului.*²¹

¹⁹ Opreș Ioan, *Patrimoniul cultural național între lege și fărădelege*, Editura Stefadina, București, 2018, p. 80.

²⁰ Art. 4 pct. 1 din *Convenția UNESCO privind protecția și promovarea diversității de expresie culturală* (2005).

²¹ Caraman Iurie, *Diversitatea culturală și modificarea componentelor vieții sociale*, în *Revista de Filosofie, Sociologie și Științe Politice*, nr. 2 (153) – 2010, p. 65.

Difuziunea culturală, respectiv răspândirea elementelor culturale de la o societate la alta, are un rol deosebit, fiind responsabilă pentru majoritatea schimbărilor culturale din lume.²² Prin difuziune se răspândesc cunoștințe, valori, idei, materiale, comportamente, simboluri, sau practici. Antropologii s-au întrebat cum elemente culturale identice, sau similare, se întâlnesc la societăți din întreaga lume, fără un contact direct și cu mult înaintea apariției instrumentelor de comunicare. Principiile generale ale difuziunii culturale, acceptate de majoritatea antropologilor și sociologilor sunt:

1. *Societatea, sau grupul social care împrumută elemente de la altul, vor modifica sau adapta aceste elemente, pentru a se încadra în propria lor cultură.*
2. *În mod obișnuit, numai elementele unei culturi străine se încadrează în sistemul de credințe deja existent al culturii gazdă care va fi împrumutat.*
3. *Aceste elemente culturale care nu se încadrează în sistemul de credințe existent al culturii gazdă vor fi respinse de membrii grupului social.*
4. *Elementele culturale vor fi acceptate numai în cultura gazdă dacă sunt utile în cadrul acesteia.*
5. *Grupurile sociale care împrumută elemente culturale sunt mult mai probabil să împrumute din nou în viitor.*²³

Schimbările culturale se pare că au loc mai rapid în societățile moderne, complexe, industrializate, decât în cele mici, simple din punct de vedere tehnologic, însă cu siguranță au loc în orice societate.²⁴

În lumea contemporană se dezbate problema globalizării culturale, cu păstrarea identității naționale și necesitatea realizării unității în diversitate. La prima vedere, tezaurul cultural, obiceiurile, tradițiile, au de suferit din cauza posibilității uniformizării culturale, datorate în primul rând mijloacelor mass media, respectiv presă, radio, televiziune, internet.²⁵ Cu toate acestea, statele naționale pot interveni printr-o legislație protectoare a moștenirii culturale. Globalizarea are efecte pozitive și negative. Scepticii contestă îmbogățirea culturală prin simbioză, punând accentul pe efectele negative: *Cultura tradițională a societăților dispare, sau se preface în spectacol și marfă (McDonaldizarea), cultura umanistă e eliminată tot mai mult de tehnosciența invadatoare și transformată într-o pseudo-știință. Omul mondial sau globalizat,*

²² Gary Ferraro, *op. cit.*, p. 22.

²³ <https://ro.eferrit.com/intelegerea-difuziei-in-sociologie/>

²⁴ *Ibidem*, p. 330.

²⁵ Isac Claudia, Ecobici Nicolae, *Efectele Globalizării*, Microsoft Word – 2.10.doc (utgjiu.ro)

omul centrat doar economic, riscă să devină omul atomizat care trăiește numai pentru producție și consum, golit de cultură, politică, sens, conștiință, religie și orice transcendență.²⁶

Un interesant punct de vedere a fost formulat de Dumitru Zaiț în articolul *Globalizare și etnocentrism*, unde afirma că: *Globalizarea este, în fond, manifestarea etnocentrismului în sensul conservării culturii și civilizației (unui grup, individului, la limita extremă) prin extensie, expansiune, dominație, impunere, recunoaștere, sau asumare (expansiunea și dominarea devenite în timp creștere a interdependențelor și apoi integrare la nivel planetar).*²⁷ Autorul a identificat între globalizare și etnocentrism elemente comune, dar și de diferențiere. Astfel, față de globalizare, etnocentrismul se individualizează prin faptul că se manifestă în dublu sens, unul izolaționist și altul expansionist. Izolaționist prin faptul că specificitatea etnică și culturală este conservată, iar expansionist deoarece o anumită specificitate culturală este extinsă prin impunere, persuasiune, sau asumare liberă, asupra altor zone, regiuni, sau țări.²⁸ Globalizarea se realizează prin integrare.

Se vorbește mult de o cultură globală de tip american, datorită distribuției la scară largă a produselor americane, fără însă să fie acceptată cu aceeași pondere peste tot în lume. Rezultatul procesului de globalizare culturală este însă o combinație de culturi re-teritorializate și nu o expansiune a unei culturi străine, precum cea americană.²⁹ *În general cultura se asociază cu anumite locuri, dar schimbările care au avut loc în ultimii ani au condus la alterarea culturii inițiale, create în spațiul respectiv și apariția altui tip de cultură, mai mult sau mai puțin schimbată. Astăzi principala caracteristică a culturii este deteritorializarea și reteritorializarea acesteia, ca urmare a schimbului de populație, de bunuri, capital și informație.*³⁰

Dezvoltarea transporturilor și mijloacelor de telecomunicație a stat la baza schimburilor culturale, turismul având un impact serios asupra culturii tradiționale. Împrumuturile culturale nu s-au mărginit doar la produse manufacturiere, ci și la tradiții și obiceiuri. Un exemplu este sărbătoarea Halloween-ului, care este astăzi foarte populară în țări care nu au un contact

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ Zaiț Dumitru, *Globalizare și etnocentrism*, în: *Cross-Cultural Management Journal*, vol.III, Issue 1 (4) 2001, p. 5.

²⁸ *Ibidem*, p. 5.

²⁹ Săgeată Radu, *Globalizare culturală și cultură globală; global și local în geografia culturală*, Editura Universitară, București, 2009, p 38.

³⁰ *Ibidem*, p. 37.

direct cu țara de origine, ea fiind întâlnită de exemplu în China, deși acolo există o sărbătoare similară tradițională.³¹

Mediul virtual prin metodele și instrumentele specifice, contribuie la universalizarea patrimoniului cultural local, având un potențial de difuzare dincolo de granițele politice, administrative, sau sociale: *În acest teritoriu, opoziția globalizare – identitate culturală poate fi surmontată prin universalizarea elementelor identitare și a valorilor patrimoniului cultural.*³²

În strânsă legătură cu globalizarea au apărut de-a lungul timpului concepte ca universalizare, mondializare, internaționalizare, omogenizare, glocalizare, globalism, mondialitate, geomodernitate, noua ordine mondială, sau spiritualizarea frontierelor.³³

Când vorbim despre cultură, nu putem să nu amintim de personalitățile din mediul cultural. Importanța culturii a fost subliniată în nenumărate rânduri de mari gânditori ai culturii naționale și universale. Astfel, Lucian Blaga, în lucrarea *Trilogia Culturii* afirma: *Cultura este expresia directă a unui mod de existență sui generis, care îmbogățește cu un nou fir, cu o nouă culoare canavaua cosmosului. Omul a devenit creator de cultură în clipa promițătoare de tragice măreții, când a devenit cu adevărat OM, în momentul când a început să existe astfel, adică structural pe un alt plan decât înainte, în alte dimensiuni, pe podișul sau în tărâmul celălalt, al misterului și al revelației.*³⁴

³¹ <https://thinkglobalheritage.wordpress.com/2017/11/21/how-globalization-affects-cultural-heritage/>

³² Pop Florin-Vasile, *Universalizarea patrimoniului cultural local. Studiu de caz: Bisericile de lemn din țara Lăpușului* în: *Memoria Ethnologica* Nr . 66-67 ianuarie-iunie 2018 (An XVIII), p. 126.

³³ Săgeată Radu, *Globalizare culturală și cultură globală; global și local în geografia culturală*, Editura Universitară, București, 2009, p. 20.

³⁴ Blaga Lucian, *Trilogia culturii – Orizont și stil*, Editura pentru Literatură Universală, București, 1969, p. 176.

Capitolul II

Patrimoniul cultural și legislația postdecembristă

II.1.a. Istoricul protejării patrimoniului cultural

Termenul de patrimoniu provine de la latinescul *patrimonium*, la plural *patrimonii*, în franceză *patrimoine*.³⁵

Termenul de patrimoniu, sau moștenire culturală, cuprinde mai multe categorii:

a) patrimoniul cultural tangibil, care cuprinde la rândul lui:

1. patrimoniul cultural mobil, respectiv documente, monede, sculpturi, tablouri, obiecte de podoabă, obiecte de uz casnic, artefacte, bunuri etnografice etc.
2. patrimoniul cultural imobil, respectiv situri arheologice, monumente etc.
3. patrimoniul subacvatic, respectiv epave, ruine subacvatice etc.

b) patrimoniul cultural intangibil, compus din tradiții orale, ritualuri, arte interpretative etc.

c) patrimoniul natural.

Mai simplu spus, patrimoniul reprezintă totalitatea bunurilor care aparțin unei colectivități, ori a unui stat.

La sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, pe plan internațional, respectiv național, s-a pus problema elaborării unui cadru normativ în ceea ce privește protecția patrimoniului cultural. Organizațiile internaționale guvernamentale și neguvernamentale, cum ar fi UNESCO, Consiliul Europei, ICOMOS, ICOM etc. au contribuit la acest fapt.

După a doua jumătate a secolului al XX-lea, problema ocrotirii patrimoniului, a eticii și deontologiei profesionale, a devenit un subiect tot mai des discutat în cadrul asociațiilor și societăților răspunzătoare de

³⁵ *Dicționarul explicativ al limbii române*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1975, p. 661.

păstrarea și conservarea obiectelor de patrimoniu. Asociația Americană de Antropologie a fost printre primele organizații, care a elaborat o procedură privind reguli de etică profesională, în anul 1967. Aceasta era de fapt o declarație privind problemele cercetării și eticii în domeniul antropologiei. În anii 1980 au luat naștere un șir de organizații în întreaga lume preocupate de protejarea patrimoniului arheologic și anume:

- Consiliul Internațional al Muzeelor,
- Asociația Australiană a Arheologilor,
- Societatea pentru Antropologie Aplicată,
- Asociația Națională pentru Practicarea Antropologiei,
- Congresul Mondial de Arheologie etc.³⁶

Activitățile de ocrotire a patrimoniului cultural apar ca urmare a interesului pe care indivizii, grupurile, comunitățile și mai apoi statul le manifestă față de cultură, prin măsurile pe care aceștia le iau, fie că este vorba de măsuri legislative, instituționale, sau judiciare. Odată cu dezvoltarea economico-socială, societatea și-a creat norme, respectiv sisteme juridice potrivite. Cu alte cuvinte, putem afirma faptul că fiecare epocă a inovat, a reinovat, ideile trecând rapid din domeniul politic, ori economic la cel cultural, unde s-au pus în evidență valorile morale.³⁷

Cât privește problema responsabilității unei bune păstrări a patrimoniului, aceasta a apărut în Secolul Luminilor mai exact în secolul al XVIII-lea, în Europa, mai apoi în secolul al XIX-lea cunoscând îmbunătățiri de ordin teoretic, respectiv practic.

Dacă ne referim la România, acest lucru s-a desfășurat prin intermediul elitelor, care erau interesate de patrimoniul cultural Occidental, procesul fiind mai lent decât în celelalte state europene, respectiv Anglia, Franța, Italia, sau Germania. Preocuparea pentru cultură și artă s-a materializat la noi prin decretul dat de Al. I. Cuza în 5 octombrie 1864 în vederea înființării Școlii Naționale de Arte Frumoase, ca urmare a demersurilor pictorilor Theodor Aman și Gheorghe Tătăreanu. Din punct de vedere legislativ Pavel Kisseleff a luat primele măsuri clare și elaborate în problema patrimoniului cultural în timpul administrației militare ruse. Mai târziu, între anii 1871-1893, în timpul domniei lui Carol I s-au luat măsuri organizatorice și

³⁶ Musteață Sergiu, *Arheologia și politicile de protejare a patrimoniului cultural în România. Culegere de studii*, Editura Arc, Chișinău, 2014, p. 77.

³⁷ Opreș Ioan, *Protejarea măturilor cultural-artistice din Transilvania și Banat după Marea Unire*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1988, p. 9.

legislative, susținute și de către Mihail Kogălniceanu, Titu Maiorescu, Theodor Aman, Spiru C. Haret etc.³⁸

Reginele României și anume Elisabeta, mai apoi Maria, au contribuit substanțial la ocrotirea moștenirii culturale.³⁹

În anul 1874, la inițiativa lui Titu Maiorescu se înființează o Comisie specială condusă de V. Boerescu și mai apoi V. A. Urechia, care execută lucrări de inventariere și de cercetare sistematică a moștenirii culturale.

La inițiativa istoricului Nicolae Iorga, la data de 14 aprilie 1932, a fost promulgată Legea bibliotecilor și muzeelor publice comunale. Această lege a fost apreciată ca fiind foarte importantă din punct de vedere al reglementării juridice în domeniul patrimoniului cultural, din perioada interbelică. Legea prevedea că: *nici un obiect de muzeu, nu poate fi scos din țară, fără aprobarea statului și dacă e de vânzare, statul își rezervă dreptul de preemțiune.*⁴⁰

Patrimoniul cultural fiind expresia valorilor, credințelor, cunoștințelor și tradițiilor care au rezultat de-a lungul timpului din interacțiunea factorilor umani cu cei naturali, evoluția lui este una continuă, contribuind fundamental la dezvoltarea umană și la creșterea calității vieții colective. Patrimoniul cultural trebuie să ne inspire atât pe noi contemporanii, cât și generațiile viitoare.⁴¹

Patrimoniul cultural istoric este împărțit în două categorii și anume:

- *Patrimoniul tangibil* format la rândul său din bunurile culturale mobile și imobile;
- *Patrimoniul intangibil* alcătuit din obiceiuri, credințe, dansuri, folclor oral, muzică.⁴²

Patrimoniile culturale și naturale nu trebuie amintite doar ca elemente de reprezentativitate, originalitate sau continuitate, ci mai degrabă pentru însemnătatea lor. Fie că vorbim de situri arheologice, fie că este vorba de monumente istorice și ale naturii, colecții și muzee, toate acestea dau un plus de valoare bogățiilor naționale, contribuind direct la economie, la gradul de civilizație și la fixarea standardului de viață național.⁴³

³⁸ Opriș Ioan, *Patrimoniul cultural național între lege și fărâdelege*, Editura Stefadina, București, 2018, p. 14.

³⁹ *Ibidem*, p. 18.

⁴⁰ Geamănu Ioan, *Protecția patrimoniului cultural național necesitate pentru ordinea publică și siguranța națională (Rezumatul tezei de doctorat)* București, 2006, p. 8.

⁴¹ <http://www.cultura.ro/directia-patrimoniu> Accesat la data de: 05. 08.2020 ora: 18:37.

⁴² Oberlander-Târnoveanu Irina, *Un viitor pentru Trecut Ghid de bună practică pentru păstrarea patrimoniului cultural*, Editura CIMEC, București, 2002, p. 11.

⁴³ Opriș Ioan, *Patrimoniul cultural național între lege și fărâdelege*, Editura Stefadina, București, 2018, p. 13.

În componența patrimoniului pot intra: rezervațiile naturale, vestigiile istorice (situri, movile, fortificații etc.), centrele istorice ale localităților, incluzând străzile, piețele, fronturile de case, necropolele, instalațiile tehnice (fabrici, mori, ateliere etc.), patrimoniile subacvatice (foste așezări, edificii acoperite de ape, epave.), patrimoniile orale (obiceiuri, meșteșuguri, tradiții etc.) și nu în ultimul rând bunurile culturale mobile care fac obiectul studiului cercetării noastre. Aici amintind câteva dintre ele: obiecte de cult, artefacte, cărți rare, documente, tablouri, obiecte etnografice, arme etc.⁴⁴

II.1.b. Patrimoniul cultural mobil

Patrimoniul cultural național mobil cuprinde totalitatea bunurilor care au o valoare istorică, ori arheologică, etnografică, documentară, artistică, științifică/ tehnică, literară, cinematografică, filatelică, heraldică, bibliofilă, numismatică, cartografică și epigrafică, tot ce reprezintă mărturiile materiale ale evoluției umane.

Cadrul legislativ cu privire la patrimoniul cultural mobil este dat de legea 182/2000 actualizată.

Patrimoniul cultural național mobil include cinci mari categorii și anume:

a) Bunuri arheologice și istoric-documentare (valoare deosebită sau excepțională) La rândul său această categorie este împărțită în:

- descoperiri arheologice (terestre ori subacvatice) ceramică, unelte, arme, obiecte de podoabă, piese de vestimentație, piese de harnașament, însemne funerare;
- elemente care provin din dezmembrarea monumentelor istorice;
- obiecte care au o valoare memorialistică;
- mărturii ce privesc istoria politică, militară, socială, economică, religioasă, științifică și artistică;
- piese epigrafice;
- instrumente muzicale;
- obiecte, respectiv documente care au o valoare numismatică, filatelică, heraldică (monede, medalii, decorații, insigne, stindarde, drapele etc.)
- uniforme și accesorii militare;
- obiecte cu o valoare tehnică;
- alte bunuri care fac parte din această categorie.

⁴⁴ Oberlander-Târnoveanu Irina, *Un Viitor pentru Trecut. Ghid de bună practică pentru păstrarea patrimoniului cultural*, Editura CIMEC, București, 2002, p. 11.

Patrimoniul arheologic este format din *siturile arheologice clasate* (aflate în Lista monumentelor istorice) și *bunurile mobile* (bunuri mobile, obiecte, sau urme de manifestare umană). În cercetarea de față ne vom axa cu precădere pe cele din urmă.⁴⁵

Cadrul normativ privind patrimoniul arheologic este dat de legea 378/2001.

Pentru a afla mai multe amănunte și observa potențialul arheologic, se recomandă consultarea Repertoriului Arheologic Național (RAN), care cuprinde documentații de ordin științific, topografic, cartigrafic, planuri, imagini și multe altele.

Din păcate, în România și nu numai, patrimoniul arheologic a fost văduvit de către deținătorii de detectoare de metale, care au introdus pe *piața neagră* nenumărate artefacte.⁴⁶

Această problemă o vom dezbate în următoarele capitole.

b) Bunuri care au o semnificație etnografică. ...Din acestea fac parte:

- piesele de mobilier;
- obiectele sau uneltele de uz casnic și gospodăresc;
- ceramică;
- obiectele de cult;
- obiecte din diferite materiale (metal, os, piatră, lemn, sticlă)
- piesele de port, textile;
- ansamblurile de obiecte etnografice;
- alte bunuri din categoria etnografică.

c) Bunuri de importanță științifică:

- specii rare, colecții din domeniul zoologiei, botanicii, mineralogiei și anatomiei;
- trofee vânătoarești;
- alte bunuri din această categorie.

d) Bunuri cu o semnificație artistică:

- opere de artă (picturi, sculpturi, gravuri, desene, fotografii etc.);
- artă decorativă și aplicată;
- obiecte de cult (icoane, broderii, mobilier etc.);
- documente și tipărituri care au un interes special (documente de arhivă, hărți etc.);
- incunabule, manuscrise, cărți rare și vechi;
- materialele unor filme documentare, artistice și de animație;

⁴⁵ *Ibidem*, p. 27.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 32.

e) Bunuri de importanță tehnică:

- rarități, necontând marca;
- prototipuri de aparate, dispozitive și mașinării;
- creații tehnice care sunt unicate, sau serie mică;
- lucrări realizate de tehnica populară;
- proiecte și prototipuri de design.⁴⁷

Bunurile de patrimoniu cultural mobil pot fi în proprietate publică, sau privată, respectiv a statului, sau a unor unități teritorial-administrative, iar cele în proprietate privată sunt cele deținute de persoane fizice, sau juridice de drept privat. Statul român este reprezentat de Ministerul Culturii în ceea ce privește relațiile interne și internaționale, iar prin Comisia Națională a Muzeelor și Colecțiilor, coordonează activitățile specifice patrimoniului cultural național mobil.⁴⁸

Bunurile care formează patrimoniul cultural național mobil se împart în funcție de importanța, semnificația lor istorică, arheologică, documentară, etnografică, artistică, științifică/ tehnică, literară, cinematografică, numismatică, filatelică, heraldică, bibliofilă, cartografică și epigrafică, de vechimea, unicitatea sau raritatea lor, în:

- **tezaur**, reprezentând bunurile culturale care au o valoare excepțională pentru umanitate;
- **fond**, reprezentând bunurile culturale cu o valoare deosebită pentru România.⁴⁹

Autoritățile și instituțiile administrative care se ocupă cu protejarea și valorificarea patrimoniului mobil sunt: Administrația Centrală și Administrația Locală. Din instituțiile specializate în domeniul patrimoniului cultural mobil putem aminti: Muzeele, Arhivele, Bibliotecile, Așezămintele culturale, Institutul Național al Patrimoniului, Institutul Național pentru Cercetare și Formare Culturală. Organismele de specialitate în acest domeniu sunt:

Comisiile Naționale, Comisiile Zonale, Comisiile de atestare. Pe lângă toate acestea întâlnim și organizațiile non-guvernamentale, care au și ele un rol deosebit.⁵⁰

⁴⁷ Vezi LEGEA Nr. 182 din 25 octombrie 2000 republicată privind protejarea patrimoniului cultural național mobil.

⁴⁸ Lazăr Augustin, Condruz Aurel, *Corpus Juris Patrimonii Patrimoniul cultural național*, Editura Lumina Lex, București, 2006, p. 107.

⁴⁹ Vezi LEGE Nr. 182 din 25 octombrie 2000 republicată privind protejarea patrimoniului cultural național mobil.

⁵⁰ http://www.cultura.ro/sites/default/files/inlinefiles/TEZE_PREALABILE_CODUL_PATRIMONIULUI_fln041016.pdf Accesat la data de: 08.07. 2020, ora: 14:04.

II.1.c. Patrimoniul cultural imobil

Patrimoniul cultural imobil desemnează acea categorie care include nu doar monumente ci și ansambluri și situri istorice, fiind cea mai valoroasă componentă a patrimoniului cultural în privința valorii materiale directe și a posibilităților de inserție a unor componente extraculturale.⁵¹ Monumentele au valoare istorică, arhitecturală și artistică. Între ele amintim câteva de importanță arheologică:

- situri;
- fortificații;
- necropole;
- orașe antice;
- așezări preistorice;
- monumente medievale.

În cadrul monumentelor arhitecturale pot fi amintite:

- cetăți;
- biserici;
- castele;
- ansambluri urbane;
- ansambluri de arhitectură populară (locuințe sătești) etc.⁵²

Conform Legii 422/18 iulie 2001 se stabilesc următoarele categorii de monumente: istorice, bunuri imobile situate suprateran, subteran și subacvatic, care pot aparține domeniului public ori privat. Prin articolul 7. al acestei legi, statul garantează și asigură protejarea monumentelor istorice. Acestea se clasează în:

- monumente istorice cu valoare națională și universală;
- monumente istorice reprezentative pentru patrimoniul cultural local.⁵³

În cazul proprietarilor și titularilor dreptului de administrare asupra monumentelor istorice, aceștia au anumite responsabilități, drepturi și obligații. Între acestea enumerăm întreținerea imobilului conform legii, asigurarea pazei și a lucrărilor de consolidare, restaurare și întreținere. De asemenea, ei au obligația să țină legătura cu Direcțiile pentru Cultură, Culte și Patrimoniu Cultural Național din județul de care aparțin, precum și cu

⁵¹ https://www.monumenteiasi.ro/pagina.php?v=imobil_strategia

⁵² *Ibidem.*

⁵³ https://en.unesco.org/sites/default/files/rom_lege_422_romorof.pdf;
<https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/29761>

specialiștii desemnați de Ministerul Culturii și Cultelor în privința oricăror lucrări, modificări, sau degradări ale monumentului respectiv.⁵⁴

Patrimoniul imobil este protejat în România prin o serie de Legi, Hotărâri și Ordine cu modificările și completările de rigoare. Astfel, amintim: Legea 378 privind protecția patrimoniului arheologic și declararea unor situri arheologice ca zone de interes național și Legea nr. 5 din 6 martie 2000, privind aprobarea Planului de amenajare a teritoriului național.⁵⁵

II.1.d. Patrimoniul natural

Este necesar să amintim pe scurt cum este definit patrimoniul natural, el fiind legat de zonele istorice, de siturile arheologice și de cele geologice. Din păcate, în traficul cu obiecte de patrimoniu intră și specimene de roci cu scoici fosilizate și pietre semiprețioase.

Conform articolului 2 din *Conferința pentru patrimoniul cultural și național*, întrunită la Paris la data de 17 octombrie 1972, sunt considerate că fac parte din patrimoniul natural următoarele:

- monumentele naturale care constituie formațiuni fizice, ori biologice, respectiv grupări de asemenea formațiuni cu o valoare excepțională din punct de vedere estetic și științific;
- formațiunile geologice, fiziografice și zonele strict delimitate, care constituie habitatul speciilor animale și vegetale amenințate, având o valoare universală excepțională;
- siturile naturale, ori zonele naturale care sunt strict delimitate și care au o importanță deosebită din punct de vedere științific, al conservării și al frumuseții naturale.⁵⁶

Cât privește România, Situl Natural Biosfera Delta Dunării, parte din Patrimoniul mondial UNESCO, trebuie să fie în atenția noastră cât mai mult, deoarece este unul dintre cele mai frumoase și impresionante situri naturale din lume.

Patrimoniul Natural din România este protejat prin Ordonanța de Urgență nr. 57 din 20 iunie 2007 privind regimul ariilor naturale, conservarea habitatelor, precum a florei și faunei.⁵⁷

⁵⁴ *Ibidem*.

⁵⁵ Oberlander-Târnoveanu Irina, *Un Viitor pentru Trecut. Ghid de bună practică pentru păstrarea patrimoniului cultural*, Editura CIMEC, București, 2002, p. 102 și p. 129.

⁵⁶ Vezi: Art. 2 din *Convenția pentru protecția patrimoniului cultural și natural*, (1972), Anexa 4.

⁵⁷ https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/83289#id_artA52_ttl

Deși România este țara Uniunii Europene cu cea mai bogată biodiversitate, fondurile alocate pentru administrarea acestor arii naturale sunt insuficiente. Din cauza efectului legilor de restituire a proprietății, multe arii protejate sunt constituite peste terenuri intrate în proprietate privată. Legea ariilor protejate nr. 462 prevedea constituirea unui organism central cu personal specializat și buget propriu. Ministerul Mediului a încredințat administrarea a 22 de parcuri naționale și naturale Regiei Naționale a Pădurilor (RNP). Subordonarea acestor arii protejate Direcțiilor Silvice, a dus la un conflict de interese cu rezultate negative asupra protejării patrimoniului natural, deoarece Direcțiile silvice au ca activitate exploatarea lemnului și vânătoarea. În 2007, prin Ordonanța de urgență Nr. 57 s-a prevăzut înființarea unei Agenții Naționale pentru Arii Protejate (ANAP). În 2008, printr-o Hotărâre de Guvern, ANAP a fost constituită, având însă un rol de coordonare metodologică a administratorilor de arii protejate. Neasumarea responsabilității administrării patrimoniului natural național de către autoritățile statului, generează o serie de lipsuri și neconcordanțe cu alte acte normative, cu consecințe grave în privința valorilor naturale ale României.⁵⁸

De importanță majoră este și protejarea și gestionarea Patrimoniului Cultural de la Roșia Montană, care se încadrează atât la categoria de sit arheologic (*Alburnus Maior* cu artefacte de epocă romană), cât și la categoria arhitectură industrială, prin galeriile romane și nu în ultimul rând la categoria monumente de arhitectură populară.⁵⁹

Problema de la Roșia Montană, cu implicații economice, sociale, politice și culturale a stat în atenția publicului ani la rând, datorită impactului asupra vieții și activității locuitorilor din zonă.

În privința protejării și conservării patrimoniului geologic, a avut loc la data de 7 decembrie 2018 la București, o conferință organizată de GeoEcoMar, la care s-au dezbătut teme de importanță majoră din domeniu.⁶⁰

II.1.e. Patrimoniul muzeal

Dacă vorbim de muzee, acestea au rolul de a conserva, cerceta și valorifica bunurile de patrimoniu cultural mobil. Colecțiile muzeelor sunt organizate sub forma unor expoziții permanente, temporare, sau putem

⁵⁸ Raportul Comisiei Prezidențiale pentru patrimoniu construit, *Siturile Istorice și Naturale*, septembrie, 2009, pp. 102-104, https://media.hotnews.ro/media_server1/document-2009-10-7-6253621-0-raportul-comisiei-prezidentiale-pentru-patrimoniul-construit.pdf

⁵⁹ http://www.mmmediu.ro/new/wp-content/uploads/Rosia_Montana/02/Volumul%2048.pdf

⁶⁰ http://geosociety.ro/wp-content/uploads/2019/07/volum-abstracte_conf-Geoheritage.pdf

vorbi despre depozitele de studiu. Noțiunea de expoziție este strâns legată de muzeu, conceptul însemnând prezentarea obiectivelor pe o anumită temă într-un șir de idei logice.⁶¹

Deținătorul de bunuri culturale mobile trebuie să aibă un registru de inventar scris și în format digital, unde vor fi înregistrate toate colecțiile, fiecare obiect primind un număr de inventar. Numărul de inventar trebuie să se regăsească pe fiecare obiect în parte, fie prin marcare, fie prin etichetare.

Cuvântul muzeu a fost folosit și inclus în limba română de către Dimitrie Cantemir, autorul binecunoscutei lucrări *Descriptio Moldaviae*. Pe teritoriul actualei României, primul muzeu, cu colecții de istorie naturală, a fost înființat la Aiud în 1726, sub numele de *Raritatum et rerum naturalium museum*, de către Benko Franciscus.⁶²

Între primii colecționari din Transilvania, s-a remarcat baronul Samuel von Brukenthal a cărui colecție de artefacte arheologice, numismatice, de obiecte de artă și cărți rare a fost lăsată prin testament Bisericii Evanghelice, ca apoi din februarie 1817 să devină publică prin inaugurarea primului mare muzeu de artă.⁶³

Abia în 1834 au apărut la București și Iași muzee, conținând obiecte de istorie naturală. Mai târziu, activitatea muzeală a prins contur datorită sprijinului acordat de fruntașii pașoptiști, de domnitorul Al. Ioan Cuza, de Casa regală, la care s-au asociat numeroase personalități. Statul român a pus în perioada interbelică bazele unor centre culturale românești în Italia: Accademia di Roma și Institutul de la Veneția. În zilele noastre, Institutele culturale românești și-au extins activitatea pe toate continentele. Institutul Cultural Român are drept scop: *reprezentarea, promovarea și protejarea culturii și civilizației naționale în țară și în străinătate*.⁶⁴

Numărul muzeelor a crescut și s-a diversificat contribuind la sporirea patrimoniului cultural și la construirea identității naționale. Muzeele de istorie reflectă viața de milenii a comunităților, nelipsind din nicio localitate mai importantă.

După 1989 a avut loc un lung proces de refacere și reformare a muzeelor pentru reconectarea lor la noua muzeografie europeană. Modernizarea lor, recuperarea unor sedii, reamenajarea după noi modele de prezentare, interpretare și comunicare, au dus la rezultate uneori spectaculoase, în ciuda

⁶¹ Nicolescu Corina, *Muzeologie generală*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1975, p. 158.

⁶² Opreș Ioan, *Muzee și colecții; Museums and Collections*, Editura Alcor Edimpex, București, 2015, p. 7.

⁶³ *Ibidem*.

⁶⁴ <https://www.icr.ro/pagini/legea-privind-infiintarea-icr> Accesat la data de: 31.08.2020 ora:12:20.

greutăților datorate perioadei de tranziție politică, socio-economică și culturală.⁶⁵

De o mare valoare patrimonială, sunt muzeele de istorie și arheologie, conținând întreaga evoluție a societății românești din cele mai vechi timpuri până astăzi.

Muzeul Național de Istorie al României, așa cum se prezintă astăzi, deține colecții de patrimoniu, numărul pieselor adăpostite în muzeu fiind de peste 700 de mii. Tezaurul istoric, cu peste 2000 de piese din metale și pietre prețioase, conține obiecte datând din neolitic până în secolul XX, între care amintim brățările dacice din aur de la Sarmizegetusa, coiful de aur de la Poiana Coțofenești, tezaurele de la Moigrad, Perșinari, Hinova, Cucuteni și Pietroasa și multe alte piese de cult, coroanele regale, bijuterii etc. De amintit faptul că o copie a columnei lui Traian, plătită de statul român, a fost adusă în țară după ce Vaticanul a adăpostit-o o vreme. Muzeul conține o gamă întreagă de artefacte arheologice de mare valoare patrimonială, care demonstrează nivelul societății românești și bogăția moștenirii culturale.⁶⁶

De fapt, toate marile orașe ale țării dețin muzee de istorie națională și locală, cu piese reprezentative pentru istoria și arheologia din spațiul Carpato-Dunărean și pentru patrimoniul cultural românesc. Aceste muzee suferă transformări, necesare pentru un mai mare impact asupra publicului vizitator și pentru a răspunde nevoilor unui muzeu din secolul XXI.

Nu trebuie uitată valoarea patrimoniului bisericesc⁶⁷, care cuprinde bunuri sacre și bunuri comune. Patrimoniul bisericesc mobil aparținând Bisericii Ortodoxe Române și celorlalte culte, cuprinde obiecte de mare valoare istorică, documentară și artistică. Muzeele și colecțiile din cadrul bisericilor, de artă religioasă, au avut de suferit de-a lungul timpurilor datorită jafurilor și a înstrăinării unor obiecte de cult. Protejarea lor este necesară mai ales în mediul rural, unde măsurile de prevenție sunt uneori inexistente, datorită lipsei fondurilor.

Unul dintre cele mai mari muzee bisericești din țară este Muzeul Istoriei, Culturii și Spiritualității Creștine de la Dunărea de Jos, din municipiul Galați, care se întinde pe o suprafață expozițională de 3000 de metri pătrați: *Expoziția prezintă un patrimoniu bogat de icoane, carte veche, carte rară, obiecte de ofrevărie, din lemn și veșminte liturgice, tablouri, fotografii, care*

⁶⁵ *Ibidem*, p. 11.

⁶⁶ Opreș Ioan, *Muzee și colecții; Museums and Collections*, Alcor Edimpex, București, 2015, pp. 17-19.

⁶⁷ <https://lege5.ro/Gratuit/gezdamrrge/dispozitii-privind-patrimoniul-bisericesc-statut?dp=gm2dmnrqhezde> ; Accesat la data de: 31.08.2020 ora:15:20.

provin din parohiile eparhiei și care au fost păstrate în depozite de concentrare de patrimoniu în anii 1970-1980.⁶⁸ Alte muzee bisericești de mare importanță se află la București, Cluj, Iași și Craiova.

Un loc aparte îl ocupă muzeele etnografice în aer liber, care oferă un tablou veridic asupra istoriei preindustriale a satelor României.⁶⁹

În România de astăzi întâlnim 141 de muzee etnografice și tradiționale între care amintim:

- Muzeul Național al Satului *Dimitrie Gust*, care deține 290 de construcții de arhitectură tradițională, colecții etnografice (textile, ceramică, lemn, icoane etc. dar și o arhivă care cuprinde documente, fotografii, filme etnografice și înregistrări audio-video.⁷⁰
- Muzeul Național al Țăranului Român, înființat la sugestia lui Spiru Haret la data de 1 octombrie 1906 ca muzeu autonom. Muzeul de Etnografie, Artă Națională, Artă Decorativă și Industrială își avea sediul în clădirea fostei Monetării. După schimbări succesive, în anul 1990 muzeul se reîntoarce în vechiul sediu, sub actuala denumire, expunând colecții de mare valoare, constând în costume, mobilier, covoare, și obiecte religioase, întrunind un număr de 90 de mii de piese de patrimoniu.⁷¹
- Muzeul Civilizației Populare Tradiționale ASTRA a fost inaugurat la data de 19 august 1905 sub denumirea de Muzeul ASTREI și se afla împreună cu biblioteca în Palatul Asociațiunii. Pentru promovarea cercetării și cunoașterii culturii tradiționale românești, o serie de etnografi precum Romulus Vuia, au susținut înființarea unui muzeu în aer liber, lucru concretizat prin fondarea în 1963 a Muzeului Tehnicii Populare în Dumbrava Sibiului, prin efortul susținut de Cornel Irimie și colectivul de muzeografi. În cadrul muzeului care se întinde pe o suprafață de 96 de hectare, numărând în jur de 143 de monumente de arhitectură, întâlnim reprezentate majoritatea ocupațiilor tradiționale românești, dar și expunate aparținând minorităților.⁷²

⁶⁸ https://ro.wikipedia.org/wiki/Muzeul_Istoriei,_Culturii_%C8%99i_Spiritualit%C4%83%C8%9Bii_Cre%C8%99tine_de_la_Dun%C4%83rea_de_Jos Accesat la data de: 30.08.2020 ora:18:50.

⁶⁹ Opreș Ioan, *Muzee și colecții; Museums and Collections*, Alcor Edimpex, București, 2015, p. 6.

⁷⁰ <http://ghidulmuzeelor.cimec.ro/id.asp?k=48&-Muzeul-National-al-Satului-Dimitrie-Gusti-BUCURESTI>

⁷¹ <http://ghidulmuzeelor.cimec.ro/id.asp?k=42&-Muzeul-National-al-Taranului-Roman-BUCURESTI>

⁷² Opreș Ioan, *Muzee și Colecții. Museums and Collections*, Editura Alcor Edimpex, București, 2015, p. 157.

Muzeul contemporan funcționează pe baza unui cod de etică. ICOM, Organizația Internațională a Muzeelor și a specialiștilor din domeniu, creată în 1946, având sediul la Paris, a elaborat mai multe coduri de deontologie profesională. Codul adoptat de ICOM în 1986 la Buenos Aires s-a numit *Codul de etică profesională*, el schimbându-și denumirea în 2001 în cadrul Adunării Generale de la Barcelona, în *Codul de Etică pentru muzee*. Acest cod este structurat în opt capitole sau principii, care reflectă activitatea muzeului și a muzeografilor.⁷³ Aceste capitole conțin regulile generale de organizare și funcționare a unui muzeu și a personalului de specialitate, dar și a voluntarilor care dețin un rol important. În principiul al 2-lea, legat de întreținerea în siguranță a colecțiilor, sunt expuse regulile de achiziționare, transferare și îngrijire a colecțiilor, precum și documentarea, securitatea, conservarea și restaurarea lor. Codul mai conține date referitoare la modul de promovare a patrimoniului prin activitatea de cercetare, regulile de prezentare a expozițiilor, identificarea și evaluarea patrimoniului, repatrierea colecțiilor străine, finanțarea activităților comunitare, obligativitatea recunoașterii convențiilor internaționale, și nu în ultimul rând normele etice pe care trebuie să le respecte muzeografia.⁷⁴

Fiecare țară membră a ICOM își asumă răspunderea de a proteja patrimoniul cultural, muzeul având un rol esențial în păstrarea, conservarea și valorificarea lui.

Promovarea patrimoniului cultural se desfășoară și prin activitatea Centrelor culturale. Sunt binecunoscute centrele culturale din Marea Britanie – British Council, din Germania – Goethe Institut, sau centrele culturale franceze, dar și cele de pe lângă Ministerele de Externe ale marilor state din Uniunea Europeană. Misiunea lor era și este de a susține cercetarea patrimoniului cultural din țările respective, de a promova valorile culturale ale țării gazdă, dialogul intercultural și diversitatea interculturală.

La promovarea patrimoniului cultural național participă, pe lângă instituțiile guvernamentale și o serie de organizații și asociații neguvernamentale, dar care au ca activitate păstrarea și promovarea moștenirii culturale.

⁷³ Pisica Gheorghe, *Codul de etică al muzeelor-baza principală de funcționare a muzeului contemporan*, în: *Tyragetia*, serie nouă, nr. 2 (20), 2011, p. 379.

⁷⁴ *Ibidem*, p. 381.

II.2. Cercetarea, clasarea și evidența obiectelor de patrimoniu

Una din instituțiile care se ocupă de cercetarea științifică, având o contribuție la îmbogățirea patrimoniului este muzeul. Acesta contribuie la descoperirea unor documente, fie din domeniul istoric, artistic, tehnic etc., fie la elucidarea unor aspecte noi ale culturii. Muzeografiile interpretează corect materiale care au fost înțelese greșit, sau fals atribuite, muzeul fiind și adăpost pentru obiectele care au fost recuperate din mâna traficantilor cu obiecte de patrimoniu.⁷⁵

Cercetarea științifică trebuie realizată de oameni competenți, care se dedică și pun pasiune în ceea ce fac, aici referindu-se nu numai la cercetătorii din muzeu, ci la toți oamenii care lucrează în instituțiile de cultură.

Cercetarea în muzeu se face în funcție de tipul de patrimoniu, de conservarea-restaurarea acestuia și de specificul publicului vizitator, fiind proiectată în programe pe termen scurt, mediu și lung.⁷⁶

Cercetarea muzeală are caracter aplicativ urmărind selectarea, conservarea și valorificarea bunurilor în corelare cu discipline conexe, cum ar fi arheologia, etnologia, istoria artei, istoria culturii, a tehnicii, sau chiar istoria naturală.⁷⁷

În afară de cercetarea specifică, în muzeu se utilizează și investigația structurală precum și un al treilea tip de cercetare, cea psiho-sociologică a publicului. Fiecare muzeu are propriul program de cercetare, adaptat cerințelor specifice tematicii de cercetare. Un punct central în cercetarea muzeală este studierea colecțiilor în mai multe etape, respectiv de la identificare, la selecție, cercetare și prelucrare.⁷⁸

Cercetarea muzeală este reflectată în studiile, articolele, ghidurile și cataloagele editate de muzee. De asemenea, ea se reflectă și în lucrările de laborator, în programul de conservare–restaurare, ca și în programul educativ. Colaborarea cercetătorilor se realizează în cadrul unui departament special, care include planificarea activităților în cadrul unui plan anual și al unui program de perspectivă.⁷⁹

⁷⁵ *Ibidem*, p. 101.

⁷⁶ Opreș Ioan, *Transmuseographia*, Editura Oscar Print, București, 2003, p. 398.

⁷⁷ *Ibidem*, p. 400.

⁷⁸ *Ibidem*, p. 402.

⁷⁹ *Ibidem*, p. 402.

Atât cercetătorii cât și muzeografilor trebuie să țină pasul cu ultimele noutăți în domeniu. Astfel, la sesiunile de instruire organizate în colaborare cu Institutul Național al Patrimoniului (INP) muzeele implicate își ușurează activitatea de întocmire a dosarelor de clasare. La data de 16 martie 2022, a avut loc o sesiune de instruire organizată de Muzeul Județean Argeș unde li s-au oferit muzeografilor ultimele noutăți privind programul DOCPAT. *După cum știți, programul DOCPAT este foarte important pentru că acoperă toate domeniile de patrimoniu mobil – artă decorativă, artă plastică, arheologie, carte veche, documente, etnografie, istorie, numismatică, medalii și decorații, știință și tehnică, științele naturii* a afirmat Cornel Popescu, managerul Muzeului Județean Argeș. Acest program informatic poate fi folosit nu numai în muzee și instituții de cultură, dar și de colecționari privați care au nevoie de evidență informatizată a bunurilor culturale mobile.⁸⁰

Clasarea reprezintă procedura prin care se stabilește dacă un bun poate, sau nu poate face parte din patrimoniul cultural național. Acest lucru este decis în urma unei expertize, care ține cont de importanța istorică, arheologică, etnografică etc., de vechime, unicitate, sau raritate. Imediat după ce bunul de patrimoniu este clasat, trebuie introdus în inventarul patrimoniului național și pus sub protecția legii. Odată obținută clasarea, se stabilesc niște drepturi, respectiv obligații, pe care statul, sau proprietarii trebuie să le ia în seamă. Un avantaj ar fi acela că proprietarii pot beneficia de o consultanță gratuită din partea organelor abilitate, în scopul conservării, păstrării și punerii în valoare a bunului clasat. La capitolul restricții amintim:

- Bunurile clasate nu pot părăsi țara fără un certificat de export;
- Bunurile culturale mobile clasate în tezaur, indiferent de tipul de proprietate, pot fi exportate doar temporar;
- Bunurile culturale mobile, care au drept proprietar persoane fizice, sau juridice și care sunt clasate în tezaur, se pot vinde doar cu dreptul de preemțiune al statului român.
- Persoanele fizice, sau juridice, deținătoare de bunuri de patrimoniu mobil clasate, sunt obligate în termen de 15 zile să anunțe în scris Direcțiile Județene de Cultură dacă un bun clasat devine proprietatea altei persoane fizice sau juridice.
- În caz că bunurile culturale mobile clasate sunt pierdute, sau furate, proprietarii au obligația de a anunța în 24 de ore de la savârșirea faptelor organul de poliție de pe raza teritorială.

⁸⁰ <https://www.ziarobiectiv.ro/sesiune-de-instruire-a-muzeografilor-cu-specialisti-de-la-institutul-national-al-patrimoniului/>

- Dacă bunurile culturale mobile clasate sunt distruse parțial, sau total, deținătorii sunt obligați să anunțe în scris Direcția Județeană pentru Cultură, în termen de trei zile de la constatarea faptei.⁸¹ Cu ajutorul unui expert se întocmește un referat prin care se constată deteriorarea gravă a obiectului și se decalanează procedura de declasare. La fel se întâmplă atunci când referatul prin care s-a făcut clasarea este invalidat, procedura de declasare desfășurându-se la fel cu cea de clasare.⁸²

Evidența științifică primară, analitică și domenială se face folosindu-se documente și modalități specifice, respectiv registre de inventar, dosare de evidență, fișe analitice, repertorii, rapoarte, dosare de evidență, cataloage, înregistrări, inscripționări, marcaje, etichetări etc. Ea are caracter obligatoriu pentru a se obține informații legate de natura obiectelor, starea lor, proveniența, utilizarea, statutul juridic etc. Este necesar un control periodic al tuturor documentelor de evidență și al gestiunilor pentru a putea să se organizeze în mod corespunzător mutarea acestora în caz de expoziții, în laboratoare, în depozite, în caz de investigație, de evaluare, sau fotografiere.⁸³

O copie a registrului de inventar trebuie păstrată într-un alt mediu, în afara muzeului, unde să îndeplinească cerințele de arhivare. Obiectele înregistrate trebuie fotografiate, sau desenate, fiind inclus numărul de inventar, o scală gradată și o etichetă.⁸⁴

II.3. Legislația postdecembristă

II.3.a. Circulația bunurilor culturale mobile în atenția specialiștilor; vidul legislativ după 1989: cauze și consecințe

Până în momentul de față, în literatura de specialitate românească, problematica traficului cu obiecte de patrimoniu mobil a fost în general abordată tangențial, fără o aprofundare a acestei teme.

Desigur, există o multitudine de lucrări referitoare la patrimoniul cultural mobil, însă o abordare amănunțită a prezenței obiectelor de patrimoniu românesc peste hotare o întâlnim doar la câțiva autori. Astfel, este

⁸¹ Oberlander-Târnoveanu Irina *Un Viitor pentru Trecut. Ghid de bună practică pentru păstrarea patrimoniului cultural*, Editura CIMEC, București, 2002, p. 38.

⁸² *Ibidem*, p. 39.

⁸³ Opreș Ioan, *Managementul muzeal*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2010, p. 38.

⁸⁴ Oberlander-Târnoveanu Irina *Un viitor pentru Trecut. Ghid de bună practică pentru păstrarea patrimoniului cultural*, Editura CIMEC, București, 2002, p. 43.

binecunoscută lucrarea lui Virgil Câdea,⁸⁵ *Mărturii românești peste hotare*, apărută la Editura Enciclopedică, în care sunt consemnate mii de obiecte cu valoare patrimonială aflate în afara granițelor țării, fără a se specifica însă, de cele mai multe ori, modul în care au ajuns peste hotare. Subiectul privind traficul cu obiecte de patrimoniu a fost aprofundat de profesorul Ioan Opriș,⁸⁶ M. Lașcu,⁸⁷ Irina Oberlander Târnoveanu,⁸⁸ Corina Borș, Marius Ciută, Augustin Lazăr⁸⁹ în diferite articole, în reviste de specialitate și tangențial de cercetătoare în conservarea și restaurarea obiectelor de patrimoniu Alina Geanina Ionescu. Desigur, pe internet și în presa locală au apărut o serie de atenționări privind furtul de obiecte de patrimoniu. Până în momentul de față, din informațiile pe care le deținem, nu există o încercare de analiză la nivel național a fenomenului.

Perioada postdecembristă s-a remarcat printr-o creștere îngrijorătoare a comețului ilegal cu obiecte de patrimoniu, cauzele fiind multiple.

Abrogarea prin decretul CPUN nr. 90 din 5 februarie 1990 a actelor normative care reglementau regimul scoaterii din țară a bunurilor culturale, a dus la un vid legislativ care a favorizat scoaterea din țară a mii de obiecte de patrimoniu: *În această perioadă „de tranziție”, în care în România s-au distrus bunuri, valori și tradiții mai multe decât în cele două războaie mondiale care au afectat istoria acestei țări, munca de cercetare științifică, de conservare și valorificare a P.C.N. a încetat aproape cu desăvârșire.*⁹⁰

Vasile Crișan face o analiză pertinentă și amănunțită, nu numai a legislației pre și post decembriste interne și internaționale, dar și a schimbărilor organizatorice în domeniul instituțiilor menite să protejeze patrimoniul național cultural. Deși se referă la județul Sibiu, schimbările făcute de autoritățile centrale vizează toate instituțiile județene din țară. Oficiile Județene pentru Patrimoniul Cultural Național au activat până la

⁸⁵ Câdea Virgil, *Mărturii românești peste hotare. Mică enciclopedie*, Editura Enciclopedică, București, 1991.

⁸⁶ Opriș Ioan, *Patrimoniul cultural național între lege și fărădelege*, Editura Ștefadina, București, 2018; Idem, *Ocotirea patrimoniului cultural*, Editura Meridiane, București, 1986.

⁸⁷ Lașcu M., *Infrațiuni contra patrimoniului*, Univ. de Criminologie, Chișinău, 2003.

⁸⁸ Oberlander-Târnoveanu Irina *Un viitor pentru Trecut. Ghid de bună practică pentru păstrarea patrimoniului cultural*, Editura CIMEC, București, 2002; Idem, *Patrimoniul arheologic în perioada modernă, în Arheologia și politicile de protejare a patrimoniului cultural în România. Culegere de studii*, Editura Arc, Chișinău, 2014.

⁸⁹ Lazăr Augustin, Condruz Aurel *Corpus Juris Patrimoniului Cultural Național*, Editura Lumina Lex, București, 2006.

⁹⁰ Crișan Vasile, *Protecția patrimoniului cultural sibian. Istorie și actualitate*, în: *Conferințele Bibliotecii Astra*, Tipografia Bibliotecii Astra, nr. 105, 2010, p. 20.

evenimentele din 1989, după care au intrat într-un declin pronunțat, datorat și hemoragiei de specialiști plecați în alte domenii mai rentabile: *Abrogarea pripită și fără discernământ a legislației de protecție a patrimoniului, urmată de bălbâielile normative ale noilor diriguitori ai culturii în numele unei reforme care nu se mai finaliza, au fost principalele cauze ale declinului structurilor de protecție a patrimoniului în perioada post decembristă.*⁹¹

La acestea se adaugă libertatea de a călători în străinătate, liberalizarea comerțului cu bunuri culturale, plecarea definitivă a familiilor de sași împreună cu bunurile lor, intensificarea relațiilor culturale cu Occidentul, plus traficul ilegal cu obiecte de patrimoniu. Uneori, camioanele venite cu ajutoare, cu medicamente de tot felul (din păcate și unele expirate), plecau pline cu obiecte de patrimoniu, în general carte veche. Corupția a jucat și ea un rol important, unii vameși putând fi ușor mituiți de cei care doreau să scoată peste graniță obiecte masive, precum de exemplu mobilier stil Biedermeier. Fenomenul a fost ușurat și de faptul că, în mediul rural mai ales, oamenii nu cunoșteau valoarea obiectelor vechi pe care le dețineau, fiind convinși ușor să le vândă la preț de nimic, sau să le schimbe cu unele noi, fără valoare. Așa au luat calea străinătății lăzi de zestre, icoane vechi pe sticlă, sau lemn și ceramică tradițională.

Printre factorii de risc pentru patrimoniul cultural se numără, pe lângă cei naturali de genul cutremurelor, sau incendiilor, cei asociați factorului uman, neglijențelor de tot felul, de ordin tehnic, sau disciplinar.⁹²

Degringolada a continuat după 1989 și la nivel organizațional datorită lipsei unei strategii coerente a Ministerului Culturii în domeniul evidenței patrimoniului mobil și a condiționării fișării patrimoniului muzeal exclusiv de către specialiști numiți de minister. În plus: *Desființarea oficiilor prin comasare cu inspectoratele de cultură și înființarea direcțiilor de cultură, culte și patrimoniu cultural, fără investirea acestora cu atribuții în domeniu, în numele unei iluzorii autonomii instituționale, sunt alte explicații plauzibile a situației create.*⁹³

Tergiversarea elaborării unei legislații menite să reglementeze această situație a avut grave consecințe pe plan cultural. O altă cauză rezidă în amestecul politicului: *Amatorismul și politizarea au îngreunat și au prelungit perioada destinată refacerii sistemului ocrotirii patrimoniului cultural, enunțându-se mereu, de către toți factorii politici și decizionali, reorganizarea și modernizarea după standarde europene a acestuia.*⁹⁴

⁹¹ *Ibidem*, p. 8.

⁹² Opreș Ioan, *Patrimoniul cultural național între lege și fărădelege*, Editura Stefadina, București, 2018, p. 76.

⁹³ Crișan Vasile, *op. cit.*, p. 15.

⁹⁴ Opreș Ioan, *Patrimoniul cultural național între lege și fărădelege*, Editura Stefadina, București, 2018, p. 30.

II.3.b. Convenții internaționale la care a aderat România

Organizațiile internaționale au adoptat de-a lungul vremii o serie de măsuri menite să protejeze patrimoniul universal, subliniindu-se necesitatea unei strânse colaborări între state. În trecut, Republica Populară Română a aderat la programul UNESCO prin Hotărârea nr. 842 din 1964. Această hotărâre a fost în vigoare din 29 octombrie 1964 până în 13 februarie 1990, când a fost **abrogată**. Comisia Națională a Republicii Populare Române pentru UNESCO avea și următoarele secții:

- a) Secția educație;
- b) Secția științe exacte și naturale;
- c) Secția științe sociale și umane;
- d) Secția activități culturale;
- e) Secția informații;
- f) Secția administrativ-juridică.

Aceasta a fost reînființată după 1989, pe noi criterii.

În 1997 a apărut sub patronaj UNESCO un manual intitulat *Preventing the Illicit Traffic in Cultural Property* menit să ajute la implementarea Convenției din 1970. Textul și materialele din acest manual au la bază note și articole de la seminariile naționale și regionale precum și documente și publicații din alte surse. Manualul se adresează în primul rând autorităților naționale care au ratificat Convenția UNESCO din 1970 intitulată: *Convention on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property*. Menirea lui este de a oferi asistență în dezvoltarea instituțională națională și să faciliteze cooperarea internațională.⁹⁵

Lucrarea este alcătuită din trei secțiuni ca bază pentru discuții și activități de instruire. Prima secțiune este formată din patru capitole în care sunt prezentate temele principale privind proprietatea culturală și traficul ilegal. În primul capitol, se definește termenul de proprietate culturală și de trafic ilegal de proprietate culturală. Capitolul al doilea se concentrează asupra rolului cooperării internaționale, descriind cerințele pentru implementarea principiilor și regulamentelor stipulate în convenție la nivel național și internațional. Capitolul al treilea tratează procedurile de returnare, sau restituire în cazuri în care Convenția din 1970 nu se aplică. Capitolul al patrulea însumează fezabilitatea și rolul cooperării internaționale în protecția proprietății culturale. Secțiunea a doua este dedicată

⁹⁵ Pernille Askerud, Etienne Clement, *Preventing the Illicit Traffic in Cultural Property*, Editura UNESCO, Paris, 1997, p. 177.

dezvoltării resursei umane și include și o serie de modele de instruire, care pot fi adaptate specificului național. Ultima secțiune, a treia, constituie o colecție de surse pertinente, din acest domeniu, pentru o mai ușoară folosire.⁹⁶

Organizația Mondială a Vănilor cunoscută și sub numele de *Customs Co-operation Council* (CCC) este o organizație interguvernamentală care a luat ființă în anul 1952. În anul 1977, Organizația Mondială a Vănilor a adoptat Convenția de la Nairobi, care într-una dintre anexe, tratează problema asistenței reciproce între țări, în lupta împotriva furtului lucrărilor de artă, a antichităților și a altor bunuri culturale. Organizația Mondială a Vănilor prin baza ei de date, diseminează și oferă informații membrilor săi precum și organizațiilor UNESCO și Interpol.⁹⁷

La data de 24 iunie 2021, printr-un comunicat de presă, UE a prezentat o inițiativă privind o amplă reformă a Organizației Mondiale a Vănilor (OMV), deoarece de la înființarea ei din 1952 nu a avut loc nicio reformă coerentă și cuprinzătoare. Această reformă va contribui la consolidarea OMV și va aborda mai eficace evoluțiile din mediul comercial internațional. Această propunere va fi prezentată tuturor celor peste 180 de membri, fiind nevoie de o clară ierarhizare a activității OMV și o creștere a eficienței sale. Reforma include trei etape: prima este legată de digitalizarea vănilor, creșterea comerțului electronic, utilizarea datelor și a schimbului de informații, precum și o coordonare gestionată a frontierelor. În a doua etapă trebuie îmbunătățite procesele instituționale și decizionale, precum și transparența, pentru a-și îndeplini rolul în mediul internațional. În al treilea rând vor trebui analizate mijloacele de finanțare pe termen lung a organizației.⁹⁸

Și Organizația Națiunilor Unite a fost preocupată de protejarea patrimoniului cultural universal.

De exemplu, Conferința ONU reunită la Paris între 12 octombrie și 14 noiembrie 1970 la cea de-a XVI-a sesiune a sa, a adoptat 26 de articole, în care statele părți se angajau să ia măsurile adecvate pentru protecția tuturor categoriilor de bunuri culturale, să combată practicile ilicite de import-export, să instituie pe teritoriile lor servicii de protejare a patrimoniului cu personal calificat, să participe la acțiuni internaționale de protejare a

⁹⁶ *Ibidem*.

⁹⁷ Pernille Askerud, Etienne Clement, *Preventing the Illicit Traffic in Cultural Property*, Editura UNESCO, Paris, 1997, p. 42.

⁹⁸ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/ro/ip_21_3144

patrimoniului și la acțiuni educative de conștientizare a necesității protejării patrimoniului universal.⁹⁹

Odată cu aderarea la Uniunea Europeană, România a adoptat o legislație a patrimoniului în conformitate cu normele europene în domeniu. Prin acest fapt s-a produs în domeniul protecției patrimoniului o reformă, statul trebuind să țină seama de trei elemente, aici referindu-ne la:

- o bază legislativă cu principii și norme precise;
- mijloace logistice adecvate;
- resursa umană necesară aplicării celorlalte două elemente.

Strategia aplicată de Ministerul Culturii și Cultelor în domeniul patrimoniului a avut la bază documentele Uniunii Europene.¹⁰⁰

Reglementările internaționale cu privire la protejarea patrimoniului european și mondial se găsesc în trei documente fundamentale și anume:

- Declarația Universală a Drepturilor Omului care a fost adoptată la 10 decembrie 1948 de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite
- Convenția culturală europeană de la Paris din 19 decembrie 1954
- Convenția privind protecția patrimoniului mondial, cultural și natural, adoptată în cadrul Conferinței Generale a Organizației Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură (UNESCO) de la Paris din 16 noiembrie 1972.

În Declarația Universală a Drepturilor Omului, se stipulează faptul că orice persoană are dreptul să ia parte la viața culturală a colectivității, să participe la progresul științific și la binefacerile lui. Se accentuează dreptul fiecărui om de a i se ocroti interesele lui morale, sau materiale, care reies din fiecare lucrare, fie ea științifică, literară, sau artistică, pe care o realizează.¹⁰¹

Convenția Culturală Europeană în domeniul protecției și punerii în valoare a patrimoniului cultural, prevede ca fiecare Parte Contractantă să ia măsurile necesare în vederea apărării contribuției sale la patrimoniul cultural comun european și sporirii acestei contribuții (Art.1). Până astăzi, din această convenție fac parte 48 de state europene, iar dialogul intercul-

⁹⁹ <https://lege5.ro/Gratuit/gu4tcbnw/conventia-asupra-masurilor-ce-urmeaza-a-fi-luate-pentru-interzicerea-si-impiedicarea-operatiunilor-ilicite-de-import-export-si-transfer-de-proprietate-al-bunurilor-culturale-din-14111970> Accesat la data de: 25.08.2020 ora:10:50.

¹⁰⁰ Crișan Vasile, *Protecția patrimoniului cultural sibian. Istorie și actualitate în Conferințele bibliotecii ASTRA*, Sibiu, 2010, p. 27.

¹⁰¹ Vezi: *Declarația Universală a Drepturilor Omului* din 10 decembrie 1958, Articolul 27.

tural și comunicarea sunt factori esențiali pentru prevenirea conflictelor interculturale și pentru reconcilierea lor.

România a aderat la Convenția de la Paris după decembrie 1989, în 30 martie 1990, aceasta devenind sursa de drept a legislației pentru protecția și punerea în valoare a patrimoniului cultural și natural în țara noastră.¹⁰²

Odată ce România și-a asumat datoria de a identifica, de a delimita, de a asigura protecția națională și protecția internațională a patrimoniului cultural și natural, și-a asumat în același timp obligația de a transmite generațiilor viitoare grija pentru păstrarea moștenirii culturale.

După documentele precizate mai sus au urmat altele:

- Convenția europeană pentru protecția patrimoniului arheologic, adoptată în La Valletta la 16 ianuarie 1992.

O analiză a felului în care această convenție a fost aplicată în România, a fost făcută de Corina Borș¹⁰³ într-un articol în care autoarea face o analiză comparativă a prevederilor Convenției de la Valletta și modul în care au fost transpuse aceste prevederi în legislația națională. Se menționează faptul că România nu mai este reprezentată și nu mai participă la întrunirile Europae Archaeologicae Consilium. Autoarea, subliniază faptul că: *trecerea cu vederea a principalelor chestiuni de interes definite de Convenția de la Valletta nu are cum să conducă la o mai bună protejare și gestionare a patrimoniului arheologic din România.*¹⁰⁴

În cadrul Conferinței generale a Organizației Națiunilor Unite pentru Educație Știință și Cultură organizată la Paris în perioada 15 octombrie – 3 noiembrie 2001, s-a adoptat o Convenție asupra protecției patrimoniului cultural subacvatic. România s-a alăturat țărilor participante pentru a respecta articolele cuprinse în Convenție în 25 aprilie 2007. La articolul 1. a fost definit patrimoniul cultural subacvatic ca fiind: *toate urmele existenței umane având caracter cultural, istoric sau arheologic care au fost parțial ori în totalitate acoperite de apă, periodic sau în permanență de cel puțin o sută de ani.*¹⁰⁵

În cadrul Convenției, se subliniază și faptul că va fi considerată o acțiune prioritară conservarea *in situ* a patrimoniului cultural subacvatic înainte de întreprinderea oricărui tip de intervenție. Pentru sensibilizarea publicului

¹⁰² Decretul C.P.U.N.R. nr. 87 din 30 martie 1990 pentru acceptarea convenției privind protecția patrimoniului mondial, cultural și natural adoptată de Convenția de la Paris, în: *Monitorul Oficial*, nr.46 din 31 martie 1990.

¹⁰³ Borș Corina, *Analiza asupra stadiului implementării prevederilor Convenției de la Valletta în România*, în: *Tendințe curente în protecția patrimoniului arheologic în România și Republica Moldova*, Editura Arc, Chișinău-Iași, 2016.

¹⁰⁴ *Ibidem*, p. 16.

¹⁰⁵ <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/81420>

față de acest patrimoniu și punerea în valoare a acestuia, va fi încurajat accesul publicului *in situ*, în mod responsabil și inofensiv.¹⁰⁶

Convenția UNIDROIT privind bunurile culturale furate, sau exportate ilegal, adoptată la Roma în 24 iunie 1995, plecând de la liberalizarea circulației bunurilor culturale, caută să limiteze comerțul ilegal, falsificarea și sustragerile obiectelor de artă. A fost ratificată de România prin Legea 149 din 24 iulie 1997. În cuprinsul Convenției, bunurile culturale sunt definite ca fiind acele bunuri care prezintă importanță în domeniul arheologiei, preistoriei, istoriei, literaturii, artei sau științei.¹⁰⁷ În cadrul Convenției, se stabilesc termenii de restituire și condițiile în care se fac cererile de restituire, precum și compensațiile de care poate beneficia posesorul unui bun cultural furat și statutul lui.¹⁰⁸ Convenția prevede și condițiile de înapoiere a bunurilor culturale exportate temporar, care nu au fost înapoiate conform autorizației de export. Prevederile capitolului II ale Convenției, se aplică doar acelui bun cultural care a fost furat după intrarea în vigoare a acesteia.¹⁰⁹

Din cauza legăturii dintre traficul cu bunuri culturale mobile cu alte tipuri de trafic, respectiv cel de droguri, sau cu arme, Convenția Organizației Națiunilor Unite împotriva criminalității organizate transnaționale (UNTOC) și-a extins aplicarea Convenției și la infracțiunile legate de traficul de bunuri culturale. S-a constatat faptul că traficul cu bunuri culturale are legături cu crima organizată, fiind implicate persoane din medii diferite și sunt utilizate tehnologii moderne. Acest caracter organizat a fost subliniat de Oficiul Națiunilor Unite pentru Droguri și Criminalitate. (UNODC)¹¹⁰

Articolul 6. din UNTOC se referă la spălarea bunurilor culturale prin transferul intenționat de proprietate, ascunderea originii câștigurilor de pe urma unei infracțiuni, falsificarea informațiilor privind proveniența, defragmentarea bunului cultural, modificarea aspectului său fizic, transferarea bunului dintr-o țară în alta, depozitarea pentru o lungă perioadă de timp și falsificarea evidențelor financiare.¹¹¹

O problemă la nivel internațional o constituie corupția din rândul funcționarilor publici. Pentru a combate acest fapt, în articolul 8. din

¹⁰⁶ *Ibidem*.

¹⁰⁷ Lazăr Augustin, Condruz Aurel, *Corpus juris patrimonii: Patrimoniul cultural național – doctrină și jurisprudență: acte normative*, Editura Lumina Lex, București, 2006, p. 60.

¹⁰⁸ *Ibidem*, p. 61.

¹⁰⁹ *Ibidem*, p. 64.

¹¹⁰ Boz Zeynep, *Combateră traficului ilicit de bunuri culturale. Un set de instrumente pentru sistemul european de justiție și de aplicare a legii*, Place de Fontenoy, Paris, 2023, p. 43.

¹¹¹ *Ibidem*, pp. 44-45.

UNTOC, se cere ca statele semnatare să incrimineze orice act de mită activă, sau pasivă, pentru a fi aduși funcționarii corupți în fața legii. La fel de îngrijorătoare este corupția investigatorilor, sau a procurorilor, care obstrucționează justiția prin diferite mijloace. Articolul 23. din UNTOC cere statelor semnatare să incrimineze aceste metode de influențare a martorilor, sau funcționarilor, care au probe necesare în procese.¹¹²

O piedică în privința punerii în aplicare a convențiilor internaționale, o constituie diversitatea legislațiilor naționale, de care profită infractorii. Pentru a asigura o aplicare uniformă a măsurilor de prevenire a criminalității, UNODC a elaborat o serie de principii fundamentale care au avut ca rezultat adoptarea în 2014 de către Adunarea Generală a ONU a unor ghiduri internaționale, ca instrument practic pentru punerea în aplicare a măsurilor de prevenire a criminalității.¹¹³

România este una din țările care a fost de-a lungul istoriei cel mai mult văduvită de valori patrimoniale, fiind luate ca pradă de război, înstrăinate în perioadele de ocupație, dăruite oficial către suverani străini și ambasadorii lor, donate unor așezăminte celebre precum Muntele Athos, risipite prin comerțul ilegal etc. Așa se explică prezența la Constantinopol după ocuparea Sucevei în 1538, a numeroaselor podoabe, icoane, cruci cu pietre scumpe, ca și prezența tezaurilor românești în muzeele din Viena, a documentelor și obiectelor de artă la Budapesta, Moscova, sau Berlin, Oxford, Paris etc. Nu e de mirare că: *Ceea ce vedem azi în muzeele ardelene nu ne poate oferi decât o prea palidă icoană și în unele cazuri ne poate induce în eroare în privința bogăției artistice a trecutului. Cea mai mare parte a comorilor de artă găsite în Ardeal a fost distrusă sau înstrăinată.*¹¹⁴ Inaccesibile cercetătorilor români sunt și documentele cu valoare patrimonială aflate la Muntele Athos, sau în Biblioteca Vaticanului.

De aceea România a aderat la Convenția UNIDROIT cu speranța ca măcar o parte din valorile românești aflate peste hotare ar putea fi recuperate. Preocupări privind repatrierea unor valori românești, în special a unor documente cu valoare istorică, a avut și Gheorghe Asachi în 1832, când îi solicita generalului Pavel Dimitrievici Kiseleff ca: *prin mijloacele ce se vor socoti de cuviință, ocârmuirea să se adresarisască către guvernurile învecinate spre a să da voie de a scoate măcar copii vidimate (autentificate) de pe asemenea documenturi, de care această arhivă a patriei noastre are bună știință că se află în*

¹¹² *Ibidem*, p. 45.

¹¹³ *Ibidem*, p. 47.

¹¹⁴ Câdea Virgil, *Mărturii românești peste hotare*, Editura Enciclopedică, București, 1991, p. VII.

*Rusia, la Muzeum din Odesa, în Galiția, la Arhivele din Lepol, la Jolkva și în Cracovia, precum și prin alte locuri.*¹¹⁵

Din păcate, cu toate că această Convenție a fost ratificată de România încă din 1997, procesul recuperării valorilor patrimoniale românești decurge greu și cu slabe rezultate.

Alte convenții sunt legate de patrimoniul arhitectural, peisagistic, sau imaterial:

- Convenția pentru protecția patrimoniului arhitectural al Europei, adoptată la Granada în 3 octombrie 1985 și ratificată de România prin Legea nr.157 din 7 octombrie 1997;
- Convenția europeană a peisajului cultural și natural, adoptată la Florența în 20 octombrie 2000 și ratificată de România prin Legea nr. 451 din 8 iulie 2002;
- Convenția pentru salvagardarea patrimoniului cultural imaterial, adoptată la Paris în 17 octombrie 2003 și ratificată de România prin Legea 410 din 29 decembrie 2005.

La data de 13.12.2022 a fost comunicat la Bruxelles de către Comisia Europeană, către Parlamentul European, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor, Planul de acțiune UE împotriva traficului de bunuri culturale.

În introducerea comunicării s-a subliniat creșterea criminalității europene în privința traficului de bunuri culturale, menționându-se faptul că în anul 2020 Interpol-ul a confiscat peste 850 de mii de artefacte, majoritatea din Europa. Pentru a combate acest fenomen, Comisia Europeană prezintă un plan de acțiune pentru a maximiza eforturile de combatere a criminalității organizate. Cele trei activități ilegale sunt prezentate ca fiind (1) furtul și tâlhăria; (2) jefuirea din situri arheologice, clădiri, sau monumente; (3) falsificarea de bunuri culturale.¹¹⁶

Se specifică faptul că anchetele privind traficul ilegal de bunuri culturale necesită o expertiză specifică, precum și participarea autorităților din domeniu, respectiv poliția, autoritățile vamale, poliția de frontieră, ministerele culturii, precum și unitățile financiare și sistemul judiciar.¹¹⁷ Planul de acțiune al UE se concentrează pe patru obiective strategice, respectiv îmbunătățirea prevenirii și depistării infracțiunilor, consolidarea respectării

¹¹⁵ *Ibidem*, p. III.

¹¹⁶ IMMC.COM%282022%29800%20final.ROM.xhtml.1_RO_ACT_part1_v2.docx (europa.eu)

¹¹⁷ *Ibidem*.

legii și a capacităților judiciare, intensificarea cooperării la nivel internațional și obținerea sprijinului altor părți interesate de protejarea bunurilor culturale.¹¹⁸

Comisia va lansa în cooperare cu UNESCO, un dialog cu piața obiectelor de artă, va sprijini schimbul de informații dintre profesioniști și autorități, va analiza extinderea sistemului electronic și va lansa un studiu menit statelor membre în anul 2024.¹¹⁹

O acțiune cheie a Comisiei, este legată de colectarea datelor cu sprijinul EUROPOL și în viitor prin intermediul EUROSTAT. Un punct important este cel legat de cursul de inițiere dedicat ofițerilor pentru depistarea criminalității transfrontaliere al FRONTEX. În plus, va realiza o cartografiere a legislației naționale a statelor membre care, prevede incriminarea traficului ilicit.¹²⁰

În cadrul comunicatului, Comisia Europeană abordează și problema vulnerabilității bunurilor culturale în zonele de conflict și de criză.¹²¹

Comisia Europeană va sprijini implicarea tinerilor prin programul *Europa creativă* al Corpului de solidaritate al UE și al programului Erasmus.¹²²

În lupta contra traficului de patrimoniu s-a implicat și Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE). Deși este o organizație internațională care este implicată în prevenirea conflictelor și administrării crizelor, ca și a reconstrucției țărilor devastate de război, organizația formată din 57 de țări, inclusiv România, s-a orientat și spre traficul cu obiecte de artă. S-a constatat că organizațiile teroriste obțin mai ușor fonduri pentru acțiunile lor prin comerțul cu opere de artă decât prin comerțul cu arme, sau droguri, care presupun riscuri mai mari. O echipă a departamentului OSCE privind amenițările transnaționale s-a implicat într-un program de educare a vameșilor, polițiștilor de frontieră și altor oficiali asupra traficului cu bunuri de patrimoniu și legătura lui cu crima organizată. Cameron Walter managerul programului *Forței de intervenție* pentru protejarea patrimoniului (*Heritage Crime Task Force*), afirma faptul că uneori descoperă cazurile de trafic cu obiecte de patrimoniu din întâmplare, dar cel mai des descoperirile se datorează echipelor naționale și instruirii ofițerilor de frontieră conștienți de creșterea acestui tip de infracțiune. Programul OSCE demarat în 2016, s-

¹¹⁸ *Ibidem.*

¹¹⁹ *Ibidem.*

¹²⁰ *Ibidem.*

¹²¹ *Ibidem.*

¹²² *Ibidem.*

a concentrat pe creșterea vigilenței privind traficul ilicit și o înțelegere mai bună a provocărilor majore din regiunea OSCE. În ajutorul acestui grup de acțiune OSCE colaborează cu experți de la Interpol, de la International Council of Museums, UN Office of Drugs and Crime, UN Office of counter Terrorism, Blue Shield International și cu alte organisme din țările semnatare. Succesul se datorează împrumutării OSCE-ului de a colabora cu toți partenerii și statele participante, alte organizații neputând să realizeze un proiect la asemenea scară și cu un asemenea impact. Acest grup acționează și în spațiul cultural ucrainian încercând să salveze și să interzică traficul peste graniță și eventual să returneze bunurile de patrimoniu furate.¹²³

România a preluat Președinția Comitetului de Securitate al Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE), mandat pe care-l va îndeplini pe tot parcursul anului 2023, la solicitarea fostei președinții exercitată de Macedonia de Nord în anul precedent. Ministrul afacerilor externe, Bogdan Aurescu a declarat că: ... *acest mandat reprezintă o recunoaștere a profilului activ al României în cadrul OSCE privind susținerea rolului, valorilor și principiilor fundamentale ale organizației în asigurarea păcii, securității și cooperării în Europa.*¹²⁴

În anul 2023, a apărut și în limba română o lucrare deosebit de utilă, intitulată *Combaterea traficului ilicit de bunuri culturale: un set de instrumente pentru sistemul european de justiție și de aplicare a legii*, elaborată sub patronajul UNESCO, având titlul original: *Fighting the illicit trafficking of cultural property: a toolkit for European judiciary and law enforcement*, publicată în 2018 de Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură.¹²⁵ Autoarea, Zeynep BOZ¹²⁶, a abordat teme precum Cadrul juridic internațional și regional pentru prevenirea traficului ilicit de bunuri culturale, Măsuri și instrumente practice, Asistența juridică reciprocă și tehnici speciale de investigare, și cooperarea interinstituțională. Pe parcursul lucrării, se oferă exemple și exerciții, menite a completa informațiile teoretice din textele juridice. Michel Magnier, în preambulul lucrării sublinia faptul că: *acest*

¹²³ <https://www.osce.org/stories/cracking-down-on-illicit-art-trade-to-improve-security>

¹²⁴ <https://www.mae.ro/node/60755>

¹²⁵ <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000384613>

¹²⁶ Zeynep Boz lucrează ca expert în cadrul Unității de Combatere a Traficului Ilicit de Bunuri Culturale din cadrul Ministerului Culturii și Turismului din Turcia. Absolventă a Departamentului de preistorie al Universității din Ankara, este deținătoarea a trei premii ministeriale și a mai multor certificate de excelență legate de lupta împotriva traficului ilicit, precum și a unei diplome în artă, drept și etică (Institute of Art and Law, Londra, Regatul Unit). După <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000384613>, p. 117.

*manual de instruire, publicat cu ocazia Anului European al Patrimoniului Cultural 2018, este dovada că, unindu-ne forțele, devenim mai eficienți.*¹²⁷

Legile speciale actuale care protejază patrimoniul cultural în România sunt¹²⁸:

- Legea nr. 182 din 25 octombrie 2000 privind protejarea patrimoniului cultural național mobil.
- Legea Nr. 422 din 18 iulie 2001 privind protejarea monumentelor istorice;
- Legea Nr. 311/2003, modificată, completată și promulgată prin Ordonanța Guvernului nr. 7 din 2020;
- Legea Nr. 378 din 10 iulie 2001 privind protecția patrimoniului arheologic și declararea unor situri arheologice ca zone de interes național.

Deși legile există, este foarte greu să se urmărească pe teren activitatea amatorilor de descoperiri individuale, respectiv a așa zișilor detectoriști, care încalcă în mod repetat zonele fostelor șantiere arheologice de salvare, în dorința de a găsi obiecte valoroase pe care să le comercializeze. Unii arheologi își pun întrebarea cât de eficientă este această lege, deoarece în mediul rural autoritățile locale fac legea, iar protecția siturilor pe o distanță de 200 sau 500 de metri este uneori încălcată de agenții economici.¹²⁹

Prin Legea 182/2000 se instituie regimul juridic al bunurilor care alcătuiesc patrimoniul cultural național mobil, indiferent de proprietarul acestora.¹³⁰ Aceste bunuri fac parte din TEZAURUL, sau FONDUL Patrimoniului cultural național, din Colecțiile Publice, din inventarele muzeelor, arhivelor și bibliotecilor, precum și din Colecțiilor cultelor religioase și ale instituțiilor religioase.¹³¹

Legea este structurată pe zece capitole cuprinzând:

- Capitolul 1. Dispoziții generale;
- Capitolul 2. Cercetarea, clasarea și evidența;
- Capitolul 3. Păstrarea depozitarea și asigurarea securității bunurilor culturale mobile;

¹²⁷ <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000384613> p. 3.

¹²⁸ Vezi lista completă cu Legislația după 1989 la Anexe.

¹²⁹ Teodor Eugen S., *How effective is the law's protection? Limes Transalutanus case, în Tendințe curente în protecția patrimoniului arheologic în România și Republica Moldova*, Editura Arc, Chișinău, -Iași, 2016, p. 31.

¹³⁰ Lazăr Augustin, Condruz Aurel, *Corpus juris patrimonii: Patrimoniul cultural național – doctrină și jurisprudență: acte normative*, Editura Lumina Lex, București, 2006, p 104.

¹³¹ Lazăr Augustin, Condruz Aurel, *Corpus juris patrimonii: Patrimoniul cultural național – doctrină și jurisprudență: acte normative*, Editura Lumina Lex, București, 2006, p 107.

- Capitolul 4. Conservarea și restaurarea bunurilor culturale mobile clasate;
- Capitolul 5. Circulația bunurilor culturale mobile;
- Capitolul 6. Regimul juridic al bunurilor arheologice mobile descoperite întâmplător, sau prin cercetări arheologice;
- Capitolul 7. Finanțarea activităților de descoperire, cercetare, expertizare, clasare, evidență, depozitare, conservare, restaurare, protejare și punere în valoare a bunurilor culturale mobile;
- Capitolul 8. Organisme și instituții specializate;
 - Capitolul 8.1. Restituirea bunurilor culturale mobile care au părăsit ilegal teritoriul unui stat membru al Uniunii Europene;
 - Capitolul 8.2. Recuperarea bunurilor culturale mobile care au părăsit ilegal teritoriul României;
- Capitolul 9. Contravenții și infracțiuni;
- Capitolul 10. Dispoziții tranzitorii și finale.¹³²

Legea 182/2000 conține cele mai importante dispoziții privind protejarea patrimoniului cultural mobil, de mare interes pentru tema noastră fiind în special capitolul 8.1 și 8.2 care reglementează restituirea bunurilor culturale care au părăsit ilegal un stat membru UE, deci și teritoriul României. De interes este și capitolul 9. care vizează contravențiile și infracțiunile legate de bunurile culturale mobile clasate. Cu toate acestea, nu întotdeauna este respectată litera legii, fiind și cazuri în care traficanții scapă de urmărirea penală prin tărgănarea proceselor și clasarea dosarelor.

Un capitol de mare interes este și cel legat de conservarea și restaurarea bunurilor culturale mobile clasate, deoarece multe din obiectele recuperate necesită o restaurare de specialitate în laboratoare autorizate.

Această lege a fost modificată și completată ulterior, în 2009, 2010 și 2011, pentru reorganizarea unor autorități și instituții publice, precum și pentru reducerea unor cheltuieli. Normele de aplicare a acestei legi au fost emise la 90 de zile după publicarea ei în Monitorul Oficial, de către Ministerul Culturii, cu avizul Comisiei Naționale a Muzeelor și Colecțiilor. Tot în termen de 90 de zile în cadrul Ministerului Afacerilor Interne, s-au organizat structuri specializate în prevenirea, descoperirea și urmărirea faptelor ilegale în care erau implicate obiecte din patrimoniul cultural mobil.

La inițiativa Ministerului Culturii și Identității Naționale a fost realizat la data de 16 iunie 2019, un raport de către Gavrila Cristian, în cadrul pro-

¹³² *Ibidem*, pp. 104-132.

iectului *Monumente istorice – planificare strategică și politici publice optimizate*. Raportul prezintă principalele aspecte practice ale aplicării legislației patrimoniului, sesizând o serie de lacune în Legea 182/2000 precum și obligații neonorate de către sistemul specializat în administrarea culturii. Astfel, autorul consideră că patrimoniul cultural nu este complet definit în niciun act normativ. Generalitatea definiției, neclaritatea noțiunii de patrimoniu, sau bun cultural, duce la ambiguități demonstrate de autorul raportului. O altă observație menționată de autor este aceea că deținerea bunurilor culturale neclasate nu este reglementată: *astfel considerăm că prin imprecizia definițiilor, prin normele de aplicare prea generaliste și prin aplicarea defectuoasă a prevederilor legale, spiritul Legii 182/2000 a fost denaturat, ajungând în prezent să ofere protecție specială doar unui număr de 59800 bunuri culturale.*¹³³

O altă problemă ridicată de autorul raportului este cea legată de falsificarea bunurilor culturale. Acesta reproșează faptul că Legea 182/2000 tratează doar problema reproducerilor după bunuri culturale clasate și nu există în realitate un mecanism de autentificare a unui bun cultural, responsabilitatea fiind lăsată experților acreditați.¹³⁴

Chiar și problema experților nu a fost rezolvată corespunzător, deoarece în sistemul actual experții au o calificare generală, nespecializată, totuși competența lor în cadrul muzeelor extinzându-se potrivit atestatelor, la câte un întreg domeniu de patrimoniu.¹³⁵

Un aspect important menționat în raport este cel al retrocedării bunurilor culturale confiscate de statul român înainte de 1989. În urma nenumăratelor procese de retrocedare în perioada 1989-2017, ca urmare a restituirilor, transferurilor, casării, sau reîntregirii unor bunuri culturale mobile MNAR (Muzeul Național de Artă a României) a scos din evidență 6947 de bunuri culturale mobile.¹³⁶

Lipsa unei legislații în care să fie protejat patrimoniul muzeal, a făcut ca să fie retrocedate colecții importante precum colecția Vasile Stoica, colecția Constantin Doncea, colecția Gheorghe Manu, sau colecția Iosif Dona, creându-se precedente juridice care au încurajat cererile de retrocedare.¹³⁷

Fără a intra în amănunte, raportul constituie o analiză amănunțită a tuturor neajunsurilor din legislația privind patrimoniul cultural, autorul

¹³³ https://www.umpcultura.ro/Files/CP/Raport%20inventariere%20si%20analiza%20legislatie_Institutii%20detinatoare%20de%20patrimoniu.pdf

¹³⁴ *Ibidem*, p. 5.

¹³⁵ *Ibidem*, p. 6.

¹³⁶ *Ibidem*, p. 8.

¹³⁷ *Ibidem*, p. 9.

abordând și alte subiecte, precum clasarea bunurilor culturale, dreptul de proprietate, comercializarea bunurilor culturale, transportul lor, conservarea și restaurarea bunurilor culturale, venind și cu soluții pentru îndepărtarea acestor nereguli.

La data de 18 august 2023, Ministerul Culturii a lansat în dezbatere publică un proiect de Ordonanță pentru modificarea Legii 182/2000. În cadrul proiectului sunt supuse discuției aspecte privind funcționarea Comisiei Naționale a Muzeelor și Colecțiilor Publice, eliminarea unor avize, degrevaarea responsabilităților Ministerului Culturii privind emiterea de certificate de clasare, simplificarea circulației bunurilor culturale mobile, precum și eliminarea altor avize, pentru a reduce birocrăția. Pe lângă comisiile și subcomisiile prevăzute în Legea 182/2000 se propune crearea unei subcomisii de conservare-restaurare.¹³⁸

Pe lângă legea Nr. 182 din 25 octombrie 2000 care privește cadrul normativ al bunurilor culturale naționale mobile mai amintim:

- Ordinul Nr. 2008 din 12 februarie 2001, pentru aprobarea Normelor de acreditare a conservatorilor și restauratorilor;
- Ordinul Nr. 2009 din 12 februarie 2001 pentru aprobarea Normelor de acreditare a experților;
- Hotărârea Nr. 486 din 16 mai 2002 privind înființarea, organizarea și funcționarea Laboratorului Național de Cercetare în Domeniul Conservării și Restaurării Patrimoniului Cultural Național Mobil.

Este deosebit de importantă formarea de specialiști în domeniu, conservatorii și restauratorii având un rol determinant în protejarea, restaurarea și punerea în valoare a obiectelor de patrimoniu mobil degradate, fie din cauze naturale, fie din cauza unor erori umane. Obiectele de patrimoniu recuperate de Poliția de Patrimoniu trebuie recondiționate pentru a putea apoi să-și ia locul în expozițiile muzeale.

Normele de protecție a obiectelor din cadrul muzeelor și a colecțiilor particulare sunt reglementate în:

- Legea nr. 311 din 8 iulie 2003 cu privire la muzee și colecții publice.

În cadrul dispozițiilor generale din primul capitol, Legea 311 definește termenii de muzeu și colecție, precum și funcțiile principale ale muzeului și ale colecțiilor publice. Este definit de asemenea patrimoniul muzeal, care

¹³⁸ <https://www.juridice.ro/701140/modificarea-legii-privind-protejarea-patrimoniului-cultural-national-mobil-proiect.html>

este alcătuit din totalitatea bunurilor, precum și a drepturilor și a obligațiilor muzeului, sau colecțiilor publice aflate în proprietate publică, sau privată. Sunt prezentate obligațiile proprietarilor și titularilor asupra muzeelor și colecțiilor publice, respectiv să asigure integritatea, securitatea și conservarea-restaurarea bunurilor de patrimoniu, precum și să realizeze evidența, documentarea și clasarea bunurilor muzeale. O obligație a muzeului este punerea în valoare a patrimoniului în beneficiul publicului și să asigure cercetarea și documentarea bunurilor deținute. Ministerul Culturii a avut obligația ca în termen de 60 de zile de la data intrării în vigoare a legii, să elaboreze cu avizul Comisiei Naționale a Muzeelor și Colecțiilor normele metodologice și normele de securitate și protejare a patrimoniului muzeal.¹³⁹

Legislația nu este suficientă, dacă nu există mijloacele de a o respecta. Instituțiile statului menite să supravegheze respectarea legilor nu sunt suficiente fără conștientizarea publicului despre importanța protejării valorilor culturale.

Din dorința de a proteja patrimoniul cultural, autoritățile au dat o serie de legi, decrete, hotărâri ale guvernului și ordine ale Ministerului Culturii, făcând ca protecția efectivă să fie la fel de dificilă ca atunci când legile lipseau. Astfel la data 6 mai 2011 existau *22 de legi, decrete și hotărâri ale Guvernului, 30 de ordine ale Ministerului Culturii, plus multe alte reglementări de specialitate. Un întreg labirint legislativ, care, în ciuda vastității sale, avea extrem de multe breșe, prin care s-au putut strecura toți cei interesați de afacerile de patrimoniu.*¹⁴⁰

S-a vorbit și se vorbește mult în ultimii ani despre un Cod al Patrimoniului Cultural ca fiind o necesitate pentru România.¹⁴¹ Intenția de a elabora un asemenea cod există încă din anii 2005-2008 și a fost luată în calcul în toate programele Ministerului Culturii, fără însă a se finaliza. Procese de codificare au avut loc în Franța și Italia în 2004, în Marea Britanie se derula un amplu proces de dezbateri publice în 2008, și: *Această dezbatere a dus în 2013 la ceea ce se numește Enterprise and Regulatory Reform Act, text legislativ ce pare să adapteze nevoia protejării patrimoniului cultural la presiunile mediului economic, în special în segmentul imobiliar.*¹⁴²

¹³⁹ Legea 311/2003 – forma sintetica pentru data 2020-05-25 (snppc.ro)

¹⁴⁰ <https://www.cotidianul.ro/patrimoniul-cultural-romanesc-dat-in-urmarire-prin-interpol/>

¹⁴¹ Crăciunescu Adrian, *Codul patrimoniului cultural ca necesitate pentru România, în: Tendințe curente în protecția patrimoniului arheologic în România și Republica Moldova*, Editura Arc, Chișinău, 2016.

¹⁴² *Ibidem*. p. 94.

II.3.c. Legislația în România

În România lucrurile s-au tărăgănat ani de zile și datorită faptului că o parte a societății considera inutilă varianta codului, deoarece sunt în vigoare legi care acoperă toate marile domenii cu implicații în protecția patrimoniului: *Astfel, România are în prezent o lege a monumentelor istorice din 2001, o lege privind arheologia inițiată ca ordonanță de urgență în 2000, o lege a patrimoniului mobil din 2001, o lege a muzeelor și colecțiilor din anul 2003, o lege a patrimoniului imaterial din anul 2007, o lege a patrimoniului industrial din anul 2008.*¹⁴³

Deși nu duce lipsă de legislație în domeniul patrimoniului cultural, România se confruntă cu ineficiență în protejarea efectivă, datorită în parte multiplelor amendamente, a lipsei unor norme clare de aplicare, a lipsei de resurse umane și nu în ultimul rând a schimbărilor dese la nivel politic și implicit a conducerii Ministerului Culturii. De asemenea, lipsesc organigramele de asistență, îndrumare, control și intervenție în teritoriu. Lipsa fondurilor constituie și aceasta o problemă. În cazul protejării din punct de vedere legislativ al patrimoniului arheologic, România întâmpină o serie de dificultăți generate de practicarea arheologiei în strânsă legătură cu planurile de amenajare a teritoriului, prin proiecte de infrastructură rutieră, sau urbană. În Europa, legislația a fost adaptată noilor realități, însă în România legislația nu a ținut cont de multitudinea de condiționări din domeniul urbanismului, sau al politicii de mediu. Deși au fost adoptate legi și acte normative într-un timp foarte scurt, acestea au fost preluate din alte țări, sau din legislația europeană fără o analiză a situației reale din România, nefiind în fapt operabile: *Rezultatul este astăzi paradoxal, anume existența unei legislații stufoase și complicate, cu numeroase inadvertențe, din trei segmente majore reprezentate de politica de mediu, politica urbanistică și amenajare a teritoriului și politica de gestiune a patrimoniului cultural.*¹⁴⁴

O altă problemă întâlnită în România este cea a ignorării studiilor de impact asupra mediului, deși prevăzute în legislația actuală românească, în cazul unor mari proiecte de investiții publice, cum ar fi construcția de autostrăzi. Lipsa unor mecanisme de punere în practică a acestei legislații contribuie la distrugerea unor vestigii de patrimoniu arheologic. În consecință, este necesară o conlucrare și un dialog constructiv între arheologi,

¹⁴³ *Ibidem*, p. 95.

¹⁴⁴ Borș Corina, *Protejarea patrimoniului arheologic din România. Despre situri și monumente arheologice din perspectiva evoluției cadrului legislativ în context European*, Editura MEGA, Cluj Napoca, 2014, p. 172.

istorici, etnografi etc., și arhitecți, ingineri și urbanști în cazul unor mari proiecte de dezvoltare de infrastructură industrială, sau rutieră.¹⁴⁵

Creșterea gradului de protejare eficientă a patrimoniului, depinde și de inter-relaționarea cu sistemele legislative europene, precum și implicarea în acest dialog a muzeelor, a universităților, institutelor de cultură și a organizațiilor profesionale, guvernamentale și nonguvernamentale.¹⁴⁶

Modernizarea și reformarea legislației a fost susținută de numeroase organizații neguvernamentale, care au denunțat anumite practici administrative defectuoase. La polul opus, mediul de afaceri consideră că acțiunile de protejare a patrimoniului împiedică dezvoltarea și nu au nicio valoare economică reală. Oamenii de afaceri se plâng de oprirea neprevăzută a unor lucrări, cu repercursiuni asupra costurilor și duratei acestora, din vina vestigiilor arheologice. Ei nu iau în calcul efectele devastatoare și distrugerile ireversibile făcute siturilor arheologice datorită dorinței de modernizare a infrastructurii: *În mod evident, orice eroare ce s-ar impune prin forța politică, sau presiunea locală a momentului, poate duce la alterarea unui patrimoniu care generează imagine publică și beneficii economice la nivel național, fie și numai dacă luăm în calcul fluxul de turiști străini ce-l vizitează.*¹⁴⁷

Comitetul Național Român ICOMOS a publicat pe pagina sa de internet, cele 10 reguli necesare a fi așezate la baza Codului patrimoniului, cu ocazia Zilei Culturii Naționale din 15 ianuarie 2015. În 27 septembrie 2016 pe site-ul Ministerului Culturii au fost publicate spre consultare publică Tezele Prelabile ale Codului Patrimoniului Cultural, cu speranța completării lor cu propuneri și observații.¹⁴⁸

Între organizațiile private care activează în domeniul patrimoniului cultural se numără și ICROM, o organizație interguvernamentală înființată în 1966 sub egida UNESCO, având ca activitate studiul, conservarea și restaurarea patrimoniului cultural. Biblioteca Centrului pune la dispoziția cercetătorilor peste 80.000 de volume și reviste de specialitate. O contribuție importantă în domeniul protejării, cercetării și valorificării patrimoniului cultural o are Consiliul Internațional al Muzeelor, ICOM, având un statut consultativ pe lângă Consiliul economic și social al Națiunilor Unite. Există apoi o întreagă rețea de asociații și fundații neguvernamentale, care

¹⁴⁵ *Ibidem.* p. 175.

¹⁴⁶ *Ibidem.*

¹⁴⁷ *Ibidem.* p. 104.

¹⁴⁸ <http://www.cultura.ro/tezele-prelabile-ale-codului-patrimoniului-cultural> Accesat la data de: 28.08.2020 ora 08:00.

contribuie la protejarea patrimoniului, oferă burse de studiu în domeniu, organizează dezbateri, sau contribuie la reconstrucția monumentelor după dezastre naturale.

Problema continuării procesului de codificare a legislației e pusă însă, în condițiile actuale, sub semnul întrebării, fiind amânată *sine die*, din motive politice, sau economice mai mult, sau mai puțin reale. Presa a ținut să informeze opinia publică în ce stadiu se află elaborarea Codului, însă termenii sunt permanent modificați, materializarea proiectului fiind deocamdată incertă.¹⁴⁹

O problemă serioasă este lipsa de personal calificat, atât la nivelul Poliției de Patrimoniu, cât și la nivelul Direcțiilor pentru Cultură, Culte și Patrimoniu cultural. Motivul este bugetul foarte mic, însă de exemplu, cu un singur angajat la Poliția de Patrimoniu Sibiu, care trebuie să acopere tot județul și cu patru angajați la Direcția pentru Cultură Sibiu, nu se poate asigura o protejare corespunzătoare. Situația este asemănătoare în toate județele.¹⁵⁰ Colaborarea între instituții, Poliție, Primărie, Parchet, nu funcționează la nivelul dorit, multe dintre dosarele penale nefiind luate în considerare.

Neajunsurile legate de activitatea Poliției de Patrimoniu au fost subliniate în august 2022 de Vitalie Josanu, care a putut să analizeze din interior problemele cu care se confruntă. Deși importanța strategică și identitară a patrimoniului cultural a fost subliniată în mai multe rânduri, atât de Președintele României cât și de Ministerul Culturii și au fost ratificate o serie de convenții internaționale în domeniu, acestea au rămas la nivel de teorie, fără a se găsi mecanisme structurale funcționale. Normele de aplicare au apărut mult mai târziu, amânându-se data intrării lor în vigoare. La cinci ani după intrarea în vigoare a Legii 182/2000 structura de patrimoniu cultural a fost înființată complet cu scopul de a preveni, descoperi și urmări faptele ilegale legate de patrimoniul cultural național mobil. Deoarece nu s-au găsit la nivelul MAI (Ministerul Afacerilor Interne) specialiști care să acopere necesarul de funcții, s-a recurs la recrutarea din sursă externă. De aceea s-au înființat în fiecare inspectorat județean compartimente de specialitate alcătuite doar din doi polițiști, unul fiind din sursă externă. Aceste compartimente sunt subordonate Serviciilor de Investigații Criminale. Volumul de muncă imens a făcut ca domeniul principal de activitate să fie

¹⁴⁹ <http://www.informatia-zilei.ro/sm/codul-patrimoniului-cultural-va-fi-redactat-in-doi-ani/>
Accesat la data de: 29.08.2020 ora 12:00.

¹⁵⁰ <https://mesagerulneamt.ro/2020/01/politia-de-patrimoniu-trasa-pe-dreapta-de-inconstienta-guvernantilor/> Accesat la data de: 24.08.2020 ora 14:08.

nesemnificativ: *în anul 2009 de unul singur aveam în gestiune falsurile, furturile, diversele, distrugerile, o vreme falsul de monedă... și undeva în coada listei: patrimoniul cultural național* relatează polițistul de patrimoniu Josanu Vitalie.¹⁵¹ Din păcate s-a pus și problema desființării Poliției de Patrimoniu, un prim pas fiind făcut prin reducerea la câte un singur polițist în fiecare județ din cei doi existenți inițial. Un impediment în activitatea Poliției de Patrimoniu a fost alocarea de resurse limitate, ceea ce a făcut ca mulți lucrători bine pregătiți să demisioneze din sistem și să migreze spre alte domenii. Rezultatul a fost că în anul 2018 existau doar 15 polițiști specializați în domeniul protejării patrimoniului la nivelul întregii țări.¹⁵² Deși s-a propus de către autorul articolului reorganizarea Poliției de Patrimoniu cu câte trei polițiști sub comanda Inspectoratului și coordonarea unor birouri regionale, această variantă a fost respinsă. Volumul mare de muncă, de cercetare și documentare a zeci de cazuri complexe, este imposibil de gestionat de un singur polițist. Reducerea strict la Penal a atribuțiilor, va duce la scăderea eficacității Poliției de patrimoniu și la punerea în pericol a patrimoniului cultural național.¹⁵³

Cu toate acestea, se întâlnesc și performanțe în recuperarea unor bunuri cu valoare patrimonială, mai ales acolo unde există o colaborare între Poliția Română, EUROPOL, INTERPOL, Organizația Mondială a Vămirilor și FRONTEX.¹⁵⁴

Trebuie subliniat și faptul că: *„Succesele pe linia recuperării de bunuri culturale nu se datorează în mod sigur doar Poliției și organelor de urmărire penală, ci sunt rezultatul unei bune colaborări cu specialiștii din muzee, expertiza acestora fiind esențială.”*¹⁵⁵

Viitorul patrimoniului depinde de generațiile viitoare: *Cu cât atitudinea unei generații se dovedește mai protectivă față de cultură, artă și natură, cu atât sporesc șansele creșterii valorice a patrimoniului în cauză și concomitent, gradul de civilizație.*¹⁵⁶

¹⁵¹ <https://sprd.ro/?p=1269>

¹⁵² *Ibidem.*

¹⁵³ *Ibidem.*

¹⁵⁴ <https://www.politiaromana.ro/ro/articole-revista-politia-romana/patrimoniul-cultural-resursa-strategica-pentru-o-europa-unita> Accesat la data de: 24.08.2020 ora 16:53.

¹⁵⁵ Opreș Ioan, *Patrimoniul cultural național între lege și fărâdelege*, Editura Stefadina, București, 2018, p. 112.

¹⁵⁶ Opreș Ioan, *Patrimoniul cultural național între lege și fărâdelege*, Editura Stefadina, București, 2018, p. 13.

Capitolul III

Schimbarea proprietarilor

III.1. Modalități de obținere, deținere, întreținere și comercializare a obiectelor de patrimoniu cultural mobil

De-a lungul timpului, obiectele de patrimoniu mobil și-au schimbat proprietarii din cauze diferite, de la moștenire, înstrăinare prin vânzare, sau donație, confiscare și restituire, pierdere, furt, pradă de război, săpături arheologice, până la descoperiri întâmplătoare.

Începând cu secolul al XVIII-lea, odată cu înmulțirea expedițiilor și a călătoriilor în țările antichității clasice, precum Grecia și Italia, dar și în Egipt, sau Orient, a crescut interesul pentru obiectele de patrimoniu mobil, reprezentând cultura antică. Formarea colecțiilor s-a realizat pe mai multe căi: *Vestita colecție a dogelui Vendramin este cumpărată în întregime de fiii unui armator bogat din Amsterdam. În Anglia, regele Carol I pune bazele colecției regale în anul 1627, cumpărând în bloc tot tezaurul artistic al familiei Gonzaga, prin intermediul unui neguțător flamand, scandalizând orașul Mantova.*¹⁵⁷

Muzeele lumii sunt pline de obiecte de patrimoniu care nu aparțin culturii țării respective. Astfel, muzeele din Londra, New York, sau Paris, au sectoare întregi cu obiecte egiptene, iar Muzeul Ermitaj din Sankt Petersburg deține o bogată colecție de tablouri din școala olandeză și flamandă, precum și obiecte aparținând Egiptului antic, a Extremului Orient, dar și a artei romane, sau grecești. Guvernul egiptean încearcă să recupereze obiectele de patrimoniu aflate în muzeele lumii, demersurile lui nefiind deocamdată încununuate de succes. De exemplu, autoritățile egiptene au solicitat restituirea statuii reprezentând capul lui Tutankamon, care a fost pus la vânzare de către casa de licitații Christie din Londra, la prețul de 5 milioane de dolari. Se poartă intense negocieri legale și diplomatice, pentru împiedicarea acestei vânzări.¹⁵⁸ Asemenea demersuri fac și guvernele altor țări care au fost jefuite

¹⁵⁷ Nicolescu Corina, *Muzeologie generală*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1975, p. 25.

¹⁵⁸ <https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2019/06/egypt-stolen-antiquities-tutankhamun-christies-auction.html>

de obiecte de patrimoniu mobil. În lucrarea *Tezaure transilvane*¹⁵⁹, (autori Radu Florescu și Ion Miclea), sunt prezentate tezaure aflate la Kunsthistorisches Museum din Viena, care deține și expune obiecte de artă transilvăneană, precum Tezaurul de la Sânnicolau Mare, compus din 23 de obiecte din aur descoperite pe teritoriul României.

Practic, mai toate marile muzee ale lumii dețin obiecte de valoare patrimonială care aparțin altor culturi decât cea autohtonă.

Cum au ajuns acolo? O parte din ele au ajuns în aceste muzee prin achiziții, altele prin însușire ilegală în perioadele de expansiune teritorială, din fostele colonii, altele ca pradă de război, sau prin donații.

Virgil Câdea în binecunoscuta sa lucrare *Mărturii românești peste hotare*,¹⁶⁰ consemnează mii de obiecte de valoare patrimonială ajunse în străinătate, fie prin donații, fie prin jefuirea lor de către trupele de ocupație. În ampla prefață a volumului I se menționa printre altele: *Multe din monumentele care împodobesc astăzi așezăminte celebre de la Muntele Sinai și Muntele Athos, până în insulele Mării Egee, multe din operele de artă păstrate la Ierusalim, Istanbul, Atena și în atâtea alte părți din Europa de sud-est sau Levant au fost create din inițiativă românească, sau de artiști și meșteri de la noi.*

Campaniile militare au fost dintotdeauna o sursă de bunuri obținute prin jaf: *Ca instructiv exemplu al devastării comorilor de artă ne servește soarta tezaurului catedralei din Alba Iulia. Tătarii și sașii au despuiat biserica de obiectele sale prețioase din secolul al XIII-lea, turcii în secolul al XV-lea, protestanții în secolul al XVI-lea, devastând altarele, sculpturile și tablourile; (...) Soldații lui Racz au spoliat chiar și mormintele princiare de bijuterii și podoabe, aruncând osemintele.*¹⁶¹

Mai trist este faptul că o mare parte din documente și obiecte valoroase au fost distruse intenționat: *Când Sigismund Bathori a părăsit Ardealul, el a nimicit toate obiectele ce nu le-a putut duce cu sine. Trebuie adăugat acestor pierderi faptul că cel mai important fond de manuscrise brâncovenești și cantacuzinești, de la mănăstirea Hurezi, sau din biblioteca umanistă de la Mărgineni a stolnicului Constantin Cantacuzino – aflătoare azi în Biblioteca Națională din Viena – a ajuns acolo din inițiativa prințului Eugeniu de Savoia, comandant de oști în slujba împăratului.*¹⁶²

¹⁵⁹ Florescu Radu, Miclea Ion, *Tezaure transilvane la Kunsthistorisches Museum din Viena*, Editura Meridiane, București, 1979.

¹⁶⁰ Câdea Virgil, *Mărturii românești peste hotare, -Mică enciclopedie de creații românești și de izvoare despre români în colecții din străinătate*, vol.I, Editura Enciclopedică, București, 1991.

¹⁶¹ *Ibidem*, p. VII.

¹⁶² *Ibidem*.

Biblioteca Apostolică Vaticană ascunde și ea mii de manuscrise, incunabule și obiecte de artă din lume, între care și zeci de obiecte cu valoare de patrimoniu și documente de pe teritoriul românesc. Accesul în Biblioteca Vaticanului este permis doar parțial unor cercetători din mediul universitar, dar o parte din documentele deținute de Vatican a fost trecută în sistem digitalizat.

Confiscarea bunurilor în perioada nazistă, sau comunistă de către autorități, a dus la dispariția unor obiecte de patrimoniu al căror traseu este mai greu de urmărit.

Comerțul cu bunuri de patrimoniu s-a dezvoltat permanent, azi colecționarii nefiind neapărat interesați de cultură, ci mai ales de valoarea obiectelor ca investiție.

Vom încerca să prezentăm, pe rând, aceste modalități de obținere, deținere și comercializare a obiectelor de patrimoniu mobil, precum și câțiva dintre cei mai mari colecționari, sau posesori de obiecte de patrimoniu mobil.

III.1.a. Moștenirea

În afară de valoarea lor materială, sau emoțională, obiectele de patrimoniu mobil moștenite reprezentau în trecut o dovadă a vechimii familiilor aristocrate, a originii acestora. Ele erau transmise din generație în generație, departe de ochii publicului larg, necesitând o protecție specială.

Legislația privind moștenirea variază de la o societate la alta, dreptul de moștenire fiind uneori acordat doar urmașilor de sex masculin, făcându-se diferențe între primul născut și următorii, alții fiind incluse și persoanele de sex feminin, dar cu o cotă parte mult mai mică față de frați. Copiii adoptivi aveau de asemenea un statut diferit în diferitele țări. Există mai multe sisteme legale de transmitere a moștenirii în funcție de cultura, tradițiile și interesele fiecărei societăți. Împiedicarea fărâmițării averii a stat la baza multor sisteme juridice. În majoritatea statelor moderne, sistemul succesoral acordă fiecărui copil dreptul la o cotă de moștenire. Transmiterea bunurilor se face fie pe cale legală, fie testamentară. În România transmiterea bunurilor succesoriale este reglementată de Codul Civil al României, articolele 1100-1134. Obiectele de valoare patrimonială trebuie păstrate în condiții optime, iar pentru aceasta: *Persoanele fizice și juridice care dețin cu orice titlu bunuri culturale mobile clasate, beneficiază de consultanță gratuită din partea instituțiilor specializate, în scopul păstrării, conservării și punerii în valoare a acestor bunuri.*¹⁶³

¹⁶³ LEGEA_182_2000_PROTEJAREA_PATRIMONIULUI_CULTURAL_NATIONAL_MOBIL.pdf (edu.ro)

Obiectele de artă moștenite se transmit, de obicei, din generație în generație, formând apoi prin achiziții adevărate colecții. Aceste colecții reflectă statutul social al posesorului, fiind un motiv de mândrie și o etalare a condiției materiale a individului. Uneori ele și-au schimbat proprietarul fie prin decesul moștenitorului unic, fără urmași, fie prin vânzare, fie prin deposedare.

Deposedarea de obiecte de artă a cunoscut mai multe forme: confiscarea de către autorități, ca în cazul evreilor în perioada nazistă, ca pradă de război în perioadele de ocupație, sau de interzicere a părăsirii țării în caz de emigrare a posesorului. Este și cazul perioadei comuniste, când familiilor de sași din Transilvania, care au cerut să emigreze, li s-a interzis să-și ia cu ei obiectele de valoare deținute. Cu toate acestea după 1989 unii dintre ei și-au putut recupera valorile confiscate de comuniști.

III.1.b. Colecții și colecționari

Pasiunea pentru artă s-a manifestat încă din Antichitate, obiectele de artă deținute fiind un simbol al luxului și al statutului social. De la obiectele de artă cu semnificație religioasă din mormintele egiptene, la obiectele expuse de greci în temple și sanctuare, aceste culturi au văzut arta ca un mijloc de exprimare al autorității. Romanii au imitat multe obiecte de artă grecești, dar au și jefuit cetățile grecești aducând acasă cele mai rafinate dintre ele, ca simbol al triumfului.¹⁶⁴

Famiiliile bogate au început să-și decoreze palatele și locuințele, începând mai ales cu secolele al XV-lea și al XVI-lea. Familii precum De Medici, sau cele din Imperiul habsburgic au început să-și formeze propriile colecții. În secolul al XVIII-lea, tinerii aristocrați, prin pelerinajele în Europa, au achiziționat obiecte de artă, pe care le-au dus acasă, ca semn al aprecierii culturii și artei europene. Odată cu revoluția industrială, obiectele de artă au trezit interesul și din punct de vedere comercial, ca investiție pe termen lung.

Piața cu obiecte de artă a cunoscut o adevărată explozie odată cu apariția marilor industriași americani, dornici să se compare cu elitele Europei în ceea ce privește deținerea unor colecții de artă. Ei au investit atât în lucrările marilor maeștri europeni, cât și în operele unor artiști contemporani. Această practică a continuat până în zilele noastre, iar prețurile obiectelor de artă au crescut semnificativ. Ca și în trecut, unii colecționează ca iubitori de artă, alții ca simbol al statutului social, iar alții ca mijloc de tezurizare. Lumea colecționarilor de artă s-a diversificat,

¹⁶⁴ <https://magazine.artland.com/a-brief-history-of-art-collecting/>

incluzând pe lângă lucrări de pictură sau sculptură, obiecte artizanale, tradiționale, precum și obiecte cu semnificație istorică.

În ajutorul colecționarilor amatori au venit și ghiduri în care sunt sfătuiți ce și de unde să cumpere, ce să urmărească la obiectele de colecție, care sunt prețurile și terminologia din domeniu. Un exemplu este lucrarea *Antiques Roadshow. Antiques Hunting*¹⁶⁵ care este de fapt o lucrare bazată pe un program de televiziune BBC în care diverși specialiști îi sfătuiesc pe viitorii colecționari cu privire la lumea colecțiilor de antichități. Lucrarea este bogat ilustrată și comentată de șase experți¹⁶⁶ și consultanți din domeniu, fiind practic o adevărată enciclopedie de antichități de la A la Z. Obiectele sunt de la artă, la ceramică, mobilier, obiecte din argint, mătasuri, sau tapiserii din întreaga lume. Este descris și istoricul obiectului respectiv precum și numele diferiților creatori, fiind de un real ajutor atât din punct de vedere istoric cât și artistic. Prin asemenea mijloace s-a trezit interesul și gustul pentru obiecte de valoare artistică și dorința de a le colecționa.

Colecționari de artă întâlnim și în spațiul românesc: *Călătorii, diplomații, artiștii, dar și cei din profesiunile liberale s-au arătat primii români dispuși să investească în obiecte culturale*.¹⁶⁷ Există consemnări privind unele colecții de artă de la începutul secolului al XVIII-lea, precum cea aparținând domnitorului Constantin Ipsilante, însă nu avem date privind conținutul acesteia. Domnitorul Știrbei, la fel ca și familia Cantacuzino și-au format colecții în care erau incluse și lucrări cumpărate din Transilvania.¹⁶⁸

Cel mai cunoscut colecționar din Transilvania este desigur Baronul Samuel von Brukenthal, colecțiile lui fiind menționate într-un almanah din anul 1773 ca numărându-se printre cele mai valoroase colecții particulare din Viena acelor vremi.¹⁶⁹ *Brukenthal este de altfel primul colecționar modern de mare suprafață din spațiul sud-est european, un adevărat reprezentant al iluminismului*.¹⁷⁰ Colecțiile de artă europeană ale baronului Samuel von Brukenthal au

¹⁶⁵ Mallalieu Huon, Editor, *Antiques Roadshow. Antiques Huntig*, New Interlitho S.p.A. Milan, 1996, p. 328.

¹⁶⁶ Experții sunt: Huon Mallalieu un binecunoscut journalist britanic specializat în artele frumoase; David Battie specialist în ceramică și lucrări de artă orientale; Paul Atterbury specialist în arta secolului XIX și XX în special ceramic; Hilary Kay director la Sotheby la departamentul de colecții specializată în instrumente muzicale mecanice, instrumente științifice, jucării etc.; Christopher Payne director la departamentul de mobilier la Sotheby timp de 25 de ani; Ian Pickford specializat în antichitățile din argint lector la Universitatea din Londra și Universitatea din Surrey.

¹⁶⁷ Opreș Ioan, *Donații și donatori*, Editura Oscar Print, București, 2007, p. 8.

¹⁶⁸ Oprea, Petre, *Colecționari de artă bucureșteni*, Editura Meridiane, București, 1976, p. 5.

¹⁶⁹ https://ro.wikipedia.org/wiki/Samuel_von_Brukenthal

¹⁷⁰ Opreș Ioan, *Colecționism, Muzeologizare, Patrimonializare*, Editura Oscar Print, București, 2013, p. 20.

fost deschise publicului în 1790, iar odată cu decesul ultimului moștenitor pe linie bărbătească, baronul Hermann von Brukenthal, colecțiile și palatul au intrat în proprietatea Gimnaziului Evanghelic din Sibiu. Palatul a devenit muzeu în 1817, publicul larg având acces la valoroasa colecție. Această activitate de susținere a artelor și artiștilor a impulsivat largi cercuri românești: *Curentul creat atunci va fi continuat și mult dezvoltat, prin Regina Maria, iar familiile de înalt rang – Bibescu, Cantacuzino, Kogălniceanu, Marghiloman, Știrbei ș.a. – se vor întrece pentru a-l desăvârși.*¹⁷¹

Desigur, nu toate colecțiile au valoare patrimonială. O colecție de lucrări de artă nu se compară cu o colecție de șervețele de exemplu, deși ambele reflectă o pasiune, sau o obsesie, tenacitate și răbdare și nu în ultimul rând, un crâmpci dintr-o perioadă istorică. Arta însă a generat cele mai mari pasiuni de colecționare. *Capete încoronate, aristocrați, mari capitaliști, dar și mulți dintre cei care practicau ocupații liberale, figurează printre colecționari. Colecțiile lăsate de aceștia transmit numeroase idei, spun povești și istorii fascinante, comunică adevăruri stimulând imaginarii celor care le caută și le admiră.*¹⁷²

La noi în țară, printre cei mai de seamă colecționari de piese de artă sunt amintiți Costache Negri, Mihail Kogălniceanu, Constantin Exarcu, V. G. Morțun, Al. Bogdan Pitești,

C.C. Arion.¹⁷³ Cea mai mare parte a colecțiilor particulare a ajuns în muzee. O prezentare a lor, a felului în care și-au schimbat de-a lungul timpului proprietarii, a fost realizată de profesorul Ioan Oprea în lucrarea dedicată istoriei muzeelor: *Colecționarii din țara noastră – încurajați în acțiunile lor prin expozițiile din țară și din străinătate – au făcut deseori proba valorilor strânse în timp, dar și aceea că un patrimoniu se măsoară nu numai prin ceea ce cuprind instituțiile specializate, ci și prin ceea ce indivizii, prin efortul lor personal, au teaurizat, contribuind la dezvoltarea avuției naționale.*¹⁷⁴

O parte dintre colecțiile particulare sunt donate fie de proprietari, fie, după decesul acestora, de alte rude, unor muzee importante din România. Un exemplu ar fi donația lucrărilor pictorului Theodor Aman de către soția acestuia, Ana Aman în beneficiul publicului, prin transformarea casei în muzeu.¹⁷⁵

Un alt exemplu notabil este cel al soților Dinu și Sevasta Vintilă, care au înființat o impresionantă colecție de artă în fosta casă a familiei, din comuna

¹⁷¹ Oprea Ioan, *Donații și donatori*, Editura Oscar Print, București, 2007, p. 8.

¹⁷² *Ibidem*, p. 24.

¹⁷³ Oprea Ioan, *Istoria muzeelor din România*, Editura Museion, București, 1994, p. 34.

¹⁷⁴ *Ibidem*.

¹⁷⁵ Oprea Ioan, *Colecționism, muzeologizare, patrimonializare*, Editura Oscar Print, București, 2013, p. 31.

Topalu, județul Constanța. Donația a fost făcută în anul 1960 și cuprinde 228 de opere de pictură, sculptură și grafică. Colecția muzeului cuprinde lucrări din școala de pictură românească, fiind singurul muzeu de acest gen din mediul rural. Condiția impusă de donatori a fost ca: *Această colecție de artă nu va putea ieși niciodată, sub nici o formă, nici în totalitate și nici în parte din patrimoniul Sfatului popular al comunei Topalu, respectiv din Muzeul Dinu și Sevasta Vintilă din Topalu.*¹⁷⁶ Doctorul Vintilă a cunoscut pictori de mare valoare, care i-au oferit informații și l-au sfătuit în privința colecției. Dorința acestuia a fost să fie înmormântat în curtea muzeului, însă în anul 1978 când a decedat, nu i s-a putut îndeplini dorința, doar după 1990 a fost reînhumat în curtea muzeului, lângă bustul realizat de sculptorul Oscar Han.¹⁷⁷

În România, întâlnim și un caz mai puțin obișnuit în care o colecție considerabilă de artă, donată statului român, a fost revendicată de unul dintre descendenți, sub pretextul că donația s-a făcut sub presiunea autorităților. Este vorba de colecționarul Krikor Zambaccian care de-a lungul timpului a adunat o impresionantă colecție de artă, lucrările aparținând marilor artiști români și străini. Amintim lucrări realizate de Nicolae Grigorescu, Ștefan Luchian, Nicolae Toniza, Theodor Aman, Camil Ressu și mulți alții, iar din artiștii plastici străini lucrări semnate de Renoir, Delacroix, Matisse, Cezane, Picasso, Utrillo, sau Pissaro. În afară de pasiunea pentru tablouri, Krikor Zambaccian a strâns și o impresionantă colecție de sculpturi, în număr de 38 și piese de mobilier. Colecționarul a decedat la vârsta de 73 de ani, în 18 septembrie 1962, donând întreaga sa colecție Statului Român. Nepotul după frate a lui Krikor Zambaccian, pe nume Marcel Zambaccian, a dat în judecată Muzeul Național de Artă al României contestând donația și susținând că unchiul lui a fost obligat de autoritățile comuniste să cedeze colecția. În plus, pe lângă revendicarea impresionantei colecții, Marcel Zambaccian a solicitat restituirea unui imobil care a aparținut unchiului său. Suplimentar, a solicitat ca statul român, prin Ministerul Finanțelor Publice, să îl despăgubească pentru bunurile care au făcut obiectul actelor de donație și nu mai pot fi restituite. În fapt, Muzeul Zambaccian a fost inaugurat, în septembrie 1947 prin actul de donație, stipulându-se că donatorul devine custode al muzeului, locuiește împreună cu familia în imobilul donat, dar întreținerea muzeului cu toate cheltuielile revenea statului român.¹⁷⁸

¹⁷⁶ Opreș, Ioan, *Donații și donatori*, Editura Oscar Print, București, 2007, p. 120.

¹⁷⁷ <https://discoverdobre.ro/topalu-comuna-cu-cea-mai-valoroasa-colectie-de-arta-din-mediul-rural-romanesc/>

¹⁷⁸ <https://www.gandul.ro/dezvaluiri/cea-mai-insemnata-colectie-de-arta-donata-vreodata-statului-roman-este-revendicata-in-instanta-la-mijloc-sunt-opere-uriase-care-valoreaza-milioane-de-euro-gandul-are-amanunte-de-ultima-ora-din-proce-19525229>

Din păcate există și cazuri nefericite în care colecțiile se risipesc, împărțite între moștenitori neinteresați în expunerea într-un muzeu, ci mai degrabă de valorificarea pe piața operelor de artă în beneficiul propriu.

Colecțiile etnografice au apărut sub forma unor cabinete de curiozități, în general obiecte adunate din călătorii făcute în țări considerate exotice, diferite, cu o cultură aparte. Treptat, ele s-au constituit în muzee cu specific etnografic, expunând obiecte artizanale și nu numai. Și aici, obiectele și-au schimbat proprietarii fie prin vânzare, fie prin furt, fie prin donații, până au ajuns în final în cadrul unui muzeu. Desigur, pentru multe dintre ele, nu este destinația finală, deoarece unele sunt revendicate de țările de origine, făcând parte din patrimoniul mobil al acelei țări. Tot mai multe guverne au decis returnarea obiectelor de patrimoniu, în urma unor negocieri, deoarece ele constituie simboluri ale identității naționale. Nu numai guvernele, dar și universitățile au considerat că este necesară returnarea obiectelor de patrimoniu țărilor de origine. Un exemplu este cel al Universității din Aberdeen, din nordul Scoției, care a decis să returneze Nigeriei un bust de bronz, furat de soldații britanici cu un secol în urmă, în timpul expedițiilor coloniale.¹⁷⁹

Situația obiectelor de patrimoniu obținute ilegal este urmărită de nenumărate asociații și fundații, informațiile fiind aduse la cunoștința publicului, inclusiv pe internet. Astfel, grupul *Art crime minuto per minuto*, prezintă la zi situația unor obiecte de patrimoniu și eforturile pentru recuperarea lor.¹⁸⁰

Un gen aparte de colecționari s-a înmulțit în România după 1989. Este vorba de acele persoane care, dispunând de resurse financiare considerabile, s-au gândit să investească în bunuri de patrimoniu cultural, în general arheologice, ca formă de teaurizare. Neavând cunoștințe de specialitate, mulți au căzut pradă traficantilor de antichități, achiziționând și piese de slabă calitate, sau contrafăcute. Fenomenul, destul de răspândit, a fost analizat de către Ciută Marius Mihai și publicat într-un articol în care au fost dezvăluite tehnicile prin care obiectele de patrimoniu arheologic erau tranzacționate.¹⁸¹

Persoanele implicate în traficul de obiecte de patrimoniu pe piața neagră a antichităților și în activități ilegale de prospecții neautorizate în siturile arheologice, de confecționare de replici, fac parte de obicei din lumea

¹⁷⁹ Will Scottish university's return of bronze bust to Benin start a trend?, Europe News & Top Stories - The Straits Times

¹⁸⁰ (1) Art Crime minuto per minuto | Groups | Facebook

¹⁸¹ Ciută Marius Mihai, *Collectors and Collections-an Unexpected Case*, în: *Acta Terrae Septemcastrensis*, XVIII, 2019.

interlopă, dar nu numai. În urma investigațiilor s-a constatat că unele bunuri culturale valoroase din instituții publice, au fost sustrate și înlocuite cu falsuri, ceea ce înseamnă că au fost implicate persoane din interiorul instituțiilor.¹⁸²

Colecționarii de carte veche, în special de carte religioasă, sunt o categorie aparte, valoarea cărților nefiind cunoscută de oricine. Din păcate, multe cărți în chirilică sau slavonă, din spațiul rural, au fost distruse, posesorii nemaiștiind să le citească și ca atare au fost folosite pentru aprinderea focului, sau pur și simplu aruncate. Acum câțiva ani, cumpărând semințe de dovleac de la o țigancă, am constatat cu uimire că erau învelite în pagini de carte bisericească, sub formă de cornet. Ignoranța și-a spus încă o dată cuvântul.

Mediul rural a constituit o sursă ieftină de obținere a unor obiecte de patrimoniu mobil, din cauza necunoașterii de către populație a importanței istorice și a valorii unor obiecte tradiționale. Nu de puține ori acestea au fost distruse de proprietari și înlocuite cu altele, moderne, fără valoare patrimonială. Specularea ignoranței deținătorilor, de exemplu de icoane vechi, pe lemn sau sticlă, de către cumpărători avizați, a dus la vânzarea lor pe sume derizorii, pentru ca apoi acestea să fie vândute în afara țării cu câștiguri importante. Pe lângă pierderea unor obiecte valoroase, o consecință negativă a fost și promovarea kitsch-ului de către speculanți, prin darea la schimb a pieselor nevaloroase, a reproducerilor, contra celor de patrimoniu. S-au înstrăinat astfel piese de ceramică vechi, lăzi de zestre, icoane vechi, piese de mobilier, textile vechi, cărți rare, monede etc. Numărul așa-zișilor colecționari, de fapt a persoanelor interesate de tranzacții cu obiecte de patrimoniu s-a mărit considerabil, metodele variind de la achiziționare, la furt. Dorința locuitorilor de la sate de a se apropia cât mai mult de stilul de viață al orașenilor a dus la schimbarea interiorului tradițional românesc cu piese de mobilier modern, cu tablouri achiziționate de la oraș, în special kitsch-uri. Locul scoarțelor românești l-au luat carpetele reprezentând, de exemplu, Răpirea din serai, sau Ursuleți panda, plus tablouri reprezentând o țigancă cu umărul dezgolit, sau doi copilași trecând un pod, ținându-se de mână. etc. Uneori, icoanele vechi pe lemn, au fost aruncate, sau vândute, la prețuri de

¹⁸² Idem, *Despre colecții și colecționari. Un caz atipic*, Apulum, Muzeul Național al Unirii Alba Iulia, 57-2020, pp. 329-361.

nimic, fiind considerate uzate și demodate. Invadarea mediului rural cu kitsch-uri este una din consecințele acestor tranzacții.¹⁸³

III.1.c. Furturile din biserici și locuințe

Lipsa unui sistem de supraveghere și protejare a bisericilor și mănăstirilor, a dus la nenumărate infracțiuni contra bunurilor de patrimoniu deținute de acestea. Deși s-au făcut și se fac eforturi pentru recuperarea lor, numărul de infracțiuni asupra patrimoniului cultural mobil s-au înmulțit:

La finele anului 2008, în România se aflau în curs de soluționare 835 de dosare penale, din care 678 cu autor necunoscut. Majoritatea infracțiunilor comise de autori necunoscuți reprezintă furturi din biserici, mănăstiri sau schituri – 555 de bunuri mobile culturale față de 65 de bunuri mobile culturale sustrase din locuințe și colecții particulare, 16 din muzee, 10 din cimitire sau 2 din anticariate. Potrivit cifrelor existente la data de 31.03.2009, structura infracțiunilor în domeniul patrimoniului cultural național reliefa aceeași prevalență: furturi din biserici și mănăstiri – 770 de bunuri culturale mobile, față de 64 de bunuri din locuințe și colecții particulare, 12 din muzee, 32 din cimitire, 2 din anticariate.¹⁸⁴ Această statistică se referă la cursul anilor 2008-2009, desigur în cei 15 ani care au trecut, infracțiunile sunt tot mai numeroase, însă nu s-a realizat o statistică la zi.

Sunt preferate obiectele de mici dimensiuni, precum icoane ferecate în argint, sau vase folosite în ritualul bisericesc, dar au fost semnalate și situații în care au fost furate uși diaconesti de la catapeteasmă¹⁸⁵, mai greu de transportat, ceea ce presupune faptul că au avut timp la dispoziție și mijloace de transport. Un caz aparte îl reprezintă furtul la 1 iulie 2019 a tuburilor de cositor ale orgii din biserica fortificată din Slimnic. Orga fusese recent restaurată, paguba ridicându-se la suma de 10.000 de euro: *Friedrich Gunesch, secretarul general al Consistoriului Superior al Bisericii Evanghelice, spune că tuburile au fost furate pentru a fi utilizate în gospodărie pentru că puțină lume cunoaște valoarea lor reală.*¹⁸⁶ Acest tip de furt este caracteristic comunităților

¹⁸³ Avram Sultana, *Elemente de kitsch în locuința românească din Ardeal – impactul asupra turismului rural. Studiu de caz: comuna Rășinari, județul Sibiu, în „Simpozion”, Giula, Institutul de cercetări al românilor din Ungaria, 2007; Idem, Aspects Regarding Kitsch Perovading Post-Communist Romania, în Discourse as a Form of Multiculturalism in Literature and Communication, coord. Iulian Boldea, Arhipelag XXI Press, Tîrgu-Mureș, 2015.*

¹⁸⁴ Nichifor Chrisanta Daniela, *Protecția penală a patrimoniului cultural național*, 2009, rezumatul tezei de doctorat, p. 8. Microsoft Word – rezumat mai 2009.doc (univnt.ro)

¹⁸⁵ Icoane și ușile de la catapeteasmă, furate din Biserica Sf. Vasile [Dumbrava, Timișești] © (ziartarguneamt.ro)

¹⁸⁶ Furt de mii de euro din biserică. "Au fost luate pentru a fi folosite în gospodărie" (turnulsfatului.ro)

de romi care folosesc materialul pentru a-l prelucra. Un caz asemănător s-a petrecut la Suceava unde s-au furat peste două tone de tablă de cupru, menită a fi montată pe acoperișul bisericii Buna Vestire din zonă.¹⁸⁷ Chiar dacă nu este vorba de furt în vederea vânzării peste graniță, asemenea furturi aduc prejudicii patrimoniului cultural național.

Activitatea infracțională a românilor s-a extins și peste graniță, fiind semnalate diferite grupuri de români care dau spargerii în biserici din Europa și SUA.

Astfel, un român de 23 de ani stabilit în Evesham, Anglia a fost acuzat că a comis 21 de furturi în special din biserici din Normanton și Billingborough făcând parte dintr-o grupare împreună cu alți trei români stabiliți tot în Anglia. Furturile au fost comise în perioada mai 2018 – martie 2020 fiind judecați în Anglia.¹⁸⁸ Tot doi români au comis diverse furturi din 5 biserici din Belgia fiind prinși pe data de 17 noiembrie 2021. Ei au fost acuzați printre altele de furtul unui lanț de argint și al crucii Sfântului Maurus din 1775 din biserica din Elsegen. Au fost obligați să plătească amenzi și despăgubiri pentru obiectele de valoare sustrate.¹⁸⁹

Furturile de obiecte de patrimoniu din locuințe sunt de obicei făcute la comandă, cunoscându-se valoarea obiectelor deținute de proprietar.¹⁹⁰ Din păcate, multe dintre aceste obiecte furate nu sunt asigurate, paguba neputând fi recuperată.

Nici instituțiile publice nu sunt ocolite de hoți. Muzeele au fost de-a lungul anilor ținte sigure ale hoșilor și colecționarilor de artă, lucrările fiind ușor de valorificat în țară, sau străinătate. În Dobrogea, bogată în obiecte de patrimoniu cultural, s-au semnalat zeci de furturi de obiecte de cult: *Potrivit anchetatorilor țintele hoșilor au fost Edificiul Roman cu Mozaic, Complexul Arheologic Istria și Muzeul de Istorie Națională și Arheologie, de unde au fost sustrate 23 de capodopere, a căror valoare totală a fost estimată la 21.700 lei.*¹⁹¹

Hoții nu au putut fi depistați. Aceste furturi vizau comercializarea bunurilor de patrimoniu în afara granițelor țării.

¹⁸⁷ Local: Furt cu prejudiciu mare dintr-o biserică din Suceava hotii au dat jos de pe schele peste două tone de tablă pentru acoperis » Monitorul de Suceava – Luni, 23 Septembrie 2019 (monitorulsv.ro)

¹⁸⁸ <https://observernews.ro/extern/roman-acuzat-furturi-biserici-anglia-396735.html>

¹⁸⁹ https://www.stiridiaspora.ro/spargatorii-romani-de-biserici-din-belgia-prinsi-pe-un-camp_482848.html

¹⁹⁰ Mai multe tablouri de patrimoniu, furate dintr-un imobil din Bucuresti | Ziarul Curentul

¹⁹¹ 23 de obiecte de patrimoniu, furate din institutii – Presa regionala 2007 – HotNews.ro

Cele mai importante exemple concrete, de furturi și recuperări ale unor obiecte de patrimoniu cultural mobil, precum și cele privind traficul ilegal cu aceste obiecte, vor fi analizate în capitolul referitor la Studii de caz.

III.1.d. Detectoriști și arheologi

O problemă spinoasă și îndelung discutată este cea a legalității, sau ilegalității folosirii detectoarelor de metale de către nespecialiști. După 1989 persoane pasionate de istorie, sau doar dornice de îmbogățire, au achiziționat detectoare de metale și în absența la acea dată a unei legislații corespunzătoare, au invadat zonele siturilor arheologice în speranța de a găsi metale prețioase, sau artefacte valoroase: *Fenomenul „braconării” siturilor arheologice, prin utilizarea detectoarelor de metale, a înregistrat o dezvoltare deosebită în România, obiectivul fiind acela al obținerii de artefacte arheologice, care au fost ulterior valorificate prin comerțul ilegal din cadrul „pieței negre a antichităților”*.¹⁹²

S-a încercat realizarea unui profil al detectoristului român, observarea implicațiilor și mecanismelor intime de la nivelul subconștientului care generează fenomenul, precum și analizarea modului în care a fost perceput de societate: *În România ultimilor 26 de ani acest fenomen a beneficiat de numeroase abordări mediatice, de atenția organelor judiciare, de isteria provocată de marile lovituri date cu ajutorul detectorului de metale, de indignarea breslei arheologilor, generată de frecvențele de contextualizări ale artefactelor arheologice și distrugerii ale contextelor originare*.¹⁹³

De la simpla goană după aur a localnicilor, s-a ajuns la activitatea sistematică a mai multor grupuri organizate, aflate în competiție, fenomenul căpătând o anvergură nebănuită.¹⁹⁴

Desigur, nu toți detectoriștii sunt braconieri, unii fiind mânați de pasiunea pentru istorie și în special pentru arheologie, activitatea lor fiind catalogată drept un hobby.

Una dintre întrebările autorului articolului *Detectorism, protecție, agresiune*, respectiv Cătălin Pavel, este legată de recompensa oferită de statul român detectoristului onest, care predă descoperirea.¹⁹⁵

¹⁹² Ciută Marius Mihai și Borangic Cătălin, *A Recently Recovered Lot of Iron Tools and Weapons Originating in the Area of Orăștie Mountains*, în: Brukenthal. Acta Musei, XIII. 1, 2018, p. 31.

¹⁹³ Ciută, Marius Mihai, *Detectorismul între amatorism și nevoia de îmbogățire. O încercare de a schița profilul detectoristului din România (1933-2016)*, în: *Tendențe curente în protecția patrimoniului arheologic în România și Republica Moldova*, Editura ABC, Chișinău-Iași, 2016, p. 136.

¹⁹⁴ *Ibidem*, p. 137.

¹⁹⁵ *Detectorism, protecție, agresiune – Dilema veche*

O parte din arheologi consideră că nu este legal să li se asigure sume de bani celor care vând muzeelor piese care aparțin de drept statului român. Recompensa ar trebui să fie minimală, simbolică, ca un fel de decontare a cheltuielilor făcute de aducător.

Autorul articolului propune ca recompensa să fie oferită doar celor care aduc artefacte dintr-o proveniență sigură și documentată însoțită de coordonatele GPS și traseul GPS al zilei respective. El mai propune ca autorizația de utilizare a detectorului să fie însoțită de un curs de arheologie.

Legislația din statele europene referitoare la detectoare se întinde de la foarte restrictivă în Suedia, la foarte permisivă în Marea Britanie, România neavând o legislație clară, detectoriștii găsind porțițe prin care eludează legea.

Un grup de arheologi a venit cu o serie de propuneri de reglementare a activităților de căutare a metalelor de interes patrimonial. În luna februarie 2014 s-a constituit un grup de lucru format din 10 specialiști în majoritate arheologi, care au căutat soluții convenabile pentru reglementarea cadrului legal pentru folosirea căutătoarelor de metale.¹⁹⁶

După expunerea de motive s-a trecut la propuneri de modificări legislative cu caracter de urgență, în ordinea priorităților. S-au definit termenii de descoperiri întâmplătoare, cele realizate cu ajutorul detectorului fiind catalogate drept căutare intenționată. S-a propus ca săpăturile efectuate sub limita de 30 de centimetri de la suprafața solului, să necesite autorizație din partea Direcției pentru Cultură. S-a propus de asemenea ca detectoriștii să fie supuși unor proceduri de atestare, care poate fi retrasă în cazul unor abateri grave. S-a propus înființarea unei baze de date online în care doritorii să își poată depune documentele în vederea acreditării.

În activitatea de teren detectoristul va pleca având asupra sa în afară de actele de identitate și o copie printată a avizului de detecție, care va conține harta cu limitele autorizate, seria și numărul detectorului etc. precum și o ruletă, un GPS, carnet de note, pungi de plastic de dimensiuni diferite, etichete, autocolante etc.

În continuare sunt descrise condițiile care trebuie îndeplinite de către detectorist din momentul pătrunderii în zona autorizată până la încheierea activității în teren.

Și activitățile post-deteție trebuie reglementate prin lege, de la trimiterea raportului de activitate, anunțarea autorităților, până la predarea obiectelor

¹⁹⁶ Microsoft Word – PROPUNERI_vers2.docx (esteo.ro)

celui mai apropiat muzeu de istorie. Au urmat apoi propuneri legate de activitățile de conservare și clasare, de publicare a rezultatelor descoperirilor. Un punct foarte important este cel al sistemului informatic aferent evidenței siturilor și a artefactelor rezultate din activitatea detectoriștilor.

Desigur, unii detectoriști comunică și predau autorităților obiectele găsite, însă nu au pregătirea necesară pentru a semnala contextul, sau informațiile necesare arheologilor pentru încadrarea în timp și spațiu a artefactelor. Pe de altă parte, muzeele nu au fonduri suficiente pentru a face cercetări de teren și pentru a acoperi toate zonele de interes. Multe muzee își îmbogățesc colecțiile cu ajutorul detectoriștilor. Se pare că unele muzee încurajează activitatea detectoriștilor, fapt semnalat în articolul *Heritage for sale! The Role of Museums in Promoting Metal Detecting and Looting in Romania*.¹⁹⁷ Fenomenul săpăturilor ilegale, cu scopul valorificării pe piața neagră a artefactelor găsite este întâlnit în toată lumea, comercializarea obiectelor găsite fiind atât de rentabilă încât e considerată ca a treia piață ilegală, după cea a drogurilor și a comerțului cu arme. Muzeele justifică legăturile pe care le au cu detectoriștii prin faptul că nu au fonduri pentru deschiderea de șantiere și este de preferat ca artefactele găsite să rămână în țară, în loc să fie comercializate în afara ei. Argumente pro și contra au fost aduse atât de arheologi, cât și de susținătorii detectoriștilor. Organizațiile nonguvernamentale ale detectoriștilor își justifică activitatea prin numărul mare de descoperiri oferite muzeelor: *According to one of the databases used by the Romanian metal detectorists, they have delivered 430 discoveries (Table 1) to the Romanian museums in less than two years (the NGO called „Pro-detectie” was created in the spring of 2014)*.¹⁹⁸

Activitatea detectoriștilor este promovată și de mass media în numeroase articole laudative, fără să se menționeze de ce aceste descoperiri sunt lipsite de profesionalism și trebuie limitate, sau controlate legislativ: *The media is also contributing to the popularization of this activity. I have identified 66 articles in national newspapers about major discoveries made by metal detecting since 2013. The majority of these articles contain keywords including “treasure”, “Indiana Jones”, “huge value”, and monetary rewards from the state.*

¹⁹⁷ Ganciu Iulian, *Heritage for sale! The Role of Museums in Promoting Metal Detecting and Looting in Romania*, December 2018, în: (PDF) *Heritage for Sale! The Role of Museums in Promoting Metal Detecting and Looting in Romania* (researchgate.net)

¹⁹⁸ *Ibidem* p. 441. (În conformitate cu una din bazele de date folosite de detectoriștii români, ei au livrat 430 de descoperiri către muzeele românești în mai puțin de doi ani NGO numită *pro-dectie* a fost creată în primavara anului 2014.

*All of the articles portray the people who have made these discoveries as heroes of national heritage.*¹⁹⁹

Arheologii cer o legislație care să restrângă drepturile detectoriștilor, sau să le excludă, după modelul Italiei unde toate antichitățile găsite pe teritoriul italian sunt considerate ca fiind proprietatea statului, iar detectoriștii doresc o legislație mai permisivă, dând exemplul Marii Britanii, unde cei care au descoperit artefactele devin proprietarii acelor obiecte, iar recompensele sunt echivalente cu valoarea descoperirilor.²⁰⁰

Pe lângă legislația deficitară, arheologii se plâng de încurajarea de către autorități a activității detectoriștilor. Astfel, în septembrie 2013, primul ministru de atunci, Victor Ponta l-a recompensat pe Iulian Enache, detectoristul care a descoperit un tezaur de 50 kg de monede de argint turcești, cunoscut drept tezaurul de la Golești. Nemulțumiți de lipsa susținerii arheologiei în favoarea detectoriștilor, arheologii de la Muzeul Național de Istorie au depus o petiție la Ministerul Culturii, intitulată *Patrimoniul istoric național între profesionism și amatorism*, în care îl denunțau pe director, care a plătit sume mari pentru achiziționarea de artefacte, dar a alocat doar 10 % din sumă pentru cercetarea arheologică.²⁰¹

Există o serie de neajunsuri în legislația în vigoare privind protejarea patrimoniului arheologic național deoarece a fost interpretată diferit de la o instituție la alta, în ceea ce privește utilizarea detectoarelor de metale. Acest lucru a dus la: *creșterea în 2015 cu 113%, față de anul 2014, a infracțiunilor constatate la regimul de protecție al patrimoniului arheologic. Astfel, în anul 2015 au fost recuperate de Ministerul Afacerilor Interne 14840 bunuri culturale mobile, dintre care 12794 (86,21%) bunuri arheologice sustrate din siturile arheologice din România.*²⁰²

Prin menținerea interesului în achiziționarea de obiecte de la detectoriști, muzeele încurajează activitatea de căutare a pasionaților de istorie și a vânzătorilor de comori.

¹⁹⁹ *Ibidem*, p. 438. (Traducere: Mass-media contribuie de asemenea la popularizarea acestei activități. Am identificat 66 de articole în ziare naționale despre descoperiri majore făcute cu detectoarele de metale începând cu 2013. Majoritatea acestor articole conțin cuvinte cheie care includ *comoară*, *Indiana Jones*, *valoare uriașă*, și recompense financiare din partea statului. Toate aceste articole îi portretizează pe cei care au făcut aceste descoperiri ca fiind eroi ai patrimoniului național.)

²⁰⁰ *Ibidem*, p. 444.

²⁰¹ *Ibidem*.

²⁰² Bunoiu Victor, *Detectoarele de metale în România – vulnerabilitate națională în protejarea patrimoniului arheologic*, în: *Tendențe curente în protecția patrimoniului arheologic în România și Republica Moldova*, coord. Sergiu Musteață, Editura Arc, Chișinău, 2016, p. 150.

Este necesară elaborarea unor coduri de conduită și etică atât pentru arheologi, cât și pentru instituțiile și organizațiile profesionale: *Codul deontologic al Arheologilor Europeni, spre exemplu, prevede că arheologii nu au dreptul de a deține colecții constituite din obiecte ce fac parte din patrimoniul arheologic, sau ca urmare a exploatării acestuia. De regulă, în traficul de antichități sunt implicate trei categorii de persoane: vânzători, cumpărători și intermediari. Arheologii care susțin astfel de activități încalcă direct principiile științifice și normele de etică profesională.*²⁰³

În ultima vreme o serie de muzee au elaborat coduri de etică muzeală prin care sunt interzise achiziționările de piese de proveniență incertă, sau sustrase din siturile arheologice.²⁰⁴

O problemă importantă dezbătută este și lipsa educării populației privitoare la patrimoniul național. Ignoranța a dus și duce la distrugerea intenționată, sau întâmplătoare, a multor obiecte de patrimoniu cultural mobil. Nu numai în mediul rural, dar și în cel urban, este nevoie de o explicare și atenționare a populației cu privire la ceea ce înseamnă patrimoniu și importanța lui. Important nu este doar obiectul în sine, ci și contextul în care a fost găsit. Este nevoie de implicarea muzeelor, a arheologilor, a reprezentanților instituțiilor de cultură, în organizarea de programe de informare gratuite, pe diferite grupe de vârstă, pe lângă tipărirea de broșuri, sau materiale video. Colaborarea cu mass media ar ușura acest proces de conștientizare a populației asupra importanței moștenirii culturale. Colaborarea arheologilor cu detectoriștii, ar putea fi benefică de ambele părți dacă se ține seama de atribuțiile fiecăruia și de încadrarea în anumite limite a răspunderilor.

Detectoriștii nu s-au limitat doar la zona Munților Orăștiei, zvonurile privind descoperiri întâmplătoare de tezaur pe litoralul românesc, precum și publicarea lucrării *Coins Hoards of Dobrdja*²⁰⁵ în care se specifică descoperirea unor tezaur în zona Capul Turcului din Eforie Sud, a atras atenția căutătorilor de comori, care echipați corespunzător au început să efectueze detecții în mediul subacvatic.²⁰⁶

²⁰³ Musteață Sergiu, *Etica și deontologia profesională în arheologia contemporană*, în: *Arheologia și politicile de protejare a patrimoniului cultural în România. Culegere de studii*, Editura Arc, Chișinău, 2014, p. 84.

²⁰⁴ *Ibidem*.

²⁰⁵ Custurea G et al. *Coins Hoards of Dobrdja*, Editura EX PONTO, Constanța, 2007.

²⁰⁶ Dobre Laurețiu Marin, *Arheologie subacvatică. Epave din lemn descoperite în România în perioada 1989-2015* în: *Tendențe curente în protecția patrimoniului arheologic în România și Republica Moldova*, Editura ARC, Chișinău. Iași, 2016, p. 199.

Mirajul descoperirii de tezaur monetare a făcut ca o serie de persoane să efectueze detecții neautorizate pe plajele și în apele Mării Negre. S-au înființat o serie de asociații sportive de scafandri amatori, care au desfășurat scufundări și au descoperit piese de bronz deformate și oxidate provenite de la ambarcațiunile scufundate.²⁰⁷ În zona litoralului Mării Negre au fost semnalate o serie de ambarcațiuni scufundate, semnalate de scafandri, acestea fiind acoperite cu scoici și bolovani, încastrate, pietrificate, datorită depunerilor de calcar și scoici.²⁰⁸

Asociația Club Marine Explorer Constanța este o asociație de scafandri amatori care au avut rezultate remarcabile, oferind detalii din descoperirile subacvatice și din identificarea vestigiilor ambarcațiunilor antice naufragiate.²⁰⁹

România alături de Bulgaria a făcut parte dintr-un program cofinanțat de Uniunea Europeană intitulat *Submarine Archaeological Heritage of the Western Black Sea Shelf*, care avea ca obiectiv cercetări subacvatice de-a lungul țărmului, de la Constanța până la Kaliakra, în Bulgaria, efectuate de experți de înaltă calificare. Obiectivul proiectului este de a dezvolta potențialul turistic de pe țărmul Mării Negre și a promova resursele unei culturi multi-milenare. Prin colaborarea între institute de cercetare, muzee și ONG-uri se pot crea oportunități de afaceri, nu numai în turism. Au colaborat peste 20 de experți din 5 instituții partenere, respectiv arheologi, geologi și oceanografi, pentru identificarea artefactelor arheologice și expunerea lor în muzeele de specialitate. Au fost publicate rezultatele cercetării științifice și a fost creat un website dedicat acestui proiect.²¹⁰

Asemenea proiecte desfășurate într-un cadru legal, contracarează activitatea scafandrilor detectoriști amatori și implicit pierderea unor artefacte care ajung pe piața neagră a antichităților.

Patrimoniul cultural subacvatic este protejat prin Convenția UNESCO adoptată în 2001 și publicată în Monitorul Oficial al României în 25 aprilie 2007. Această Convenție a subliniat importanța recuperării unor valori deosebit de importante și a recomandat necesitatea organizării serviciilor specializate de protecție.²¹¹

²⁰⁷ *Ibidem.*

²⁰⁸ *Ibidem.*, p. 200.

²⁰⁹ *Ibidem.*, p. 201.

²¹⁰ <https://maritime-spatial-planning.ec.europa.eu/projects/submarine-archaeological-heritage-western-black-sea-shelf>

²¹¹ Opriș Ioan, *Patrimoniul Cultural Național între lege și fărâdelege*, Editura Stefadina, București 2018, p. 107.

III.1.e. Târgurile de vechituri, magazinele de antichități, casele de licitații și comerțul online

O analiză complexă a piețelor de desfacere și a comerțului cu obiecte de artă a apărut în 2022 în lucrarea lui Dirk Boll *Arta de vânzare. O privire asupra pieței de artă*,²¹² într-o ediție digitalizată. Autorul, dealer de artă și director al casei de licitații Christie's din Zurich, a examinat piața de artă, introducându-ne în relațiile strânse existente între cei care conduc licitațiile și dealerii de artă, strategiile folosite de marile case de licitații, precum și tendințele de dezvoltare ale acestora. De formație avocat, Dirk Boll a descris dificultățile procedurilor legate de restituirea obiectelor de artă furate. El consideră că: *The future lies in transmitting the live auction via the Internet.*²¹³

Piața de artă din România era mai restrânsă înainte de Revoluție.

Imediat după 1989, în lipsa unei rețele de internet dezvoltate, anunțurile privind tranzacțiile cu obiecte de patrimoniu mobil s-au făcut prin intermediul ziarelor. Așa zișii colecționari achiziționau de la populație, de la tablouri, mobilă veche, ceramică, ceasuri cu cuc, până la monede, obiecte de argint, sau aur. Oferta era îmbietoare în special pentru persoanele vârstnice care, singure, lipsite de susținere financiară, vedeau o posibilitate de a se redresa material pe moment. Ofertele erau cu mult sub prețul pieței, profitându-se de ignoranța proprietarilor. Obiectele erau apoi trecute peste graniță – la început nestingherit, datorită lipsei legislației de protejare, mai apoi cu concursul unor vameși corupți – și vândute la prețuri de mii de ori mai mari.

După 1989 au apărut și o mulțime de magazine de antichități care se aprovizionau cu obiecte rare și de valoare, în special de la persoane care își vindeau din casă din obiectele moștenite, fie din lipsă de bani, fie pentru că doreau să-și modernizeze apartamentul, fie că doreau să le înlocuiască cu alte obiecte de valoare. Obiectele treceau de la un proprietar la altul, fără o evaluare de specialitate, între ele fiind și obiecte cu valoare patrimonială. Evaluarea era făcută de un angajat al magazinului, sau de patronul acestuia, cu puține cunoștințe în domeniu. Se specula adesea și lipsa de cunoștințe a proprietarului vis-a-vis de valoarea reală a obiectului deținut, care era de cele mai multe ori achiziționat la prețuri derizorii, pentru ca apoi să fie vândut la prețuri de câteva ori mai mari. Sărăcia îi făcea, în special pe pensionari, să

²¹² Boll Dirk, *Art for Sale. A Candid View of the Art Market*, Editura Catje Cantz; Revised edition, 2011, p. 199.

²¹³ *Ibidem*, p. 184. (Viitorul este al transmiterii live prin internet a licitațiilor.)

vândă obiectele la prețuri negociate, subevaluate. Cumpărătorii făceau parte din categoria celor cu o situație materială bună, sau foarte bună. *48Mld de euro era valoarea pieței globale de obiecte de artă și antichități în 2007.*²¹⁴

Când proprietarul cunoștea valoarea obiectului deținut, se adresa unei case de licitații, pentru ca prețul să corespundă valorii reale a obiectului. Casele de licitații însă, spre deosebire de magazinele de antichități, cunoșteau dacă obiectul ar putea face parte din patrimoniul cultural mobil, având specialiști evaluatori și trebuiau să respecte legislația privind înstrăinarea unui obiect cu valoare de patrimoniu. Catalogul licitației cuprindea obiectele puse în vânzare cu respectarea regulamentului de achiziție. Prin contract, casa de licitații percepea un comision în funcție de valoarea obiectului. Licitațiile se puteau desfășura și online cu respectarea aceluiași regulament.²¹⁵

Cele mai renumite case de licitații sunt: Christie, Sotheby, Beijing Poli International Auction Company, Heritage Auctions și China Guardian având birouri în întreaga lume. Christie's de exemplu are 85 de birouri în 45 de țări, inclusiv în România, la București. În 2016 Christie's și-a sărbătorit cea de-a 250-a aniversare, de-a lungul anilor tranzacționând de la antichități, la opere de artă, bijuterii, îmbrăcăminte și proprietăți imobiliare.²¹⁶

A doua ca importanță în lumea licitațiilor și a patra ca vechime, casa de licitații Sotheby's a devenit prima casă de licitații de nivel internațional, când în 1955 și-a extins activitatea de la Londra la New York. Astăzi deține birouri în 40 de țări și vinde obiecte din 70 de categorii, inclusiv artă, diamante, automobile, vin etc.²¹⁷

Pe piața din Asia, lider în tranzacții privind arta modernă și contemporană este Beijing Poli International Auction Company. Nu se rezumă doar la artă, tranzacționând de asemenea cărți rare, manuscrise, bijuterii, instrumente științifice etc. Activitatea se extinde și în Japonia, Taiwan, Statele Unite în valoare de miliarde de dolari în fiecare an.²¹⁸

Heritage Auctions își desfășoară activitatea în mare măsură în comerțul online, fiind specializată în colecții de monede rare, cărți și manuscrise, artă occidentală, bijuterii și ceasuri.²¹⁹

²¹⁴ Magazinele de antichități: ghid de întoarcere în istorie – Capital

²¹⁵ Homepage | Casa de licitații ALIS

²¹⁶ <https://www.thecollector.com/top-5-auction-houses-in-the-world/>

²¹⁷ *Ibidem.*

²¹⁸ *Ibidem.*

²¹⁹ *Ibidem.*

China Guardian a fost prima casă de licitații din China cu activitate internațională. Activitatea acesteia include tranzacții cu porțelan, artă chinezească, pictură în ulei, mobilier și sculpturi pe piața asiatică și nord-americană.²²⁰

În consignații, obiectul putea fi depus pentru păstrare, sau amanetare, clientul putând să-l recupereze după o anumită perioadă de timp, cu plata unui comision. În cazul în care clientul nu respecta timpul consemnat în contract pentru păstrare, obiectul putea fi vândut altui client.

Un rol important în tranzacționarea obiectelor de patrimoniu cultural mobil îl joacă marile case de licitații care sunt preferate în fața magazinelor de antichități, deoarece se consideră că un obiect achiziționat de la o casă de licitații beneficiază de o expertiză de specialitate și descurajează fraudă.²²¹ Pentru artefactele numismatice cele mai mari case de licitații sunt eBay, yahoo Auction și Amazon.com Auctions.²²²

Beneficiile comerțului prin internet, respectiv posibilitatea de a face tranzacții la orice oră, din aproape orice locație, cu livrare rapidă, cu posibilitatea participării la licitații virtuale etc., a făcut ca acest sistem să se extindă cu repeziciune.

Folosirea comerțului electronic, oferă posibilitatea de a tranzacționa bunuri fără a se da amănunte clienților privind originea lor, oferindu-le și siguranța anonimatului. Plata bunurilor achiziționate prin licitație online se poate efectua fie prin sistemul *pay pal* de transfer electronic al banilor, sau prin sistemul *money order* respectiv încasarea banilor de la oricare bancă.²²³

În 16-18 noiembrie 2009 a avut loc Congresul practicienilor și experților europeni pe tema „Patrimoniul Cultural și Noile Tehnologii”, organizat de Primăria și Universitatea din Viena, în parteneriat cu Institutul Cultural Român din Viena și Comitetul Științific Internațional de Documentare a Patrimoniului Cultural (The International Scientific Committee for Documentation of Cultural Heritage – CIPA). S-au dezbătut probleme legate de mijloacele de protecție a obiectelor de patrimoniu în lumina noilor tehnologii: *În aceste circumstanțe, începând cu cea de-a XIV-a ediție a Congresului, din 2009, a fost organizată secțiunea specială „Comerțul de bunuri culturale pe Internet”, precum și un grup de lucru, compus din reprezentanții Austriei, Elveției,*

²²⁰ *Ibidem.*

²²¹ Matei Gabriela, *Investigarea criminalistică a infracțiunilor privind operele de artă și artefactele arheologice*, Editura Universul Juridic, București, 2010, p. 165.

²²² *Ibidem.*

²²³ *Ibidem.*

Germaniei, României și Turciei, care are misiunea de a examina evoluția și manifestările fenomenului de trafic cu bunuri culturale pe Internet și de a propune un proiect de rezoluție pentru combaterea fermă a acestuia.²²⁴ În comerțul electronic, nu se cunosc datele privind proveniența obiectului, calitatea posesorului, legalitatea tranzacției etc. Rețelele de infractori folosesc o serie de tactici menite să ascundă proveniența obiectului și să înșele autoritățile. Reprezentanții României au descris modurile de operare utilizate de traficanți, respectiv practica „congelării”, a „triangulației”, a „fragmentării” obiectului, pentru a înșela lucrătorul vamal și a obține profituri cât mai mari. În plus: *Frecvent, unele bunuri culturale, rezultate din săpături ilegale, mai ales cele de serie cum sunt monedele, sunt introduse în colecții private, sau colecții care nu sunt documentate în întregime, cu scopul de a le „spăla”, respectiv de a le conferi o origine legitimă.*²²⁵

Alte tactici erau folosite pentru plata online a artefactelor, profitându-se de faptul că administratorii site-ului e-Bay își declină orice responsabilitate privind tranzacția. Ca o măsură suplimentară: *Este de remarcat că prețurile moderate și subevaluate ale pieselor arheologice tranzacționate pe e-Bay nu atrag atenția, iar vânzările individuale nu depășesc baremurile legale pentru a fi raportate ca sume susceptibile de a constitui operațiuni de spălare a banilor.*²²⁶

Din păcate, datorită pandemiei, unii traficanți de antichități au recurs la rețelele de socializare pentru a desfășura un comerț ilicit. Astfel, Facebook s-a transformat în centru de comerț ilegal de antichități. Autorii proiectului ATHAR (Antiquities Trafficking and Heritage Anthropology Research), au remarcat de mai mult timp o reluare a acestui tip de activitate pe Facebook, unde s-a dezvoltat o adevărată piață neagră.²²⁷ *În mai 2019, Facebook a decis să acționeze eliminând 49 de grupuri de traficanți. Un număr insuficient, din punctul de vedere al ATHAR, care estimează că circa 90 de grupuri își continuă activitatea pe platformă.*²²⁸ Din păcate, comerțul on-line cu obiecte de patrimoniu este practicat și de grupări infracționale din întreaga lume.²²⁹

²²⁴ *Combaterea traficului cu bunuri culturale-recuperarea trecutului-PATRIMONIUM III*, Editura Universul juridic, București, 2013, pp. 455-456.

²²⁵ *Ibidem*, p. 458.

²²⁶ *Ibidem*, p. 459.

²²⁷ Cum s-a transformat Facebook în centru de comerț ilegal de antichități, în perioada de izolare (zf.ro)

²²⁸ *Ibidem*. Lazăr Augustin, *Metodologia investigării infracțiunilor din domeniul patrimoniului cultural național în: Combaterea criminalității contra Patrimoniului Cultural European Patrimonium II*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2009, p. 398.

²²⁹ În interiorul comerțului de antichități al ISIS – Arte + cultura 2021 (line-magazine.com)

Într-o anchetă realizată de Interpol cu privire la furturile de obiecte de patrimoniu cultural mobil din perioada pandemiei, s-a concluzionat că au fost furate la nivel global în anul 2020 un total de 854.742 de obiecte. Informațiile au fost oferite Interpolului de 72 de țări membre, în care sunt incluse și arestările și traficul din anul 2020. S-a constatat că mai mult de jumătate dintre acestea, respectiv 567.465 au fost furate numai din Europa. A fost observată și o creștere substanțială a săpăturilor ilegale, din cauza pandemiei siturile fiind mai puțin protejate în acea perioadă. Corrado Catesi coordonatorul acțiunii Interpolului privind traficul ilicit a declarat: *The COVID-19 pandemic had a significant impact on criminals involved in the illicit traffic of cultural property but did not in any way diminish the demand for these items or the occurrence of such crimes.* (pandemia COVID 19 a avut un impact semnificativ asupra traficanților implicați în traficul ilegal de bunuri culturale dar nu a diminuat în nici un fel cererea pentru aceste piese, sau prezența unor asemenea infracțiuni).²³⁰ La data de 16-18 noiembrie 2009 Primăria și Universitatea din Viena împreună cu Institutul Cultural Român din Viena și Comitetul Științific Internațional de documentare a patrimoniului cultural (CIPA) au realizat dezbateri pe tema mijloacelor de protecție a patrimoniului cultural în urma dezvoltării rapide a tehnologiilor IT. Participanții la: *Congresul practicienilor și experților europeni* au dezbătut tema și *Patrimoniul cultural și noile tehnologii*.²³¹

S-a subliniat importanța cooperării internaționale între specialiști, muzee, case de licitații, colecționari privați, piața de artefacte, funcționari guvernamentali, vameși și legiuitori. O problemă importantă este dată de situația artefactelor oferite spre vânzare de către casele de licitații prin cataloagele online. Este necesară reevaluarea obligațiilor companiilor angajate în comerțul de pe internet, prin investigații curente realizate de către administratorii website-urilor.²³² În urma investigațiilor s-a constatat faptul că un mare număr de bunuri de patrimoniu se vând pe e-Bay prin licitații.²³³

²³⁰ <https://www.interpol.int/News-and-Events/News/2021/Cultural-property-crime-thrives-throughout-pandemic-says-new-INTERPOL-survey>

²³¹ Lazăr Augustin, Ciută Marius-Mihai, *Cooperarea europeană în combaterea traficului cu bunuri culturale pe internet în: Combaterea traficului cu bunuri culturale – Recuperarea trecutului / Fighting the Trafficking in Cultural Goods – Recovering the Past Patrimonium III*, Editura Universul Juridic, București, 2013, p. 455.

²³² *Ibidem*, pp. 457-458.

²³³ *Ibidem*.

Obiectele de patrimoniu traversează o serie de etape pentru a obține o aparență de legalitate. Este așa numita *spălare a antichităților*, manevră menită să ascundă originea obiectelor tranzacționate și să le includă în fluxul afacerilor legitime. Pentru reducerea riscului unei cereri de repatriere, comercianții recurg la câteva procedee de vânzare și anume: bunul cultural este pus pentru vânzare în regim de consignație, sau este împrumutat unui muzeu pentru o perioadă de timp, după care acest bun este considerat *spălat* neexistând revendicări în perioada în care a fost expus public.²³⁴

O modalitate de a ascunde proveniența banilor murdari obținuți prin trafic ilicit este achiziționarea, sau înființarea unor mici întreprinderi, care să le permită acordarea unei aparențe de legalitate, cum ar fi spalătoriile auto.²³⁵

O dovadă sunt și broșurile de la casele de licitații, ca cele de la Heilbronn, în care au apărut de exemplu, imaginile unor căncee de Turda, al căror preț pornea de la 200 mărci germane la vremea respectivă, ele fiind achiziționate în țară cu doar câțiva lei.

Târgurile de vechituri fecventate înainte de 1989 de relativ puțină lume, s-au diversificat și răspândit, astăzi fiind prezente în mai toate orașele țării. Aceste târguri organizate periodic, comercializează pe lângă îmbrăcăminte și o mare varietate de obiecte vechi, cum ar fi monede, mobilier, arme, tablouri, unelte etc. Doar în București sunt organizate șase târguri, în general sâmbătă și duminică, sau la anumite ocazii. Chiar și Muzeul Național al Țăranului Român organizează târguri cu antichități, la care participă în jur de 50 de colecționari și anticari. În Târgul intitulat *din lada cu zestre* sunt expuse spre vânzare obiecte diverse, de la icoane, la ceramică, țesături și obiecte din lemn oferite doritorilor. Desigur, în acest târg nu au fost descoperite obiecte de patrimoniu, organizatorii făcând o selecție obiectivă a exponatelor.²³⁶

Fără să fie de aceeași dimensiune cu târgurile din București, la Dumbrăveni s-a deschis în perioada 25-27 august 2023 a doua ediție a târgului de antichități din incinta Castelului Apaffy. Au fost puse la dispoziția publicului obiecte de colecție și antichități pentru toți iubitorii de produse vintage.²³⁷

²³⁴ Lazăr Augustin, *Metodologia investigării infracțiunilor din domeniul patrimoniului cultural național* în: *Combaterea criminalității contra Patrimoniului Cultural European Patrimonium II*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2009, p. 396.

²³⁵ *Ibidem*, p. 397.

²³⁶ <https://b365.ro/muzeul-national-al-taranului-roman-organizeaza-un-targ-cu-antichitati-in-acest-weekend-tot-ce-trebuie-sa-stii-despre-eveniment-437077/>

²³⁷ <https://www.mirceahodarnau.ro/2023/08/24/dumbraveni-targ-de-antichitati-in-incinta-castelului-apaffy/>

În toată țara se organizează în jur de 76 de târguri, atrăgând cumpărători din România, dar și din alte țări, interesați să își îmbogățească colecțiile.²³⁸

Cel mai mare târg de acest gen din țară se află în localitatea Negreni, în județul Cluj, care are o vechime de peste 200 de ani, fiind organizat toamna, în octombrie și vara în luna iulie, în vara anului 2023 fiind vizitat de mii de oameni, nu numai din România ci și din Ungaria și Țările Occidentale.²³⁹ Fiind întins pe o suprafață de peste 9 hectare, târgul oferă numeroase produse din diferite domenii, inclusiv cel al obiectelor de artă și antichități. În ziua târgului trenurile care circulă prin Negreni au o haltă la intrarea în târg.²⁴⁰ Nu este de mirare faptul că aici au fost depistate în 2014 bunuri de patrimoniu puse spre comercializare și confiscate de autoritățile abilitate. Între obiectele confiscate se numără 96 de tablouri, în jur de 90 de monede din argint de origine austriacă, monede grecești antice și peste 70 de flori de mină. Aceste obiecte au fost predate Muzeului Etnografic al Transilvaniei și Muzeului Aurului din Brad pentru a fi expertizate și evaluate.²⁴¹ Și în anul următor, respectiv 2015, polițiștii de la Departamentul de Investigații Criminale au descoperit tot la târgul de la Negreni 17 obiecte din argint în greutate de 1200 de grame, datând din secolul al XIX-lea, precum și 48 de cărți vechi, datate înainte de 1800, care au fost ridicate și predate instituțiilor autorizate pentru expertiză.²⁴² Și nu sunt sigurele cazuri de acest gen.

Un alt exemplu este Târgul olarilor din Sibiu, manifestare anuală la care participă, pe lângă olari din diverse zone ale țării și rromi, care expun, separat, în Piața Mică, pe lângă vase de aramă și alambicuri, obiecte culese de prin sate: textile vechi, lăzi de zestre, monede, cărți vechi, bijuterii etc. De multe ori, printre aceste obiecte se află icoane, sau vase ceramice vechi, de valoare, comercializate însă la prețuri mari. Lăsând la o parte faptul că aceste obiecte comercializate nu sunt supuse impozitării, ele nici nu sunt înregistrate, sau verificate de specialiști. Muzeele ar trebui să achiziționeze aceste obiecte pentru a nu li se pierde urma.

Nu numai în România, ci și în toată Europa piețele de antichități au mare căutare, unele având aspectul unor muzee în aer liber, datorită calității

²³⁸ <https://magazinuldeantichitati.ro/lista-cu-targuri-de-vechituri-din-romania/#Bucuresti>

²³⁹ <https://viacuj.tv/a-inceput-targul-de-la-negreni-raiul-colectionarilor-de-antichitati/>

²⁴⁰ <https://lapasprinviaata.ro/2023/06/12/targul-de-la-negreni-cel-mai-mare-targ-antichitati/>

²⁴¹ <https://www.sursazilei.ro/obiecte-de-patrimoniu-confiscate-intr-un-targ-de-antichit%C4%83%C5%A3i/>

²⁴² <https://actualdecluj.ro/bijuterii-din-argint-si-carti-vechi-de-200-de-ani-la-targul-de-la-negreni-confiscate-de-politisti/>

produselor comercializate. În Germania, de exemplu la Berlin, pot fi găsite cărți rare, mobilă de lux și alte obiecte de colecție. Și în Spania la Bilbao colecționarii pot achiziționa chilipiruri de calitate. Alte piețe de renume se află în Copenhaga, Danemarca în Helsinki, Finlanda, Edinburgh, Scoția, sau Paris, Franța, fiind vizitate de sute de localnici și turiști. Nu de puține ori între obiectele comercializate se află unele cu valoare de patrimoniu.²⁴³

III.1.f. Traficul de frontieră a bunurilor cu valoare patrimonială

Ne vom axa în acest subcapitol pe modalitățile de tranzitare a graniței cu obiecte de patrimoniu, urmând ca în capitolul cinci să prezentăm cazuri concrete, pe care le vom analiza. Așa cum am mai amintit, după 1989 vidul legislativ a lăsat drum liber traficantilor cu obiecte de patrimoniu. Satele românești au fost invadate de așa-ziii colecționari în căutare de mobilă veche, icoane pe lemn, sau sticlă, ceramică veche, lăzi de zestre, carte religioasă, textile și obiecte de aur și argint.

Obiectele de mici dimensiuni, precum monedele sau icoanele, nu necesitau un transport special, fiind mai ușor de trecut la vamă, doar mobilierul trebuind justificat la trecerea graniței. Martori oculari își amintesc cum imediat după '89, camioane venite cu ajutoare, medicamente sau îmbrăcăminte, se întorceau nestingherite pline cu cărți vechi, sau obiecte de valoare.

Exportul ilegal a cuprins în general:

- Artefacte arheologice (în general monede);
- Bunuri culturale religioase (furate din biserici, mănăstiri, schituri sau colecții particulare – majoritatea infracțiunilor fiind comise de autori necunoscuți);
- Tablouri și obiecte de artă;
- Cărți rare;
- Obiecte din patrimoniul etnografic.

Nu numai obiectele de mici dimensiuni sunt traficate, ci și unele de proporții cum ar fi trenurile de epocă. Astfel, șapte locomotive au fost exportate ilegal, cu ajutorul unor lucrători de la Direcția pentru Cultură și Patrimoniu Cultural a județului Hunedoara în perioada 2002-2005: *Doi experți au fost puși sub învinuire pentru falsificarea expertizelor unor locomotive de epocă, pentru a justifica exportul mai multor locomotive din patrimoniul cultural, de către omul de afaceri austriac Georg Hocevar.*²⁴⁴

²⁴³ <https://www.euronews.ro/articole/orasele-europene-care-au-cele-mai-bune-piete-de-vechituri-si-magazine-de-antichit>

²⁴⁴ „Flota mocănițelor”, traficată în Occident. Doi experți în patrimoniu sunt acuzați că au falsificat probe pentru a-l salva pe austriacul Georg Hocevar | adevarul.ro

Presă, televiziunea și internetul abundă de cazuri de mituire a vameșilor, sau a polițiștilor și lucrătorilor din domeniu.

Cazurile semnalate în presă reprezintă însă doar vârful icebergului, doar infracțiunile depistate, altele mii rămânând nedescoperite. Indiferent de natura produselor tranzitate, de la țigări, băuturi, sau bunuri culturale, metodele de mituire a vameșilor erau cam aceleași. Procurorii DNA au stabilit cele mai frecvente modalități de mituire: o primă metodă era punerea la vedere, în portbagaj, a sumei destinate vameșului, care la control lua banii fără să întrebe, sau să vorbească nimic, pentru a evita înregistrarea. În alte situații, banii erau depuși sub scaunul din dreapta față a autoturismului, de unde vameșul îi lua sub pretextul controlului. O altă metodă implica o persoană de sex feminin care își deschidea poșeta pentru un așa-zis control, banii fiind la vedere pentru a fi luați de vameș.²⁴⁵

Chiar dacă în timpul tranzacției dialogul lipsea, vameșii și polițiștii foloseau un limbaj codificat atunci când discutau între ei, înlocuind termenul de mită cu *omenie*, considerând că banii li se cuvineau, datorită îngăduinței și generozității de care au dat dovadă față de traficanți. *Legătura și consensul dintre membrii grupului infracțional sunt evidențiate și din faptul că traficanții și polițiștii de frontieră utilizau un limbaj codificat, de cele mai multe ori în zona cu camere de supraveghere utilizând doar limbajul non-verbal pentru a evita orice suspiciune din partea unor eventuale controale, sau activități de monitorizare a înregistrărilor.*²⁴⁶ Mita le intrase în sânge, considerând-o ca ceva firesc. Procurorii anticorupție au constatat că banii obținuți ca mită de-a lungul unei zile, erau puși într-un fond comun care la sfârșitul turei de lucru erau împărțiți între vameși și polițiști.²⁴⁷ Nu de puține ori, șeful vămii atenționa vameșii cu privire la eventualele controale, fiind constituit practic un grup infracțional la fel de dăunător ca și cel al traficanților. Grupul era împărțit pe categorii, fiind foarte bine organizat. Iată limbajul folosit: *Sindicatul Național al Polițiștilor și Vameșilor „Pro Lex” a prezentat o „schemă logică a persoanelor implicate în sistemul piramidal”:*

- „Pionii” – lucrători vamali; „Caii” – colectorii – șefi de tură, șefi de vamă, lideri de sindicat;
- „Nebunul” sau coordonatorul, persoana indispensabilă – liderul de sindicat și/ sau director ANV;

²⁴⁵ Omenie=Mita. Vezi aici limbajul celor care „vămuiau” România – Stirileprotv.ro

²⁴⁶ Diagnoza faptelor de corupție în care au fost implicați angajați ai Ministerului Afacerilor Interne, Studiu comun, 2020, p. 22; Diagnoza faptelor de corupție în care au fost implicați angajați ai Ministerului Afacerilor Interne (pna.ro)

²⁴⁷ Omenie=Mita. Vezi aici limbajul celor care „vămuiau” România – Stirileprotv.ro

- „Tura” – șeful ANV și directorii direcției supraveghere vamală, proceduri, resurse umane;
- „Regina” – partidul politic, membrii importanți din partid care pot decide numirea șefului și directorilor ANV și ANAF;
- „Regele” – ?.²⁴⁸

Gravitatea acestor grupări infracționale constă în ușurința și indiferența cu care tratau bunurile culturale de valoare care luau drumul străinătății, sărăcind astfel patrimoniul național. Au fost descoperite adevărate rețele de trafic ilicit din care făceau parte nu numai vameși sau polițiști, ci și persoane din afara sistemului: *Există situații în care grupul infracțional organizat depășește aceste două categorii de funcționari, fiind implicați în săvârșirea infracțiunilor și alți angajați ai MAI, cum ar fi polițiști din cadrul posturilor de poliție și polițiști din echipajele de poliție rutieră din zona respectivă.*²⁴⁹

Această activitate le aducea averi uriașe, care nu mai puteau fi recuperate de statul român, chiar dacă celor acuzați li se puneau averile sub sechestru. În dosarul *Containerul* de exemplu, s-a pus sechestru pe averile celor 30 de persoane inculpate însă: *cea mai mare parte a averilor vameșilor este trecută pe numele soțiilor, părinților, copiilor etc. și, chiar dacă la rândul lor, aceste persoane nu și-ar putea motiva averea nominală, este nevoie de modificări legislative radicale....Iar aceste modificări legislative radicale sunt excluse cu desăvârșire, pentru că astfel s-ar da frâu liber și la confiscarea averilor politicienilor corupți, cu mult mai numeroși și mai bogați decât vameșii din dosarul „Containerul”.*²⁵⁰ Recuperarea este minimă: *Câteva milioane, raportate la cele peste 2 miliarde de euro, cât a constituit, doar pentru anul 2010, prejudiciul adus de vameșii noștri, e fix praful de pe tobă.*²⁵¹

Deși activitatea infracțională la graniță s-a intensificat, nu toți vameșii și polițiștii de frontieră sunt corupți. Dovadă sunt cazurile în care obiecte din patrimoniul mobil sunt descoperite și recuperate de la traficanți. Polițiștii de frontieră și vameșii conlucrează cu Direcțiile de Investigații Criminale în vederea identificării, depistării și arestării traficanților și a complicilor de orice fel.

Activitatea Direcțiilor de Investigații Criminale și a Serviciilor de Investigații Criminale a dus la descoperirea și recuperarea a zeci de obiecte

²⁴⁸ Omenie=Mita. Vezi aici limbajul celor care „vămuiau” România – Stirileprotv.ro

²⁴⁹ Diagnoza faptelor de corupție în care au fost implicați angajați ai Ministerului Afacerilor Interne (pna.ro)

²⁵⁰ Statul se pregătește să recupereze praful de pe tobă în cazul vameșilor corupți (replicaonline.ro)

²⁵¹ *Ibidem.*

de patrimoniu și la destructurarea unor grupări infracționale. Raziile la suspectii de furturi au dus la recuperarea unor valoroase obiecte de patrimoniu. De exemplu, în municipiul București au avut loc în 2012 percheziții care au dus la recuperarea a 70 de icoane pe lemn și sticlă²⁵²: *sustrase în perioada august – septembrie 2011 din opt biserici de lemn, monumente istorice, din județele Hunedoara, Mureș și Vâlcea. Perchezițiile sunt efectuate de polițiști din cadrul Direcției Investigații Criminale – I.G.P.R. și Serviciului Investigații Criminale – IPJ Hunedoara.*

Activitatea Poliției Române în privința protejării patrimoniului cultural național s-a intensificat an de an, în anul 2022 fiind depistate 434 de infracțiuni comise de 133 de persoane din care 22 de către cetățeni străini.²⁵³ Cu un an înainte au fost recuperate 2307 de bunuri culturale mobile, mare parte fiind artefacte arheologice. De asemenea, au fost confiscate 46 de detectoare de metale de la persoane fizice și juridice. Cu toate acestea, la nivel național 12581 de persoane sunt autorizate să dețină detectoare de metale, numărul celor ilegale fiind necunoscut. De exemplu polițiștii din Alba, Dolj și Mehedinți au efectuat cercetări și au recuperat sute de artefacte arheologice care au intrat apoi în evidențele muzeelor din Alba Iulia, Craiova și București. Numai cele recuperate din județul Mehedinți au fost evaluate la peste 250 de mii de euro.²⁵⁴

III.2. Mijloacele de păstrare și manipulare a obiectelor de patrimoniu cultural mobil

Orice proprietar, fie el instituție publică, sau persoană particulară deținătoare de obiecte de patrimoniu, are obligația să protejeze și să întrețină prin mijloace proprii bunurile culturale deținute. În funcție de proveniența lor aceste bunuri culturale necesită o întreținere specifică. Astfel, artefactele care provin din descoperiri arheologice suferă anumite transformări biochimice, la fel ca și obiectele aduse la suprafață în urma descoperirilor subacvatice. Aceste obiecte au nevoie urgentă de intervenția conservatorilor și restauratorilor din laboratoarele specializate pentru a le proteja în condiții

²⁵² Percheziții la suspectii de furturi de obiecte de patrimoniu – MINISTERUL AFACERILOR INTERNE (gov.ro)

²⁵³ <https://www.politiaromana.ro/ro/stiri/actiuni-si-investigatii-pentru-protejarea-patrimoniului-cultural-national>

²⁵⁴ <https://www.politiaromana.ro/ro/stiri/actiuni-si-investigatii-pentru-protejarea-patrimoniului-cultural-national>

optime. Nu de puține ori, în urma descoperirilor întâmplătoare, sau intenționate, cu ajutorul detectoarelor de metale, asupra obiectelor descoperite se intervine cu mijloace de curățare empirice, deteriorându-se și mai mult obiectul în cauză. În cadrul muzeelor, protejarea artefactelor se face în permanență, aplicându-se măsuri pentru asigurarea factorilor de mediu, respectiv lumină, temperatură, umiditate și presiune atmosferică, factori fizico-chimici și biologici. *Orice obiect evoluează în timp și se mișcă în spațiu având o anume durată de viață. Atunci când el ajunge obiect muzeal, este scos din contextul funcțional original și transpus într-o ambianță conservantă, căutându-se a i se menține cât mai mult forma și aspectul său exterior.*²⁵⁵

Colecționarii care dețin obiecte cu valoare patrimonială și nu au mijloacele necesare de întreținere în condiții optime, se pot adresa centrelor specializate, pentru consult, în scopul păstrării și conservării acestora. O problemă dificilă este cea legată de depozitarea obiectelor de patrimoniu pe o perioadă îndelungată de timp. În momentul în care este necesară mutarea obiectului într-un alt mediu, fie că este vorba de expoziție temporară, de împrumut către o altă unitate a sa, ori de export, mijloacele prin care acest lucru se face trebuie să urmeze anumiți pași. În afară de actele însoțitoare aferente, obiectul trebuie transportat în condiții de siguranță și manipulat cu deosebită grijă pentru a nu se deteriora. Depozitele muzeelor sunt uneori expuse pericolelor de tot felul de la inundații, cutremure, incendii, catastrofe provocate de neglijența umană, atacurile unor agenți biologici, fiind necesară prevenirea și limitarea urmărilor acestora. Existența unui plan de măsuri poate limita riscurile. Aceste riscuri, pe lângă cele comune, pot fi:

- Un scurt circuit;
- O inundație;
- Uscăciunea excesivă din cauza unor furtuni de praf sau nisip;
- Înghețuri și dezghețuri rapide cu posibilitatea spargerilor de țevi;
- Poluarea aerului cu agenți chimici;
- Atacuri de insecte;
- Explozii de gaze;
- Atacuri teroriste;
- Vandalizări.²⁵⁶

²⁵⁵ Opriș Ioan, *Transmuseographia*, Editura Oscar Print, București, 2003, p. 421

²⁵⁶ Oberlander-Tâmboveanu Irina, *Un Viitor pentru Trecut; Ghid de bună practică pentru păstrarea patrimoniului cultural*, Editura CIMEC, București, 2002, p. 49.

O analiză complexă a mijloacelor de conservare și manipulare a bunurilor muzeale este descrisă în detaliu în lucrarea profesorului Radu Florescu, *Bazele Muzeologiei*.²⁵⁷

Intervenția necorespunzătoare, din ignoranță, sau rea intenție, poate aduce mari prejudicii obiectului de patrimoniu, uneori ducând chiar la distrugerea acestuia. Responsabilitatea restauratorilor este foarte mare, presupunând o pregătire temeinică, răbdare, atenție și dexteritate pentru că de el depinde transmiterea unor valori în condiții optime generațiilor următoare. De aceea pregătirea personalului de specialitate este esențială.

²⁵⁷ Florescu Radu, *Bazele muzeologiei*, Universitatea Creștină Dimitrie Cantemir, București, 1996.

Capitolul IV

Măsuri de prevenire a infracțiunilor cu obiecte de patrimoniu cultural mobil și politicile de protejare ale autorităților române

Protejarea patrimoniului cultural mobil este o datorie nu numai a muzeelor, ci și a tuturor celor care dețin asemenea obiecte. În ajutorul muzeelor, dar și a persoanelor fizice deținătoare de obiecte de valoare patrimonială, s-au publicat ghiduri menite să îndrume și să mobilizeze comunitatea în vederea protejării patrimoniului. Ghidul de bună practică, publicat cu sprijinul Fundației CONCEPT, este un bun exemplu în cadrul proiectului *Patrimoniu cultural-comunitate-cetățean*.²⁵⁸

În cele mai multe cazuri furturile au loc în spații izolate, neasigurate, sau prea puțin asigurate. Schiturile și bisericile se numără printre acestea, neavând sisteme de alarmă, sau camere de supraveghere, obiectele fiind pur și simplu încuiate în lăcașul de cult, fiind ușor de spart. Hoții vizează în primul rând cutia milei, sau cea cu donații, de multe ori nefiind conștienți de valoarea icoanelor, sau a obiectelor de cult furate, acestea fiind ulterior vândute la prețuri derizorii. Cine e responsabil de aceste furturi? Preoții se plâng că nu au fonduri pentru asigurarea corespunzătoare a obiectelor de patrimoniu, iar Direcțiile de Patrimoniu Județene constată doar dispariția acestor obiecte.

IV.1.a. Securitatea bunurilor culturale

Lucrurile nu stau mai bine nici în muzee. Experții consideră că se cheltuiesc prea puțini bani pentru prevenție și dotarea cu aparatură de protecție, în timp ce grupările infracționale sunt tot mai bine dotate și organizate. Acest lucru nu este valabil doar în România, ci în întreaga

²⁵⁸ Oberlander-Tâmboveanu Irina, *Un Viitor pentru Trecut; Ghid de bună practică pentru păstrarea patrimoniului cultural*, Editura CIMEC, București, 2002.

Europă: *Mr Cremers, a consultant who now runs the Museum Security Network, said that museums across Europe were "lethargic" in reacting to thefts at other institutions and wrongly blamed reduced funding for an inability to increase spending on improved anti-theft measures.*²⁵⁹ Cu toate acestea se găsesc fonduri pentru expoziții și broșuri costisitoare, spune același expert.

În lucrarea *Transmuseographia*, profesorul Ioan Oprea face o analiză a diverselor reglementări privind protecția bunurilor culturale: *Asumarea de riscuri în aceste instituții prin nechipare corespunzătoare este de nerecomandat, blamând nivelul de înțelegere culturală al organismelor politice și administrative, responsabile astfel de consecințele negative.*²⁶⁰

Sistemele sofisticate de supraveghere înlocuiesc vechile lacăte și paznici, fiind din ce în ce mai performante. Metodele de monitorizare se întind de la camere de supraveghere non stop, senzori, uși magnetice, scanere, sisteme cu infraroșu, până la folosirea internetului și softurilor speciale.

Mai nou siturile arheologice aflate în primejdie de distrugere pot fi monitorizate cu ajutorul sateliților. Această tehnologie are și lacune: *Looting in obscured areas, covered by accumulated sediment, within structures and buildings, or dug as tunnels and holes along slopes, are unlikely to be visible in satellite images. So, not all forms of looting can be recognized using satellite data.*²⁶¹

Au fost elaborate ghiduri speciale cu măsurile de securitate care trebuie aplicate în muzee, arhive sau biblioteci care dețin bunuri culturale de valoare.²⁶² O aplicație recentă a INTERPOL-ului ajută la identificarea bunurilor culturale furate, reduce traficul ilicit și crește șansele de recuperare

²⁵⁹ Museums spending too little to prevent artefacts being stolen from their collections, expert warns | The Independent | The Independent (Traducere: Domnul Cremers un consultant care acum conduce rețeaua de securitate a muzeului a afirmat că muzeele din întreaga europă erau *letargece* a reacționa la furturi și în mod greșit blamau fondurile reduse pentru incapacitatea de a putea crește cheltuielile pe măsuri antifurt îmbunătățite.)

²⁶⁰ Oprea, Ioan, *Transmuseographia*, Editura Oscar Print, București, 2003, p. 464.

²⁶¹ Deodato Tapete, Francesca Cigna, *Satellite Technologies for Monitoring Archaeological Sites at Risk in Stolen Heritage; Multidisciplinary Perspectives on Illicit Trafficking of Cultural Heritage in the EU and the MENA Region*, edited by Arianna Traviglia, Lucio Milono, Cristina Tonghini, Riccardo Giovanelli, Venezia: Edizioni Ca' Foscari Digital – Publishing, 2021 p. 167. (Traducere: Jefuirea în zone obscure acoperite cu sediment acumulate în interiorul structurilor și clădirilor sau săpate ca tuneluri și găuri de-a lungul pantelor nu pot fi vizibile în imaginile de satelit. Deci, nu toate formele de jefuire pot fi recunoscute folosindu-se datele din satelit.)

²⁶² Study on the Anti-Theft Technology of Museum Cultural Relics Based on Internet of Things | IEEE Journals & Magazine | IEEE Xplore ; Security in Museums, Archives and Libraries – A Practical Guide (collectionstrust.org.uk)

a obiectelor furate.²⁶³ Aplicația INTERPOL-ului permite accesul la baza de date a obiectelor de artă furate, să se creeze un inventar al colecțiilor de artă private și să raporteze potențialele riscuri: *Publicly available, the app will boost real-time access to INTERPOL's Stolen Works of Art database, the only global database containing certified police information on stolen and missing art objects.*²⁶⁴

Ca o măsură de prevenire, unele muzee au început să înlocuiască obiectele de patrimoniu valoroase, cu replici, pentru a descuraja furtul.

Prevenirea trebuie precedată de informarea publicului privind valoarea și importanța obiectelor de patrimoniu mobil pentru cultura națională. Educarea publicului larg și implicit a elevilor în vederea recunoașterii obiectelor de valoare patrimonială, ar aduce beneficii nu numai în privința conștientizării și aprecierii bogățiilor patrimoniale ale țării, ci și în cea a protejării lor.

Oricum, grupările organizate se orientează spre acele piese pentru care au deja o piață de desfacere în China, sau Orientul mijlociu, unde știu că legislația referitoare la traficul cu obiecte de patrimoniu este mai permisivă, sau lipsește.

Unele tranzacții ilegale sunt folosite pentru finanțarea grupărilor teroriste care folosesc documente false pentru a le masca proveniența: *Case studies concerning terrorist financing associated with antiquities revealed that criminals who are likely linked to the smuggling of illegally excavated or looted items of ten use false documentation or false in voices to disguise or mislead their provenance.*²⁶⁵

De vină sunt și acele muzee care achiziționează obiecte de patrimoniu de proveniență discutabilă, fără a se cere documente privind apartenența lor. În lipsa unei baze de date internațională privind vânzările de artefacte, a unei transparențe în privința tranzacțiilor și a achizițiilor, este greu de urmărit traseul parcurs de un obiect furat și recuperarea lui.

Lunile de lockdown din cauza pandemiei, au facilitat activitatea grupurilor infracționale. Faptul că o serie de muzee au trebuit să-și închidă

²⁶³ INTERPOL launches app to better protect cultural heritage

²⁶⁴ *Ibidem.* (Traducere: Disponibilă publicului, aplicația va crește accesul la baza de date a lucrărilor de artă furate a INTERPOL-ului singura bază de date care conține informații certe ale poliției asupra obiectelor de artă furate sau dispartate.)

²⁶⁵ FATF REPORT, *Money Laundering and Terrorist Financing in the Art and Antiquities Market*, Paris, February 2023, p. 13. (Traducere: Studii de caz care privesc finanțarea terorismului asociată cu anticichitățile relevă faptul că infractorii care sunt asociați cu contrabanda cu obiecte predate și săpate ilegal folosesc documentație falsă sau declarații false pentru a masca, sau a induce în eroare proveniența acestora.)

portile, pentru a-și proteja vizitatorii, a constituit o provocare uriașă, soluțiile fiind specifice pentru fiecare instituție. ICOM-ul și INTERPOL-ul au recomandat implementarea sau întărirea acestor măsuri.²⁶⁶ Pentru a face față înmulțirii furturilor s-au găsit soluții inedite. Astfel, SmartWater Foundation într-un proiect pilot împreună cu două universități și un muzeu, a propus o tehnică ce implică aplicarea unei soluții invizibile, fără miros, pe obiectele cele mai valoroase, pentru ca în cazul unor furturi ele să poată fi depistate la traficanții care le comercializează: *This technique involves applying small amounts of an “odorless, colorless liquid... invisible to the naked eye” to artifacts. The liquid, custom made for each repository, can help directly trace objects belonging to the two museums involved in this pilot project, the Iraq Museum (Baghdad) and Sulaimani Museum (Sulaimani). The substance, known as SmartWater — distinct from the bottled water company bearing the same name — began as a protective measure for local law enforcement officers and homeowners in the UK to identify valuable property and track stolen objects, now acts also as a line of defense in protecting vulnerable cultural heritage. Each SmartWater bottle contains a unique chemical trace directly linking objects to specific individuals or institutions.*²⁶⁷

În anul 2018, UNESCO (The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization), a publicat un ghid în lupta împotriva traficului ilicit de bunuri culturale, motivând faptul că o cooperare internațională este mijlocul cel mai eficient pentru protejarea valorilor culturale ale lumii.²⁶⁸ În cele 119 pagini sunt cuprinse legile internaționale și regionale privind prevenirea traficului ilicit de bunuri culturale, informații despre crima organizată, măsuri și instrumente practice de prevenție, asistența mutuală legală și tehnicile de investigație legale și cooperarea dintre agenții.

²⁶⁶ Ensuring cultural heritage security during lockdown: a challenge for museum professionals and police services (interpol.int)

²⁶⁷ Smart New Solutions for Protecting Antiquities | Center for Art Law (itsartlaw.org) (Traducere: Această tehnică presupune aplicarea pe artefacte a unei cantități mici dintr-un lichid incolor și inodor invizibil cu ochiul liber. Lichidul făcut special pentru fiecare muzeu poate ajuta în mod direct la trasarea obiectelor aparținând celor două muzee implicate în acest proiect pilot respective muzeul Iraq Museum (Baghdad) și Sulaimani Museum (Sulaimani). Substanța cunoscută ca apă inteligentă – a nu se confunda cu apa îmbuteliată a companiei care are același nume – a început ca o măsură de protecție pentru alicarea legii ce către ofițerii și proprietarii din Regatul Unit pentru a identifica obiecte valoroase și a urmării drumul acestora, acum acționează ca o linie de apărare în protejarea patrimoniului cultural vulnerabil. Fiecare sticlă de apă inteligentă conține un indiciu chimic care leagă direct obiectele cu instituții și indivizii care le dețin.

²⁶⁸ Fighting the illicit trafficking of cultural property: a toolkit for European judiciary and law enforcement; 2018 (unesco.org)

Apărarea patrimoniului mobil este o responsabilitate a tuturor instituțiilor, dar și a publicului pentru că: *Primejdiile pentru muzeele acestui deceniu, crizele prin care trec acestea, dezordinile care le afectează, desconsiderarea din partea autorităților nu-i ocolesc nici pe vizitatorii lor și mai mult, descurajează.*²⁶⁹

Toate aceste eforturi legislative și ghiduri nu-și ating scopul dacă instituția Poliției de Patrimoniu nu este dotată corespunzător cu aparatură și oameni pregătiți. Insuficiența personalului specializat face imposibilă supravegherea și depistarea tuturor cazurilor de furt și trafic cu obiecte de patrimoniu. Am menționat anterior faptul că personalul disponibil în fiecare județ este ridicol de mic în comparație cu amploarea fenomenului.

Bunurile culturale mobile pot fi și exportate definitiv, sau temporar, respectându-se legislația în vigoare, respectiv Hotărârea Nr. 518 din 7 aprilie 2004 pentru aprobarea Normelor metodologice privind exportul definitiv, sau temporar al bunurilor culturale mobile.²⁷⁰

În cazul exportului temporar, cu ocazia organizării unor expoziții în afara granițelor țării, transportul e asigurat de o brigadă specială a Jandarmeriei, în condiții speciale. Un exemplu este recenta expoziție organizată de Ministerul Culturii, în colaborare cu autoritățile din Spania, patronată de regele Spaniei, unde 835 de artefacte din patrimoniul arheologic al României au putut fi admirate la Madrid de publicul spaniol: brățări dacice regale, piese din Tezaurul de la Pietroasele și Apathida, obiecte din aur și argint, însumând 6,5 tone.²⁷¹

Merită consemnate și cazurile în care un anumit tezaur, sau obiecte de valoare, au fost depuse în străinătate, pentru protecție, ca mai apoi să fie dificilă, sau imposibilă recuperarea lor. Este și cazul tezaurului românesc depus la Moscova la data de 12 decembrie 1916, după intrarea României în război de partea Antantei, compus din 94,3 tone de aur, din care, după 1989 România a recuperat doar 77 de grame: *Rusia lui Putin nu vrea să audă de subiect, iar autoritățile din România s-au resemnat, ori pur și simplu nu le interesează recuperarea unei părți însemnate ale valorilor (în aur, obiecte și documente) care acum par să fie numai piese într-un inventar uitat.*²⁷²

²⁶⁹ Opreș Ioan, *Muzeograme vechi și noi*, Editura Oscar Print, București, 2014, p. 302.

²⁷⁰ Lazăr Augustin, Condruz Aurel, *Patrimoniul cultural național*, Editura Lumina Lex, București, 2006, p. 196.

²⁷¹ Zeci de kilograme de aur și argint de tezaur, trimise sub pază armată în Spania. 800 de artefacte participă la o expoziție – Stirileprotv.ro

²⁷² Oprea Marius în: *ISTORIA FĂRĂ PERDEA | Tezaurul României, o amintire nostalgică*. După 1989, România a recuperat doar 77 de grame, din 93,4 tone de aur (mediafax.ro)

Nu același destin l-a avut tezaurul Băncii Naționale adăpostit în 1944 la Mănăstirea Tismana. *Toate valorile tezaurului au fost înregistrate într-un voluminos Dosar al aurului, ținut în seiful guvernatorilor Băncii Naționale.*²⁷³ În 1990 acest dosar a fost predat lui Mugur Isărescu, guvernatorul BNR.

Problema Tezaurului României de la Moscova a fost analizată de o comisie comună româno-rusă, iar conținutul dezbaterilor a fost publicat de istoricul Ioan Scurtu, în lucrarea sa.²⁷⁴ Din păcate nu s-a ajuns la niciun rezultat, activitatea comisiei nu s-a încheiat, autorul considerând că este nevoie de întinerirea ei cu oameni capabili să ducă la bun sfârșit acest demers.

IV.1.b. Colaborarea României cu organismele polițienești internaționale

CCPI – Centrul de Cooperare Polițienească Internațională este autoritatea națională specializată în schimbul de informații operative, fiind în subordinea Inspectoratului General al Poliției Române. CCPI reunește următoarele canale de cooperare internațională: INTERPOL, EUROPOL, Sistemul Informatic Schengen/ SIRENE și Punctul Național Focal. CCPI oferă informațiile necesare pentru Combaterea Criminalității Transfrontaliere.²⁷⁵

Agenția Uniunii Europene pentru Cooperare în Materie de Aplicare a Legii (EUROPOL) a fost înființată în anul 1999, are sediul la Haga și are ca misiune să acorde asistență statelor membre. Serviciile oferite de Europol sunt:

- platformă pentru schimbul de informații;
- un centru de expertiză;
- sprijin de teren.²⁷⁶

Creată la data de 7 septembrie 1923, organizația cunoscută azi sub numele de INTERPOL (The International Criminal Police Organization), are ca scop cooperarea internațională a forțelor de poliție, pentru prevenirea și combaterea criminalității în lume. Organizația își păstrează neutralitatea din punct de vedere politic, statutul interzicând activitățile de ordin politic,

²⁷³ *Ibidem.*

²⁷⁴ Scurtu Ioan, *Tezaurul României de la Moscova*, Editura Enciclopedică, București, 2014.

²⁷⁵ <https://www.politiaromana.ro/ro/politia-romana/unitati-centrale/centrul-de-cooperare-politienasca-internationala>

²⁷⁶ https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/search-all-eu-institutions-and-bodies/europol_ro

religios, militar, sau de natură rasială. Tentative de formare a unei asemenea organizații au existat încă din anul 1914, discuții fiind purtate în cadrul Congresului Internațional al Poliției Criminalistice ținut în Monaco. Tratatul a fost reluat în 1918 la inițiativa șefului Poliției din Viena, dar abia în 1923 s-a înființat la Viena Comisia Internațională de Poliție Penală. O tentativă de formare a unei organizații internaționale au avut și Statele Unite în 1922 prin Conferința Poliției din New York, însă fără succes. După al II-lea Război Mondial, în anul 1946, Belgia a reluat inițiativa de reconstruire a organizației la nivel internațional, alături de Franța, țările din Scandinavia, Statele Unite și Regatul Unit.²⁷⁷

Numărul țărilor membre se ridică la 195, sediul fiind la Lyon, în Franța.

Începuturile colaborării României cu Interpolul au fost situate înainte de 1989: *Afilieră miliției la INTERPOL s-a făcut treptat, un Raport al generalului maior Nicolae State din 21 decembrie 1972 ne arată că, în întâlnirile pe care le-a avut cu reprezentanții organizației s-a interesat și de măsurile de urmărire internațională a furtului de la Muzeul Brukenthal; mai mult, că a fost informat asupra unui caz în care erau implicați un român și un italian, care au traficat 24 icoane bizantine valorând 200.000 dolari.*²⁷⁸

De fapt: *Biroul Național INTERPOL sau INTERPOL România, fost constituit la 10 ianuarie 1973, la București, deși țara noastră a fost unul dintre membrii fondatori ai Comisiei Internaționale de Poliție Criminală – C.I.P.C., înființată în 1923, la Viena.*²⁷⁹

După 1989 legăturile cu Interpolul s-au intensificat și diversificat, cooperarea în domeniul patrimoniului cultural mobil fiind tot mai eficientă.

În cadrul Conferinței internaționale din 28-31 mai 2007 ținută la Alba Iulia, ofițerul de poliție german Karl-Heinz Kind, atașat Secretariatului General Interpol, unde coordona activitățile legate de infracțiunile contra bunurilor culturale, a susținut faptul că, pentru a combate eficient traficul de bunuri culturale, INTERPOLUL are la dispoziție o rețea de telecomunicații la nivel global, o bază de date computerizată *ASF opere de artă*, un CD-DVD *Interpol – opere de artă furate: CD-ul conține informații despre opere de artă furate sau obiecte de artă găsite în circumstanțe suspecte. El mai conține:*

²⁷⁷ Ce este Interpol și cu ce se ocupa aceasta organizație – ceeste.ro

²⁷⁸ Opreș, Ioan, *Patrimoniul cultural național între lege și fărâdelege*, Editura Stefadina, București, 2018, p. 110.

²⁷⁹ Poliția Română – BIROUL NAȚIONAL INTERPOL – INSTRUMENT DE COOPERARE INTERNAȚIONALĂ AL POLIȚIEI ROMÂNE (politiaromana.ro)

- textul Convențiilor Internaționale UNESCO din 1970 și UNIDROIT din 1995;
- lista țărilor membre și numerele lor de telefon;
- 25 OBJECT-ID – dezvoltat de Institutul de Informații Getty, care reprezintă standardul minim de descriere a unei opere de artă, recunoscut atât de UNESCO, cât și ICOM;
- o listă de obiecte în pericol (lista roșie a ICOM).

*Acest CD constituie una dintre înregistrările la care se face referire în Convenția UNIDROIT din 1995, la articolul 4, punctul 4. Birourile Centrale Naționale primesc CD-ul gratuit, el fiind vândut către alte instituții publice și private, prin abonament anual, inclusiv actualizări la fiecare două luni (având un preț special pentru organele judiciare).*²⁸⁰

De-a lungul anilor, România a colaborat cu INTERPOLUL în cazul celor mai renumite cazuri de furt și trecere ilegală a frontierei. Cooperarea între specialiști, fie cu cei de la INTERPOL, fie din cadrul Poliției de Patrimoniu, fie din muzee, sau alte instituții culturale, au asigurat succesul a o serie de recuperări din străinătate, ca de exemplu tapiseria furată de la Muzeul *Octavian Goga* – Ciucea, sau altarele poliptice de la *Roadeș și Fișer*.²⁸¹

O aplicație recentă a INTERPOL-ului ajută la identificarea bunurilor culturale furate, reduce traficul ilicit și crește șansele de recuperare a obiectelor furate.²⁸² Aplicația INTERPOL-ului permite accesul la baza de date a obiectelor de artă furate, să se creeze un inventar al colecțiilor de artă private și să raporteze potențialele riscuri.

Desigur, multe cazuri au rămas neelucidate, iar în altele recuperarea a fost parțială, efortul autorităților fiind continuu: *Bătălia pentru protecția patrimoniului cultural și împotriva atacatorilor nu are nici pauze și nici un armistițiu nu poate fi încheiat cu aceștia*.²⁸³ Încă de la frontieră, Poliția Română se confruntă cu traficul ilicit de obiecte de patrimoniu având menirea de a preveni și combate ciminalitatea transfrontalieră și de a asigura respectarea regimului juridic al frontierei de stat.

²⁸⁰ Karl-Heinz Kind, *The Illicit Traffic in Cultural Goods, Traficul ilicit cu bunuri culturale*, în vol. Lazăr Augustin, *Combaterea criminalității contra patrimoniului arheologic*, Editura Lumina Lex, București, 2008, pp. 22-24.

²⁸¹ Opreș Ioan, *Patrimoniul cultural național între lege și fărâdelege*, Editura Stefadina, București, 2018, p. 111.

²⁸² INTERPOL launches app to better protect cultural heritage

²⁸³ *Ibidem*, p. 114.

Poliția de Frontieră Română parte a Ministerului Afacerilor Interne are ca responsabilitate supravegherea și controlul a aproximativ 3150 de kilometri de granițe. Organizarea și funcționarea Poliției de Frontieră Române este prevăzută în Articolul 1 din Ordonanța de Urgență Numărul 104 din 27 iunie 2001. Aceasta are propria bază de date cu evidențe ale informațiilor culese. Poliția de Frontieră organizează și coordonează activități sub egida Agenției Europene pentru gestionarea Cooperării Operative la Frontierele Externe ale Statelor Membre ale Uniunii europene (Agenția Frontex).²⁸⁴

Agenția Frontex a fost înființată în anul 2004, având menirea de a sprijini statele membre ale Uniunii Europene și țările asociate spațiului Schengen de a proteja frontierele externe ale acesteia. Sediul Frontex se află în Polonia la Varșovia.²⁸⁵

În perioada 25-30 iunie 2023 a avut loc în Italia, la Florența cel de-al 29-lea simpozion *Documenting, Understanding, Preserving Cultural Heritage: Humanities and Digital Technologies for Shaping the Future (Documentarea, înțelegerea și păstrarea patrimoniului cultural: Științele umaniste și tehnologiile digitale în modelarea viitorului.)*. În cadrul simpozionului au participat specialiști preocupați de problema salvării patrimoniului cultural, de la traficul transfrontalier care a devenit o problemă majoră. Lucrările au fost publicate în: *The International Archives of the Photogrammetry, Remote Sensing and Spatial Information Sciences*, volumul XLVIII-E-2-2023. În cadrul articolului, *Inteligența artificială în lupta împotriva traficului ilicit de proprietate culturală*, autorul subliniază potențialul folosirii inteligenței artificiale în detectarea și monitorizarea traficului de bunuri culturale de patrimoniu, prin tehnici de clasificare imagistică, în special de pe piața online, unde comerțul cu obiecte de patrimoniu a devenit o problemă globală. În felul acesta, agențiile și organizațiile pot monitoriza, detecta, traseul obiectelor și le pot recupera, eventual în mod mai eficient decât prin metodele de investigație tradiționale. Prin folosirea inteligenței artificiale se pot analiza imaginile și indentifica trăsături și caracteristici unice, pentru a determina proveniența și autenticitatea, ușurând procesul de recuperare a acestora. Prin proiectul SIGNIFICANCE, prescurtarea de la Stop Illicit Heritage Trafficking with Artificial Intelligence (Stop traficului cu obiecte de patrimoniu prin inteligență artificială), a crescut randamentul autorităților publice și al

²⁸⁴ <https://www.politiadefrontiera.ro/ro/main/i-ordonanta-de-urgenta-nr-104-din-27-iunie-2001-6732.html>

²⁸⁵ <https://frontex.europa.eu/language/ro/>

poliției în lupta împotriva traficului ilegal prin platformele sociale, web și piața neagră de pe internet.

Factorii care au contribuit la intensificarea traficului ilicit sunt: globalizarea pieței de artă, tranzacțiile online făcute anonim, instabilitatea politică și conflictele din anumite regiuni, securitatea precară din anumite zone arheologice, pandemia Covid 19 creând și ea oportunități pentru traficanți.²⁸⁶

Nu este singurul proiect menit să stopeze traficul ilegal, în ultima vreme fiind implementate și alte proiecte având același scop. Astfel, proiectul RITHMS (Research Intelligence and Technology for Heritage and Market Security) își propune să perfecționeze capacitatea poliției și autorităților vamale în combaterea traficului cu bunuri culturale, prin inovații tehnologice, cercetări și antrenamente. Un alt proiect intitulat ENIGMA (Endorsing Safeguarding, Protection and Provenance Management of Cultural Heritage), și-a concentrat atenția asupra protecției artefactelor și bunurilor culturale prin contribuția la identificarea și depistarea provenienței acestora.²⁸⁷

Folosirea inteligenței artificiale ajută la identificarea imaginilor lucrărilor de artă mai repede și mai eficient decât prin metode manuale. De asemenea, inteligența artificială poate fi folosită la clasificarea imaginilor lucrărilor de diferite categorii, ca de exemplu icoane, fresce, monede, manuscrise etc. ajutând investigațiile, sau investigatorii. Un alt beneficiu este legat de faptul că prin inteligența artificială pot fi extrase trăsături specifice, precum locația, sau perioada pentru fiecare tip de lucrare de artă, ajutând curatorii să înțeleagă mai bine lucrarea.²⁸⁸

La data de 10 aprilie 2023, Biroul Federal de Investigații (FBI) a pus la dispoziția publicului, dar și a instituțiilor de artă, o aplicație prin care pot fi depistate de pe telefon lucrări de artă furate. Aplicația se bazează pe o versiune a bazei de date a lucrărilor de artă furate în Statele Unite (NSAF – National Stolen Art File) prin care oricine din lume poate verifica statutul legal al unei lucrări. Aplicația este gratuită oferind descrierea, localizarea și genul lucrării.²⁸⁹

²⁸⁶ *The International Archives of the Photogrammetry, Remote Sensing and Spatial Information Sciences*, volumul XLVIII-E-2-2023 p. 3 (<https://isprs-archives.copernicus.org/articles/XLVIII-M-2-2023/3/2023/isprs-archives-XLVIII-M-2-2023-3-2023.pdf>)

²⁸⁷ *Ibidem.* p. 4.

²⁸⁸ *Ibidem.* p. 9.

²⁸⁹ <https://www.theartnewspaper.com/2023/04/11/fbi-nation-stolen-art-file-app>

Capitolul V

Studii de caz

V.1.a. Câteva furturi majore de-a lungul timpului

Multitudinea de cazuri de furt, trafic, recuperări, retrocedări, sau chiar distrugeri de obiecte de patrimoniu cultural mobil, face aproape imposibilă o catalogare și actualizare, ele înmulțindu-se permanent. Pot fi enumerate doar cazurile cele mai importante, cu impact cultural major. Sunt celebre în istorie deposedările de obiecte de artă din teritoriile cucerite de către Napoleon de exemplu, care a trimis colecții întregi în Franța, sau cele din perioada nazistă, furate din fiecare teritoriu ocupat, ca și distrugerile de situri arheologice de către ISIS, pentru a șterge urmele unei culturi străvechi. Actele de vandalism au un impact major asupra identității culturale a unui popor.

Aceste metode de însușire a unor obiecte de patrimoniu aparținând altor state nu sunt noi. Diferența o face motivul furtului, respectiv alcătuirea unor colecții *de prestigiu*, a unor colecții *de investiții*, spălarea de bani și îmbogățirea rapidă. Colecțiile de prestigiu sunt realizate de acele state care doresc să obțină un ascendent internațional prin sporirea fondurilor de tezaur, cele de investiție sunt considerate ca fiind sigure, care nu se devalorizează în timp. Spălarea de bani se realizează prin schimbarea succesivă a statutului de deținere, trecând de la un proprietar la altul, prin operațiuni de falsificare a documentelor, sume imense de bani fiind astfel spălate. Persoanele implicate în traficul ilicit doresc o îmbogățire rapidă datorită valorii acestor artefacte.²⁹⁰

Primul furt consemnat în istorie este cel din Egipt, din timpul lui Ramses al IX-lea (1129-1111 B.C), când cel care a furat dintr-un mormânt regal a fost judecat și condamnat la moarte.

²⁹⁰ Matei Gabriela, *Investigarea criminalistică a infracțiunilor privind operele de artă și artefactele arheologice*, Editura Universul Juridic, București, 2010, p. 181.

Egiptul a fost de-a lungul secolelor depozitat de obiecte de artă de o mulțime de invadatori, de la libieni, nubieni, asirieni, romani, francezi etc. Una dintre cele mai impresionante colecții de artefacte egiptene se află azi la British Museum din Londra.²⁹¹

Interesant este faptul că în 1938 o parte din lucrările furate în timpul celui de-al III-lea Reich au fost scoase la licitație, pentru a obține fonduri necesare lui Hitler, iar o serie de mari dealeri și iubitori ai artei au participat, deși se știa proveniența lucrărilor.²⁹² O altă mare parte din obiectele furate a intrat în colecțiile particulare ale colaboratorilor lui Hitler, fiind astfel pierdute pentru totdeauna.

Sute de lucrări au fost ascunse în mine, peșteri, buncăre, tuneluri, sau zone izolate, pentru a fi recuperate la sfârșitul războiului, locurile unde au fost „depozitate” fiind însă nedescoperite până azi.

De notorietate este dispariția Camerei de chihlimbar, furată rușilor de către naziști în 1941. Construită în 1701 la ordinele lui Frederic I de Prusia, a fost oferită în dar în 1716 țarului Petru cel Mare. Panourile conțineau șase tone de chihlimbar și alte pietre prețioase, lucrute meșteșugit de specialistul danez în chihlimbar Gottfried Wolfram.²⁹³ Părerile sunt împărțite: unii spun că salonul ar fi fost distrus în timpul bombardamentelor, alții că ar fi fost împachetat și dus într-o direcție necunoscută. Recent, scafandrii polonezi au descoperit o navă de război germană scufundată,²⁹⁴ care ar avea la bord comori furate de naziști, printre care și faimoasele panouri.

Desigur, lucrările renumite, sau de mari dimensiuni, nu pot fi vândute cu ușurință, putând fi ușor recunoscute și hoții prinși. O mică parte sunt furate „la comanda” unor colecționari foarte bogați, dornici să dețină opere valoroase în propria colecție, menită să-l bucure doar pe proprietar. În rest, hoții se orientează spre obiecte ce pot fi valorificate repede, fără a avea răsunetul furtului capodoperelor.

S-au alcătuit liste cu lucrări de mare valoare dispărute și nerecuperate, cu lucrări presupus distruse și cu cele furate de naziști, în speranța că vor fi

²⁹¹ Joshua Knelman, *A Brief History of Art Theft*, in: <https://go.gale.com/ps/i.do?id=GALE%7CA263521602&sid=googleScholar&v=2.1&it=r&linkaccess=abs&issn=00336041&p=AONE&sw=w&userGroupName=anon~6f117fa0> Accesat la data de: 17.01.2022 ora 16:38.

²⁹² <https://blog.singularart.com/en/2019/07/03/stolen-goods-the-strange-history-of-art-heists/> Accesat la data de: 17.01.2022 ora 18:00.

²⁹³ Camera de Chihlimbar, cea de-a opta minune a lumii (historia.ro) Accesat la data de: 17.01.2022 ora 18:15.

²⁹⁴ Misterul dispariției Salonului de Chihlimbar, pe punctul de a fi dezlegat | DCNews Accesat la data de: 01.02.2022 ora 19:38.

identificate și recuperate.²⁹⁵ S-au alcătuit baze de date cu lucrările dispărute, s-au instituit programe și proiecte de recuperare. În afară de INTERPOL asemenea informații pot fi găsite la o serie de organizații, precum și în marile biblioteci, astfel încât dacă cineva dorește să achiziționeze o lucrare de artă să poată verifica dacă nu face parte din cele furate, sau dispărute.²⁹⁶ FBI a alcătuit un program care include 16 specialiști care investighează furturile de lucrări de artă.²⁹⁷ Un alt exemplu este Art Loss Register, care conține peste 700.000 de date, însă nu este la dispoziția publicului, accesul putând fi făcut prin intermediul specialiștilor și prin plata unei taxe: *This is a registry of lost or stolen artwork and owned possessions containing over 700,000 records. The registry is unfortunately not publicly accessible; rather, users have to register and pay a fee to have researchers conduct a search. Another commercial stolen art registry is Art Claim from Art Recovery International.*²⁹⁸

Există o literatură de specialitate foarte bogată, în marea ei majoritate referindu-se la spațiul european și american, cu exemple legate de furturi majore și metode de prevenție. Astfel, între cele mai recente lucrări cu caracter general, amintim: *Art Crime and its Prevention*, de Tompkins Arthur (editor), 2016, London: Lund Humphries, UK., *Crime and the Art Market*, de Pryor Riah, (2016) London, Lund Humphries, UK; *The History of Loot and Stolen Art: from antiquity until the present day*, de Lindsay Ivan (2014), London, Unicorn Press Ltd. sau *Crimes against art: international art and cultural heritage law* de Czeglédi Bonnie, Toronto, Carswell 2010 etc. Cu toate acestea, cu toate ghidurile, tehnicile de prevenție, tehnologia sofisticată, bazele de date alcătuite, hoții reușesc să le sustragă, pentru că este o „industrie” profitabilă, de miliarde de dolari.

Din păcate, în traficul cu obiecte de patrimoniu s-au implicat și se implică persoane care ar trebui să le protejeze, personalități cu funcții politice, sau culturale, aducând prejudicii majore patrimoniului cultural universal. Un exemplu recent este cel al fostului președinte – director al Muzeului Luvru, Jean-Luc Martinez, care a fost pus sub acuzare pentru «spălare

²⁹⁵ The 10 Most-Wanted Missing Paintings In The World (theculturetrip.com) Accesat la data de: 08.02.2022 ora 16:00.

²⁹⁶ <https://www.artloss.com/search/> Accesat la data de: 08.02.2022 ora 16:38.

²⁹⁷ <https://www.fbi.gov/investigate/violent-crime/art-theft> Accesat la data de: 08.02.2022 ora 19:07.

²⁹⁸ <https://www.artloss.com/search/> Accesat la data de: 08.02.2022 ora 20:30. (Traducere: Acesta este un registru a bunurilor deținute și lucrărilor de artă furate sau pierdute, conținând peste 700000 de numere de inventar. Din păcate publicul nu are acces la acest registru; doritorii trebuie să se înregistreze și achite o taxă pentru ca cercetătorii să facă investigații în numele lor. Un alt registru care conține obiecte de artă furate este este ArtClaim de la Art Recovery International.)

de fonduri și complicitate la escrocherie în bandă organizată». El a fost plasat sub control judiciar într-o anchetă deschisă pentru trafic de antichități din Orientul Mijlociu și Apropiat, relatează France Presse.²⁹⁹ El ar fi închis ochii în privința unor certificate false ce însoțeau 5 antichități egiptene. Împreună cu el sunt anchetate și alte persoane, între care doi experți arheologi, puși sub acuzare în iunie 2020, bănuți că s-au ocupat de obiecte arheologice sustrate, din 2010, din state în care exista o instabilitate politică – Egipt, Libia, Yemen ori Siria.³⁰⁰ Proprietarul unei galerii de artă, de origine germano-libaneză, a fost reținut și el în acest dosar. La ora aceasta, cercetările sunt în desfășurare, deoarece se bănuiește că sute de piese de artă ar fi fost traficate. Și exemplul nu este singular, deoarece piața de artă și antichități din Paris este una dintre cele mai cunoscute la nivel mondial.

V.1.b. Situația în România

În România, cel mai răsunător furt a fost cel de la Sibiu, din 1968, de la Muzeul Național Brukenthal. Au dispărut opt tablouri, capodopere ale artei universale, semnate de pictori renumiți: Anton van Dyck – *Moartea Cleopatrei*, Frans van Mieris cel Bătrân – *Bărbat cu pipă la fereastră*, Jorg Breu – *Portret de bărbat*, anonim german – *Bărbat cu haină de blană*, Cristoph Amberger – *Portret de bărbat*, Tiziano Vecello da Cadore – *Ecce homo*, Rosalba Carriera – *Portretul unei tinere femei* (o miniatură pictată pe fildeș) și – cea mai valoroasă – Maestrul legendei Sfântului Augustin – *Bărbat cu craniu în mână*, evaluate la peste 25 de milioane de dolari.³⁰¹ Ancheta desfășurată atunci nu a dus la prinderea hoților. Abia în 22 iulie 1998, o parte din lucrări au fost găsite cu ajutorul profesorului Rudolf E.O. Ekkart, directorul Institutului Regal din Haga – Olanda, a INTERPOLUL-lui, al autorităților române, FBI și UNESCO, în posesia unor români stabiliți în SUA.³⁰² Nu au fost recuperate încă: *Moartea Cleopatrei* (Anthony van Dyck), *Portret de bărbat* (Cristoph

²⁹⁹ https://m.rfi.ro/special-paris-145848-traffic-de-antichitati-fostul-presedinte-director-al-luvru-paris-este-pus-sub?fbclid=IwAR1BqfMflo7BYBc2-repuK_YS5YuK_Ouo9TifHuWUJU43W76aRgV9xBPf8o Accesat la data de: 10.02.2022 ora 12:38.

³⁰⁰ *Ibidem*.

³⁰¹ Istoria celui mai răsunător jaf de opere de artă din România comunistă, produs chiar sub nasul Securității. Autorii n-au mai fost prinși niciodată | adevarul.ro Accesat la data de: 10.02.2022 ora 14:04; Vezi și Muzeul Național Brukenthal, *Marele furt din Muzeul Brukenthal 1968. The Great theft from Brukenthal Museum*, Editura Muzeului Național Brukenthal, Sibiu, 2022 (și Expoziția cu acest titlu deschisă la 12 decembrie 2022).

³⁰² Brukenthal (jurnalul.ro) Accesat la data de: 10.02.2022 ora 15:58.

Amberger), *Bărbat cu haină de blană* (Jorg Breu) și *Portret de bărbat* (anonim german (posibil Hans Holbein ce tânăr).

Muzeul Național Brukenthal din Sibiu a găzduit în perioada 12.12.2022 – 26.02.2023 la Casa Albastră, din Piața Mare, lângă Palatul Brukenthal, o expoziție denumită: *Marele Furt din Muzeul Brukenthal 1968*, prezentând istoricul celui mai mare furt de opere de artă din România. În anul respectiv, în noaptea de 26 spre 27 mai, au fost furate cele opt tablouri descrise mai sus. Din păcate, patru dintre acestea au rămas nerecuperate. Expoziția prezintă fotografiile de arhivă și imagini ale tablourilor, plus șasiul de pe care a fost tăiată pânza lucrării *Moartea Cleopatrei* de Anthony van Dyck. Imaginile în alb și negru accentuează văduvirea patrimoniului național artistic, de lucrări care nu mai pot fi admirate de generații întregi, pierderea lor fiind inestimabilă. Din acest motiv, muzeografii au încercat să redea publicului imaginea picturilor dispărute prin fotografii, din anii 1960, date din registrul de inventar și fișe de observare: *În expoziție sunt prezentate atât fotografiile originale, cât și imaginea lor printată la dimensiuni mari. Catalogul expoziției cuprinde un inventar complet al acestora, alături de alte informații documentare, precum particularități ale picturilor la data furturilor: stare de conservare, inscripții și chiar descrieri cromatice, deoarece pentru majoritatea pieselor avem doar imagini alb-negru.*³⁰³

Informații amănunțite găsim în lucrarea apărută în 2022, la Editura Muzeului Național Brukenthal intitulată: *Marele furt din Muzeul Brukenthal 1968 / The Great Theft from Brukenthal Museum*. Este vorba de o lucrare bilingvă, care cuprinde un catalog cu lucrările nerecuperate, altul cu picturile recuperate și unul cu picturi uitate, însoțite și de fișele de conservare și descrierile fiecărei picturi în parte.³⁰⁴

De un real ajutor ne-a fost și interviul acordat cu amabilitate de actualul director al muzeului, domnul dr. Alexandru Chituță, care ne-a prezentat activitatea de cercetare, recuperare și promovare a lucrărilor furate și recuperate. Domnia sa ne-a furnizat date legate de viitoare proiecte, între care se numără și o expoziție care să prezinte istoria unor lucrări dispărute din patrimoniul muzeului, respectiv 17 tablouri, probabil în perioada celui de-al Doilea Război Mondial și în anii imediat următori. De asemenea, domnul director ne-a subliniat faptul că permanent muzeul are expoziții

³⁰³ <https://www.europafm.ro/expozitie-inedita-la-sibiu-marele-furt-din-muzeul-brukenthal-1968-ce-e-nou-dupa-54-de-ani/?fbclid=IwAR0Xoob11goyf-URyAdbgemDXI2LYmnwCB0ivFKSQGnNsD118NLC8cuge8U> Accesat la data de: 06. 05.2023 ora: 14:18.

³⁰⁴ Hrib Dana Roxana, Chituță Alexandru Constantin, *Marele furt din Muzeul Brukenthal 1968 / The Great Theft from Brukenthal Museum*, Editura Muzeului Național Brukenthal, Sibiu, 2022, 101 p.

itinerante, nu numai în țară ci și în străinătate, la fel cum o serie de lucrări din muzeele lumii au fost și vor fi expuse și în muzeul Brukenthal.

Interesul față de marele furt s-a manifestat și de către canalul de televiziune History, care a lansat un serial cu documentare privind enigme ale României. Unul dintre episoade prezintă enigma marelui furt de la Muzeul Brukenthal din Sibiu. În cadrul documentarului, gazda emisiunii, Marcel Iureș îi ia un interviu fostului Președinte Emil Constantinescu, care descrie felul în care au putut fi recuperate patru din cele opt tablouri furate. Din păcate, nici până astăzi nu se cunosc autorii furtului și nici unde se află tablourile nerecuperate.³⁰⁵

După 1989 numărul furturilor de obiecte de patrimoniu cultural mobil s-a întesit, în primă instanță datorită vidului legislativ, apoi datorită sistemelor de supraveghere și prevenție deficitare, nu numai din muzee, dar și din alte spații, precum biserici, mănăstiri, colecții particulare. Hoții acționau fie din proprie inițiativă, fie la comandă, valorificarea obiectelor fiind dificilă și presupunând o adevărată rețea formată din hoți, cărăuși și vameși corupți, fiecare luându-și partea. Sunt preferate obiectele de mici dimensiuni, de exemplu monede Koson și Lysimach, icoane pe lemn, sau sticlă, obiectele de cult din argint, cărți rare, ca în cazul Teleki-Bolyai, mai ușor de transportat și ascuns, dar nu sunt ocolite nici obiectele de mari dimensiuni precum tablouri, catapeteasmă și chiar locomotive de epocă.

Pentru o mai bună informare a publicului și a instituțiilor de profil CIMEC a alcătuit o listă cu bunurile culturale mobile distruse, furate, dispărute, sau exportate ilegal, care poate fi accesată pe site-ul: <http://furate.cimec.ro/Lista.asp?start=1&pageno=1> ușurând depistarea acestora.

În prezent în cadrul Institutului Național al Patrimoniului se derulează o serie de proiecte naționale și internaționale menite a evidenția importanța patrimoniului cultural al României.

De-a lungul timpului au existat proiecte menite să pună la dispoziția publicului informații privind cunoașterea și protejarea patrimoniului cultural național. Rezultatele acestor proiecte s-au materializat prin publicarea de volume, care conțin obiecte de patrimoniu cultural mobil recuperate de către reprezentanții structurilor polițienești și redade proprietarilor de drept, sau muzeelor. Un astfel de proiect educațional intitulat: *Cunoaște și protejează Patrimoniul Cultural Național* s-a derulat prin colaborarea dintre Fundația Collegium XXI și I.G.P.R., publicația intitulată *Millenia Opes – Reîntregirea*

³⁰⁵ <https://historytv.ro/program/marcel-iures-prezinta-enigmele-romaniei/>

Bogăției Milenare a României, fiind un album care cuprinde bunurile culturale recuperate de Poliția Română. Acest ghid de informare lansat pe 25 noiembrie 2015, prezintă cele mai reprezentative obiecte de patrimoniu furate de-a lungul anilor și recuperate pe parcursul a 15 ani (01.01.2000–2015). Obiectele recuperate au fost evaluate la suma de aproximativ 3 milioane de euro. În mesajul comun al Fundației și al I.G.P.R. adresat societății civile și cuprins în cadrul Ghidului, se vorbește despre necesitatea conștientizării importanței unei reale ocrotiri a tezaurului României, atât la nivel individual, cât și la nivelul comunității și al instituțiilor.³⁰⁶

O altă lucrare reprezentativă elaborată de către Direcția de Investigații Criminale din cadrul Inspectoratului General al Poliției Române este albumul *Patrimoniul Reîntregit: Bunuri culturale și arheologice redade patrimoniului cultural național și universal*,³⁰⁷ apărut în iunie 2000, reeditat, revizuit și adăugit în septembrie 2004 și martie 2007. Diversitatea pieselor recuperate, respectiv monede, arme, lucrări de artă plastică, obiecte de cult, cărți rare, tapiserii etc. dovedesc existența unor rețele specializate naționale și internaționale axate pe furtul și traficul ilicit din patrimoniul cultural al României. Un rol important în vederea recuperării acestor obiecte l-a avut cooperarea Poliției Române cu INTERPOL și cu autorități judiciare din mai multe state. Prin această publicație Poliția Română a lansat un nou semnal de alarmă privind activitatea grupărilor de crimă organizată asupra patrimoniului cultural mobil, această lucrare având și un rol educativ.

Obiectivul principal al acestor lucrări era sensibilizarea opiniei publice cu privire la problemele create de furturile și traficul realizat cu obiecte de patrimoniu mobil, pentru a genera reacții împotriva acestor jafuri din tezaurul național.

Banii obținuți din acest trafic ilicit pot fi folosiți în traficul cu armament, sau droguri, dar și de rețelele teroriste care au găsit o sursă financiară considerabilă. Anual, sunt recuperate mii de piese arheologice, un exemplu fiind anul 2006, când au fost recuperate peste 9700 de piese arheologice datând din perioada dacică, sau a stăpânirii romane.³⁰⁸

³⁰⁶ https://www.realitatea.net/stiri/actual/millenia-opes-reintregirea-boga-iei-milenare-a-romanieip_5dcc9217406af85273d23d23?fbclid=IwAR28toIGxcGJzeKojzpSLBL5MZQUN_-gz00FwHr10lcp169dCOLILatQ6V0 Accesat la data de: 12.02.2022 ora 09:00.

³⁰⁷ Florescu Bujor, Condruz Aurel, Arsenescu Margareta, *Patrimoniul Reîntregit: Bunuri culturale și arheologice redade patrimoniului cultural național și universal*, Editura Artprint, București, 2007.

³⁰⁸ Fătuloiu Dan Valentin, *Patrimoniul Reîntregit: Bunuri culturale și arheologice redade patrimoniului cultural național și universal*, Editura Artprint, București, 2007, p. 3.

Conform unei statistici alcătuite la sfârșitul anului 2008, în România, din 835 de dosare penale, 678 au fost comise de autori necunoscuți. Majoritatea acestor furturi au fost comise în biserici, mănăstiri sau schituri, respectiv 555 bunuri de obiecte de patrimoniu cultural mobil.

În comparație cu acestea, bunurile sustrase din locuințe și colecții particulare erau în număr de 65, din muzee 16, din cimitire 10, iar din anticariate 2.³⁰⁹

Nu ne propunem să facem un repertoriu al tuturor obiectelor furate, traficate și recuperate, deoarece s-ar aduna volume întregi, lista completându-se anual. Vom încerca doar să alcătuim o selecție a celor mai importante cazuri de furturi, recuperări și restaurări, nu numai din domeniul artei, dar și al arheologiei, etnologiei și bibliofiliei analizând cauzele și consecințele acestor furturi, precum și factorii care au contribuit la traficul lor.

Dintre cele mai cunoscute piese recuperate menționate în albumul *Patrimoniul reîntregit* amintim brățările dacice din aur sustrase din situl arheologic Sarmizegetusa Regia, recuperate de autoritățile judiciare române, tezaure monetare recuperate de IPJ Covasna, Sălaj, Hunedoara, Timiș, Alba și Tulcea, obiecte de cult precum cartea bisericească placată cu aur și argint recuperată de IPJ Brașov, o evanghelie tipărită în 1682, picturi precum *Venus și Adonis* de Giovanni Battista Tiepolo, recuperată de IPJ Prahova, lucrarea *Primăvara* de Nicolae Grigorescu și *Car cu boi*, de același autor recuperate de Direcția Generală a Municipiului București și multe altele.

Vom încerca să evidențiem câteva cazuri majore, precum și altele mai puțin cunoscute, inedite, furnizate de Inspectoratele Județene care au avut amabilitatea de a ne oferi date concrete. Le vom urmări traseul și autorii furturilor precum și activitatea de restaurare a celor care au avut de suferit din cauza condițiilor necorespunătoare la care au fost supuse.

V.1.c. Obiecte de patrimoniu arheologic

Artefactele din domeniul arheologiei furate din situri sunt mult mai greu de urmărit, deoarece nu sunt introduse în baze de date și chiar atunci când sunt recuperate, nu se cunoaște întotdeauna contextul arheologic de unde au fost descoperite. De obicei, aceste obiecte de patrimoniu arheologic sunt depistate la graniță, pe site-urile cu antichități, casele de licitații,

³⁰⁹ Nichifor Chrisanta Daniela, *Protecția penală a patrimoniului cultural național*, rezumatul tezei de doctorat, București, 2009 p. 8.

târgurile de antichități, sau sunt declarate de unii detectoriști conștienți de valoarea lor.

Un caz aparte este semnalat de Marius Mihai Ciută și Cătălin Borangic în articolul *A Recently Recovered Lot of Iron Tools and Weapons Originating in the Area of Orăștiei Mountains*.³¹⁰

În studiu sunt menționate o serie de arme și unelte din fier dacice recuperate în anul 2015, de la un colecționar din Orăștie. Acesta îi telefonase directorului Muzeului Național de Istorie comunicându-i că posedă o serie de artefacte dacice pe care dorea să le vândă muzeului. La întrebarea privind proveniența acestor obiecte, interlocutorul a evitat să răspundă. Directorul a anunțat autoritățile, care au deschis o anchetă. Un polițist sub acoperire l-a contactat pe deținătorul de artefacte sub pretextul evaluării acestora la muzeu. Deținătorul a insistat ca plata să se facă în cel mai scurt timp. După analizarea celor 17 piese s-a constatat că lotul nu era omogen, fiind probabil format în timp, din diferite puncte, zone, ca rezultat al activității ilegale. În aceste condiții este foarte dificil să se identifice proveniența fiecărui obiect.

Un martor care a participat constant la activitatea detectoriștilor, a afirmat că în numeroase cazuri detectoriștii interesați de piese din aur și argint, abandonau piesele din fier, bronz, sau cupru în apropierea gropii unde au fost descoperite. Același martor a semnalat faptul că din motive financiare, detectoriștii se întorceau în locații pe jeep-uri, adunau artefactele abandonate și le vindeau la centrele de reciclare din Orăștie.

În consecință, tone de piese din fier, cupru și bronz din zona Munților Orăștiei au fost vândute la centrele de colectare metale, pierderea fiind irecuperabilă. Fără îndoială, aceste artefacte au aceeași valoare pentru realitățile istorice ca și cele din metale prețioase. *The most tempting sites for detection were those from Sarmizegetusa Regia (Grădiștea Muncelului) and the one from Lunca-Piatra Roșie*.³¹¹

Cazul semnalat a fost unul fericit deoarece obiectele recuperate au putut să-și ia locul într-un muzeu unde sunt valorificate.

Trist este faptul că în unele cazuri hoții au beneficiat de informații din interior, respectiv de la unii muzeografi, sau custozi ai muzeelor și colecțiilor de artă. Un exemplu elocvent este cel furnizat de binecunoscutul arheolog clujan Ioan Pisso, care într-o scrisoare adresată ministrului culturii afirma:

³¹⁰ Ciută Marius Mihai și Borangic Cătălin, *A Recently Recovered Lot of Iron Tools and Weapons Originating in the Area of Orăștiei Mountains*, în: *Brukenihal Acta Musei*, XXIII,1, 2018, pp. 31-46.

³¹¹ *Ibidem* p. 37. (Traducere: Cele mai tentante situri arheologice pentru detectoriști erau cele de la Sarmizegetusa Regia (Grădiștea Muncelului) și cel de la Lunca-Piatra Roșie.)

După 1990 au început să fie jefuite muzeele și bisericile din sud-vestul țării. Un exemplu îl constituie Muzeul din Sarmizegetusa, de unde, într-o noapte, au dispărut toate piesele de valoare descoperite de noi, arheologii, în decursul anilor. Este de menționat că au fost furate toate obiectele publicate, deci care aveau prin aceasta un certificat de autenticitate, dar nu și niște copii, cu mult mai arătoase, care se aflau alături. Asta arată, pe de o parte, că furtul a fost comandat, iar pe de alta, că au fost amestecați specialiști de-ai noștri.³¹² Din păcate în acest caz INTERPOLUL nu a fost anunțat și justiția nu și-a putut face datoria.

Aceasta este o mică parte din relicvele antice dispărute fără urmă. Tezaurе întregi au fost recuperate doar în mică parte, Poliția stabilind faptul că în perioada 1998-2015 hoți specializați în sustragerea de artefacte au reușit să înstrăineze multe tezaurе monetare, care au ajuns pe piața neagră din Occident. Poliția Română a postat pe site-ul oficial o listă cu peste o mie de obiecte de patrimoniu care sunt căutate și astăzi. Printre altele sunt enumerate: un leu funerar furat în 2014, o statueta din bronz intitulată *Soldat nud cu sabie* furat în 2013, un tablou reprezentând un nud șezând, de Theodor Pallady furat în 1999, o pictură reprezentând o țărancă cosând, aparținând lui Octav Băncilă, o icoană pictată pe lemn reprezentând Nașterea Maicii Domnului, dispărută în 2013, o statueta din bronz reprezentându-l pe zeul Dyonisos furată în 1990 și multe alte obiecte de cult, cărți de patrimoniu, vestigii antice și tablouri.³¹³

Un alt exemplu este cel al *Bijuteriilor călătoare* cum au fost numite cele trei piese recuperate din Frankfurt am Main (Germania) la 28 ianuarie 2009, fiind depuse la Muzeul Național al Unirii din Alba Iulia. Piesele au fost recuperate după 7 ani de la sustragerea lor din cetatea dacică de la Căpâlna. A urmat o muncă asiduă a echipei de investigație pentru a oferi mai multe detalii legate de circumstanțele descoperirii artefactelor, pentru o cât mai corectă interpretare a semnificației lor, a rolului/funcționalității pe care l-au jucat în epoca în care au fost confecționate, utilizate, depuse și/ sau abandonate.³¹⁴ Recuperarea pieselor a fost dificilă pentru că au fost implicate mai multe grupări infracționale.

După recuperare, piesele au fost supuse la trei expertize:

- muzeografică (comparativă, tipologico-stilistică),
- metalografică (analize ale aliajului),
- traseologică.

³¹² <https://www.cotidianul.ro/patrimoniul-cultural-romanesc-dat-in-urmarire-prin-interpol/>

³¹³ *Ibidem*.

³¹⁴ Ciută Marius Mihai, *Un colier din aur cu pandantive și o pereche de cercei, din aur din situl cetății dacice de la Căpâlna, (com. Săsciori, jud. Alba, în: Apulum, LV p. 88.*

Proveniența celor trei podoabe de aur de la Căpâlna a fost contestată de unii arheologi, deși toate probele obținute duc la concluzia că cetatea de la Căpâlna este locul de proveniență. Asemenea cazuri nu sunt rare deoarece obiectele traficate, fiind scoase din context, sunt dificil de poziționat din punct de vedere al originii. Reluarea cercetărilor arheologice din cetatea de la Căpâlna ar putea să clarifice problema contextului de proveniență a pieselor. După ce au intrat în posesia muzeului piesele, după 7 ani de schimbare de proprietari, au suferit deteriorări care au fost ameliorate de către laboratoarele de restaurare, înainte de a fi expuse publicului larg.

Multitudinea studiilor și articolelor despre artefacte decontextualizate, recuperate pe cale judiciară, ne arată preocuparea pentru colecționarea de piese arheologice ca formă de teaurizare, în așa zise colecții particulare, fără să beneficieze de condiții propice de păstrare într-un cadru protejat. Mulți colecționari ascund proveniența reală a pieselor, denaturând condițiile descoperirii lor. Acest lucru face mult mai dificilă încadrarea istorică și înțelegerea semnificației lor.

Un exemplu privind descoperirea unor obiecte de patrimoniu în colecții particulare îl reprezintă două piese sculpturale aflate la domiciliul unui cetățean din Alba Iulia, în luna februarie 2018. Cele două piese reprezentând un leu din calcar fragmentar și un cap de leu fragmentar din gresie, au fost datate de expertul Radu Ciobanu, ca provenind de la mijlocul secolului II (Epoca lui Hadrian), prima jumătate a secolului III (Perioada Severilor) sau începutul secolului III.³¹⁵

După spusele proprietarului, prima piesă ar fi fost cumpărată de la un localnic din satul Bucerdea Grânoasă (Județul Alba), piesă care se afla încastrată în zidul gardului propriei gospodării. Asemenea cazuri în care piese romane sau medievale sunt folosite în scop decorativ, sau funcțional în pereții caselor vechi, sau a gardurilor zidite, sunt frecvente în localități rurale, sau urbane din Transilvania. Uneori astfel de fragmente de monumente se află la mari distanțe de locul lor de origine.³¹⁶

O a doua piesă, colecționarul a descoperit-o pe șantierul deschis la construcția magazinului Penny din zona Gării C.F.R. din Alba Iulia. Din relatarea acestuia în zona respectivă se aflau mai multe materiale arheologice abandonate de constructor.

³¹⁵ Ciută Marius Mihai, *Restituiri. Două piese sculpturale, recent redade patrimoniului cultural național*, în: *Anuarul Institutului de cercetări socio-umane*, Editura Academiei Române, Sibiu, NR.25, Anul XXV, 2018, pp. 239-250.

³¹⁶ *Ibidem*, p. 243.

Chiar dacă cele două exemple nu fac parte din traficul ilicit peste granițele țării, ele confirmă faptul că o serie de colecționari amatori, tranzacționează și păstrează obiecte cu valoare patrimonială: *Informațiile recuperate se prezintă doar ca un vârf al iceberg-ului reprezentat de activitățile ilegale din siturile arheologice. Dezinteresul colecționarilor pentru originea și semnificația artefactelor, a făcut ca acestea să aibă, nu de puține ori, o soartă ingrată, fiind decontextualizate, distruse, deși, din punct de vedere al interpretării realităților istorice, astfel de piese au valori și semnificații deosebite.*³¹⁷

Cel mai mediatizat furt de obiecte de patrimoniu cultural mobil este cel al brățărilor dacice din aur masiv sustrate de braconieri din zona Sarmizegetusa Regia. Nu insistăm foarte mult asupra lor deoarece au făcut-o cu lux de amănunte Ernest Oberlander-Târnoveanu³¹⁸ și Augustin Lazăr³¹⁹.

În cadrul aceluiași volum, respectiv *Combaterea traficului cu bunuri culturale-recuperarea trecutului, Patrimonium III*, aceeași temă a fost tratată și de alți cercetători, însă din altă perspectivă: Crișan Mușețeanu în comunicarea *Brațările dacice din Munții Orăștiei*, Barbara Deppert-Lippitz în articolul *Symbolism și semnificație – spiralele dacice din aur*, Marius Mihai Ciută în articolul *Posibile orientări astronomice ale contextelor cu depuneri de artefacte din aur descoperite în proximitatea Sarmizegetusei Regia și lucrarea Luciei Țeposu Marinescu și George Trohani în articolul: Despre brățările dacice plurispiralice din argint; stadiul cercetărilor.*

Pe noi ne interesează mai puțin informații legate de componența aurului, sau tehnica de realizare a acestor brățări și mai mult modul în care aceste brățări au fost traficate ilicit, fiind recuperate după mulți ani, prin urmărire și cooperare internațională. Recuperarea lor s-a putut realiza în baza prevederilor Convenției internaționale UNIDROIT. Desigur, Guvernul României a asigurat compensația financiară, egală cu suma pe care cumpărătorul de bună credință putea dovedi că a plătit-o: *Recuperarea spectaculoasă a celor 13 brățări dacice de aur în anii 2007-2011 a fost posibilă nu numai datorită profesionalismului și devotamentului de care au dat dovadă membrii echipei constituite în jurul Parchetului de pe lângă Curtea de Apel Alba-Iulia, dar*

³¹⁷ *Ibidem*, p. 247.

³¹⁸ Oberlander-Târnoveanu Ernest, *Treisprezece din 24 ...brățările de aur regale dacice de la Sarmizegetusa Regia – O trecere în revistă a problemei, dincolo de jumătatea drumului parcurs spre recuperarea lor (2007-2011)* în: *Combaterea traficului cu bunuri culturale – recuperarea trecutului, Patrimonium III* Editura Universul Juridic, București, 2013, pp. 73-125.

³¹⁹ Lazăr Augustin *Recuperarea trecutului. Despre circumstanțele recuperării tezaurilor dacice sustrate din situl arheologic Sarmizegetusa Regia* în: *Combaterea traficului cu bunuri culturale – recuperarea trecutului, Patrimonium III*, Editura Universul Juridic, București, 2013, pp. 49-61.

și datorită cooperării excelente existente între autoritățile judiciare din România și cele din Germania, Franța, Elveția, Belgia, S.U.A, Serbia și cu Interpolul.³²⁰

În afara brățarilor recuperate, se pare că au existat cel puțin 24 de obiecte similare, monede și bijuterii, plus 11 tezaure monetare și depozite de obiecte și lingouri de fier.

Grupările infracționale au împrăștiat obiectele de patrimoniu găsite atât în Europa cât și în SUA, făcând dificilă depistarea și recuperarea lor.

Investigațiile continuă și astăzi, noi informații apărând în fiecare an. De curând a fost realizat un documentar în care Augustin Lazăr descrie felul în care s-au desfășurat acțiunile de depistare și recuperare a brățarilor dacice.

Din păcate, mulți traficanți de obiecte de patrimoniu mobil românesc au scăpat de rigorile legii, judecătorii respingând confiscarea unora dintre bunurile deținute. Un exemplu este cel al cetățeanului german Pop Zeno care a deținut și vândut piese de tezaur furate din arealul Sarmizegetusa Regia, inculpatul fiind deocamdată doar obligat să presteze muncă în folosul comunității și să plătească daune materiale Ministerului Culturii.³²¹

Un exemplu similar este cel al furtului tiparului sigiliului orașului Baia Mare din Muzeul Județean de Istorie și Arheologie, la data de 28 iulie 2011 autorii nefiind identificați. Deși dosarul de urmărire a rămas deschis, hoții nu vor putea fi trași la răspundere pentru că infracțiunea s-a prescris. Tot din Baia Mare, de data aceasta din Muzeul de Mineralogie s-a furat la data de 26 ianuarie 2014 o sferă de calcit ying&yang, un specimen de mare valoare din mineralogie care nu a fost găsit până la această dată.³²²

O piesă unicat din punct de vedere al ornamentului mânerului este sabia de bronz de tip Riegsee furată din zona sitului arheologic din localitatea Sucutard, comuna Geaca, județul Cluj. Ea aparține perioadei târzii a epocii bronzului, fiind folosită în secolele XIII-XII î.Hr. de către elita războinică din acea vreme. Sabia are lungimea de 70,5 centimetri și o greutate de 708 grame. Tehnica realizării acesteia a fost complexă, prin turnare în două tipare bivalve și asamblare prin nituire a lamei și mânerului, cunoscându-se doar patru exemplare asemănătoare în Transilvania. Piesa a

³²⁰ Oberlander-Târnoveanu Ernest, *Treisprezece din 24 ...brățările de aur regale dacice de la Sarmizegetusa Regia – O trecere în revistă a problemei, dincolo de jumătatea drumului parcurs spre recuperarea lor (2007-2011)* în: *Combaterea traficului cu bunuri culturale – recuperarea trecutului, Patrimonium III*, Editura Universul Juridic, București, 2013, p. 78.

³²¹ Moise Daniela, *Germanul acuzat că a traficat mii de artefacte furate de la Sarmizegetusa a scăpat de pușcărie*, în *Gazeta de Sud*, Craiova, 4 august 2022.

³²² <https://2mnews.ro/comemorare-12-ani-de-la-furtul-tiparului-sigiliului-orasului-baia-mare-infracțiunea-s-a-prescris-dar-obiectul-este-cautat-in-continuare-de-politie/>

fost recuperată în data de 30 septembrie 2014, fiind depusă în custodia Muzeului Etnografic al Transilvaniei din Cluj-Napoca.

O piesă recuperată a fost interpretată de unii specialiști ca fiind scut dacic din fier, iar de alții ca fiind însemn de prestigiu cu destinație ritual-cultică în sanctuare. Acest scut executat din tablă de fier are reprezentată pe circumferința exterioară o bandă gen funie răsucită, iar în centru în relief reprezentat un taur văzut din profil. Prin tehnica de prelucrare, prin decorul cu motive fitomorfe și zoomorfe piesa are o deosebită valoare artistică și istorică. Din punct de vedere al datării, piesa se încadrează în intervalul secolului al doilea î.Hr. până în secolul I d.Hr. având un diametru de 42 de centimetri și o greutate de 1,5 kilograme. Locul furtului se situează în Cetatea dacică Piatra Roșie, din Munții Orăștiei, județul Hunedoara, piesa fiind recuperată în mai 2012 și predată Muzeului Național de Istorie a României în categoria TEZAUR.³²³

Tot din Cetatea dacică Piatra Roșie, din Munții Orăștiei, județul Hunedoara, a fost furat în anul 2001-2002 un alt scut dacic din fier cu reprezentarea unui grifon. Acesta prezintă pe circumferința exterioară o bandă gen funie răsucită, cu 12 orificii rotunde în zona mediană, iar în medalionul central un decor animal și vegetal cu un grifon reprezentat din profil, având corp și labe de leu, iar capul, gâtul și aripile fiind de pasăre răpitoare. Ca și în exemplul precedent specialiștii consideră că este vorba de un însemn de prestigiu din sfera comunicării simbolice din sanctuare. Obiectul a fost recuperat în anul 2012, fiind evaluat la suma de 80 de mii de euro și clasat în categoria TEZAUR. În prezent se află la Muzeul Național de Istorie a României.

Un alt caz îl constituie cel al inculpatului C. Pâslaru care a fost acuzat în 2018 de trafic cu obiecte de patrimoniu. Acestea au fost evaluate la suma de 400 de mii de euro. Acesta a acționat ca intermediar al unei grupări infracționare, care acționa în siturile arheologice din Jud. Constanța și Tulcea. Deși a fost condamnat la trei ani de închisoare, acuzat fiind de spălare de bani, în cele din urmă a fost achitat de Curtea de Apel București, iar bunurile ridicate în urma percheziției, respectiv 7006 monede antice și 850 de artefacte arheologice, i-au fost restituite, inculpatul neplătind nici măcar cheltuielile judiciare. Achitarea a fost justificată prin lipsa autorizării organului competent necesară pentru punerea în mișcare a acțiunii penale. Sentința pronunțată la data de 06.05 2021 este definitivă.³²⁴

³²³ *Ibidem*, p. 83.

³²⁴ <https://www.bihorjust.ro/un-barbat-suspectat-ca-a-vandut-obiecte-din-patrimoniul-national-achitat-in-apel/>

Astfel de cazuri nerezolvate, sau care între timp s-au prescris, sunt destul de numeroase.

Un alt caz nerezolvat de mai bine de 10 ani este cel al furtului în anul 2002 din cadrul unei expoziții a Universității 1 Decembrie 1918 din Alba Iulia, a mai multor statuete vechi de 7000 de ani. Idolii sustrași au fost descoperiți în situl arheologic de la Ciugud și aparțin culturii Vința, cultură neolitică cunoscută și sub numele de Turdaș-Vința. Anchetatorii au apelat și la populație pentru descoperirea acestor statuete, însă fără rezultat. Deși fapta s-a prescris, bunurile respective sunt încă în vizorul Poliției de Patrimoniu.³²⁵

Putem aminti și faptul că multe tezaure monetare apărute în zona capitalei Sarmizegetusa Regia pe tot parcursul Evului Mediu au fost confiscate de la localnici de autorități, ca de exemplu, ultimul tezaur a fost confiscat de Cardinalul Gh. Martinuzzi, Guvernatorul Transilvaniei, iar după asasinarea acestuia, tezaurul a fost confiscat de generalul Castaldo și prezentat împăratului Fedinand la Viena.³²⁶

Întreaga zonă a cetăților dacice din Munții Orăștiei a fost înscrisă pe lista UNESCO în 1999, dar din păcate, din cauza slăbiciunilor sistemului administrativ și a dificultăților de supraveghere a unei suprafețe de 200 de kilometri pătrați, zona continuă să atragă braconieri dotați cu aparatură performantă și resurse financiare considerabile.³²⁷

În anul 2006, a fost descoperită o spadă din Epoca Bronzului de către un cetățean din comuna Piatra Șoimului, care a încercat să o valorifice. Acest bun cultural a fost recuperat de poliștii IPJ Neamț și azi face parte din tezaurul Complexului Muzeal Național Neamț.

În anul 2007 la 15 septembrie, în albia râului Moldova, municipiul Roman, a fost descoperit un femur cu rotulă, cel mai probabil aparținând unui mamut, de un cetățean din comuna Horia. Acesta căuta să ia legătura cu persoane din județul Bacău, care ofereau suma de 2000 de euro și urmau să-l traficheze în Italia. Recuperat în data de 8 octombrie 2007, acesta a fost depus

³²⁵ <https://www.oradesibiu.ro/2023/04/29/enigma-furtului-unor-statuetele-vechi-de-7-000-de-ani-sunt-date-in-urmarire-de-mai-bine-de-10-ani/>

³²⁶ Lazăr Augustin *Recuperarea trecutului. Despre circumstanțele recuperării tezaurilor dacice sustrate din situl arheologic Sarmizegetusa Regia în: Combaterea traficului cu bunuri culturale – recuperarea trecutului, Patrimonium III Editura Universul Juridic, București, 2013, p. 49.*

³²⁷ Oberlander-Târnoveanu Ernest, *Treisprezece din 24 ...brățările de aur regale dacice de la Sarmizegetusa Regia – O trecere în revistă a problemei, dincolo de jumătatea drumului parcurs spre recuperarea lor (2007-2011) în: Combaterea traficului cu bunuri culturale – recuperarea trecutului, Patrimonium III, Editura Universul Juridic, București, 2013, pp. 74-75.*

la Muzeul de Istorie și Arheologie Piatra Neamț. După recuperare s-a estimat valoarea de inventar în anul 2009 la suma de 1200 de euro și a fost clasat în categoria juridică FOND a patrimoniului cultural național.³²⁸

Cazul unui Tezaur monetar roman descoperit pe dealul Prihodiștii.

Autorii articolului *Considerații asupra tezaurului monetat roman închinat la Traian descoperit pe Dealul Prihodiștii (Grădiștea de Munte, Com. Orăștioara de Sus, Jud. Hunedoara)* apărut în anul 2002, în: *Studia numismatica et archeologica* publicat în 2018, vorbesc despre un tezaur de 80 de denari romani din perioada Republicii, monedele făcând parte dintr-un total de 160. Tezaurul a fost găsit, prin braconaj în martie 2002, cu ajutorul unui detector de metale neautorizat, de către R. Rîmbetea domiciliat în satul Grădiștea de Munte, Comuna Orăștioara, județul Hunedoara. Tezaurul era poziționat în dreapta drumului de acces care duce la Cetatea Sarmizegetusa Regia, la o distanță de 50-60 de metri de casa inculpatului. Autoritățile au recuperat în aprilie 2002 doar jumătate din tezaur, restul fiind înstrăinat de către Vasile Pană, proprietarul detectorului. În prezent cei 80 de dinari recuperați se află în custodia Muzeului Național al Unirii din Alba Iulia. Lotul recuperat are în componență 41 de denari romani republicani și 39 de denari imperiali.³²⁹

Alt caz este cel al tezaurului monetar de la Boșoteni, Bacău format din 295 de monede din argint, aflat în posesia unui localnic, furat la data de 1 iunie 2009 din satul Boșoteni, comuna Berești-Tazlău, recuperat la data de 1 iunie 2009, fiind dat în custodia Complexului Muzeal *Iulian Antonescu* din Bacău.³³⁰

O operațiune de amploare intitulată *Pandora* s-a desfășurat în lunile octombrie și noiembrie 2016, la acțiune participând 18 state. Operațiunea a fost coordonată de Cipru și Spania cu sprijinul EUROPOL, INTERPOL, UNESCO și WCO, Poliția Română participând împreună cu alte organizații cum sunt vămile, ministere ale culturii, sau biserici. Conform declarației Poliției Române peste 860 de bunuri culturale au fost recuperate, respectiv aproape 25% din totalul bunurilor recuperate la nivel european.³³¹

³²⁸ Informație furnizată de Josanu Vitalie, IPJ Neamț; *Fundația Collegium XXI și I.G.P.R. Millenia Opes. Reîntregirea bogăției milenare a României*, Editura / Tipografia Aria, București, 2015, p. 104.

³²⁹ Petac Emanuel, Popa Nicolae, *Considerații asupra tezaurului monetar roman încheiat la Traian descoperit pe Dealul Prihodiștii (Grădiștea de Munte, Com. Orăștioara de Sus, Jud. Hunedoara) în anul 2002*, în: *Studia numismatica et archeologica*, Editura Academiei Române, Editura Constantin Matasă, București, Piatra-Neamț, 2018, pp. 194-198.

³³⁰ *Fundația Collegium XXI și I.G.P.R. Millenia Opes. Reîntregirea bogăției milenare a României*, Editura / Tipografia Aria, București, 2015, p. 46.

³³¹ <https://www.politiaromana.ro/ro/comunicate/operatiunea-pandora?fbclid=IwAR2S5PnhgLZUJtV60kKMaj06Ap4wBeyEx1B8x4l8GSvU3sy7ovz9wAEz-Dk> Accesat la data de: 04.08.2022 ora 23:47

Asemenea operațiuni de amploare dovedesc utilitatea cooperării internaționale în privința prevenirii și combaterii furturilor de bunuri culturale, efectuate de grupările infracționale interne și internaționale.

Inspectoratul Județean Cluj a efectuat cercetări legate de traficul cu obiecte de patrimoniu, în urma cărora au rezolvat mai multe cazuri. La 30 septembrie 2014 s-a organizat efectuarea unui flagrant în Piața Muzeului municipiului Cluj-Napoca, în urma unui anunț de vânzare a unei săbii de 0,75 m din Epoca Bronzului. În urma expertizării s-a constatat că sabia avea vechimea de cca 3500-4000 de ani, iar suspectul dorea să o vândă contra sumei de 2000 de euro. Suspectul a fost cercetat pentru infracțiunea de acces cu detectoare de metale în zonele cu patrimoniu arheologic, fără autorizare prealabilă, conform articolului 26. OUG nr. 43/2000 și însușirea bunului găsit.³³²

Aceiași polițiști din cadrul IPJ Cluj, în colaborare cu polițiștii IPJ Bistrița Năsăud, au efectuat în cursul lunii iunie 2015 mai multe percheziții, ridicând bunuri arheologice printre care un vas din aur de 320 de grame, unelte datate din Epoca Bronzului precum și patru detectoare de metale. Bunurile au fost evaluate la aproximativ 150.000 de lei. Suspecții au fost cercetați sub aspectul comiterii infracțiunii de furt calificat, accesul cu detectoare de metale, sau utilizarea lor în zonele cu patrimoniu arheologic.³³³

Datorită activității autorităților române, a serie de obiecte aparținând patrimoniului românesc au putut fi recuperate, fiecare caz fiind rodul cooperării dintre Poliția Română și Instituțiile de cultură.

Astfel de-a lungul anilor, Muzeul Național de Istorie al României a recuperat o serie de bunuri culturale dintre care enumerăm câteva:

1. Hotărâre de guvern nr. 574/2007 – 4 brățări de aur plurispiralice
2. Hotărâre de guvern nr. 1505/2009 – 6 brățări de aur plurispiralice
3. Hotărâre de guvern nr. 331/2013 – 1 brățară dacică de aur plurispiralică, 229 de monede (27 stateri tip pseudo-lysimach, 39 drahme tip koson și 163 drahme tip koson droueis), 2 umbouri de scut dacice de fier, 2 stateri tip koson.
4. 2013 Chicago – 49 de drahme (30 tip koson și 19 tip koson droueis)
5. iulie 2013 Germania – 5 stateri tip koson și 14 podoabe dacice de argint

³³² Informații furnizate de IPJ Cluj, Mircea Ion Rus, Comisar Șef de Poliție la data de 16.08.2022 Cu adersa nr. 179519.

³³³ *Ibidem*.

6. 2014 Torino – 27 stateri tip koson
7. 2014 Heidelberg – 1 drahmă tip koson, 1 drahmă tip koson droueis, 2 stateri tip pseudo-lysimach
8. 2014 – 142 stateri tip koson
9. Hotărâre de guvern nr. 331/2013 – 1 brățară dacică de aur plurispiralică, 229 de monede (27 stateri tip pseudo-lysimach, 39 drahme tip koson și 163 drahme tip koson droueis), 2 umbouri de scut dacice de fier, 2 stateri tip koson.
10. 2013 Chicago – 49 de drahme (30 tip koson și 19 tip koson droueis)
11. iulie 2013 Germania – 5 stateri tip koson și 14 podoabe dacice de argint
12. 2014 Torino – 27 stateri tip koson
13. 2014 Heidelberg – 1 drahmă tip koson, 1 drahmă tip koson droueis, 2 stateri tip pseudo-lysimach
14. 2014 – 142 stateri tip koson
15. 2015 Madrid – 3 stateri tip pseudo-lysimach
16. 2015 – 2 stateri tip pseudo-lysimach
17. iulie 2015 München – 18 podoabe dacice
18. septembrie 2015 München – 5 podoabe de argint dacice și 1 fals de epocă după un stater tip pseudo-lysimach
19. iulie 2022 – 1 stater tip koson, 1 stater tip pseudo-lysimach

Dintre acestea doar brățărilor și monedele sunt date în urmărire prin Interpol, restul au fost identificate la case de licitații și au intervenit autoritățile române. La această listă se adaugă o serie de mici loturi de monede.³³⁴

În data de 13.06.2017 Parchetul de pe lângă Curtea de Apel Alba Iulia a dispus trimiterea în judecată a inculpatului S. Adrian pentru comiterea infracțiunii de spălare de bani. În perioada 2016-2017 acesta a vândut 4 monede tip koson din aur și trei statuete antice din bronz sustrate din siturile arheologice Sarmizegetusa Regia încasând suma de 57900 de lei. În vara anului 2014, același inculpat a valorificat o monedă de tip koson din aur cu suma de 700 de euro. În data de 20.02.2016 a valorificat o statueta Serapis contra sumei de 17900 lei. Tot în 2016 în lunile martie, aprilie și mai a valorificat o statueta Minerva, o statueta Jupiter și trei monede koson din aur. *Inculpatul S. Adrian a mai fost cercetat în dosarul 344/P/2013, fiind dispusă*

³³⁴ Informațiile au fost furnizate prin bunăvoința domnului Valentin-Ionuț Drăgoiescu, Secția Patrimoniu MNIR.

trimiterea lui în judecată prin rechizitoriul din data de 26 august 2013 al Parchetului de pe lângă Curtea de Apel Alba Iulia pentru mai multe infracțiuni de furt calificat de bunuri din patrimoniul național (o brățară spiralică din aur, 800 de monede tip koson din aur, 2000 monede romane din argint, un depozit monetar format din 25 monede de tipul denar roman din argint și 12 monede tip tetradrahme dacice; un tezaur compus din 1200 monede tip koson din aur, o perche de brățări spiralice din aur, depuse într-un vas ceramic conținând ceară, un tezaur compus din 30 monede lysimach din aur; un depozit de unelte dacice.³³⁵

Din păcate, datorită complexității cercetării, a numeroaselor procese, a declarațiilor contradictorii și a unor vicii de procedură, acest caz nu s-a soluționat ani de zile, sentințele fiind în cele mai multe cazuri cu suspendarea pedepsei. De obicei infractorii recidivează, profitând de birocrăția complexă din anchete și de lipsa unor probe concrete uneori. Singurul lucru bun este faptul că aceste artefacte de mare valoare au fost recuperate și distribuite muzeelor naționale.

Un alt caz de furt calificat, distrugere și utilizare de detectoare de metale în zonele cu patrimoniu arheologic fără autorizație, este cel privind un număr de 4 cetățeni de naționalitate cehă, care au efectuat braconaj arheologic în Munții Orăștiei în următoarele situri: Cetatea dacică Costești-Blidaru, Costești-Cețățuia, Luncani-Piatra Roșie, Cetatea dacică Bănița. Prin rechizitoriul 477/P/2015 întocmit de Parchetul de pe lângă Curtea de Apel Alba Iulia la data de 1 noiembrie 2017 și înregistrat pe rolul acestei instanțe sub nr. 1796/272/2017 s-a dispus trimiterea în judecată în stare de liberate a inculpaților cetățeni cehi R. Lang, J. Chrt, R. Muzik și L. Havlik.³³⁶

Inculpații au acționat în perioada 12-20.09.2015 din comuna Boșorod, județul Hunedoara, unde au fost cazați la o pensiune. Ulterior plecării lor din țară, au fost indentificate un număr de 266 de intervenții invazive în siturile arheologice. În urma perchezițiilor efectuate la domiciliile inculpaților din Cehia, au fost identificate monede antice, piese arheologice și 6 detectoare metalice. Ulterior, autoritățile judiciare din Cehia au returnat autorităților române următoarele bunuri arheologice ridicate de la inculpați: 5 monede antice, o verigă cu patru seturi de protuberanțe, o verigă cu două protuberanțe, o verigă cu cinci protuberanțe și un inel de la R. Muzik, iar de la L. Havlic cinci monede antice și o verigă cu unsprezece protuberanțe.

³³⁵ Curtea de Apel Alba Iulia Secția Penală, Dosar nr. 4661/97/2016; Decizia penală numărul 351/2019 în ședința publică de la 9 mai 2019 p. 3.

³³⁶ Dosar nr. 1796/272/2017, Parchetul de pe lângă Judecătoria Orăștie, Sentința Penală NR. 32/ 2020 În ședința publică din 25 august 2020.

Anterior, respectiv în septembrie 2013, inculpatul L. Havlic împreună cu alți cetățeni cehi au efectuat activități de braconaj pe raza comunei Dubova, județul Mehedinți.³³⁷

Remarcăm și în acest caz diferența de șapte ani de la comiterea faptei respectiv 2013 până la soluționarea ei, în 2020 inculpații beneficiind de pedepse ușoare cu suspendare, motivația fiind recuperarea bunurilor arheologice.

Un caz mai aparte, prin complexitatea lui îl reprezintă activitatea infracțională a inculpatului R. Camil, care și-a asumat rolul de a primi periodic bunuri arheologice furate din siturile de pe teritoriul României, deținându-le și transferându-le prin vânzare pe piața legală de antichități pentru a le acoperi proveniența. Infracțiunea se întinde pe o perioadă de șapte ani, din 2003-2010, rechizitoriul încheiat în 30 martie 2017 cuprinzând toate acțiunile la care a fost părtaș. Inculpatul a fost cercetat penal pentru comiterea infracțiunilor de spălare de bani, export ilegal de bunuri aparținând Patrimoniului Cultural Național și nerespectarea regimului de protecție al unor bunuri. În fapt, la data de 02.02.2010 numitul Robert H. din New York, SUA, a notificat Parchetul de pe lângă Curtea de Apel Alba Iulia cu privire la faptul că în anul 2004 a achiziționat la New York două obiecte circulare din fier cu decor figurativ despre care a aflat ulterior că au fost exportate din România în mod ilegal. Din factura numărul 1424 a firmei SAMUS NUMISMATIX LLC, Florida SUA, la care era administrator R. Camil, rezultă că au fost vândute lui Robert H două scuturi din fier decorate, datate în secolul I î.Hr. pentru suma de 45.000 de dolari. Robert H și-a manifestat intenția de a le returna țării de origine. Cele două scuturi antice au fost predate autorităților române prin procesul verbal din data de 09.05.2011. În raportul de expertiză s-a folosit termenul de scut deși experții nu cred că aceste obiecte au fost scuturi, ci mai degrabă obiecte depuse în temple sau zone sacre.

Același inculpat R Camil, a dobândit un număr însemnat de monede koson de aur, iar la data de 04.09.2010 a fost surprins în flagrant de către autoritățile judiciare din Marea Britanie, în timp ce deținea asupra sa un număr de 145 de monede koson din aur, sustrase în iunie 2007 din situl Sarmizegetusa, pe care încerca să le transfere prin vânzare la una din casele de licitații din Londra (Spink) sau Osnabruck (Germania) știind că provin din săvârșirea de furt calificat. Un al doilea proces verbal întocmit la aceeași

³³⁷ *Ibidem.*

dată, între aceiași delegați români și britanici, statul român a plătit suma de 189.584 de euro pentru predarea unui număr de 229 de monede antice din aur și argint, predate în baza convenției internaționale UNIDROIT.

În anul 2003 inculpatul R. Camil a dobândit două tabule din bronz conținând legile orașului roman Troesmis, sustrase din situl arheologic din Județul Tulcea. După ce a încercat în mod repetat să le vândă, le-a transferat prin vânzare conform facturii numărul 77 din 20.04.2006 emisă de Ulpia Numismatics Limited, către casa de licitații Classical Numismatic Group, Inc. London Office, în scopul ascunderii originii ilicite a bunurilor. Cele două plăci epigrafice din bronz au fost descifrate. Placa A tratează despre trimiterea de solii (*de legatis mittendis*). Sunt stipulate condițiile pe care cei care pleacă în solii trebuie să le îndeplinească pentru a se evita abuzurile. În general participarea la solii era socotită a fi un act de binefacere față de comunitate, practică de oamenii de bază, bogați.

În placa B se vorbește despre condițiile care trebuiau îndeplinite de către candidații la funcțiile preoțești. În a doua secțiune se vorbește despre alegerea magistraților.

Din păcate și în acest caz ca și în altele, cauzele au fost clasate prin prescrierea unor infracțiuni, prin tergiversarea ani de zile, prin procese interminabile a sentințelor și prin existența unor deficiențe în actul legislativ. Singurul lucru pozitiv îi constituie recuperarea parțială a bunurilor sustrase din patrimoniul arheologic românesc și depuse în colecțiile muzeelor naționale.³³⁸

O tentativă de comercializare a unor bunuri arheologice descoperite întâmplător a fost stopată de organele de poliție judiciare ale Inspectoratului de Poliție Județean Călărași. Un cetățean din comuna Chiseleț a descoperit întâmplător în curtea locuinței sale un vas ceramic ce conținea 35 de monede de aur și argint vas îngropat probabil după anul 1802, posibil în contextul războiului ruso-otoman (1806-1812).³³⁹ Bunurile recuperate au fost expertizate și pot fi clasate în categoria FOND.

³³⁸ Informații cuprinse în rechizitoriul întocmit în ziua de 30.03.2017 de către Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, Secția de urmărire penală criminalistică, Dosar Penal nr. 457/P/2016.

³³⁹ Ciobanu Cristina, *Contribuția polițiștilor călărășeni la recuperarea bunurilor culturale în Arheologia și politicile de protejare a patrimoniului cultural în România*, Culegere de studii, Sergiu Musteață, Editura Arc, Chișinău-Iași, 2014, p. 217.

Tot în județul Călărași a fost recuperată, în anul 2008 o statueta antropomorfă aparținând culturii Boian, descoperită la Călățui, Movila Berzei care fusese furată din Muzeul Dunării de Jos din Călărași.³⁴⁰

Siturile arheologice de la Adamclisi și Cetatea Tropaeum Traiani au fost adesea ținta detectoriștilor. Astfel, la data de 1 iunie 2008, paznicul de serviciu al cetății a surprins trei bărbați care aveau asupra lor un detector de metale și trei casmale. În urma investigațiilor s-a stabilit că doi dintre cetățeni erau români, iar unul bulgar care au efectuat săpături și detecții în zona protejată. Organele de anchetă au efectuat la data de 14 iunie 2008 o percheziție la domiciliul celor doi cetățeni români, membrii ai aceleiași familii descoperind printre alte obiecte cinci fragmente de vase ceramice și opt monede. Piesele numismatice găsite se încadrează, așa cum a comunicat Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța în categoria FOND, iar fragmentele ceramice reprezintă părți de amforă din epoca romană, care se încadrează tot în categoria FOND.³⁴¹ Inculpații români au primit pedeapsa de închisoare cu suspendare un an, respectiv doi pentru efectuarea de detecții și săpături neautorizate.³⁴²

În Constanța, în urma unei percheziții la domiciliul unui bărbat, polițiștii au descoperit 65 de monede din perioada romană și medievală. Activitatea ilegală a bărbatului din Constanța a început în anul 2020 el valorificând ilegal obiecte din patrimoniul cultural național. Acesta a fost acuzat de tănuire de bunuri și trafic ilegal cu obiecte de patrimoniu cultural.³⁴³

La data de 21 aprilie 2011 în urma unei percheziții la sediul unei societăți comerciale de pe raza municipiului Orăștie aparținând lui Z. M de 54 de ani, polițiștii de la serviciul investigații criminale au identificat 44 de artefacte de origine dacică, obiecte ce aparțin patrimoniului cultural. S-a constatat faptul că bunurile arheologice au fost sustrate din situl arheologic Sarmizegetusa Regia, fiind destinate traficului ilicit.³⁴⁴

Acțiunea detectoriștilor, din cauza diletantismului, duce la distrugeri ireversibile ale contextului arheologic și la consecințe dezastruase în siturile

³⁴⁰ *Ibidem*. p. 218.

³⁴¹ Dobre Laurențiu, *Protejarea patrimoniului arheologic în județul Constanța în: Arheologia și politicile de protejare a patrimoniului cultural în România* Culegere de studii, Sergiu Musteață, Editura Arc, Chișinău-Iași, 2014, pp. 223-224.

³⁴² *Ibidem* p. 224.

³⁴³ <https://mainnews.ro/cercetat-de-politie-deoarece-a-valorificat-ilegal-obiecte-din-patrimoniul-national-foto/?cn-reloaded=1>

³⁴⁴ <https://www.mai.gov.ro/obiecte-de-patrimoniu-recuperate/>

arheologice. O piesă importantă a fost recuperată de la un pseudo-arheolog furată împreună cu alte obiecte din zona Cetății Craiva-Apoulon. Este vorba de un pumnal cu vârful înconvoiat având dimensiunea lamei de 22,5 cm și lungimea mânerului de 12 cm. Pumnalul a fost analizat de Marius Ciută care a remarcat decorațiunile atât de pe lamă, cât și de pe mâner, respectiv două reprezentări avimorfe, șapte cercuri dispuse în ghirlandă, iar pe mâner trei nituri. Datorită investigațiilor judiciare s-au putut obține date legate de contextul în care a fost găsit și locul exact de unde a fost detectat. Se pare că acest pumnal de tip sica aparținea războinicilor de elită, fiind descoperit în context funerar împreună cu alte arme și uneori îmbrăcăminte și podoabe. Pe baza descoperirilor funerare făcute la Piatra Craivii până acum, se pare că ar aparține perioadei târzii La tène.³⁴⁵

Polițiștii de la Serviciul de Investigații Criminale Suceava au confiscat în 2015 bunuri de patrimoniu deținute ilegal și oferite spre vânzare de către deținători. Astfel, la Fălticeni a fost surprins un bărbat care oferea spre vânzare 90 de monede vechi susceptibile de a face parte din patrimoniul cultural național. Tot în 2015, pe raza orașului Solca a fost identificat un cetățean care încerca să vândă două săbii în teacă și o baionetă militară, a căror proveniență nu a putut fi justificată. Într-un alt caz, o femeie din Vama a fost surprinsă încercând să vândă o sabie veche prevăzută cu teacă, având calități deosebite. În urma unor percheziții polițiștii suceveni au identificat la un bărbat din Vatra Dornei 90 de monede vechi și un detector de metale.³⁴⁶

Unul dintre cele mai mari tezaure recuperat pe cale judiciară a fost descoperit de polițiștii de la IPJ Alba în posesia unei persoane care deținea peste 155 de obiecte de proveniență arheologică. S-a constatat faptul că obiectele au fost sustrate prin utilizarea detectoarelor de metale din situri arheologice din sudul Transilvaniei în perioada 2015-2019. Între aceste obiecte de patrimoniu se întâlnesc podoabe dacice și romane din argint, arme, obiecte casnice și unelte. Valoarea totală a pieselor expertizate de către specialiști este de 105278 de lei, acestea fiind depuse în custodia Muzeului Național al Unirii din Alba Iulia. Cercetările continuă pentru a se afla cum au ajuns aceste piese de patrimoniu în proprietatea persoanei de la care au

³⁴⁵ Plantos Cristinel, Ciută Marius-Mihai *New Recovered Archaeological Artifacts from Craiva Piatra Craivii, Dacian Fortress (Cricău Commune, Alba County)* în: *Acta Terrae Septemcastresis, XIV*, Sibiu, 2015, 251-258.

³⁴⁶ <https://www.monitorulsv.ro/Local/2016-01-28/Trafic-cu-bunuri-de-patrimoniu-sabii-baionete-monede-si-carti-vechi-confiscate-de-la-suceveni>

fost recuperate și cine au fost cei care au săvârșit furtul din zonele cu patrimoniu arheologic.³⁴⁷

V.1.d. Obiecte de cult

Așa cum am afirmat anterior, majoritatea furturilor au loc din biserici, mănăstiri și schituri, poate și datorită faptului că aceste obiective religioase nu dispun de o evidență strictă a obiectelor de patrimoniu deținute și nici de o protejare corespunzătoare prin mijloace de securitate moderne. Din acest motiv, o mare parte din cazuri sunt încă nerezolvate, fiind în continuare în atenția specialiștilor din cadrul Serviciului de Investigații Criminale. Între Ministerul Afacerilor Interne (Inspectoratul General al Poliției Române) și Patriarhia Română există un Protocol de Colaborare în care se stipulează sarcinile ce revin reprezentanților bisericii. Din păcate nu toate Centrele Eparhiale cunosc textul acestui protocol. Din păcate la nici o unitate bisericească nu există specialiști care să inventarieze bunurile de patrimoniu, invocând lipsa mijloacelor financiare și de personal. Lipsa inventarelor are ca și consecință imposibilitatea recuperării bunurilor furate.³⁴⁸

Un caz semnificativ a fost cel din 1994 când din Biserica Evanghelică din satul Saeș, Comuna Apold, Județul Mureș a fost furată o cristelniță, de secol XIV recuperată în anul 1998 din Germania.³⁴⁹

Un furt de proporții a fost depistat în ianuarie 2002 de Poliția din Județul Sibiu, efectuat de o grupare de 6 infractori care au sustras obiecte de cult din mai multe biserici din județele: Sibiu, Mureș, Olt, Alba, Brașov, Vâlcea, Cluj și Harghita. Gruparea a operat în perioada 2000-2001 comițând 43 de furturi de obiecte din patrimoniu cultural național, aproximativ 40 la sută dintre ele fiind traficate ilegal în afara țării.³⁵⁰

Deposdarea de bunuri are loc în multe cazuri prin implicarea preoților, care din ignoranță, sau reacredință, au schimbat icoane vechi cu altele noi, lipsite de valoare patrimonială.

Prin bunăvoința Inspectoratului de Poliție Neamț, Serviciul de Investigații Criminale ne-au fost furnizate informații legate de câteva cazuri de acest gen mai puțin cunoscute. Astfel, pe raza orașului Târgu Neamț, s-a

³⁴⁷ <https://adevarul.ro/stiri-locale/alba-iulia/foto-pestre-150-de-artefacte-dacice-furate-de-2031180.html>

³⁴⁸ Șandru Ion, *Protecția juridică a patrimoniului cultural național român*, Teză de doctorat, București, 2009, p. 286. Aflată la Biblioteca Academiei Române București.

³⁴⁹ *Ibidem*, p. 286.

³⁵⁰ *Ibidem*.

constituit o grupare specializată în traficul de icoane, în colaborare cu un traficant italian, din Timișoara, poreclit *Pepino italianul*. În lipsa unei legislații clare și în absența unei structuri de poliție judiciară specializată în domeniu, între anii 1997-2004 aceste afaceri au luat amploare. După crearea Compartimentului specializat în protejarea patrimoniului cultural, s-au desfășurat activități specifice și s-au identificat cazuri de furt și cazuri de trafic ilicit.

Un astfel de caz de tentativă de trafic a unui iconostas și icoane s-a înregistrat la Parohia Timișești. În cursul anului 2002 preotul paroh a vândut iconostasul și icoanele vechi grupului de traficanți de la Târgu Neamț, dar la presiunile enoriașilor a intervenit Direcția pentru Cultură Neamț care a recuperat doar o parte din bunuri din Vama Borș – Oradea. Ulterior, preotul le-a depozitat în podul casei praznicale și – urmare a cercetărilor penale inițiate de structura de poliție specializată, în anul 2007 – a amenajat un muzeu parohial, unde a expus bunurile în cauză.³⁵¹

În același raport ni s-a specificat faptul că în anul 2012 s-a înregistrat ultimul caz de furt de bunuri culturale din patrimoniul unor instituții, sau persoane fizice de pe raza județului Neamț. Aceste rezultate se datorează și montării sistemelor de alarmă la toate unitățile de cult. În urma demersurilor IPJ Neamț, în anul 2009 Arhiepiscopia Romanului a inițiat o campanie de inventariere, scriptic și digital, a tuturor bunurilor culturale din fiecare unitate bisericească, astfel alcătuindu-se o bază de date utilă, cu fiecare bun fotografiat pe suport optic.

Un alt caz semnalat de IPJ Neamț este cel al preotului paroh din Parohia Dochia, care a înstrăinat toate icoanele vechi și iconostasul, către enoriași, contra unor donații pentru instalarea unei tâmples și icoane noi. În urma cercetărilor toate icoanele au fost recuperate și au intrat în colecția Mănăstirii Vărațic. Cazul dovedește faptul că preotul paroh în cauză nu avea intenții de trafic ilicit cu icoane, dar era ignorant în privința valorii reale patrimoniale a icoanelor vechi.

Un exemplu negativ îl constituie cazul preotului bisericii din satul Bădulești Comuna Crângurile, Județul Dâmbovița, care a sustras și vândut în cursul anului 2002 mai multe icoane, cărți bisericești și obiecte de cult, patronului unui magazin de antichități din Municipiul Târgoviște. Alte trei cazuri îi implică pe preoții bisericilor din Comuna Mănerău, Județul Hunedoara și preotul bisericii din Comuna Crasna, Județul Gorj și satul

³⁵¹ Josanu Vitalie, *Date privind implicarea IPJ Neamț în combaterea traficului ilicit cu bunuri culturale mobile*, Raport furnizat prin amabilitatea IPJ Neamț, Serviciul de Investigații Criminale, Piatra Neamț, Nr. 31199 din 29.07.2022

Pătlăgeanca din Județul Tulcea, care au sustras și vândut icoane și cărți valoroase de patrimoniu.³⁵²

Acesta constituie un motiv în plus pentru a se înția acțiuni de informare și conștientizare a populației cu privire la valoarea obiectelor vechi deținute în biserici și chiar în gospodăriile proprii.

În 2008, IPJ Neamț a constatat deficiențe majore în autorizarea operațiunilor de export bunuri culturale, certificatele de export fiind emise în baza unei expertize semnate de consilierul superior al Direcției Județene pentru Cultură, Culte și Patrimoniu Cultural Național Neamț care nu era expert atestat în domeniul patrimoniului cultural.

Un caz aparte a fost înregistrat în 2012. Trei cetățeni români au fost arestați în Cipru pentru deținerea unui potir care provenea de la o persoană din comuna Făurei, județul Neamț. Deși Ministerul Culturii a fost sesizat, acesta nu a introdus acțiunea în restituire conform competențelor prevăzute în articolul 73 din Legea 182/2000, cauza fiind clasată fără recuperarea bunului cultural. În ziarul *Târgu Neamț*, din data de 9 august 2022, a fost publicat un catalog cu 147 de icoane furate din România, imaginile fiind însoțite de detalii și data furtului.³⁵³ Din păcate descrierea nu este însoțită de informații privind recuperarea lor, autorii furturilor, locul furturilor și unde se află în momentul de față.

Informația vine să sublinieze numărul mare de furturi din lăcașurile de cult și lipsa unor mijloace de supraveghere și protejare din marea majoritate a bisericilor, mănăstirilor și schiturilor din România. Din păcate multe din aceste furturi rămân cu autori necunoscuți, obiectele fiind depistate mai târziu în case de licitații, târguri, sau controlul vamal. Unele dintre aceste furturi sunt făcute la comandă și traficate ilicit, hoțul de rând necunoscând valoarea reală a obiectelor. În multe cazuri, persoane aparținând comunităților rromone colindă satele izolate oferind localnicilor la schimb litografii noi, lucioase obținând icoane vechi de patrimoniu. Fenomenul a fost răspândit și din cauza ignoranței unor membri din comunitățile rurale care consideră că icoanele înnegrite, vechi nu au nicio valoare. În aceste cazuri proprietarii renunțând de bună voie la obiectele de cult, nu se pot deschide dosare de urmărire penală.

³⁵² Șandru Ion, *Protecția juridică a patrimoniului cultural național român*, Teză de doctorat, București, 2009, p. 287. Aflată la Biblioteca Academiei Române București.

³⁵³ <https://www.ziartarguneamt.ro/catalogul-icoanelor-furate-din-romania-incredibil-cat-de-multe-icoane-au-fost-furate?fbclid=IwAR1daCyjoNflfwXI70NbhVyI4MSK-VLhDxSLzXW0ALAjRaG6f1wkwfTHQst0> Accesat la data de: 18.08.2022 ora 20:37.

O situație mai puțin întâlnită, dar încă practică în anumite sate ale României, este cea a îndeptării secetei prin aruncarea într-o apă curgătoare a unei icoane furată din biserică, în zorii zilei, pentru a invoca venirea ploii. Obiceiul este menționat de mai mulți etnologi și etnografi români precum Tudor Pamfile, Artur Gorovei sau Traian Gherman.³⁵⁴

Nu puține sunt cazurile în care locuitori din mediul rural își pun pe foc obiecte cu valoare etnografică, necunoscând valoarea lor reală, patrimonială. În felul acesta s-au pierdut iremediabil sute de icoane vechi de lemn, piese de mobilier sau țesături, din dorința săteanului de a-și înnoi și moderniza locuința, după modelul celor din mediul urban.

După 1989, datorită influențelor occidentale și a interesului manifestat pentru cultura tradițională au început, timid și sătenii să aprecieze valorile tradiționale. Trezirea a fost destul de târzie pentru că între timp zeci de colecționari români și străini au colindat satele achiziționând tot ce au putut găsi. Mai târziu, unele dintre aceste obiecte puteau fi regăsite în paginile cataloagelor caselor de licitații din străinătate, cu prețuri infinit mai mari decât cele oferite foștilor proprietari.

În afară de acești comercianți ambulanți, s-a înmulțit rapid și numărul furturilor din lăcașele de cult. Au fost vizate zone cunoscute pentru producția de icoane cum este cea de la Nicula, unde a existat o școală de pictură pe sticlă începând cu secolul al XVIII-lea. Spre deosebire de pictura pe sticlă din centrul și apusul Europei, unde fenomenul a avut un caracter industrial, în satele transilvănene ea a rămas un meșteșug individual.³⁵⁵

Icoanele au circulat în țară fie prin donații, fie prin achiziții, cunoscându-se faptul că unii meșteri iconari și-au extins piața practicând comerțul ambulant pe la târgurile de țară. O icoană reprezentându-l pe Sfântul Nicolae cu scene din viață, realizată în stilul post-bizantin și atribuită unui atelier din Moldova, a fost furată dintr-un lăcaș de cult din Județul Mureș, în intervalul 8 august – 25 septembrie 2011. În partea de jos a icoanei se poate citi inscripția *Rugăciunea robului lui Dumnezeu pan Luca din Urisiu și a soției sale și a copiilor săi. Văleat 7047 (1539) luna martie zile 10.*³⁵⁶

³⁵⁴ Pamfile Tudor, *Văzduhul după credințele poporului român*, Editura Paidea, București, 2001, p. 142; Gherman Traian, *Meteorologia populară. Observări, credințe și obiceiuri*, Editura Paidea, București, 2002, p. 72. Gorovei Artur, *Credinți și superstiții ale poporului român*, Editura Grai și suflet – Cultura Națională, București 1995, p. 110.

³⁵⁵ Fundația Collegium XXI și I.G.P.R. *Millenia Opes. Reîntregirea bogăției milenare a României*, Editura / Tipografia Aria, București, 2015, p. 140.

³⁵⁶ *Ibidem* p. 182.

Icoana a fost recuperată la 11 decembrie 2012, fiind clasată în categoria juridică TEZAUR și evaluată în 2015 la suma de 50.000 de euro. Icoana a fost dată Muzeului Județean Mureș pentru restaurare, urmând să revină la Arhiepiscopia Ortodoxă Română, Alba Iulia.³⁵⁷

O altă icoană furată la aceeași dată, este cea reprezentând tema *Maica Domnului ținând Pruncul pe brațul stâng: Imaginea o reprezintă pe Maica Domnului de la Nicula, celebra icoană pictată pe lemn de Luca din Iclod, care a lăcrimat în anul 1699, dar modelul iconarului nu a fost icoana originală, aflată în biserica mănăstirii Nicula, ci o gravură prin care a fost promovată icoana, de asemenea miraculoasă, dusă în biserica iezuită de la Cluj și recomandată ca adevărata icoană care a plâns în 1699.*³⁵⁸ Icoana a fost realizată cu tempera pe sticlă, foiță de aur și ramă de lemn, fiind estimată în anul 2015 la suma de aproximativ 600 de euro. Și această icoană a necesitat restaurare pentru a fi apoi trimisă Arhiepiscopiei Ortodoxe Române din Alba Iulia. După recuperarea din 11 decembrie 2012 lucrarea a fost clasată în categoria juridică TEZAUR.

O a treia icoană furată și recuperată la aceleași date cu icoanele prezentate anterior, îi reprezintă pe Sfinții Împărați Constantin și Elena. Specialiștii consideră că: *iconarul aparține celei de-a doua generații de pictori de la Nicula, iar activitatea sa este încadrabilă perioadei de apogeu a meșteșugului în această localitate, între cca. 1810-1850.* Și această icoană clasată în categoria juridică FOND a necesitat restaurarea în Muzeul Județean Mureș.³⁵⁹

Ca o concluzie preliminară, icoanele au circulat dintr-un capăt în altul al țării prin intermediul pelerinilor, trezind astfel și interesul grupurilor infracționale.

În multe cazuri, bunurile înstrăinate nu sunt recuperate integral, fie din cauza vânzării, ori a distrugerii accidentale. Un astfel de caz este cel semnalat în satul Roades (în germană Radeln) unde părți din altar au fost furate în 1998. Altarul realizat în anul 1533, îi reprezintă pe Ioan Botezătorul și pe Evanghelistul Ioan. În partea dreaptă este reprezentat botezul Domnului Iisus și decapitarea lui Ioan Botezătorul. Pe partea stângă sunt reprezentate viziunile lui Ioan și martiriul lui Ioan cel tânăr.

Cu ajutorul poliției din Ungaria, unde hoțul a fost prins, lucrarea a fost pusă în siguranță și în 1999 a fost adusă în Transilvania. Doar tabla cu

³⁵⁷ *Ibidem* p. 183.

³⁵⁸ *Ibidem* p. 140.

³⁵⁹ *Ibidem* p. 178.

interpretarea coroanei de spini a rămas dispărută. Ca să se evite alte deteriorări, întregul altar din Roades a fost adus la Sibiu și depus în Biserica Sfântului Ioan.³⁶⁰

Un proiect încheiat cu succes prin colaborarea dintre Asociația Clubul Inspectorilor Șefi din Poliția Română (CISPOL) și Fundația Collegium XXI s-a concretizat prin elaborarea Catalogului intitulat *RESTITUTIO IN INTEGRUM* care prezintă icoane recuperate de polițiștii hunedoreni. Catalogul cuprinde un număr de 85 de icoane fiind menționată vechimea icoanei, tehnica, dimensiunile, data furtului, locul furtului și data recuperării. Între icoanele recuperate se află și două icoane pe lemn din 1772, furate în perioada 5-29.09.2011 din biserica Sfântul Nicolaie din satul Cărăci, comuna Baia de Criș, județul Hunedoara, recuperate în noiembrie același an. Ele reprezintă pe *Iisus Învățătorul* și *Maica Domnului cu Pruncul* fiind într-o stare de conservare satisfăcătoare, în ciuda vechimii lor.

În același catalog este prezentată o icoană pe sticlă reprezentând *Tăierea capului Sfântului Ioan Botezătorul* datată în anul 1831, furată din Urisiu de Jos, comuna Chiherul de Jos, județul Mureș recuperată în octombrie 2011.

O altă icoană pe lemn deosebită reprezentându-o pe *Maica Domnului cu Pruncul* provine dintr-un atelier moldovenesc de secol XVII și poartă inscripția: *Robul... lui Dumnezeu pan Luca din Urisiu în 10 martie 1539*. Furată în luna august-septembrie 2011 din satul Urisiu de Jos, județul Mureș, a fost recuperată în decembrie 2011.

Observăm faptul că marea majoritate a icoanelor au fost furate în anul 2011, din biserici din județele Hunedoara, Mureș și Vâlcea, fiind recuperate în același an, sau un an mai târziu, fapt care ne sugerează că au fost comise de același grup infracțional.³⁶¹ O piesă deosebită folosită în Biserica Catolică în ritualul religios este reprezentată de un ostensoriu furat la data de 2007 din Biserica Beata Vergine Maria dell Altomonte din Orta Nova, Italia. Este formată dintr-un soclu argintiu și auriu pe care este dispusă o casetă dreptunghiulară flancată de doi îngeri aurii. Deasupra soclului pe o sferă argintie este așezat un înger auriu cu brațele încrucișate peste care este poziționat un disc solar de 38 de centimetri cu raze aurii. Deasupra discului

³⁶⁰ Binder Elisabeth, Klemm Erika, *Kunstführer Johanniskirche; Ein Rundgang*, Editura Honterus Druckerei, Sibiu, 2013, p. 31, apărută în seria cărților *Miscellanea ecclesiastica* volumul XII.

³⁶¹ *RESTITUTIO IN INTEGRUM* Volum colectiv publicat cu ocazia Simpozionului Internațional: *Cooperare Internațională și strategii de investigare a furturilor și traficului cu bunuri culturale mobile*, Deva, jud. Hunedoara, iunie 2013, Editat de European Art Gallery, pp. 26, 27, 35, 44.

se află o cruce aurie încrustată cu trei pietre. După recuperarea ei în data de 26 ianuarie 2009 ostensoriul a fost predat autorităților italiene în anul 2013.³⁶²

O icoană impresionantă reprezentând-o pe *Maica Domnului cu Pruncul* flancată de profeți este realizată cu un fond de aur în relief și o arcadă trilobată. În partea de sus a icoanei Maica Domnului este flancată de doi arhangheli care țin în mâini discuri cu inițiala numelui lui Hristos, iar în părțile laterale sunt reprezentate figurile a 12 prooroci. Această icoană împreună cu icoana Sfântul Nicolae cu scene din viață, pe care am amintit-o anterior, au fost donate de aceeași persoană Luca din Urisiu, conform inscripției de donare care spune: *Rugăciunea robului lui Dumnezeu pan Luca din Urisiu și a soției sale și a copiilor săi. Văleat 7047 (1539) luna martie zile 10.* Lucrarea a fost furată în intervalul de timp 8 august – 25 septembrie 2011 dintr-un lăcaș de cult din județul Mureș fiind recuperată la data de 11 decembrie 2012, clasată în categoria TEZAUR și dusă pentru restaurare la Muzeul Județean Mureș pentru a reveni mai apoi la Arhiepiscopia Română din Alba Iulia.³⁶³

În luna mai 2023, polițiștii de la Serviciul Investigații Criminale al capitalei au deschis un dosar penal unui bărbat în vârstă de 25 de ani care a sustras mai multe obiecte de cult religios din biserici din Municipiul București, susceptibile a face parte din patrimoniul cultural mobil național. Perchezițiile s-au efectuat în județele Ilfov și Călărași, bărbatul fiind condus la sediul Poliției Capitalei în vederea investigației pentru săvârșirea de furt calificat.³⁶⁴

În data de 28 februarie 2013 s-au furat două cupe, una din argint și una din cocos placată din argint din secolul al XVII lea, dintr-o colecție privată ce aparținea unui cetățean maghiar. În data de 19 aprilie doi cetățeni români din Carei, județul Satu Mare au fost prinși în flagrant când încercau să vândă cele două cupe. Obiectele furate au fost predate proprietarului la data de 22 mai 2013, în prezența unei delegații din cadrul Inspectoratului de Poliție din Budapesta. Valoarea aproximativă a celor două cupe se ridică la suma de 30 de mii de euro. Obiectele de cult au fost recuperate de polițiștii de frontieră după monitorizarea celor două persoane, care erau suspectate că dețin și intenționează să le comercializeze. Întreaga operațiune s-a desfășurat prin

³⁶² Fundația Collegium XXI și I.G.P.R. *Millenia Opes. Reîntregirea bogăției milenare a României*, Editura / Tipografia Aria, București, 2015, p. 133.

³⁶³ *Ibidem*, p. 136.

³⁶⁴ <https://www.agerpres.ro/justitie/2023/05/11/dgpmb-doua-perchezitii-intr-un-dosar-de-furt-de-obiecte-de-patrimoniu-din-lacasuri-de-cult--1105935>

colaborarea polițiștilor români cu poliția maghiară pentru combaterea eficientă a infracționalității transfrontaliere.³⁶⁵

V.1.e. Opere de artă

Infracțiunile culturale patrimoniale s-au intensificat, fiind căutate cu predilecție lucrări de artă, dar nu numai. O listă a faptelor de criminalitate culturală a fost întocmită din anul 2001 până în 2015 raportate de către Inspectoratul General al Poliției Române. O parte din cazuri au fost rezolvate pozitiv, o parte au rămas cu autori necunoscuți, dar au existat și recuperări notabile. Astfel, tabloul *Cina cea de taină* atribuit lui Tintoretto, furat din Muzeul Județean Arad la 13-14 octombrie 1994, a fost recuperat în 2001. De asemenea, chivotul bisericii din Hobița – Gorj, atribuit lui Constantin Brâncuși, furat în anul 2000 a fost recuperat în 2003.³⁶⁶

Furtul de tablouri notabile, are loc în general la comandă, fiind mai greu de realizat și ținând lucrări specifice din muzee, sau colecții particulare. Hoții au de obicei aparatură sofisticată menită a contracara sistemele de protecție ale clădirii.

Există și excepții, una fiind cea a furtului celor 7 tablouri celebre sustrate dintr-un muzeu din Rotterdam, Olanda, unde hoși neexperimentați au pătruns în muzeu folosind o șurubelniță. Furtul a făcut mare vâlvă în anul 2012, anul furtului, iar ancheta are încă puncte nelămurite, privind distrugerea intenționată a cel puțin o parte din tablouri. Autorii furtului se pare că nu au acționat la comandă, deoarece erau în căutare de clienți pentru vinderea lor. Valoarea acestor tablouri este inestimabilă pentru cultura universală, ele fiind realizate de: Pablo Picasso, Henri Matisse, Claude Monet, Paul Gauguin și Lucian Freud. Lucrările furate: *Tete d'Arlequin* de Pablo Picasso, *La Liseuse en Blanc et Jaune* de Henri Matisse, *Waterloo Bridge* și *Charing Cross Bridge* de Claude Monet, *Femme devant une fenêtre ouverte, dite la fiancée* de Paul Gauguin, *Autoportrait* de Meyer de Haan și *Woman with Eyes Closed* de Lucian Freud. Unul dintre tablouri, cel pictat de Picasso, a fost găsit după 6 ani la Tulcea.³⁶⁷

³⁶⁵ <https://www.politiadefrontiera.ro/ro/main/i-politistii-de-frontiera-satmarenii-au-predat-proprietarului-de-drept-doua-obiecte-de-cult-care-fac-parte-din-patrimoniul-cultural-national-al-ungariei-furate-de-doi-satmarenii-si-dep-4830.html>

³⁶⁶ Opreș Ioan, *Patrimoniul cultural național între lege și fărâdelege*, Editura Stefadina, București, 2018, p. 132.

³⁶⁷ http://stiri.tvr.ro/tag/furt-tablouri-rotterdam_52221?fbclid=IwAR0WNB6xCbHQf6varOvjd6K7Y0ELIIC0t5Msru7l5nwt7ASevuYp7f8l9dU Accesat la data de: 20.07.2022 ora 15:00.

În luna martie 2001 s-a furat din *Casa Memorială* a lui Ion Creangă un *Ceaslov* caz rămas nerezolvat de Poliție, deși se presupune că un angajat al muzeului ar fi fost complice la furt. Și din casa memorială Ștefan Luchian din Comuna Ștefănești, Județul Botoșani au fost furate mai multe picturi în ulei de mare valoare.³⁶⁸

Un caz relevant pentru implicarea în furturi a unor angajați ai muzeelor este cel în care un muzeograf de la Muzeul Național Peleş a furat patru tablouri de secol XVIII realizate de pictorul italian Tiepolo Giovanni-Battista fiind prins de Poliția de Patrimoniu.³⁶⁹

În afara furturilor din muzee, hoții de tablouri sunt interesați și de colecții particulare, de obicei mai puțin asigurate cu sisteme de securitate și deci mai ușor de sustras. Aceste furturi din locuințe au loc în general în urma primirii unor informații, cum s-ar zice la pont, deci făptuitorul merge la sigur. De cele mai multe ori, făptuitorul nu are cunoștințe în domeniu și nu cunoaște valoarea reală a capturii.

În data de 1 ianuarie 2005 au fost sustrate patru tablouri de patrimoniu din locuința lui Alexandru Bogdan Mușatescu, fiul dramaturgului, nereușindu-se identificarea autorilor, ci doar recuperarea a două dintre ele, unul fiind cel pictat de Nicolae Vermond, în anul 1902.³⁷⁰

Din locuința unui bucureștean au fost furate 11 tablouri de patrimoniu de către bodyguardul care asigură paza imobilului. Acesta a fost ajutat de un vecin și doi cunoscuți spărgători de locuințe, care au pătruns în noaptea de 10 spre 11 octombrie în casa colecționarului și au furat tablouri semnate de Grigorescu, Luchian, Tonitza, Iser, Pătrașcu, Ciucurencu și Șirato. Pe lângă tablouri, hoții au sustras și obiecte din argint, iar bunurile le-au ascuns la trei adrese diferite. Pejudiciul s-a ridicat la aproximativ 5 miliarde de lei.³⁷¹ Toate tablourile au fost recuperate și redare proprietarului de drept.³⁷²

Poliția a reușit să recupereze alte 16 tablouri furate la data de 2-3 iulie 1999 dintr-o locuință din Constanța. Lucrările erau semnate de mari pictori români, recuperarea fiind făcută în București înainte ca aceste tablouri să părăsească țara.³⁷³

³⁶⁸ Șandru Ion, *Protecția juridică a patrimoniului cultural național român*, Teză de doctorat, București, 2009, p. 290. Aflată la Biblioteca Academiei Române București.

³⁶⁹ *Ibidem*, p. 290.

³⁷⁰ Șandru Ion, *Protecția juridică a patrimoniului cultural național român*, Teză de doctorat, București, 2009, p. 283. Aflată la Biblioteca Academiei Române București.

³⁷¹ <https://www.curentul.info/actualitate/mai-multe-tablouri-de-patrimoniu-furate-dintr-un-imobil-din-bucuresti/>

³⁷² *Ibidem*, p. 284.

³⁷³ *Ibidem*.

Un altfel de caz a avut loc la data de 17.05.2011, când un individ a pătruns în locuința unei colecționare din Piatra Neamț și i-a sustras prin violență un număr de 9 tablouri aparținând unor pictori români celebri. Autorul furtului nu a reușit să comercializeze tablourile, acestea fiind recuperate în urma unei operațiuni inițiate de IPJ Neamț, cu sprijinul IGPR-DOF, SRI Neamț și IPJ Constanța, în data de 31.10.2011. În acest caz, este de reținut faptul că deși colecția conține lucrări foarte valoroase, nici un bun nu era clasat în patrimoniul cultural.³⁷⁴

O parte din obiectele de patrimoniu au fost recuperate la vamă, atunci când făptuitorii încercau să le exporte ilegal, fără a deține certificat de export. Aceste bunuri confiscate sunt apoi transmise în administrarea instituțiilor publice specializate.³⁷⁵

Hoții nu sunt lipsiți de ingeniozitate, reușind uneori cu eforturi minime să câștige lucrări de patrimoniu de mare valoare. Este cazul spargerii efectuate la o familie de colecționari în vârstă din București, care dețineau o valoroasă colecție de tablouri. Cei doi soți au fost abordați de o femeie, care le-a comunicat că sunt fericiții câștigători ai unei tombole ce oferea un sejur gratuit la mare. În timp ce soții se bucurau de beneficiile unei vacanțe de lux, casa lor a fost prădată de cei doi tineri care s-au recomandat vecinilor ca fiind nepoții cuplului. În fiecare zi aceștia sub pretextul că udă florile au sustras tablourile, poliția nereușind să dea de urma hoților.³⁷⁶

O altă cale de înstrăinare a bunurilor culturale mobile o reprezintă încercarea de valorificare de către proprietarii de drept ai bunurilor culturale. Este și cazul celebrei lucrări *Domnișoara Pogany* a lui Brâncuși scoasă clandestin din țară de către proprietari: *Brâncuși a realizat trei versiuni ale Domnișoarei Pogany. Una a fost vândută la New York, alta a fost dăruită modelului Margit Pogany, iar cea de-a treia este cea la care facem astăzi referire. Turnată în bronz, în 1913, varianta dispărută a „Domnișoarei Pogany” a fost expusă în 1914, în SUA, unde Brâncuși a primit consacrarea mondială.*³⁷⁷ Obiectul de artă a fost plimbat de la un proprietar la altul, cumpărătorul riscând să piardă banii investiți dacă justiția română ar fi clasat opera în patrimoniul cultural național, la categoria juridică TEZAUR.

³⁷⁴ Opreș Ioan, *Patrimoniul cultural național între lege și fărâdelege*, Editura Stefadina, București, 2018, p. 117.

³⁷⁵ *Ibidem* p. 119.

³⁷⁶ <https://www.cotidianul.ro/patrimoniul-cultural-romanesc-dat-in-urmarire-prin-interpol/>

³⁷⁷ https://adevarul.ro/news/eveniment/domnisoara-pogany-urmarita-international-politisti-statele-unite-europa-1_50ba015a7c42d5a663af4e7e/index.html?fbclid=IwAR2iMhTQWPNGJyC4KRuIMXfn7882rBdISO0HuDA98x2IWovr_FZ1rAtTZEQ Accesat la data de: 07.06.2022 ora 10:33.

Recuperarea de obiecte de artă se poate face și prin urmărirea site-urilor de antichități online, sau verificarea târgurilor anuale, în care infractorii încearcă să valorifice obiectele furate. Așa cum am afirmat anterior, Târgul de la Negreni, județul Cluj, a constituit o sursă semnificativă de recuperare a unor obiecte de artă, ca în cazul celor 88 de tablouri confiscate de autorități.

Din păcate, unele tablouri nu mai pot fi recuperate din varii motive: fie sunt în colecții particulare, fie în colecțiile unor muzee care le-au achiziționat prin terțe persoane, fie se află în litigiu. În ultimul caz amintim despre *Dosarul Dudaia* din 1975, prin care se încerca recuperarea a 42 de tablouri care aparținuseră colecției *Casei Regale* a României încă din perioada regelui Carol I. Există mai multe variante:

- unu că ar fi fost vândute de regele Mihai și regina Ana,
- doi că ar fi fost scoase ilegal din țară de către Carol al II-lea în 1940,
- trei că regina Elena e scos aceste tablouri în perioada 1940-1947 și le-a depozitat la vila sa din Florența și în seifurile unei bănci elvețiene.³⁷⁸

Investigațiile au fost făcute atât în vremea lui Ceaușescu, precum și după 1989 de către Guvernul Petre Roman (1990) și în 1993 de Guvernul Văcăroiu. Toate aceste demersuri au fost blocate.³⁷⁹

Întreaga odisee a dispariției celor 42 de tablouri din colecția Casei regale a României, a fost descrisă cu lux de amănunte de Mihai Pelin în lucrarea *Marele rapt regal*.³⁸⁰ Indiferent de cine a înstrăinat tablourile, două lucruri sunt certe: tablourile nu au fost recuperate și anchetele nu au fost finalizate.

Un alt caz de notorietate este cel în care tablouri valoroase au fost furate din casa memorială Doctor Petru Groza din Deva, iar o parte au fost înlocuite cu falsuri de unul din nepoții lui Petru Groza. Tablourile au fost valorificate pe piața neagră de antichități, două dintre ele fiind recuperate în urma unor activități complexe, desfășurate de poliție. *În urma perchezițiilor domiciliare efectuate, în perioada 9-18 martie 2011, la membrii rețelei implicate în sustragerea și valorificarea tablourilor, din Timișoara și București, au fost identificate și indisponibilizate alte nouă bunuri – patru tablouri și cinci icoane. În cadrul acțiunii*

³⁷⁸ https://evz.ro/enigma-celor-42-de-tablouri-cumparate-de-regele-carol-i-si-dispar.html?fbclid=IwAR0Sz_3vblYSdDmaf6jGcuiuQfAFdcAdlDgfXaGkRefTzMZu_OwR2gfi-4 Accesat la data de:16.08.2022, ora: 16:18.

³⁷⁹ http://nazone.ro/2012/10/a-vandut-regele-mihai-tablouri-ale.html?fbclid=IwAR0Sz_3vblYSdDmaf6jGcuiuQfAFdcAdlDgfXaGkRefTzMZu_OwR2gfi-4 Accesat la data de:16.08.2022, ora: 16:26.

³⁸⁰ Pelin Mihai, *Marele rapt regal*, Editura Kullusys, București, 2006.

au fost implicați și polițiști ai structurilor de investigații criminale din cadrul DGPMB și IPJ Timiș, beneficiind de sprijinul DGPII.³⁸¹

În urma percheziției judiciare efectuate în data de 12.03.2011 la punctul de lucru al S.C. Valahia ART S.R.L. unde învinuitul era administrator, au fost identificate mai multe opere de artă pentru care acesta nu a putut prezenta documente de proveniență, luându-se măsura indisponibilizării, sigilării și lăsării în custodie a unui număr de nouă bunuri.

În ziua de 16.10.2012 s-a terminat urmărirea penală a inculpaților, aceștia fiind acuzați pentru săvârșirea de furt calificat și complicitate la furt. Cele două tablouri recuperate, *Peisaj* de Nicolae Grigorescu și *Bărți la Vâlcov* de Nicolae Dărăscu au fost clasate în patrimoniul cultural național în categoria juridică FOND.³⁸²

Datorită cererii mari de pe piața de antichități a anumitor pictori cunoscuți, a înflorit și traficul cu picturi false. Fie era furat originalul și se făcea copie după el, fie erau prezentate falsurile drept originale. Acestea erau însoțite și cu certificate de autenticitate, desigur false, emise de anumiți experți corupți. Investigațiile au scos la iveală faptul că multe muzee dețin falsuri, achiziționate prin case de licitații renumite. Oferte de a cumpăra copii ale tablourilor celebre sunt o mulțime pe internet, fără a exista o legislație care să împiedice astfel de tranzacții. De multe ori cumpărătorul plătește sume fabuloase crezând că posedă originalul, dovedindu-se ulterior că a fost înșelat. În lumea artei este cunoscut cazul artistului olandez Han van Meegeren, care a reușit să păcălească o lume întreagă, inclusiv experți, cu abilitatea lui de a copia lucrări ale pictorului Johannes Vermeer, prezentate apoi ca fiind originale.³⁸³

Fenomenul falsificării operelor de artă nu este unul nou, el a existat încă din Antichitate, dar în prezent piața este inundată de copii ale marilor artiști, analizele făcute pentru a le depista nefiind întotdeauna concludente, iar metodele de tranzacționare sunt mult diversificate.³⁸⁴

³⁸¹ https://www.pressalert.ro/2014/05/tablouri-valoare-de- peste-200-000-de-euro-ale-unor-pictori-romani-celebri-furate-si-inlocuite-cu-falsuri-de-nepotul-lui-petru-groza-cum-actiona-reteaua-de-hoti-de-arta/?fbclid=IwAR2lgLTGwZV2FuEFPvw9yNSOT5q5_-272udcGWNgUa55x_v1sYu21L-IZY
Accesat la data de:16.08.2022, ora: 18:55.

³⁸² Referat de terminarea urmăririi penale, Dosar Penal NR. UNIC 701/P 2010.

³⁸³ https://www.futurelearn.com/info/courses/art-crime/0/steps/11882?fbclid=IwAR1KV7odVPT1Jp4pLHIR5AhPUIiwotv7Dx_9xTgKRG-C5rXEBGwiuW0AeeM
Accesat la data de: 09.05.2023 ora:16:49.

³⁸⁴ Casement William, *Many Faces of Art Forgery: From the Dark Side to Shades of Gray*, Editura Rowman Literfield Publishersh 2022, p. 280.

Nici România nu este străină de comerțul de tablouri false. În 2021, polițiști IGPR împreună cu un specialist din cadrul Institutului Național de Criminalistică, specialiști antifraudă, precum și Brigada Specială de intervenție a Jandarmeriei Române, au efectuat cercetări în care reprezentantul unei galerii de artă din București ar fi vândut tablouri false ale unor pictori români renumiți precum Nicolae Tonitza, Ștefan Luchian, Nicolae Grigorescu și alții: *Pentru inducerea în eroare a cumpărătorilor, lucrările artistice ar fi fost însoțite de certificate de expertiză întocmite de către un expert acreditat de către Ministerul Culturii, în care se menționa în mod nereal că picturile, purtând în fals semnătura unor pictori celebri, ar fi aparținut acestora*", precizează IGPR³⁸⁵ În cadrul aceleiași operațiuni polițiștii au pus sechestru pe un număr de 287 de tablouri false, care au fost comercializate ca fiind autentice.

Falsificarea bunurilor culturale clasate este considerată ca infracțiune, prevăzută în art. 84 din Legea nr.182/2000. Potrivit acestei legi se aplică pedeapsa cu închisoarea de la unu la trei ani, sau amendă, pentru executarea de copii, mulaje, tiraje, postume, sau facsimile de pe bunuri culturale mobile clasate, fără acordul scris al titularului dreptului de administrare, ori al proprietarului.³⁸⁶

Se consideră falsă nu numai lucrarea respectivă, ci și în unele cazuri semnătura de pe aceasta, ștersăturile, inserările și completările de pe registrele cu privire la opera respectivă.³⁸⁷ Cunoașterea metodelor de falsificare ajută organele de anchetă în depistarea falsificatorilor. Falsificatorii folosesc metode cât mai apropiate de cele folosite de autorul inițial al operei de artă. Astfel, în cazul unei picturi, se alege un suport contemporan cu lucrarea, respectiv pânza să aibă o vechime identică cu cea originală.³⁸⁸ În cazul monedelor se folosește metoda *cerii pierdute*, care poate induce în eroare atât pe dealeri cât și pe colecționari: *Metoda cerii pierdute este un procedeu de lucru inventat și folosit în antichitate, când a servit atât la producerea obiectelor din cupru și bronz, în special bijuterii și accesorii de costum, cât mai ales la producerea obiectelor din metale prețioase, din aur și argint.*³⁸⁹

³⁸⁵ https://www.agerpres.ro/justitie-si-interne/2021/12/16/igpr-reprezentantul-unei-galerii-de-arta-din-bucuresti-cercetat-pentru-ca-vindea-tablouri-false--832703?fbclid=IwAR2-V01qGa051450iS9bmb0XEIW7AGxraj6ax1UF45pRD5DUO_IUsBwA-Ag

³⁸⁶ Matei Gabriela, *Investigarea criminalistică a infracțiunilor privind operele de artă și artefactele arheologice*, Editura Universul Juridic, București, 2010, p. 24.

³⁸⁷ *Ibidem*, p. 27.

³⁸⁸ *Ibidem*, p. 35.

³⁸⁹ *Ibidem*, pp. 46-47.

O altă metodă folosită în special de muzee este cea de *falsificare* prin electroliză, cu scopul de a se crea reproduceri în cazul în care aversul este produs separat de revers fiind vândute împreună, sau separat.³⁹⁰

V.1.f. Bibliofilie

Cărțile rare, hărțile vechi, documentele de arhivă fac și ele parte dintre bunurile de patrimoniu mobil cu mare valoare istorică și culturală. Spre deosebire de celelalte furturi de obiecte culturale, aceste bunuri sunt în majoritatea cazurilor furate de, sau în legătură cu persoane din interiorul instituției. Marile biblioteci dețin asemenea valori culturale la care nu au acces persoane neautorizate, fiind puse la dispoziția cercetătorilor doar prin acord special, deoarece sunt foarte fragile și se pot deteriora printr-o manipulare necorespunzătoare. Cu toate acestea, mii de exemplare sunt traficate în fiecare an și din cauza legislației deficitare. De exemplu cărți rare, hărți vechi, litografiile vechi etc. furate din Europa se pot vinde ușor pe continentul american prin licitații, sau târguri de antichități. Tranzacțiile sunt ușurate de faptul că unele state nu au aderat la Convenția UNIDROIT și au o legislație mai permisivă.

Un caz celebru a fost cel al furtului de cărți, hărți și lucrări de artă de la *Biblioteca Carnegie* din Pittsburgh, unde timp de 25 de ani un angajat a sustras sistematic bunuri culturale în valoare de 8 milioane de dolari. Valorile sustrate au fost vândute cu ajutorul unui proprietar de librărie. În urma cercetărilor amănunțite și a recunoașterii furtului, Greg Priore, angajatul bibliotecii, a primit o condamnare de trei ani cu arest la domiciliu, iar complicele lui, John Schulman a primit o condamnare de 4 ani de arest la domiciliu, sentința fiind deosebit de ușoară.³⁹¹

În cadrul unei conferințe ținută în Paris și găzduită de Biblioteca Națională a Franței, Alvan Bregman invitat ca reprezentant al comitetului de securitate RBMS, afirma că: ... *European borders are open, and goods flow quite freely across them, from source to intermediary or target countries. Once they do exit the source country, cultural goods tend to be hard to repatriate. This is a result of the different legal frameworks that pertain in different jurisdictions.*³⁹²

³⁹⁰ *Ibidem*, p. 48.

³⁹¹ <https://www.smithsonianmag.com/arts-culture/theft-carnegie-library-books-maps-artworks-180975506/?fbclid=IwAR383A74pWnHltoHsb4u-RYvAa00izK7NsYtt-jt17ZxapVP1slVFzL-f44>
Accesat la data de:17.08.2022, ora: 13:23.

³⁹² Alvan Bregman, *Security and the International Traffic of Rare Books and Archival documents*. Ianuarie 2005; p. 4 în: [ideals.illinois.edu](https://www.ideals.illinois.edu/); https://www.academia.edu/554585/SECURITY_AND_THE

În România furtul de carte rară și documente istorice s-a intensificat după 1989, inspectoratele de Poliție Județene fiind nevoite să facă față unui foarte mare număr de furturi, unele nedepistate ani de zile. Ca și în alte cazuri, sustragerea s-a făcut treptat, în decursul mai multor ani, uneori poliția nefiind implicată în anchete.

De exemplu, într-un articol intitulat: *Furtul de cărți rare de la Biblioteca Teleki-Bolyai și o anchetă mult prea lungă*, autorul, profesorul Nicolae Balint, face o analiză minuțioasă a furturilor de carte rară, numai din Județul Mureș începând cu anul 1937. Cercetările făcute nu au ajuns la rezultatul scontat nici după adoptarea Legii 180/2000: *Lacunele și aplicarea sa defectuoasă au făcut ca obiectele de artă și antichitățile să fie comercializate în continuare în afara oricărui control, iar furturile, în special cele comandate, să continue și chiar să ia amploare.*³⁹³

Revenind la cazul Teleki-Bolyai, care a făcut vâlvă în presă acum 12 ani, dispariția celor peste 600 de cărți din secolele XVI-XX a fost observată doar în noiembrie 2010 în urma finalizării unui inventar început în 2007. De menționat faptul că accesul la aceste cărți se face prin intermediul bibliotecarului, în regim de sală de lectură, deci implicate în acest furt pot fi persoane din interiorul instituției. În 2011, s-a început un al doilea inventar al cărților de către bibliotecarii Bibliotecii Teleki ajutați de doi angajați ai Bibliotecii Județene și două persoane de la Consiliul Județean. Nu se cunosc rezultatele celui de-al doilea inventar.³⁹⁴

În cursul anului 2003 un tânăr de 17 ani din Arad a sustras din Biblioteca Muzeului Județean un număr de 14 cărți rare pe care le-a vândut unor necunoscuți, prejudiciul fiind evaluat la peste 130000 de euro. Organele de anchetă au constatat că personalul muzeului nu a observat lipsa cărților decât după recuperarea acestora. Din totalul de 14 cărți au mai fost recuperate doar 5, anchetatorii concluzionând că tânărul a acționat la comanda cuiva.³⁹⁵

[_INTERNATIONAL_TRAFFIC_OF_RARE_BOOKS_AND_ARCHIVAL_DOCUMENTS?fbclid=IwAR2MYYGooWPID4nLirGVza1HOQbxeqa2LIt9G1mUPfVKQ8f1Sz_Jz8wr6U](https://www.international-traffic-of-rare-books-and-archival-documents.com/?fbclid=IwAR2MYYGooWPID4nLirGVza1HOQbxeqa2LIt9G1mUPfVKQ8f1Sz_Jz8wr6U)

Accesat la data de: 17.08.2022, ora: 13:44. (Traducere: Granițele europene sunt deschise și bunurile circulă între ele de la sursă la intermieniari sau țările țintă. De îndată ce ies din țara sursă bunurile culturale tind să fie greu de repatriat. Acesta este rezultatul contextelor legale diferite care aparțin de jurisdicții diferite.)

³⁹³ <https://nicolaebalint.wordpress.com/furtul-de-carti-rare-de-la-biblioteca-teleki-bolyai-si-o-ancheta-mult-prea-lunga/?fbclid=IwAR3w0u2KgcijJs82RsuuMN39GDW6DDQOCb1IQXRhreTLrsJo-uS644hNquI> Accesat la data de: 17.08.2022 ora 16:38.

³⁹⁴ https://adevarul.ro/locale/targu-mures/furt-patrimoniul-statului-biblioteca-teleki-targu-mures-1_50ae75d17c42d5a6639ce987/index.html?fbclid=IwAR123R-jV72EaZ0nMWt9z-e9HTpd941li7k7-FzNR0ZXJutnR1hojSnTis Accesat la data de: 17.08.2022 ora 17:05.

³⁹⁵ Șandru Ion, *Protecția juridică a patrimoniului cultural național român*, Teză de doctorat, București, 2009, p. 285. Aflată la Biblioteca Academiei Române București.

Alt caz de notorietate, plănuț și realizat de 12 infractori români, a fost comis în noaptea de 29 spre 30 ianuarie 2017 dintr-un depozit din Feltham, un cartier din vestul Londrei. Cărțile, de o mare importanță includeau volume semnate de Isaac Newton, de artistul Francisco Goya și astronomul Galileo Galilei, aduse din Italia și Germania pentru a fi transportate la un târg de carte din Statele Unite. Denumiți de presa britanică: *Banda Misiune Imposibilă* ei au pătruns în acel depozit prin găuri făcute în lucarnele de pe acoperiș și au coborât 12 metri în rapel. Această grupare a mai operat în Marea Britanie timp de peste doi ani, în mai multe localități. Ei au fost prinși prin colaborarea între Poliția Metropolitană din Londra și echipe de polițiști din România și Italia. Patru dintre lucrări nu au fost recuperate, polițiștii britanici apelând la ajutorul cetățenilor pentru depistarea lor. Din păcate o parte din lucrări au suferit stricăciuni cauzate de apa și umiditatea din subsolul casei unde au fost ascunse.³⁹⁶

Din cauza unor deficiențe în sistemul de securitate al Muzeului primei școli românești din Șcheii Brașovului, în anul 2008 au fost furate trei cărți rare, de mare valoare patrimonială. Este vorba de *Sbornicul slavon*, tipărit la Brașov în 1569, *Octoihul Slavon* din 1574-1575 și *Cazania a II-a, Evanghelia cu învățatură*, apărută în 1580-1581, toate aparținând Diaconului Coresi.

Sbornicul slavon cunoscut în literatura de specialitate și sub titlul de *Minei de praznice*, sau *Minologhion* a fost întrebuințat în serviciile religioase din Biserica Ortodoxă. Cartea a fost scrisă de Diaconul Coresi împreună cu cinci ucenici și face parte din categoria cărților rare și deosebit de valoroase.

Octoihul Slavon a fost realizat în perioada de început a tiparului românesc, dar fiind în limba slavonă a circulat și dincolo de granițele țării.

Cazania a II-a, Evanghelia cu învățatură face parte din categoria primelor texte tipărite în limba română și se numără printre ultimele cărți tipărite de Coresi.

Toate cele trei cărți au fost recuperate în anul 2009, fiind păstrate astăzi, la Muzeul primei școli românești din Șcheii Brașovului, Județul Brașov. Ele sunt susceptibile de clasare în categoria juridică TEZAUR a Patrimoniului Cultural Național.³⁹⁷

³⁹⁶ <https://www.digi24.ro/stiri/externe/ue/povestea-cartilor-rare-furate-de-12-romani-s-a-incheiat-jaful-a-fost-planuit-ca-in-filmul-misiune-imposibila-1399458?fbclid=IwAR1lkeyhUb8viDsDVI M5RFUTL4evwJR- NebS5Zh90URkhEqBSbLVIDw4Zn8> Accesat la data de: 17.08.2022 ora 17:30.

³⁹⁷ Sechelariu Monica, Tobă Petre, Vasile Viorel, Pitulescu Mihai, Carp Bogdan (coord.), *Millenia Opes*, Tipografia Arta Cluj Napoca, București, 2015, p. 188, 193, 198.

Un caz fericit, chiar dacă nu face obiectul unui trafic propriu zis, este cel al recuperării unei părți din manuscrisele lui Dimitrie Cantemir, recuperate de România sub formă de facsimile. Astfel, primele 25 de volume din Integrala Manuscriselor Cantemir a fost donată Bibliotecii Academiei de către Ambasada Federației Ruse la București.³⁹⁸ Ionel Haiduc, președintele Academiei Române de la acea vreme a spus că: *...aceasta este o prima serie de manuscrise recuperate de România sub forma de facsimil, dar că, în total, manuscrisele lui Dimitrie Cantemir sunt în număr de aproximativ 100, cele mai multe aflându-se în prezent în arhivele rusești, dar și la Istanbul, „doar câteva” dintre acestea regăsindu-se în Roman.*³⁹⁹ Proiectul a fost coordonat de profesorul Constantin Barbu care a afirmat că: *Scanările manuscriselor și documentelor aflate în Rusia durează din 2009 și vor mai dura, fiindcă mai sunt, în principal, 13 manuscrise aflate la Sankt Petersburg și 75 de lăzi cu manuscrise și documente la Moscova.*⁴⁰⁰

Polițiștii de la Serviciul Investigații Criminale Suceava au identificat în luna noiembrie 2015 la Fălticeni un bărbat care a încercat să vândă trei cărți rare și 48 de file de carte scrise cu caractere chirilice, care au fost confiscate, fiind susceptibile de a face parte din patrimoniul cultural național.⁴⁰¹

Recuperarea acestor documente și manuscrise are o importanță deosebită pentru patrimoniul bibliofil românesc.

Și în cazul cărților, ignoranța este cea care provoacă mari stricăciuni. În mediul rural românesc cărțile bisericești în chirilică și slavonă, din podul casei bunicilor, au fost adesea folosite ca hârtie de aprins focul pentru că nu le este cunoscută valoarea.

V.1.g. Bunuri cu valoare etnografică

O serie de obiecte aparținând patrimoniului etnografic românesc au fost recuperate la frontieră de către vameși și Poliția de Patrimoniu. Un exemplu elocvent este cel în care în jur de 1449 de bunuri culturale mobile cântărind 17 tone au fost depistate într-un tir la punctul de frontieră Bechet cu destinația Grecia, fără a avea certificate de export în conformitate cu legea

³⁹⁸ https://www.ziaruldeiasi.ro/mosaic/primele-25-de-volume-din-integrala-manuscriselor-cantemir-donate-joi-bibliotecii-academieromane~ni948k?fbclid=IwAR0RoJsMaTXsaRAYawaJN5duHXgaw16Q_oWvuj95VN3_ Accesat la data de: 13.05.2023 ora: 13:15.

³⁹⁹ *Ibidem.*

⁴⁰⁰ *Ibidem.*

⁴⁰¹ <https://www.monitorulsv.ro/Local/2016-01-28/Trafic-cu-bunuri-de-patrimoniu-sabii-baionete-monedede-si-carti-vechi-confiscate-de-la-suceveni>

182/2000 privind protecția patrimoniului cultural național mobil. În urma investigațiilor s-a constatat faptul că aceste bunuri culturale aparțineau lui V.I., cetățean grec, și S.G., cetățean Italian; celor doi li s-a deschis dosarul penal cu numărul 8187/P/2008 înregistrat la Curtea de Apel din Craiova, sub acuzația de tentativă de export ilicit de bunuri culturale, fără certificat de export. Verificările efectuate de la Centrul Internațional de Poliție INTERPOL au dezvăluit faptul că inculpații se aflau în baza de date a Poliției ca având antecedente penale în ceea ce privește traficul cu obiecte de patrimoniu cultural. Ofițerii de poliție care anchetau cazul au propus confiscarea bunurilor culturale mobile ridicate în data de 7 iulie 2008, de la frontiera Bechet. Ministerul Culturii a aprobat ca o parte din bunurile confiscate să fie trimise la Muzeul Olteniei din Craiova, la Muzeul Câmpia Băileștiului, iar cea mai mare parte să ajungă la Complexul Național Muzeal ASTRA din Sibiu.⁴⁰² O parte din aceste obiecte au necesitat un proces de restaurare efectuat în cadrul muzeului de o echipă de restauratori condusă de muzeograf dr. Alina Geanina Ionescu. Aceste obiecte de patrimoniu și-au reluat locul în expozițiile și cataloagele muzeului.

Un altfel de trafic îl întâlnim în cazul ceramicii de Horezu. Este știut faptul că în perioada 3-7 decembrie 2012, ceramica românească de Horezu, a fost înscrisă în lista Patrimoniului Imaterial UNESCO. Confecționarea ceramicii de către comunitatea din Horezu este un meșteșug unic, tradițional, vasele având culori vii care variază ... *de la maro închis, roșu, verde și albastru până la celebrul ivoriu de Horezu.*⁴⁰³ Datorită frumuseții și faimei ceramicii de Horezu, au început să apară vase contrafăcute în Bulgaria și China. De aceea se fac astăzi demersuri pentru monitorizarea producției de ceramică de Horezu, pentru a se păstra neschimbată tehnica de lucru în parametrii autenticității și a se delimita de obiectele falsificate expuse de comercianții care valorifică ceramică din alte centre și alte zone geografice. Această concurență neloială, a fost sancționată de responsabili din instituții de cultură, cât și de Comisia Națională pentru salvagardarea patrimoniului cultural imaterial. În scopul păstrării ceramicii autentice, a fost inițiat un program de către Institutul Național al Patrimoniului prin care să fie inventariate atât datele privind practicarea meșteșugului, cât și deținătorii acestei tehnici prin înființarea *Repertoriului meșterilor și practicilor tradiționale.*

⁴⁰² Informații furnizate de: Dr. Nicolae Vilvoi, Șeful Inspectoratului de Poliție al Județului Dolj

⁴⁰³ <https://www.mediafax.ro/cultura-media/ceramica-de-horezu-inclusa-de-unesco-in-patrimoniul-cultural-imaterial-10375014>

Nu doar tehnica de prelucrare, dar și motivele decorative sunt specific ceramicii de Horezu, respectiv Cocoșul de Hurez, steaua, pomul vieții, spicul grâului, șarpele etc.⁴⁰⁴

În urma unor controale efectuate în luna mai 2023, de polițiștii din Vâlcea la comercianții din Horezu, au fost deschise 7 dosare penale, deoarece sute de obiecte erau contrafăcute, unele fiind fabricate în Bulgaria. S-a constatat că a fost săvârșită infracțiunea prevăzută în Articolul 102 alineatul 1 lit. b din Legea nr. 84/1998 care privește mărcile și indicațiile geografice, constatându-se faptul că au fost puse în circulație produse de import având o marcă identică, sau similară cu cea înregistrată ca făcând parte din zona Horezu. Meșterii din zona Horezu au sesizat de multe ori faptul că vânzătorii de suveniruri vând produse făcute în China, sau Bulgaria, pretinzând că sunt vase ceramice de artizanat locale.⁴⁰⁵

Traficul cu obiecte ceramice pretinse a fi de Horezu prejudiciază unicitatea și autenticitatea acestui meșteșug tradițional românesc înscris în Patrimoniul UNESCO.

V.1.h. Locomotive

Un caz ieșit din comun a fost exportul ilegal și valorificat al unui număr de cinci locomotive cu abur care făceau parte din Patrimoniul Cultural Național. Acest lucru a fost posibil prin nedeclanșarea procedurii de clasare din oficiu și neefectuarea expertizelor muzeografice de specialitate de către un consilier cu atribuții pe linia eliberării certificatelor de export temporar și definitiv de bunuri culturale mobile din cadrul Direcției Județene pentru Cultură și Patrimoniul Național Hunedoara. Inculpata R. Elena a întocmit și semnat în fals documentația în baza căreia învinuitul H. Georg, cetățean austriac, administratorul Societății

S.C. *Calea Ferată Îngustă* S.R.L, Criscior, a înstrăinat la diferiți parteneri din Germania, Slovacia și Serbia cele cinci locomotive cu abur. În Slovacia au fost exportate definitiv cu certificatul numărul 8621.08.2002 două locomotive, în Serbia prin certificatul de export definitiv numărul 76/27.10.2003 o locomotivă, tot în Slovacia prin certificatul de export definitiv numărul

⁴⁰⁴ Mihăescu Corina, *Demersuri actuale în conservarea patrimoniului cultural imaterial al umanității. Ceramica de Horezu, element de patrimoniu imaterial UNESCO: Monitorizare 2021*, în: *Patrimoniul Imaterial și Cultură Tradițională, Buletin Informativ*, Nr. 6 Editura Patrimonia, 2021, p. 18-19.

⁴⁰⁵ <https://reporter24.ro/dosare-penale-din-cauza-unor-produse-de-ceramica-sute-de-obiecte-importate-erau-vandute-ca-fiind-produse-la-horezu/>

70/15.11.2004 o altă locomotivă, iar în Germania prin certificatul de export definitiv numărul 30/29.06.2005 a cincea locomotivă. După cum se poate observa, furturile au avut loc pe o perioadă de mai mulți ani, în urma investigației descoperindu-se că și de la Direcția Județeană pentru Cultură și Patrimoniu Național Cluj s-a eliberat un certificat de export asemănător prin intermediul a trei angajați, locomotiva fiind exportată în Austria.⁴⁰⁶ În urma investigațiilor s-a hotărât terminarea urmăririi penale și declinarea competenței de soluționare a cauzei în favoarea Parchetului de pe lângă Tribunalul Hunedoara.⁴⁰⁷

V.1.i. Mineralogie

Traficul cu flori de mină nu este unul nou fiind practicat și înainte de 1989, însă într-o formă mult mai redusă. Ele pot fi achiziționate atât de la mineri, intermediari, sau de pe internet, dar și din târgurile de antichități. Un caz aparte îl constituie tentativa de trecere frauduloasă a frontierei cu o cantitate de peste 200 de kilograme de flori de mină, fără să se dețină documente legale de export. Cetățeanul român a declarat că florile de mină erau menite pentru a fi prezentate la o expoziție.

La începutul anului 2009 polițiștii de frontieră au descoperit peste 700 de kilograme de flori de mină (607 bucăți) pe care diferite persoane doreau să le valorifice în afara țării.⁴⁰⁸

În ultimii ani traficul cu flori de mină s-a întezit fiind foarte rentabil, deoarece prețul variază pe piața neagră între câteva sute de mii de lei la zeci de milioane de lei.

În 11.04.2008 prin Ordinul Nr. 410 s-au dispus procedurile de autorizare a activităților de recoltare, capturare, achiziție și comercializare a florilor de mină, a fosilelor de animale și plante, text intrat în vigoare în data de 22 iulie 2009. Actul normativ urmărește protejarea ariilor naturale precum și exportul obiectelor care constituie bunuri ale Patrimoniului Natural.⁴⁰⁹

Cu toate acestea comerțul cu flori de mină continuă să-l facă persoane private, traficul fiind încurajat prin neimplicarea autorităților.

⁴⁰⁶ Dosar Penal Nr. UNIC 205/P/2009 Referat de terminare a urmăririi penale din data de 30.08.2010, Deva.

⁴⁰⁷ *Ibidem*.

⁴⁰⁸ https://www.mai.gov.ro/flori-de-mina-descoperite-de-politistii-satmarenii/?fbclid=IwAR1D6sM2Ns2OIUGyRhW5Yil4eRY-rvt8616_15mBlsahP6dQhVq6XMBbaYI Accesat la data de:24.08.2022 ora: 15:12.

⁴⁰⁹ Ordinul Ministrului Mediului și dezvoltării durabile Nr. 410/2008, completat cu Ordinul ministrului Nr. 890/ 2009.

Prima lege în domeniul valorificării florilor de mină a apărut în anul 1973, prin Decretul 588 care a devenit Legea nr.135/1973, dar aceasta avea numeroase lacune. Nu exista o definiție a florilor de mină, dar potrivit actului normativ s-au constituit comisii de bazin minier și o comisie centrală care aveau menirea să evalueze florile destinate valorificării. Traficul cu flori de mină s-a intensificat după 1989, din cauza vidului legislativ, afacerea explodând, aceste minerale fiind foarte râvnite de colecționari. La început erau scoase din țară în rucsac, în electrocasnice, ajungând mai apoi la cantități uriașe transportate cu tirurile.⁴¹⁰

Victor Gorduza, directorul Muzeului de Mineralogie din Baia Mare explică pe larg felul în care erau scoase din țară mii de flori de mină cu valoare patrimonială imensă, fără ca traficanții să fie prinși, iar cei prinși primeau doar o amendă.⁴¹¹ Din cauza exploziei fenomenului au apărut și falsurile, sau mai exact, tentative de falsificare. Unii dintre falsificatori au reprodus fenomenul natural pe cale artificială, adică l-au iradiat la cobalto-terapie.⁴¹² Comerțul a continuat și după închiderea unor mine, dar la un nivel mai scăzut, traficanții orientându-se spre alte surse.

Există numeroase cazuri în care dispariția unor artefacte este constatată cu ocazia unor inventare, obiectele respective neputând fi recuperate, deoarece nu se cunosc datele și autorii furtului. Astfel de situații le întâlnim în foarte multe muzee, inclusiv muzee de notorietate cum este British Museum din Londra. Anul acesta muzeul londonez a constatat că peste 1000 de artefacte în valoare de mai multe milioane de lire sterline sunt dispărute, furate, sau avariate, numărul nefiind cunoscut cu exactitate din cauza unor lacune din inventar. Câteva obiecte din colecțiile muzeului au fost depistate ca propuse spre vânzare acum 3 ani pe site-ul eBay. Ancheta este încă în desfășurare.⁴¹³

O situație similară o întâlnim și în unele muzee din România, unde în ultimii 25 de ani au dispărut o serie de obiecte de patrimoniu, fie din cauza nereturnării de la expoziții, sau lucrări de restaurare, neglijență, sau din lipsa unui inventar riguros întocmit. Un exemplu ar fi dispariția a 153 dintr-un total de 455 de piese din colecția de arme de la Muzeul Civilizației Dacice

⁴¹⁰ http://www.gazetademaramures.ro/mafia-florilor-de-mina-7784?fbclid=IwAR0Y0Km5H28XzEoo9EIZFevi_luDfaBpBbWgmDvLUNcRFdX7uWS0X8G1CyE Accesat la data de: 10.06.2023 ora:19:49.

⁴¹¹ *Ibidem.*

⁴¹² *Ibidem.*

⁴¹³ <https://www.agerpres.ro/life-extern/2023/08/22/cele-aproape-2-000-de-artefacte-furate-de-la-british-museum-valoreaza-milioane-de-lire-sterline--1157183>

din Deva. Lipsa acestora a fost constatată în urma unui inventar. În unele cazuri artefactele s-au pierdut în timpul transportului de la un muzeu la altul, sau au fost înlocuite cu falsuri. Într-un articol semnat de Boșoteanu Florin, președintele Asociației Prospectorii Istoriei relatează 25 de astfel de cazuri în care autorii sunt necunoscuți.⁴¹⁴

V.2. Conservarea și restaurarea obiectelor de patrimoniu mobil recuperate

Obiectele de patrimoniu cultural mobil recuperate de la traficanți au adesea de suferit din cauza condițiilor improprii de transport și păstrare. În cazul artefactelor sustrate din siturile arheologice, acestea au nevoie de un tratament special pentru îndepărtarea impurităților, a ruginii și a altor elemente care le afectează structura.

La încheierea fiecărui dosar penal întocmit de Poliția de Patrimoniu, aceste obiecte sunt returnate proprietarilor de drept, sau muzeelor de specialitate, nu înainte de a se restaura în laboratoarele corespunzătoare.

În România există laboratoare de restaurare și conservare în marile muzee și specialiști calificați în departamente speciale. Din păcate, nu toate laboratoarele dețin aparatură performantă care să ajute la indentificarea și rezolvarea problemelor pieselor de patrimoniu, iar resursele financiare sunt destul de limitate. Din acest motiv, multe obiecte recuperate se află încă în depozitele muzeelor, sau la sediile Poliției de Patrimoniu.

În 2019 Microsoft și-a anunțat programul *AI for cultural heritage* care își propune să păstreze și să teaurizeze locuri și artefacte istorice prin tehnologia AI (inteligentă artificială) și colaborarea cu organizații culturale nonprofit.⁴¹⁵ Inteligența artificială, robotica și scanările 3D vin în ajutorul restauratorilor, pentru a reconstitui piesele fragmentate în forma lor originală.

Aceste tehnologii le pot sugera conservatorilor care sunt tratamentele potrivite pentru a proteja artefactele înainte ca să se înrăutățească condițiile și să micșoreze stricăciunile existente. Scanarea cu laser și fotogrammetria joacă un rol esențial în procesul de digitalizare a moștenirii culturale.⁴¹⁶ Un

⁴¹⁴ Boșotenu Florin, *Patrimoniul național furat de cei puși să-l păzească*, în: Justițiarul din 22 ianuarie 2020 <https://www.justitiarul.ro/patrimoniul-national-furat-de-cei-pusi-sa-l-pazeasca/>

⁴¹⁵ Yuhan Yan, *How technology Facilitates Culture Heritage Restoration and Preservation* in: *Arts Management and Technology Laboratory* 19 mai 2022 <https://amt-lab.org/blog/2022/5/how-can-technologies-help-with-culture-heritages-restoration-and-preservation?fbclid=IwAR0WNB6xCbHQf6varOvj6K7Y0ELICot5Msru71snt7ASevuYp7f8l9gdU>

⁴¹⁶ *Ibidem*.

exemplu ar fi activitatea cercetătorilor și oamenilor de știință din China, care au folosit scanarea cu laser și fotogrammetria pentru a trece statui în format digital și a le stoca în baze de date sigure, în vederea studiilor viitoare. Inteligența artificială și tehnologiile avansate pot ajuta la restaurarea și digitalizarea moștenirii culturale tangibile, ajutând arheologii și istoricii să rezolve probleme care nu pot fi realizate de către om, sau proiecte care necesită foarte mult timp.⁴¹⁷

Scopul acestor restaurări este de a stabiliza obiectul și a recupera aspectul estetic pentru a-l expune așa cum arăta la început.

În România există laboratoare și ateliere de conservare și restaurare autorizate, specializate pe diferite domenii la București, Suceava, Brăila, Iași, Slobozia, Brașov, Tulcea, Călăraș, Cluj-Napoca, Satu Mare, Sibiu, Târgu Mureș, Sinaia, Craiova, Ploiești, Deva, Bistrița, Zalău, Pitești și Sighetul Marmăției.

Restaurarea unor obiecte poate furniza și surprize, așa cum este cazul icoanei pe sticlă *Cina cea de taină* din colecția Muzeului Parohial din satul Fofeldea, Comuna Nocrich, județul Sibiu, restaurată în cadrul Complexului Național Muzeal Astra, de către dr. Alina Geanina Ionescu, director la secția de Conservare și Restaurare. În urma demontării icoanei, între capac și suportul pictat au fost descoperite trei documente fragmentate, care în urma restaurării sub coordonarea specialiștilor laboratorului de restaurare carte veche, s-au dovedit a fi o predică despre viața Sfântului Haralambie, scrisă cu litere chirilice. Deși icoana nu a făcut parte din cele furate, sau înstrăinate, exemplul a evidențiat complexitatea restaurării și necesitatea cooperării între diferitele departamente ale laboratorului de restaurare.⁴¹⁸

Departamentul de conservare restaurare al Complexului Național Muzeal Astra a intrat în posesia a 33 de lăzi de zestre pictate, confiscate de Parchetul de pe lângă Tribunalul Sibiu, lăzi care au intrat în procesul de restaurare. Între acestea s-au aflat și lăzi de zestre din anul 1755, 1804, 1882, 1859, 1887, 1898, restul fiind de la începutul secolului XX. Activitatea de restaurare a acestor lăzi de zestre pictate a făcut parte dintr-un proiect finanțat prin Mecanismul Economic al Spațiului European de la Bruxelles, derulat de Muzeul Astra în perioada 2009-2011. Țările donatoare au fost Norvegia, Islanda și Liechtenstein în colaborare cu Consiliul Județean Sibiu.

⁴¹⁷ *Ibidem*.

⁴¹⁸ Ionescu Alina Geanina, *Icoane pe lemn, Icoane pe sticlă, Cercetare Restaurare Valorificare*, Editura Astra Museum, Sibiu, 2014 p. 176.

*Toate obiectele au fost supuse unui travaliu laborios de investigare și documentare științifică, atât în ceea ce privește materialitatea acestora, cât și asupra aspectelor legate de identificarea zonei de proveniență și încadrare istorică.*⁴¹⁹

Aceste lăzi de zestre recuperate de polițiștii de patrimoniu, restaurate în muzeu pot fi astăzi admirate în cadrul expozițiilor organizate de Complexul Național Muzeal ASTRA.

Fiecare obiect recuperat de activitatea Direcțiilor de Investigații Criminale, are nevoie de o evaluare a stării de conservare, având în vedere faptul că nu a fost ținut în condiții propice și uneori a ajuns într-o stare de degradare care presupune intervenția de urgență. Laboratoarele și atelierelor de restaurare-conservare au un rol decisiv nu numai în restaurarea obiectelor recuperate, ci și în menținerea lor în condiții optime în cadrul muzeului: *Muzeul ca instituție specializată are în prim plan scopul de a asigura obiectelor expuse sau depozitate condițiile optime de păstrare, prezentare, depozitare, manipulare și utilizare.*⁴²⁰ Până în anul 2017 au fost înregistrate 72 de laboratoare de conservare-restaurare autorizate.⁴²¹ Contribuția restauratorilor este de netăgăduit, sute de artefacte fiind restaurate și conservate, de la cărți rare, icoane, obiecte din lemn, textile, ceramică, metal, pictură pe diferite suporturi, până la piese de pe șantierelor arheologice. Experiența lor a salvat obiecte de mare valoare din patrimoniul românesc. Dotarea muzeelor cu laboratoare performante este o necesitate: *Unei asemenea viziuni îi răspunde direct proiectul celui mai modern centru de conservare muzeală din România – construcție nouă, proiectată în baza unui concept ce integrează conservarea și restaurarea acțiunii de formare profesională, celei de comunicare și diseminare de cunoștințe, de educație publică-, cel de la Sibiu, din Dumbravă.*⁴²²

Restaurarea bunurilor culturale mobile clasate trebuie făcută în conformitate cu normele de conservare și restaurare stabilite în 18 decembrie 2003 și aprobate prin HG NR. 1546. Restaurarea poate fi făcută după o analiză amănunțită a bunului cultural din punct de vedere fizic, chimic și biologic. Examinarea obiectului se va face prin metode nedistructive de personal de specialitate, urmărindu-se principiile procesului de restaurare. Toate intervențiile asupra obiectului de patrimoniu vor fi în detaliu

⁴¹⁹ Coord. Olaru Valeriu Ion și Negoescu Gabriela, *Restaurare lăzi de zestre; mobilier pictat. Restaurarea colecției lăzi de zestre a Muzeului ASTRA*, Editura ASTRA Museum, Sibiu, 2011. p. 4.

⁴²⁰ Opreș Ioan, *Managementul muzeal*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2010, p. 43.

⁴²¹ Lista-laboratoarelor-de-conservare-si-restaurare-autorizate.pdf (cultura.ro)

⁴²² Opreș Ioan, prefață la vol. Alina Geanina Ionescu, *Conservarea și restaurarea icoanelor din colecțiile Muzeului ASTRA*, Sibiu, Editura „ASTRAMuseum”, 2010, p. 108.

consemnate în documentația aferentă, respectiv: fișa de evidență, fișa de conservare, documentația restaurărilor anterioare, cea de investigații, fotografii, metodologia restaurării, procesul verbal al comisiei de restaurare și jurnalul de restaurare.⁴²³

Conservarea poate fi preventivă, sau curativă, cea preventivă urmărind prelungirea duratei de viață a obiectelor, iar cea curativă remedierea unor degradări și deteriorări. Cea preventivă poate fi la rândul ei directă, sau indirectă, respectiv când se acționează asupra obiectului, sau se intervine asupra mediului ambiant. Politica de conservare preventivă implică o cunoaștere a mediului ambiant al colecțiilor și desigur cunoașterea istoriei obiectului înainte și după intrarea sa în muzeu. Asemenea informații se consemnează în fișa analitică de evidență și în fișa de conservare. Fișa de conservare descrie intervențiile aplicate obiectului și măsurile de conservare întreținere, sau restaurare. Factorii prezenți în mediul înconjurător pot fi gestionați prin cunoașterea climatului fizic, biologic, geografic și uman. Între factorii de degradare fizico-chimică amintim faptul că umiditatea relativă și temperatura sunt în raport de interdependență, respectiv când temperatura crește umiditatea relativă scade și invers. Temperaturile ridicate măresc degradarea materialelor, dezvoltarea ciupercilor și a bacteriilor, iar temperaturile scăzute favorizează degradări fizice, ca de exemplu crăpături, făcând materialele organice mai friabile. Pe de altă parte, umiditatea prea mare accelerează apariția mucegaiurilor, sau în cazul fluctuațiilor poate provoca dezlipiri, sau crăpături. Pentru a preveni astfel de degradări, în sălile de expoziții, sau în depozite, sunt instalate termohidrometre. Aceleași condiții trebuie menținute și în perioadele când muzeul este închis. Creșterea temperaturii poate fi produsă și de expunerea obiectelor la razele infraroșii din lumina naturală. Razele ultraviolete produse de lămpile halogene, sau fluorescente pot duce la îngălbenirea materialelor expuse. Un punct de vedere important în protejarea obiectelor de patrimoniu este prevenirea catastrofelor, fie ele naturale ca incendii, inundații, sau produse intenționat, sau neintenționat în caz de conflict armat. Fiecare instituție este obligată să dețină materiale de intervenție esențiale și să elaboreze un plan de urgență, pentru a evita ca imprevizibilul să se transforme în ireparabil. În același timp toate instituțiile de cultură sunt obligate să aibă un plan PSI.⁴²⁴

Deteriorările pot fi provocate și prin acțiunea umană, respectiv vizitatori sau personalul muzeului. Instruirea acestor categorii de personal

⁴²³ <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliuDocumentAfis/215236>

⁴²⁴ <https://www.rasfoiesc.com/hobby/arta-cultura/PRINCIPII-GENERALE-PRIVIND-CON64.php>

se face prin stagii de pregătire, sfaturi de la specialiști conservatori, sau restauratori și prin consultarea manualelor de specialitate.⁴²⁵

Deși nu sunt expuse publicului, un rol important îl au depozitele care adăpostesc o mare parte a colecțiilor într-un spațiu restrâns.⁴²⁶

Toate mijloacele de protejare și conservare, împreună cu dezinfecția și dezinsecția prelungesc viața obiectelor de patrimoniu.

Conservarea și restaurarea fizică a obiectelor nu înseamnă doar conservarea unui anumit aspect, ci conservarea întregii informații, deoarece obiectele sunt purtătoare de informații multiple, care ne leagă de alte epoci, alte zone geografice, sau alte lumi: *conservarea-restaurarea nu tinde să păstreze doar aspecte superficiale sau nuda existență fizică a bunurilor de cultură, ci ansamblul de informații care constituie înțelesul și valoarea obiectelor a bunurilor de cultură.*⁴²⁷

Este necesar să se conserve nu numai vestigiile arheologice ci și mărturiile etnologice sub formă de chestionare, fișe analitice, fotografii, înregistrări fonice, carnete de schițe etc. în care găsim informații legate de procesul de creație.⁴²⁸

Expertiza bunului de cultură prin procedurile de datare, de zonare și de atribuire se bazează pe investigații complexe, pe sisteme de referință, pe tehnici și proceduri de cercetare corespunzătoare.⁴²⁹

Conservarea și restaurarea obiectelor de patrimoniu este eficientă doar dacă se desfășoară pe criterii științifice, care să le aducă cât mai aproape de starea lor inițială. În cursul restaurării se urmărește excluderea oricărui adaos care i-ar putea modifica forma, structura, stilul, sau maniera specifică perioadei în care a fost creat. Din acest motiv este necesar un studiu amănunțit al compatibilității substanțelor și materiilor de intervenție, efectuat de personal de specialitate cu temeinică pregătire atât teoretică, dar și practică.⁴³⁰

În sprijinul conservatorilor și restauratorilor a venit Institutul Național de Cercetare-Dezvoltare pentru Fizică și Inginerie Nucleară *Horia Hulubei*

⁴²⁵ *Ibidem.*

⁴²⁶ *Ibidem.*

⁴²⁷ Florescu Radu, *Conservarea-restaurarea ca etapă a cercetării bunurilor culturale în: Cercetari de conservare și restaurare*, Editura Muzeului Național de Istorie, București, 1982, p. 24.

⁴²⁸ *Ibidem*, p. 23.

⁴²⁹ *Ibidem*, p. 27.

⁴³⁰ Georgescu Florian, *Conservarea și restaurarea patrimoniului cultural național – necesitate vitală a activității muzeistice în: Cercetări de conservare și restaurare*, Editura Muzeului Național de Istorie, București, 1982, p. 17.

(IFIN-HH)⁴³¹ din Măgurele, care prin metode moderne a dezinfectat sute de obiecte de patrimoniu pentru diverse instituții culturale. Echipamentele folosite de IFIN-HH sunt deosebit de scumpe și sofisticate, muzeele neputând să-și permită achiziționarea lor. Cercetătorii și tehnicienii care operează aceste echipamente sunt specializați în fizică și inginerie nucleară, institutul fiind un adevărat centru de excelență pentru studiul și conservarea patrimoniului cultural național. Metoda folosită de institut este dezinfecția prin iradiere, avantajul fiind tratamentul în profunzime în timp scurt, fără reziduuri chimice, sau radioactive. Metoda a fost folosită pe lângă stabilirea autenticității brățărilor dacice, la dezinfectarea unor artefacte din lemn, piele, pergament, lână, mătase etc. Astfel, în doar două zile s-a reușit la IFIN-HH tratarea întregului inventar de lemn a două biserici din comuna Izvoarele, din județul Prahova și una din satul Urși, Județul Vâlcea. Prin aceeași metodă au fost dezinfectate sute de icoane pe lemn de la muzeul Brăilei, Complexul Național Muzeal Astra – Sibiu, Complexul Național Muzeal Moldova – Iași, plus Mănăstirea dintr-un lemn din județul Vâlcea. Dezinfecția prin iradiere s-a aplicat cu succes și în cazul inventarelor muzeelor AMAN și SEVEREANU din București, mobilierului de la Muzeul Cotroceni și covoarelor de la Palatul Mogoșoaia. A fost salvată de infestarea cu mucegai după o restaurare neprofesionistă și icoana făcătoare de minuni a Maicii Domnului de la Mănăstirea dintr-un Lemn. Până la apariția dezinfecției prin iradiere nu existau soluții viabile în cazul dezinfecției, aplicate la cărți, documente din arhive și din biblioteci. În vederea digitalizării arhivelor pentru protejarea documentelor care trebuie scanate, acestea trebuie dezinfectate în prealabil, soluția cea mai simplă fiind prin iradiere. La acest institut au apelat marile muzee din țară, Arhiva Națională de Filme și alte instituții de cultură. În ultimii ani Institutul a derulat parteneriate de cercetare cu muzee din București și din țară, cu Procuratura în cazul bunurilor culturale sustrate și expatriate, a organizat activități internaționale și a instruit tineri cercetători în domeniul conservării patrimoniului.⁴³²

O altă metodă modernă de conservare a patrimoniului este folosită la Muzeul de Etnografie din Brașov, care a achiziționat un aparat performant de tratare în mediu anoxic (lipsit de oxigen) a obiectelor de patrimoniu. Prin folosirea acestor instalații se elimină oxigenul și se crează o atmosferă modificată în care concentrația de azot este de până la 99% permițând restauratorilor să elimine orice bacterie, sau insectă de pe obiectele din lemn,

⁴³¹ <https://stiintasitehnica.com/stiinta-si-excelenta-studiul-si-conservarea-patrimoniului-cultural-national/>

⁴³² *Ibidem.*

material textil, sau hârtie. Achiziționat în anul 2021, aparatul deservește și alte instituții muzeale, dar este oferit spre dezinfectare și colecționarilor particulari. Fiind o tehnologie de top, ecologică, instalația este deosebit de eficientă și nelipsită din marile muzee ale lumii, prevenind infestarea expozițiilor de bază, a depozitelor și atelierelor de restaurare.⁴³³

O echipă de cercetători de la Universitatea Transilvania din Brașov, din cadrul departamentului de calculatoare, electronică și automatizări, au propus o metodă de restaurare, virtuală a obiectelor de patrimoniu religios deteriorate, prin folosirea tehnologiilor de realitate virtuală.⁴³⁴ Există multe relicve și obiecte de cult de patrimoniu pentru care restaurarea nu este posibilă, iar în cazul obiectelor grav deteriorate, vizitatorul nu poate să identifice forma și detaliile obiectului original. Pentru aceste obiecte este potrivită reconstrucția virtuală, în care copia virtuală 3D a modelului poate fi prezentată lângă modelul original, pentru a se observa diferențele și detaliile. Pe scurt, metodologia de reconstrucție virtuală bazată pe realitatea avansată se compune din patru pași. La început are loc reconstrucția 3D a obiectului de patrimoniu, apoi are loc conversia modelului 3D reconstruit, urmează înregistrarea modelului 3D virtual în aplicații AR și în al patrulea rând vizualizarea obiectului reconstruit virtual alături de cel original.⁴³⁵

Apar tot mai multe metode moderne în care noile tehnologii și inteligența artificială (AI) sunt folosite în reconstrucția, conservarea și restaurarea obiectelor de patrimoniu cultural mobil.

În concluzie, restaurarea trebuie să restabilească unitatea obiectului fără a se comite un fals artistic, sau istoric și fără a se înlătura urmele trecerii timpului.⁴³⁶

V.3. Bunuri culturale aduse ilegal în țară

Inspectoratul Județean de Poliție Neamț a efectuat cercetări nu numai legate de exportul ilicit de bunuri culturale, ci și de cazuri de import din țări precum Italia, Germania, Franța, Japonia și Israel, cu un nivel de profesionalism recunoscut peste hotare. Între cazurile semnalate, se numără

⁴³³ <https://newsbv.ro/muzeul-de-etnografie-brasov-are-un-aparat-pentru-conservarea-patrimoniului-cultural-in-valoare-de- peste-130-000-de-lei/>

⁴³⁴ Gîrbacia Florin, Butanariu Silviu, Orman Alex Petre, Postelnicu Crstian Cezar, *Virtual Restoration of Deteriorated Religious Heritage Objects Using Augmented Reality Technologies*, în: *European Journal of Science and Theology* Vol. 9 no. 2 ECOZONE Publishing House, Iași, April, 2013, pp. 223-231.

⁴³⁵ *Ibidem*, pp. 225-226.

⁴³⁶ Brandi Cesare, *Teoria restaurării*, Editura Meridiane, București, 1996, p. 39.

cel din 2013 în care o persoană din municipiul Bacău comercializa bunuri culturale importate din Germania. Deoarece autoritățile germane nu au solicitat restituirea, respectivele bunuri confiscate au intrat în patrimoniul Complexului Muzeal Național Moldova-Iași.

Un alt caz rezolvat de IPJ Neamț în anul 2014 a fost cel legat de importul ilegal al unui volum de Toma De Aquino intitulat *Summa Totius Theologiae* (vol I), tipărit la Roma, în anul 1619 și evaluat la suma de patru mii de euro. Volumul a fost sustras din Biblioteca Vaticanului, iar ca urmare a acestei cercetări, autoritățile italiene au constatat și furtul celorlalte volume. Ca și în cazul precedent, autoritățile italiene nu au formulat acțiune de restituire, volumul fiind astăzi păstrat în colecția Bibliotecii G. T. Kirileanu din Piatra Neamț.

În anul 2015 organele de poliție din cadrul IPJ Neamț au depistat infracțiunea de import de bunuri culturale, săvârșită de un cetățean din municipiul Roman. Acesta a pus în vânzare o sabie de samurai lucrată în intervalul 1550-1650 de meșterul japonez Bizen Kuni Ju Klyomitsu. Cercetările în acest caz au dus la concluzia că bunul a părăsit legal teritoriul Japoniei, drept pentru care a fost restituit persoanei în cauză.

În același an specialiștii IPJ Neamț au cercetat un cetățean din comuna Sagna, care a importat ilegal 27 de tablouri din Scoția. Și în acest caz s-a renunțat la urmărirea penală, deoarece autoritățile scoțiene nu au formulat acțiune în restituire. Tablourile au intrat în patrimoniul Complexului Național Muzeal Iași.

O altă investigație a presupus o colaborare cu autoritățile române și italiene privind vânzarea mai multor bunuri arheologice provenind din patrimoniul cultural Italian, de către un cetățean român stabilit în Italia. În urma perchezițiilor, atât în România cât și în Italia, bunurile culturale au fost recuperate.

Tot în 2016 un cetățean român din Piatra Neamț, a introdus ilegal în România un vas din sticlă datat în sec. I-III d. Hr. despre care a susținut că a fost descoperit în Israel. Deși autoritățile israeliene au fost sesizate, nu s-a formulat acțiune în restituire, așa încât bunul se păstrează în colecțiile Complexului Muzeal Național Neamț.

Activitatea lucrătorilor din cadrul Direcției de Investigații Criminale Neamț nu s-a mărginit la cooperarea cu autoritățile din alte țări, ci și la acțiuni concrete de sprijin ale altor unități din țară. Astfel, a fost oferit sprijin polițiștilor din Satu Mare într-o cercetare în urma căreia au fost confiscate peste 600 de tablouri importate din Franța. *În continuarea acestei cercetări, în*

*Târgul de antichități de la Negreni, jud. Cluj, ofițerul specializat din cadrul IPJ Neamț a confiscat alte 88 de tablouri, de la un individ care făcea parte din gruparea cercetată de polițiștii din Satu Mare.*⁴³⁷ Tablourile confiscate se păstrează în colecțiile Complexului Muzeal Național Neamț.

Competența și activitatea susținută din cadrul serviciului de Investigații Criminale Neamț a dus la rezolvarea a zeci de cazuri de trafic cu obiecte de patrimoniu cultural mobil. Pe această cale îi mulțumim comisarului de poliție Josanu Vitalie, pentru amabilitatea și promptitudinea cu care ne-a informat despre cazuri reale rezolvate de IPJ Neamț.

Un caz recent de trafic cu tablouri a intrat în vizorul presei. Astfel, la data de 7 septembrie 2016, Alen Daniel Moisin, unul dintre liderii mediului interlop brașovean, a fost pus sub urmărire penală existând suspiciunea rezonabilă de trafic de tablouri, alături de cea de droguri.⁴³⁸ El a reușit să recruteze și să formeze o rețea infracțională din care făcea parte inclusiv finul său, alături de alți apropiați: *În data de 21 ianuarie 2017, au fost identificate și ridicate de la membrii rețelei infracționale 46 de picturi, cel mai probabil sustrase de la colecționari ai unor state membre UE, unele dintre acestea datând din secolele XVIII-XIX, a căror valoare totală a fost estimată provizoriu la aproximativ 50.000 euro, în cauză fiind dispusă efectuarea unei evaluări în vederea stabilirii provenienței, vechimii și valorii artistice a acestora.*⁴³⁹

În urma unor operațiuni desfășurate în perioada 2012-2013 în colaborare cu autoritățile italiene, autoritățile române au reușit să recupereze 40 de opere de artă sustrase din Italia. În urma perchezițiilor efectuate la data de 29 septembrie 2012, la domiciliul unui bărbat din județul Sibiu, au fost depistate 22 de opere de artă, între care tablouri și icoane pe pânză, lemn și tablă de cupru, precum și 18 cărți de patrimoniu, printre care una din 1610. În urma expertizelor s-a stabilit că bunurile în cauză au fost introduse în România în anul 2011, fără documente de proveniență, sau licențe de export. Expertiza a arătat faptul că lucrările specifice secolelor XVII-XVIII, au fost sustrase din biserici din Italia. Recuperarea acestor bunuri a fost realizată de către polițiștii Direcției de Investigații Criminale din cadrul IGPR, cei ai

⁴³⁷ Josanu Vitalie, *Date privind implicarea IPJ Neamț în combaterea traficului ilicit cu bunuri culturale mobile*, Raport furnizat prin amabilitatea IPJ Neamț, Serviciul de Investigații Criminale, Piatra Neamț, Nr. 31199 din 29.07.2022.

⁴³⁸ <https://www.news.ro/justitie/cunoscutul-interlop-brasovean-alen-moisin-suspectat-de-traffic-de-droguri-si-traffic-cu-obiecte-de-arta-furate-din-spania-el-va-fi-adus-in-tara-sub-escorta-1922403520562017041216915403> Accesat la data de: 23.04.2022 ora:16:01

⁴³⁹ *Ibidem*.

Serviciului de Investigații Criminale, din cadrul IPJ Hunedoara și Parchetul de pe lângă Curtea de Apel Alba-Iulia și Hunedoara. Lucrările au fost predate la Muzeul de Istorie a României către o unitate de carabinieri din Monza, Italia. Cu prilejul restituirii a avut loc o conferință la care au participat Diego Brasioli, ambasadorul Italiei în România la acea vreme, directorul general al MNIR, procurorul general al Parchetului de pe lângă Curtea de Apel Alba Iulia, precum și chetori, comisari și reprezentanți ai carabinierilor. Este un exemplu că prin colaborare internațională, opere de artă aparținând patrimoniului cultural revin la țara de proveniență. Valoarea estimativă a lucrărilor recuperate s-ar ridica la suma de 300-400 de mii de euro însă valoarea lor spirituală este mult mai mare.⁴⁴⁰

⁴⁴⁰ <https://www.gandul.ro/stiri/opere-de-arta-introduse-ilegal-in-romania-predate-marti-autoritatilor-italiene-la-mnir-11753281>

Capitolul VI

Patrimoniul și educația

VI.1. Educația pentru patrimoniu

Deși despre educație și patrimoniu s-a scris și se va scrie mult, nu ne propunem să dezbaterem tema în mod exhaustiv, ci doar să punctăm câteva aspecte care să releve importanța cunoașterii valorilor patrimoniale naționale și universale, pentru a putea fi apreciate și protejate, în vederea combaterii traficului și distrugerii obiectelor de patrimoniu cultural mobil.

Ignoranța este cel mai mare dușman și în ceea ce privește protejarea patrimoniului național, deoarece necunoașterea valorii unui obiect de patrimoniu poate duce la ignorarea, sau chiar la distrugerea lui. Păstrarea identității naționale prin protejarea, promovarea și valorificarea moștenirii trecutului este un obiectiv al fiecărui stat. Organismele internaționale și naționale au făcut și fac eforturi, prin diferite programe și proiecte, să conștientizeze populația asupra valorii patrimoniului.

Încă din noiembrie 1972 s-a organizat Conferința generală a Organizației Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură în vederea protecției patrimoniului mondial, cultural și natural, în cadrul căreia s-a ajuns la o Convenție a statelor membre participante. România a aderat la această Convenție la 30 martie 1990 prin Decretul nr. 187.⁴⁴¹ În cadrul celor 38 de articole ale Convenției, s-a stabilit printre altele ca: *La ședințele comitetului asistă cu vot consultativ un reprezentant al Centrului internațional de studii pentru conservarea și restaurarea bunurilor culturale (Centrul din Roma), un reprezentant al Consiliului internațional al monumentelor și siturilor (ICOMOS) și un reprezentant al Uniunii internaționale pentru conservarea naturii și resurselor ei (UICN), la care pot fi adaugați, la cererea statelor, părți întrunite în adunare generală în cursul sesiunilor ordinare ale Conferinței generale a Organizației Națiunilor Unite pentru Educație, Știința și Cultură, reprezentanții altor organizații interguvernamentale sau neguvernamentale având obiective similare.*

⁴⁴¹ CONVENTIE 16/11/1972 – Portal Legislativ (just.ro)

Este vorba deci de un efort urias, la care cooperarea internațională este necesară, mai ales în cazul obiectivelor mari, aflate în pericol de dispariție, sau distrugere.

În capitolul VI, privind programele educative, articolul 27, stipulează că:

Statele părți la prezenta convenție se străduiesc prin mijloace adecvate, mai ales prin programe de educare și informare, să întărească respectul și atasamentul popoarelor lor față de patrimoniul cultural și natural definit la art. 1 și 2 ale convenției. 2. Ele se angajează să informeze pe scară largă publicul asupra pericolelor care amenință acest patrimoniu și asupra acțiunilor întreprinse prin aplicarea prezentei convenții.

Instituțiile Uniunii Europene, Comisia Europeană, prin programe de genul *Erasmus*, își propun ca prin educație să sensibilizeze populația cu privire la necesitatea protejării patrimoniului cultural.⁴⁴²

În spiritul acestor demersuri, s-au organizat în țara noastră o serie de proiecte și programe culturale educaționale, atât de către Guvernul României, Ministerul Culturii, Ministerul Învățământului, cât și de o serie de organizații neguvernamentale.

Un exemplu elocvent este organizarea Colocviului Internațional *EDU-4-Heritage*, de către *Asociația Arboroasa, Centrul pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Arboroasa*.⁴⁴³

Unele proiecte se adresează doar specialiștilor în domeniu, istorici și muzeografi, dezbătând strategii de protejare a moștenirii culturale. Un astfel de proiect amplu a fost cel intitulat *Tendințe curente în protecția patrimoniului arheologic: perspective naționale și internaționale*, derulat pe o perioadă de 5 ani, 2011-2016, în care s-au realizat o serie de activități, ateliere și sesiuni de dezbateri și în urma cărora a rezultat și volumul *Tendințe curente în protecția patrimoniului arheologic în România și Republica Moldova*.⁴⁴⁴

Multe dintre aceste programe și proiecte s-au făcut în colaborare cu alte țări, cum este de exemplu proiectul *ECHOE-EDUCATION for HERITAGE; OUTDOOR EDUCATION*, care promovează ca metodă de învățare, combinarea educației pentru și despre patrimoniu cu educația în aer liber.⁴⁴⁵

⁴⁴² Patrimoniul cultural și educația | Culture and Creativity (europa.eu)

⁴⁴³ Colocviul Internațional EDU-4-HERITAGE. Competențe pentru promovarea și valorizarea patrimoniului cultural în educație – Asociația Arboroasa

⁴⁴⁴ Coord. Musteață Sergiu, *Tendințe curente în protecția patrimoniului arheologic în România și Republica Moldova*, Editura Arc, Chișinău-Iași, 2016, 244 p.

⁴⁴⁵ ECHOE – Education for Heritage, Outdoor Education (umpcultura.ro)

O oportunitate o constituie implicarea Statelor Unite în finanțarea țărilor care doresc să conserve obiectivele culturale: *Fondul Ambasadorial pentru Conservarea Patrimoniului Cultural (AFCP) sprijină conservarea obiectivelor culturale, și a formelor de exprimare culturală tradițională din peste 100 de țări în dezvoltare din întreaga lume.*⁴⁴⁶ Astfel, în cadrul ediției din 2023, au fost stabilite două runde, în ianuarie, respectiv aprilie 2023, în care se desfășoară competiția de proiecte sustenabile din domeniul cultural. Finanțarea se aplică celor mai bune proiecte și idei legate de patrimoniul național: *Proiectele susținute prin AFCP includ restaurarea de clădiri vechi și istorice, evaluarea și conservarea de manuscrise și colecții de muzeu rare, conservarea și protejarea de importante situri arheologice și documentarea meșteșugurilor tradiționale și a limbilor autohtone aflate pe cale de dispariție.*⁴⁴⁷

Pentru a avea o evidență clară a valorilor de patrimoniu existente, s-a trecut la digitalizarea documentelor de importanță majoră, facilitând astfel accesul rapid al cercetătorilor și al publicului la informații. Arhivele naționale, bibliotecile, muzeele, universitățile, instituțiile deținătoare de valori culturale, au înțeles nevoia de a informa, prin digitalizare, asupra bazei de date deținute. Eforturile specialiștilor s-au concretizat în volume conținând rezultatele work-shopurilor dedicate colecțiilor de patrimoniu. Astfel, în noiembrie 2014 s-a desfășurat în cadrul Bibliotecii Academiei Române, workshopul național intitulat *Colecțiile de patrimoniu în era digitală*. Comunicările prezentate în cadrul workshopului au fost publicate în volumul cu același titlu, apărut la Editura Academiei Române, București, 2015. În cele 178 de pagini ale volumului s-au prezentat comunicări dedicate digitalizării documentelor medievale, ale colecțiilor, ale documentelor de patrimoniu.⁴⁴⁸ Succesul acestui prim volum i-a încurajat pe organizatori să realizeze un al 2-lea workshop în perioada 24-25 noiembrie 2016, iar comunicările prezentate să se constituie într-un al 3-lea volum, construind o *image caleidoscopică și în același timp deosebit de veridică a proiectelor de digitalizare a colecțiilor de patrimoniu din diferitele tipuri de biblioteci românești...*⁴⁴⁹ Au fost digitalizate manuscrise bizantine și postbizantine, documente medievale, colecții de carte veche românească, documente militare și civile, documente privind evenimente majore din istoria României.

⁴⁴⁶ Finanțări – Ambasada SUA în România (usembassy.gov)

⁴⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁴⁸ *Colecțiile de patrimoniu în era digitală; Comunicări și articole*, coord. Filip Florin Gheorghe, Banciu Doina, Regneală Mircea, Stanciu Măriuca, Editura Academiei Române, București, 2015.

⁴⁴⁹ Stanciu Măriuca, *Cuvânt înainte*, în vol: *Colecțiile de patrimoniu în era digitală; Lucrările celui de-al doilea workshop*, coord. Măriuca Stanciu, Editura Academiei Române, București, 2017.

Pentru a proteja colecțiile de distrugeri, sau pierderi, așa cum a avut și are loc în timpul războaielor, restauratorii și conservatorii de la Muzeul Național al Unirii din Alba Iulia au scanat peste 200 de piese din colecția de artă romană. Această acțiune s-a desfășurat în cadrul proiectului PANTHEON 3D, inițiat în anul 2018, proiect câștigător în cadrul competiției organizată la nivel european prin programul ISTER. Decernarea premiului de bune practici pentru Promovarea și Valorificarea Patrimoniului de Epocă Romană s-a desfășurat la data de 23 februarie 2022, la Aalen (Germania).⁴⁵⁰

Acest efort uman și financiar contribuie la promovarea valorilor patrimoniale și la informarea publicului asupra moștenirii culturale deținute.

Țările lumii au înțeles importanța educației în sprijinul conservării valorilor patrimoniale și în consecință au introdus în programa școlară materii legate de conștientizarea tinerilor privind salvagardarea și protejarea obiectivelor culturale: *Relația educației patrimoniale cu procesul de învățământ a luat naștere în contextul dezvoltării ideii de păstrare și conservare a operelor valoroase ale trecutului și de respect pentru vestigiile trecutului care reprezintă moștenirea comună a omenirii. De aceea, copiii trebuie responsabilizați încă de pe băncile școlii în privința conservării și transmiterii zestrei patrimoniale urmașilor, nu numai păstrate și conservate, ci și îmbogățite.*⁴⁵¹

Sistemul educațional s-a adaptat la această cerință, studiul patrimoniului fiind introdus nu numai în școli, ci și în anumite universități, ca specializare, în vederea pregătirii specialiștilor, muzeografilor și custozilor din instituțiile culturale.

În sprijinul profesorilor au venit o serie de proiecte, ghiduri, manuale alternative, programe școlare, elaborate în colaborare cu Ministerul Culturii, Ministerul Învățământului, Muzeu, ONG-uri și alte instituții culturale.

*Pedagogia de patrimoniu ca materie de învățământ în școli, urmărește responsabilizarea elevilor cu privire la semnificația istorică și culturală a moștenirii creațiilor strămoșilor, profesorul având menirea de a găsi cele mai adecvate metode de predare pentru a le satisface curiozitatea și dorința de cunoaștere a valorilor trecutului.*⁴⁵²

⁴⁵⁰ https://adevarul.ro/stiri-locale/alba-iulia/salvare-in-caz-de-razboi-sau-dezastre-naturale-2155534.html#google_vignette

⁴⁵¹ Boda Gherghina, *Rolul patrimoniului cultural în procesul educațional, Pedagogia de patrimoniu și parteneriatul muzeu-școală*, în: *Patrimoniul cultural: cercetare și valorificare*, VI, Culegere de studii, Universitatea pedagogică de stat "Ion Creangă", Chișinău, 2018, p. 347.

⁴⁵² Avram, Maria Mihaela, *Patrimoniul cultural în educația elevilor*, comunicare la Conferința din Alba Iulia 01.11.2022.

VI.2. Cooperarea internațională

Cooperarea internațională în domeniul pedagogiei pentru patrimoniu s-a manifestat prin organizarea de evenimente comune cum ar fi *Zilele Europene ale Patrimoniului*, cunoscute și sub denumirea de *Heritage Open Days*, proiect lansat în 1985, de către Consiliul Europei. Astfel, anul acesta în ianuarie, prin intermediul Zilelor Europene ale Patrimoniului, a fost lansat un concurs de obținere de finanțare, prin granturi, către comunitățile locale, care, prin proiecte, să prezinte valorile patrimoniale locale: *Concursul este deschis comunităților participante la Zilele Europene ale Patrimoniului din țările participante, inclusiv Armenia, Azerbaidjan, Georgia, Republica Moldova și Ucraina.*⁴⁵³

Proiectele și programele cele mai cunoscute derulate prin Uniunea Europeană sunt: Programul *Europa creativă*⁴⁵⁴, binecunoscutul program *Erasmus*, Programul *Orizont 2020*,⁴⁵⁵ Programul *Europa pentru cetățeni*, care cuprinde și proiecte de *înfrățire a orașelor*, la care se adaugă și alte oportunități de finanțare în domeniul patrimoniului cultural.⁴⁵⁶

Prin platforma *Susține cultura prin educație*,⁴⁵⁷ România s-a implicat cu o serie de programe culturale, desfășurate cu sprijinul EEA Grants, al Fondului ONG în România și cu ajutorul specialiștilor în domeniu. Au fost contactați potențiali parteneri externi pentru a continua proiectul la nivel internațional, realizându-se un proiect de mobilitate *Cultura în educație – testarea principiilor Rucsacului Cultural în România*, precum și o publicație bilingvă *Susține cultura în educație. O inițiativă pentru acces la cultură în școlile din România* care: *își propune să facă cunoscute principiile, activitățile și rezultatele proiectului Susține cultura în educație, un proiect inspirat de programul Rucsacul Cultural din Norvegia. Pentru a înțelege soluțiile diferite și pașii întreprinși, adaptați la realitățile românești, broșura pune în context trendurile europene și politicile publice românești, prezintă detaliile proiectului Susține cultura în educație, care sunt principalele nevoi ale profesorilor și cum pot coopera operatorii culturali cu școlile.*⁴⁵⁸

⁴⁵³ Zilele Europene ale Patrimoniului 2023 – apel deschis! – EU NEIGHBOURS east

⁴⁵⁴ Creative Europe | Culture and Creativity (europa.eu)

⁴⁵⁵ Research and innovation (europa.eu)

⁴⁵⁶ Oportunități de finanțare în domeniul patrimoniului cultural | Culture and Creativity (europa.eu)

⁴⁵⁷ Susține cultura în educație – M3Culture.ro

⁴⁵⁸ Publicația bilingvă "Susține cultura în educație. O inițiativă pentru acces la cultură în școlile din România" – M3Culture.ro

În cadrul platformei s-a derulat în București și proiectul *Lecțiile patrimoniului*, prin care s-a urmărit conștientizarea importanței artei în educație și valorificarea potențialului acesteia în școli:

*Obiectivele principale ale proiectului sunt: dezvoltarea educației despre patrimoniu, necesitatea conștientizării rolului patrimoniului de la vârste mici și al instrumentelor care susțin familiarizarea cu valorile patrimoniului; crearea de instrumente inovatoare pentru promovarea valorii educaționale a patrimoniului local din zona Piața Revoluției, care reunește instituții prestigioase, adevărate repere culturale; valorificarea artelor și a patrimoniului în predarea disciplinelor de învățământ; integrarea artei și a patrimoniului în viața copiilor, în cadrul unor parteneriate eficiente între școli și organizațiile culturale/ artiști; formarea artistică, umană și socială; cultivarea respectului pentru artă și memoria locală, atât la copii, cât și la adulți.*⁴⁵⁹

VI.3. Educația pentru patrimoniu în învățământul românesc

O contribuție la conștientizarea populației cu privire la importanța păstrării patrimoniului național o are educația. Și aici suntem deficitari. Deși începând cu anul 2016 s-a introdus ca materie opțională la clasele a VI-a și a VII-a disciplina *Educație pentru Patrimoniu Cultural*, printr-un protocol semnat între Ministerul Culturii și Ministerul Educației, foarte puține școli au ținut cont de această recomandare.⁴⁶⁰

Nici în învățământul superior nu există un program privind importanța patrimoniului cultural național, tema fiind abordată tangențial doar în câteva universități.

Pedagogia de patrimoniu s-a rezumat la câteva excursii organizate cu elevii în muzee, sau locuri istorice, insuficiente pentru a transmite elevilor informații detaliate. O abordare sistematică, pe toate palierele, cu implicarea profesorilor de istorie, este absolut necesară. Desigur, proiectele extracurriculare sunt importante, dar nu pot suplini predarea disciplinei la clasă.⁴⁶¹

În plus, asemenea materie ar trebui introdusă și la clasele mari, deoarece copiii de clasa a V-a nu au capacitatea de a înțelege complexitatea fenomenului. Pedagogia de patrimoniu astfel aplicată rămâne o iluzie a

⁴⁵⁹ Instrumente educaționale inovatoare pentru promovarea patrimoniului cultural Proiectul cultural „Lecțiile patrimoniului” (tribunainvatamantului.ro)

⁴⁶⁰ <https://www.tara-vrancei.ro/disciplina-educatie-pentru-patrimoniu-cultural-programa-scolara-2016-2017.html> Accesat la data de: 27.08.2020 ora 13:00.

⁴⁶¹ <http://oaji.net/articles/2017/4586-1489525673.pdf> Accesat la data de: 27.08.2020 ora 15:06

promovării valorilor naționale. Activarea subiectului prin mass-media ar facilita conștientizarea importanței temei pentru întreaga comunitate.

Așa cum am subliniat în învățământul din România, noțiuni legate de patrimoniul cultural sunt prevăzute în programa școlară pentru clasa a VI-a, cu recomandări privind activitățile extrașcolare, menite să dezvolte elevilor cunoștințele, interesul și patriotismul pentru valorile patrimoniale românești. Programa recomandă activități precum:

- a) expediții/ studii de caz pentru identificarea elementelor de patrimoniu cultural local (de ex. arhitectură locală, peisajul cultural)
- b) explorarea unor situri din România, în cadrul unor excursii educative, sau prin vizite virtuale
- c) ateliere de vizionare de documentare, filme (de ex. Patrimoniato)
- d) identificarea de evenimente păstrate în memoria colectivă (prin întâmplări, persoane reprezentative, obiecte etc.)
- e) lucrul în echipă pentru documentarea și realizarea unor fișe de descriere pentru diferite categorii de patrimoniu (material, imaterial, natural) explorare comparativă a unor obiective de patrimoniu, utilizând resurse digitale (de ex. pictura exterioară a unor biserici).⁴⁶²

Programa oferă și sugestii metodologice, precum și linkuri utile cu resurse didactice, între care amintim filme educative animate, lista UNESCO pentru România, resurse de documentare online, platforme de derulare a proiectelor. Din păcate, timpul alocat unor asemenea activități este insuficient, existând multe neajunsuri, mai ales în mediul rural: *În plus, în mediul rural este dificil de realizat asemenea activități, din lipsă de posibilități materiale și umane. Vizionarea de filme documentare presupune dotarea cu aparatură corespunzătoare, în spațiu și timp alocat după orele de curs. Resursele digitale sunt limitate în mediul rural, iar capacitatea de înțelegere a unor elevi de 11 sau 12 ani, este de asemenea limitată.*⁴⁶³

În ajutorul profesorilor au fost elaborate o serie de *ghiduri* menite să îi îndrume în procesul de predare, să completeze informațiile furnizate de manualele școlare. În cadrul platformei *Susține cultura prin educație* a fost elaborat și un ghid menit să diversifice metodele de predare-învățare din mediul gimnazial: *Ghidul Scenarii educaționale pentru ciclul gimnazial (Centrul Sintagma, București, 2016, coordonatori: Mihai Iacob și Angelica Mihăilescu)*

⁴⁶² Programa_educatie_patrimoniu_2017.pdf (piscu.ro) p. 5.

⁴⁶³ Avram, Maria Mihaela, comunicare în cadrul Conferinței Alba Iulia 01.11.2022.

conține șaisprezece scenarii educaționale pentru gimnaziu și o serie de zece videoclipuri (*Ghid video pentru cadrele didactice – „Lecțiile patrimoniului”, www.youtube.com*) care ilustrează etapele construirii unei lecții plecând de la patrimoniul cultural material construit și mobil.⁴⁶⁴

Un ghid de mare valoare este cel realizat de Irina Oberlander-Târnoveanu⁴⁶⁵ în cadrul proiectului *Patrimoniul cultural-comunitate-cetățean*, ghid care nu se adresează doar profesorilor, ci se adresează publicului larg și tuturor celor care au tangență într-un fel sau altul cu patrimoniul cultural.

Universitățile oferă și ele cursuri legate de patrimoniul cultural, în special în cadrul facultăților de istorie și filosofie, informațiile privind în general patrimoniul arheologic, arhitectural, urban, turistic, precum și tehnici de cercetare, datare și interpretare în investigarea bunurilor de patrimoniu.

Un exemplu, la Universitatea *Lucian Blaga* din Sibiu în cadrul Facultății de Științe Socio-Umane, există specializarea *Studiul Patrimoniului și Managementul Bunurilor Culturale*, unde pe parcursul a trei ani se oferă cursuri privind Patrimoniul arhitectural medieval, Patrimoniul național: situri preistorice, Patrimoniul industrial, Patrimoniul natural, Valorificarea culturală și turistică a patrimoniului, Introducere în etnologie, Antropologie vizuală, Dezvoltare durabilă și patrimoniu cultural, Ansambluri UNESCO și Educație pentru patrimoniu.⁴⁶⁶ De menționat faptul că în cadrul specializării, studenții au realizat, sub îndrumarea lectorului universitar dr. Maria Șpan, o revistă de *Antropologie culturală*, care întrunește articole scrise în urma cercetărilor de teren, fiind o bună practică în domeniu. Revista, în format fizic și digital, s-a bucurat de participarea studenților și de la specializarea istorie sau conservare-restaurare, atrași de frumusețea și importanța descoperirii valorilor culturale strămoșești.⁴⁶⁷

Studiul patrimoniului continuă și în cadrul Masteratelor, marile universități din România oferind programe atractive care pregătesc studenții pentru o carieră în domeniul muzeografiei, învățământului, Poliției de Patrimoniu etc.

⁴⁶⁴ Instrumente educaționale inovatoare pentru promovarea patrimoniului cultural Proiectul cultural „Lecțiile patrimoniului” (tribunainvatamantului.ro)

⁴⁶⁵ Oberlander-Târnoveanu Irina, *Un Viitor pentru Trecut-Ghid de bună practică pentru păstrarea patrimoniului cultural*, Editura CIMEC, București, 2002, 155 p.

⁴⁶⁶ Orar-Studiul-patrimoniului-si-managementul-bunurilor-culturale-2022-2023-sem-2.pdf (ulbsibiu.ro)

⁴⁶⁷ Universitatea Lucian Blaga din Sibiu – Revista de Antropologie Culturală (ulbsibiu.ro)

O parte dintre studenți aleg să-și continue studiile masterale în străinătate, oferta fiind foarte bogată în toate marile universități ale lumii.⁴⁶⁸

VI.4. Pedagogia muzeală

În cadrul educației pentru patrimoniu un loc aparte îl ocupă Pedagogia muzeală.

În Legea muzeelor și a colecțiilor publice nr. 311 din 8 iulie 2003, muzeul este definit drept: *instituția publică de cultură, aflată în serviciul societății, care colecționează, conservă, cercetează, restaurează, comunică și expune, în scopul cunoașterii, educării și recreării, mărturii materiale și spirituale ale existenței și evoluției comunităților umane, precum și ale mediului înconjurător.*⁴⁶⁹ Tot aici se menționează că: *Patrimoniul muzeal reprezintă totalitatea bunurilor, a drepturilor și obligațiilor cu valoare patrimonială ce aparțin unui muzeu sau, după caz, unei colecții publice.*

O nouă definiție pentru *muzeu*, elaborată de sute de profesioniști din 126 de țări, a fost adoptată de către ICOM, (Consiliul Internațional al Muzeelor), la cea de-a 26-a conferință a organizației, ținută la Praga, la data de 24 august 2022. Conform noului text, muzeul este definit drept: *...o instituție nonprofit, permanent în serviciul societății care cercetează, colectează, conservă, interpretează și expune patrimoniul material și imaterial. Deschise publicului, accesibile și incluzive, muzeele încurajează diversitatea și sustenabilitatea. Ele operează și comunică etic, profesional și cu participarea comunităților, oferind experiențe variate pentru educație, delectare, reflecție și schimb de cunoștințe.*⁴⁷⁰

Domeniul muzeologiei este deosebit de vast și de complex, muzeele lumii abordând metode diverse, moderne, în vederea diversificării și actualizării conținutului materialelor expuse, în beneficiul publicului și în general al reprezentării valorilor comunităților umane.

Rolul muzeelor a fost examinat din perspective multiple precum identitatea culturală, conținutul expozițiilor, cercetarea muzeală pentru educație, noile tehnologii etc. oferind o înțelegere mai amplă a rolului instituțiilor culturale în protejarea patrimoniului.⁴⁷¹

⁴⁶⁸ Cele Mai Bune Masterate în Studii de patrimoniu 2023 (masterstudies.ro)

⁴⁶⁹ Legea muzeelor și colecțiilor publice (cimec.ro)

⁴⁷⁰ <https://curatorial.ro/arta/o-noua-definitie-pentru-muzeu-adoptata-de-icom/?fbclid=IwAR0P0hskJtH-HxO2iNfZef0N5JFWsfMB9cCJnon2-a3Q3EqP9atEU4JMUV4>

Accesat la data de: 09.06.2023, ora 17:20.

⁴⁷¹ Bernce L Murphy *Museums, Ethics and Cultural Heritage*, edit. ICOM, Editura Routledge, New York, iunie 2016, 432 p.

În România au fost publicate lucrări deosebit de valoroase, începând cu cele care prezintă bazele muzeologiei, continuând cu managementul muzeal, până la transmuseographie.

Cele mai cunoscute, consistente și valoroase informații provin din studiile prof. univ. dr. Ioan Opreș⁴⁷², care și-a dedicat o mare parte din timp cercetărilor din domeniul muzeologiei. Domnia sa a continuat studiile întreprinse de alți istorici, între care îi amintim pe regretatul profesor Radu Florescu⁴⁷³, sau Corina Nicolescu⁴⁷⁴, însă diversificând și modernizând abordările.

Din multitudinea de lucrări ne vom opri doar la cele care abordează teme legate de pedagogia pentru patrimoniu, implicarea muzeelor în procesul de învățare și valorificare a valorilor patrimoniale, managementul și marketingul muzeal.

În anul 2015, a văzut lumina tiparului lucrarea Adinei Nicoleta Candrea și a lui Florin Nechita intitulată *Interpretarea și Promovarea Patrimoniului Cultural din Muzeu*.⁴⁷⁵ Sunt prezentate diferite tehnici de interpretare și promovare a patrimoniului cultural folosindu-se exemple din muzee naționale și internaționale, dar și un studiu de caz privind interpretarea și promovarea patrimoniului cultural în muzeele brașovene. Lucrarea este utilă având un subcapitol intitulat rolul educațional al muzeelor.⁴⁷⁶

Muzeele au evoluat foarte mult în ceea ce privește modul de abordare a relației cu publicul: de la vitrinele sobre de care nu aveai voie să te apropii, la exponate pe care vizitatorul este rugat să le atingă, la workshopuri, la serate muzicale, concerte, sau dezbateri cu elevi și studenți, la holograme și activități de voluntariat. Aceste metode au menirea să atragă vizitatorii, să-i facă să revină, să le stârnească curiozitatea și imaginația. Muzeul virtual dă posibilitatea profesorilor și elevilor să viziteze exponatele fără să se deplaseze din sălile de curs, să se oprească și să comenteze cele văzute.

⁴⁷² Opreș Ioan, *Managementul muzeal*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2010, 176 p.; Idem, *Colecționism Muzeologizare Patrimonializare*, Editura Oscar Print, București, 2013, 292 p.; Idem, *Transmuseographia* Editura Oscar Print, București, 2003, 614 p.; Idem, *Istoria Muzeelor din România*, Editura Museion, București, 1994, 158 p.; Idem *Donații și donatori*, Editura Oscar Print, București 2007, 222 p.

⁴⁷³ Florescu Radu, *Bazele muzeologiei*, Universitatea Creștină Dimitrie Cantemir, București, 1996, 221 p.

⁴⁷⁴ Nicolescu Corina, *Muzeologie generală*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1975, 195 p.

⁴⁷⁵ Candrea Adina Nicoleta, Nechita Florin, *Interpretarea și Promovarea Patrimoniului Cultural din Muzeu*, Editura Universității Transilvania, Brașov, 2015.

⁴⁷⁶ *Ibidem*.

Conceptul de *museum vivum*, muzeul viu, a fost aplicat în acele muzee în care vizitatorii sunt transformați în participanți la actul cultural, fără a se diminua caracterul științific.

Un exemplu ar fi cel al Complexului Național Muzeal Astra, unde au loc frecvent activități la care vizitatorii interacționează cu meșterii populari, cu vechile meșteșuguri, participă la slujbele ținute în bisericile de lemn reconstituite din muzeu, la demonstrațiile atelierelor de creație, la târgurile creatorilor populari etc. *Prezența la târg a meșterilor populari din majoritatea zonelor etnografice ale României, reprezentând întreaga tipologie a meșteșugurilor tradiționale, conferă muzeului din Dumbrava Sibiului acea rază de „viață” și însuflețire având un impact deosebit asupra vizitatorilor muzeului, care devin în acele zile participanți direcți la toate „secvențele” specifice târgului.*⁴⁷⁷

Pentru a valorifica cât mai bine patrimoniul expozițional, muzeele moderne au un grad ridicat de mobilitate pentru a promova colecțiile proprii pe plan național, sau internațional. Munca depusă în realizarea unei expoziții temporare în afara muzeului deținător presupune activități complexe de la împachetare și despachetare până la încărcare la descărcare precum și transportul în condiții de siguranță fără abatere de la legislația de specialitate și normele de conservare în vigoare. Este un efort colectiv care se va reflecta în oferta culturală față de publicul vizitator.⁴⁷⁸

În ultimii ani au apărut în mediul rural colecții etnografice particulare, realizate în gospodăriile proprii, de persoane cu inițiativă, deschise parțial publicului, fără ca proprietarul să aibă cunoștințe în domeniu. În felul acesta ei salvează piese, nu neapărat de patrimoniu, aparținând creației meșteșugărești tradiționale. Muzeele etnografice de profil din țară nu-și permit, sau nu sunt interesate de achiziționarea tuturor pieselor puse la dispoziție de proprietarii din satele românești. Evaluările la achiziție făcute de muzee obiectelor etnografice de patrimoniu nu sunt totdeauna pe placul proprietarilor, unii recurgând la vinderea lor la case de licitații din străinătate, cum este de exemplu cea din Heilbronn, Germania, în broșurile lor aflându-se frecvent piese ceramice românești, de exemplu.

⁴⁷⁷ Dumitru Antonie, *Conceptul de museum vivum, leitmotivul târgului creatorilor populari din Muzeul Civilizației Populare Tradiționale Astra*, în https://biblioteca-digitala.ro/reviste/CIBINIUM/dl.asp?filename=06-CIBINIUM-muzeul-astra-1990-2000_190.pdf.

⁴⁷⁸ Oberlander Târnoveanu Ernest, *Argument pentru o nouă muzeologie*, în: *Muzeele din România între clasic și modern. Proiecte muzeale (1990-2010) Catalogul expoziției*, Editura Cetatea de Scaun, 2011, p. 6.

Așa cum sublinia profesorul Ioan Opriș: *Deși dezavantajate de o societate încă cu o evidentă filozofie dominată de cultul tradiției țărănești, în mod paradoxal bunurile etnografice și de artă populară nu ocupă un loc precis în economia culturală.*⁴⁷⁹

Prețurile de achiziție și evaluarea par a fi mai degrabă cifre care acoperă costul materialelor folosite la confecționarea obiectelor.⁴⁸⁰

*Iată ce prețuri sunt utilizate în acest domeniu: în 1991, trei ilustrate cu pitorescul și dispărutul Ada-Kaleh erau evaluate la 300 lei; doi ani mai târziu, un lingurar și o troacă de lemn erau înregistrate cu 11.000 lei; în 1994, un vas ceramic nesmălțuit era evaluat la 2000 lei, iar un fragment de sfeșnic și un stâlp de prispă la 3000 lei; tot în 1994 o trusă completă de unelte pentru dulgherit era evaluată la 10.800 lei; în 1997, un vas de ceramică de Oboga se înregistra cu 4000 lei, iar alte 5 cu 59.000 lei; în timp ce două ștergare provenind din Ada-Kaleh, cu 500.000 lei.*⁴⁸¹

Există în România 36 de astfel de colecții particulare, în toate zonele țării.⁴⁸² În ajutorul acestor întreprinzători a venit în 2008, proiectul-pilot inițiat de MNȚR intitulat: *(Patrimoniu și identitate locală. Identificarea și promovarea unor colecții sătești din România)* care viza un fenomen cultural ignorat atât de autorități, cât și de legislația românească: dezvoltarea și apariția după 1989 în spațiul rural a unor colecții particulare de obiecte de interes etnografic, parțial deschise publicului larg, sau accesibile doar unui public specializat, realizate de persoane cu inițiativă, fără pregătire de specialitate, în gospodăriile personale sau în spații achiziționate prin finanțare proprie, considerate „muzee” atât de inițiatori, cât și de comunitate.⁴⁸³ S-a urmărit, pe lângă profesionalizarea colecționarilor, promovarea colecțiilor sătești private și stimularea proprietarilor în vederea înființării unei asociații profesionale. Efortul s-a concretizat în 2011 când s-a constituit *Rețeaua colecțiilor și muzeelor etnografice sătești particulare din România (RECOMESPAR)*, o asociație profesională înființată cu sprijinul MNȚR : *RECOMESPAR și-a propus ca obiective conservarea, dezvoltarea, promovarea și valorificarea inteligentă a patrimoniului prezervat prin colecțiile etnografice particulare sătești, cu respectarea concepțiilor originale de expunere specifice fiecărei colecții, ca și reprezentarea intereselor culturale ale colecționarilor*

⁴⁷⁹ Opriș Ioan, *Donații și donatori*, Editura Oscar Print, București, 2007, p. 14.

⁴⁸⁰ *Ibidem*, p. 15.

⁴⁸¹ *Ibidem*, pp. 14-15.

⁴⁸² Semnalizarea Colecțiilor și Muzeelor Etnografice Sătești Particulare din România (comunicatedepresa.ro).

⁴⁸³ Patrimoniul recent și patrimonializare – Muzeul Național al Țăranului Român (muzeultaranuluiroman.ro).

*în raporturile cu autoritățile statului, pe direcțiile trasate de politicile culturale prioritare ale României și ale Uniunii Europene.*⁴⁸⁴

Comunitățile locale rurale au astfel posibilitatea să-și dezvolte propriile muzee, după specificul local și să educe tinerii în spiritul continuării tradițiilor autohtone. Sprijinul muzeografilor, a specialiștilor, pentru conservarea în cele mai bune condiții a exponatelor este binevenit. Aceste colecții au intrat deja în circuitul turistic, printr-o campanie de promovare și informare.

Un loc aparte îl ocupă colecțiile numite etno-istorice, care pun accentul pe cultura unei comunități etnice pe care vrea să o promoveze și să o revigoreze. Un exemplu este Colecția Asociației *Krevana* din localitatea Repedea din județul Maramureș care se dorește a reprezenta și promova grupul huțulilor din Maramureș.⁴⁸⁵ Alte colecții etno-istorice sunt cele ale lui Ion Botoș din Apșa de Jos (Ucraina) și cea a preotului Ilie Cherheș din Poienile de Sub Munte localitate din Maramureș, locuită în majoritate de etnici ucrainieni.⁴⁸⁶ În Maramureșul istoric există o serie întregă de colecționari care prin pasiunea lor au salvat și obiecte cu valoare etno-istorică. Iată câteva colecții enumerate de muzeograful Ilie Gherheș:

- Familia Pipaș Nicolae și Maria din localitatea Tisa nr. 312 de profesie învățători pensionari. Colecția conține: pictură contemporană, carte veche, mobilă stil, mobilier țărănesc, icoane pe lemn și sticlă, numismatică, heraldică, ceramică etc.;
- Rățanu Dorel din localitatea Poienile de Sub Munte nr. 385/ B de profesie ofițer superior de grăniceri. Colecția acestuia conține pe lângă altele numismatică, icoane pe sticlă, obiecte de cult, carte veche și manuscrise;
- Coroianu Augustin din Poienile de Sub Munte nr. 388/ A profesor de istorie-geografie. Colecția conține o serie de piese din epoca bronzului, monede, icoane pe sticlă, ceramică decorativă și altele;
- Grad Ștefan din localitatea Moisei nr. 636 de profesie tâmplar, artizan, constructor de case, În cadrul colecției lui întâlnim piese din neolitic și epoca bronzului, monede, documente istorice, manuscrise, carte veche, icoane pe sticlă și altele;

⁴⁸⁴ Colecții muzeale rurale (cimec.ro)

⁴⁸⁵ Gherheș Ilie, *Colecționarii de artefacte etno-istorice, între bastioane ale muzeologiei și /sau impostori ai memoriei naționale*, în: *Acta Musei Maramorosiensis* – X, 2014, p. 175.

⁴⁸⁶ *Ibidem*.

- Pop Ioan din localitatea Vișeu de Jos nr.1296 de profesie colecționar. Colecția acestuia cuprinde documente istorice, numismatică, carte veche, sigilii, tablouri, icoane pe sticlă, mobilier țărănesc, piese din epoca bronzului și multe altele.⁴⁸⁷

O altă categorie este cea a colecționarilor de profesie: ...care populează și alimentează târgurile de etno-vechituri, care se intersectează și din rândurile cărora se recrutează, de multe ori, colportorii de obiecte de cult, hoții de exponate din muzee, profanatorii de morminte, traficanții de obiecte de artă, de carte rară, incunabule ș.a.⁴⁸⁸ Aceștia transformă pasiunea nobile pentru istorie într-o afacere de dragul banului, neținând seama de prejudiciul adus patrimoniului cultural național.

Educația în și prin muzeu, educația continuă și permanentă indiferent de vârstă, adaptarea la profilul psihologic și comportamental al vizitatorului, sunt aspecte luate în considerare în managementul muzeal: *Lansarea conceptului de interpretare muzeală, în 1957, de către Freeman Tilden (în Interpreting Our Heritage, Chapel Hill), a lărgit dezbaterile privind programele și planurile educaționale în baza unei viziuni holistice asupra publicului vizitator, conducând la fondarea de servicii publice în muzee.*⁴⁸⁹

Se insistă asupra creșterii deprinderii de vizitare a muzeului, atenția îndreptându-se asupra copiilor, tinerilor și familiilor în general, cu rezultate pe termen lung.

Un tip aparte de muzeu este cel care se cere a fi adaptat pe înțelesul celor mici, dar și pentru cei defavorizați în accesul la valorile culturii: *fundamentat cu prioritate pe joc, acest tip muzeal a înlesnit contactul cu valorile patrimoniale, susținând autodesoperirea, imaginația și deducția.*⁴⁹⁰

Rolul cultural și educativ al muzeului a fost subliniat în nenumărate rânduri, educația muzeală fiind susținută și în cadrul Conferinței a IX-a a ICOM, precum și în cadrul a numeroase dezbateri naționale și internaționale.⁴⁹¹ Inițiativa Consiliului Europei de a institui un premiu european anual muzeului cu performanțe educative, premiul EMYA (European Museum of the Year), a stimulat competiția intermuzeală, prin prisma inovației muzeale.⁴⁹²

⁴⁸⁷ *Ibidem*, pp. 177-178.

⁴⁸⁸ *Ibidem*, p. 176.

⁴⁸⁹ Opreș Ioan, *Colecționism, Muzeologizare, Patrimonializare*, Editura Oscar Print, București, 2013, p. 2.

⁴⁹⁰ Opreș Ioan, *Prin educație muzeală spre mai bine*, în: Opreș Ioan, Aurelia Duțu, Rodica Antonescu, Georgeta Roșu, Angelica Mihăilescu, Daniela Mihai, Narcisa Știucă *Ghid de bune practici în protejarea și promovarea patrimoniului cultural rural* Institutul Național al Patrimoniului, București, 2012, p. 107.

⁴⁹¹ Opreș Ioan, *Colecționism, Muzeologizare, Patrimonializare*, Editura Oscar Print, București, 2013, p. 229.

⁴⁹² *Ibidem*.

Așa cum e și firesc: *Globalizarea și mondializarea contemporană, ca procese ireversibile, aduc noi provocări muzeului, îl obligă să-și revizuiască fundamental practicile. Patrimoniul în sine, atât cel existent, real, cât și cel virtual, realizabil în viitor, este confruntat cu schimburi, transmiteri și are o circulație fără precedent.*⁴⁹³

Muzeul trebuie să se adapteze nu numai cerințelor publicului de astăzi ci și la cel de mâine, deci trebuie să se aplice noi politici muzeale, în conformitate cu noile provocări: *O expoziție reușită este doar cea în care vizitatorul se simte implicat și îndemnat, condus discret să discute, să dezbată, să întrebe, să citească, să observe, să se simtă în largul său.*⁴⁹⁴

Un experiment interesant și credem benefic, ar fi un proiect de colaborare între muzeele de istorie cu cele etnografice, un fel de etnomuzeologie, așa cum etno-arheologia a adus un plus în cunoașterea perpetuării unor elemente străvechi în lumea satului, în care exponatele de istorie și cele etnografice să-și completeze informațiile.

În ciuda eforturilor făcute de muzee de a-și dezvolta colecțiile, de a le diversifica, de a aplica noi strategii de management, de a investi în noi programe și servicii, de a lărgi perspectivele de abordare a tematicilor, de a aplica metode interdisciplinare, experimentale, dacă nu există o legătură mai strânsă cu școala, cu profesorii, cu Ministerul Învățământului în general, cu autoritățile din mediul rural, cu massmedia chiar, o parte dintre beneficiari, cei mai mulți din mediul rural, vor fi lipsiți de beneficiile educației muzeale. Educația muzeală ar fi benefică, dacă s-ar introduce ca materie de studiu în liceele pedagogice, astfel încât să se creeze un personal calificat, care să transmită mai ușor cunoștințele legate de patrimoniu, elevilor.

VI.5. Experiențe și experimente

Dascălii au parte de experiențe și experimente plăcute, sau neplăcute, inedite, sau nu, aproape în fiecare zi petrecută la catedră. Perspectiva lor poate să difere de cea a muzeografului, a arheologului, a pedagogului sau a teoreticianului, pentru că în practică se lovesc uneori de situații neprevăzute. Predarea materiilor legate de patrimoniu la vârste cuprinse între 12 și 14 ani poate fi o provocare, în funcție de nivelul elevilor, al școlii, al mediului urban, sau rural, al dotărilor de ordin tehnic etc. În mediul rural de exemplu, dascălul se confruntă uneori și cu absenteismul datorat situației familiale sau

⁴⁹³ *Ibidem*, p. 231.

⁴⁹⁴ *Ibidem*, p. 234.

materiale a copiilor, cu ignoranța părinților, care își folosesc copiii la muncile gospodărești, cu analfabetismul, cu neimplicarea autorităților, cu lipsa manualelor, a materialelor didactice etc.

Lipsa unui muzeu în localitate, distanța apreciabilă față de centrele urbane, obligă dascălul să recurgă la vizitarea unui muzeu în perioada activităților extracurriculare, care nu corespunde totdeauna cu perioada în care se organizează activități pedagogice în muzee.

Explorarea unor situri arheologice, recomandată de programa școlară, poate fi la fel de dificil de realizat din varii motive. Turismul cultural este o metodă eficientă de cunoaștere a patrimoniului cultural național atunci când ai mijloacele financiare necesare și timpul necesar alocat. Din păcate există elevi care nu și-au părăsit niciodată localitatea de baștină.

Elevii din mediul rural sunt însă avantajați în privința cunoașterii și promovării patrimoniului imaterial, ei fiind principalii păstrători ai tradițiilor și obiceiurilor românești.

În cazurile fericite, prin programe europene, școlile din mediul rural reușesc să îmbunătățească dotarea școlilor și să se ridice la înalte standarde. Un exemplu pozitiv ar fi Liceul Tehnologic *Stănescu Valerian* din Târnava, județul Sibiu, unde conducerea liceului a reușit să acceseze fonduri europene, prin Programul Național pentru reducerea Abandonului școlar (PNRAS), dotând liceul cu table inteligente, cărți, materiale didactice diverse precum și cu fonduri pentru activități extracurriculare. Folosirea smart board-urilor în cadrul orelor de curs, a permis dascălilor să se conecteze la internet, să folosească aplicații care permit vizite virtuale în muzee și galerii de artă, să exemplifice prin imagini, sau filme, noțiunile teoretice predate. Nu toate școlile beneficiază de asemenea aparatură, multe licee din mediul urban folosind tipul clasic de tablă de scris. Depinde de conducerea școlilor și implicarea autorităților locale, pentru ca asemenea programe să fie puse în practică. Verificarea cunoștințelor predate se poate face prin metode diverse, oral sau în scris, prin experimente practice care să ajute profesorul în evaluarea școlară.

Cunoștințele legate de patrimoniu nu provin doar din cursurile susținute de dascăli, informațiile provenind atât din cultura generală a fiecăruia, cât și din presă, televiziune, internet și nu în ultimul rând, din familie.

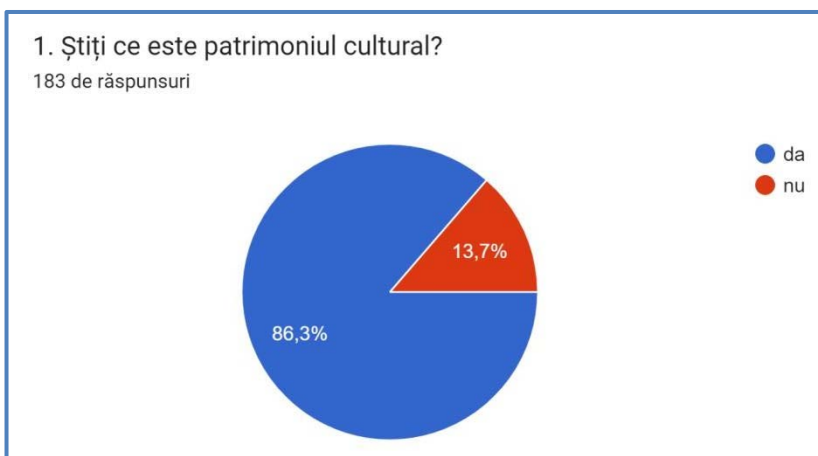
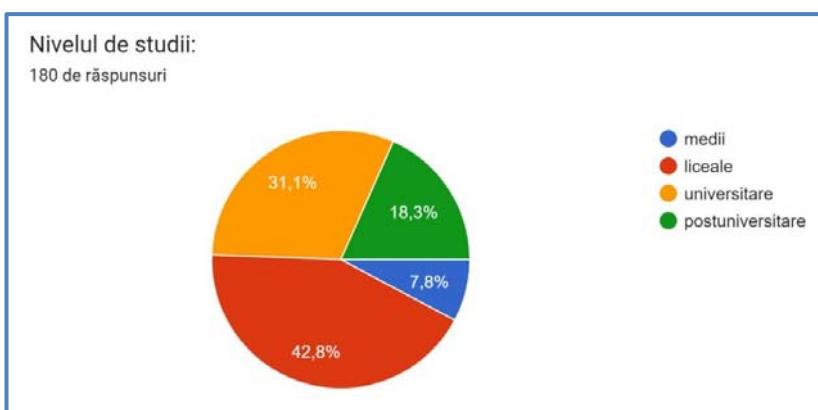
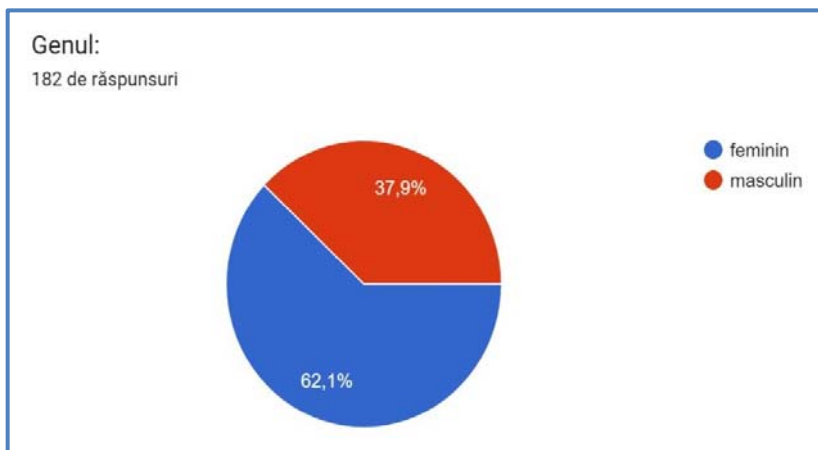
O analiză a atitudinii adolescenților față de obiectivele de patrimoniu cultural a fost efectuată în cadrul Institutului Național pentru Cercetare și Formare Culturală (INCF).⁴⁹⁵

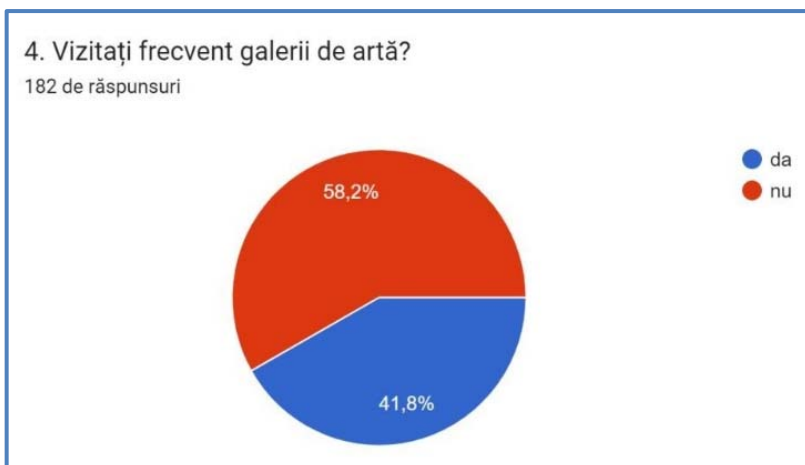
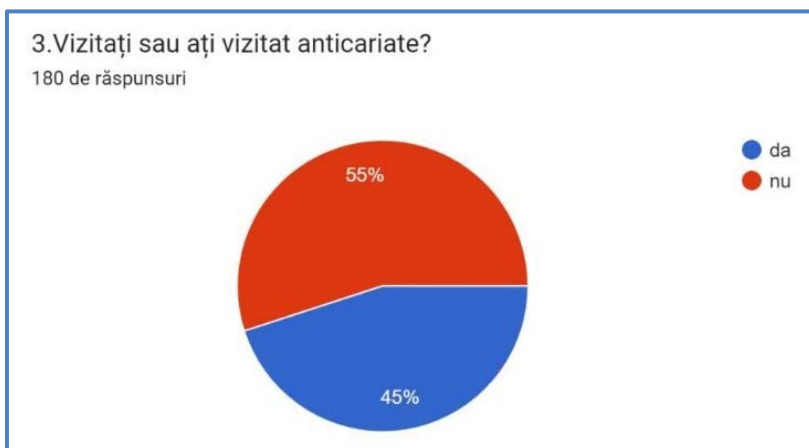
Autoarele acestui studiu s-au bazat în analiza temei pe un sondaj de opinie realizat de Institutul Român pentru Evaluare și Strategie în perioada 22 august – 11 noiembrie 2018. S-au urmărit gradul de cunoaștere și înțelegere a patrimoniului cultural, precum și atitudinea adolescenților, practicile și obiceiurile de consum cultural. Conform rezultatelor acestui sondaj tinerii preferă activitățile de divertisment și relaxare, participarea la evenimente locale, accesarea zilnică a internetului, activități prin care iau contact și cu evenimente culturale. Studiul a fost realizat doar prin sondarea preferințelor tinerilor între 14-18 ani, volumul eșantionului fiind de 900 de persoane. Fiind perioada de formare intelectuală rezultatele diferă față de opiniile adulților, de mediul rural, sau urban al respondenților, de educația din familie și de accesul la valori de patrimoniu. Analiza se poate face și din altă perspectivă, rezultatele fiind ușor diferite.

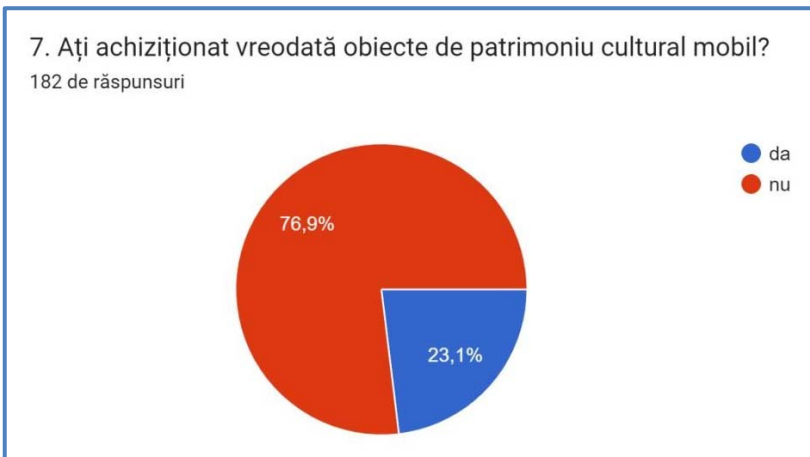
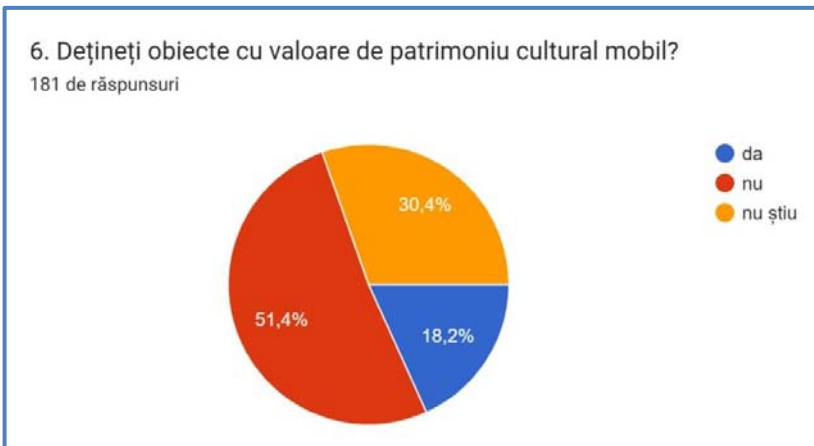
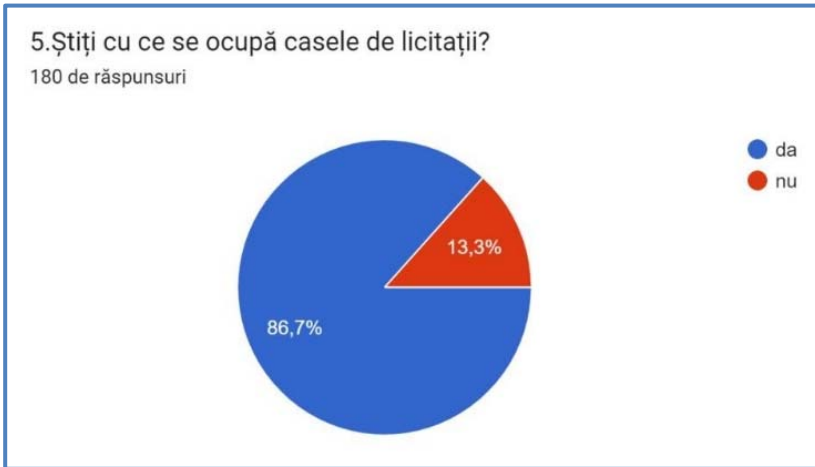
Ca experiment, ne-am propus să aplicăm un test simplu, fără pretenții de chestionar sociologic, celor care nu lucrează în instituțiile culturale, sau de cercetare și deci nu sunt specialiști în domeniul pedagogiei patrimoniului, pentru a vedea în ce măsură cei chestionați sunt familiarizați cu anumiți termeni, sau sunt interesați de valorile patrimoniale. Am alcătuit un număr redus de întrebări de bază, știut fiind faptul că elevii și în general tinerii, se feresc să răspundă la chestionare stufoase, care necesită mult timp pentru a răspunde. Cei chestionați sunt din medii diferite, cu pregătiri diferite, elevi sau foști elevi la școlile la care am predat, plus corespondenți din rețeaua personală de socializare. Chiar dacă răspunsurile nu sunt verificabile și uneori lacunare, ne-au permis să ajungem la câteva concluzii, pe care le menționăm la sfârșitul chestionarului.

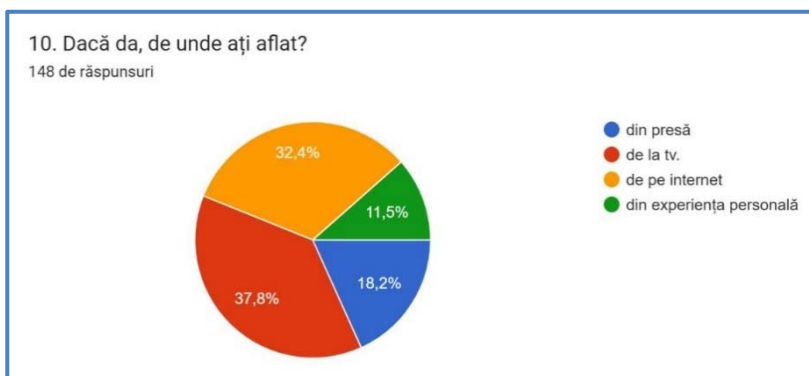
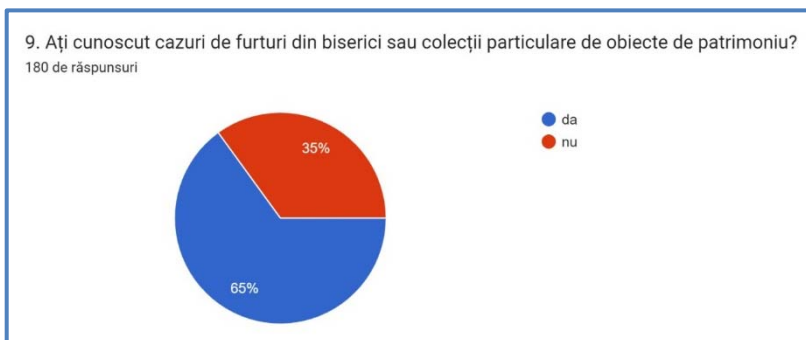
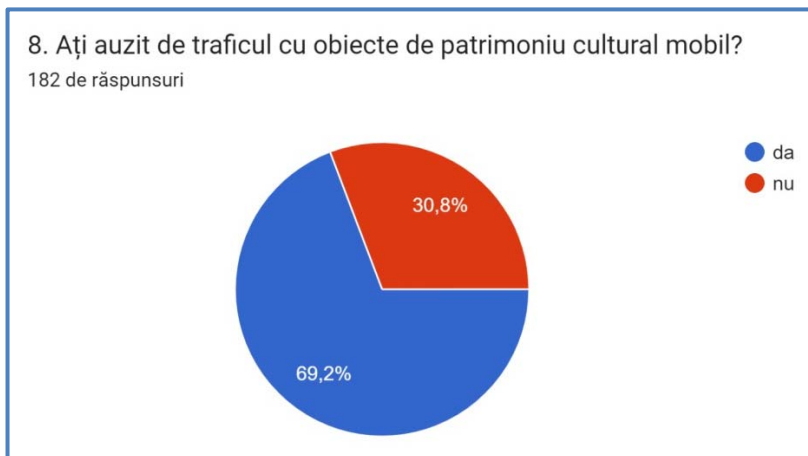
Redăm în continuare chestionarul și graficele aferente:

⁴⁹⁵ Becuț Marinescu Anda, Ciobanu Ioana, Anăstăsoaie Luciana, Hampu Veronica, *Studiul privind atitudinea tinerilor față de obiectivele de patrimoniu cultural în: Tinerii și patrimoniul cultural* coord. Croitoru Carmen, Becuț Marinescu Anda, Editura Universul Academic, București, 2018.

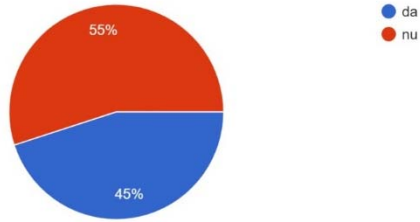

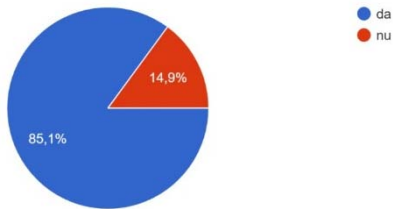
11. V-ați implica în depistarea și stoparea traficului cu obiecte de patrimoniu cultural mobil?

180 de răspunsuri

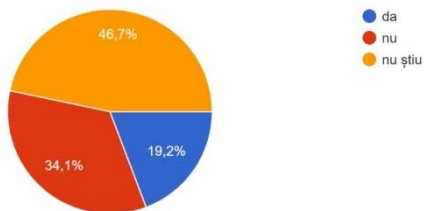
12. Considerați că sunt necesare metode suplimentare de protecție în instituțiile care dețin bunuri culturale mobile?

181 de răspunsuri

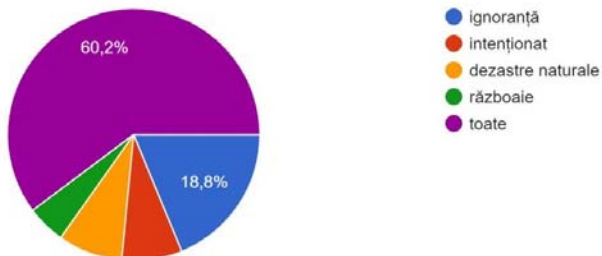
13. Considerați că vameșii reușesc să oprească traficul cu obiecte de patrimoniu cultural mobil?

182 de răspunsuri

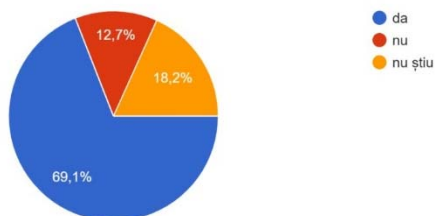
14. Cum pot fi distruse obiectele de patrimoniu cultural mobil?

181 de răspunsuri

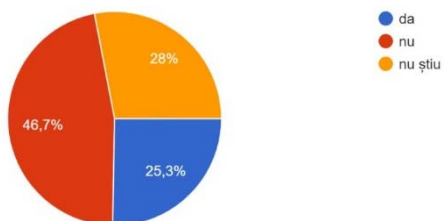
15. Este necesar să se predea în școli și în universități cursuri despre protecția patrimoniului?

181 de răspunsuri

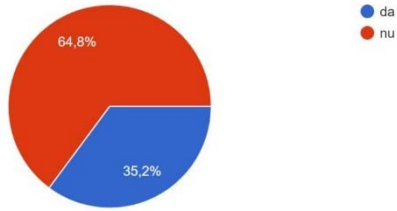
16. Credeți că sunt protejate și valorificate corespunzător valorile patrimoniale la noi în țară?

182 de răspunsuri

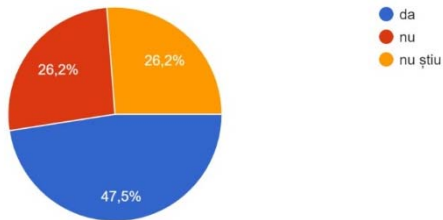
17. Cunoașteți programe sau proiecte guvernamentale de protejare a patrimoniului cultural mobil?

182 de răspunsuri

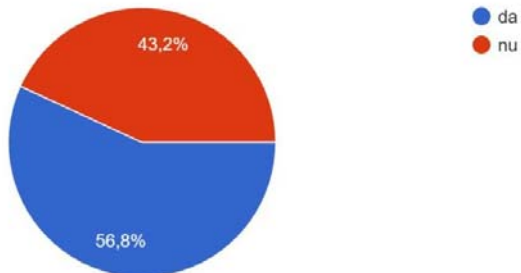
18. V-ați implica într-un proiect sau într-un program de prevenire și protecție a patrimoniului?

183 de răspunsuri

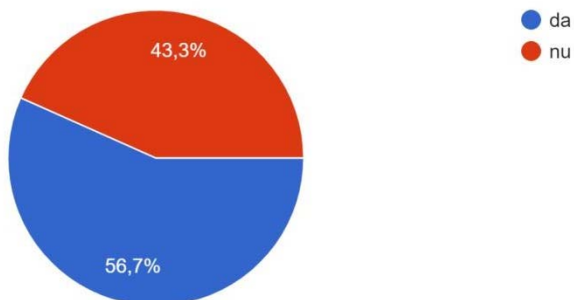
19. Cunoașteți ce valori patrimoniale românești se află pe lista UNESCO?

183 de răspunsuri

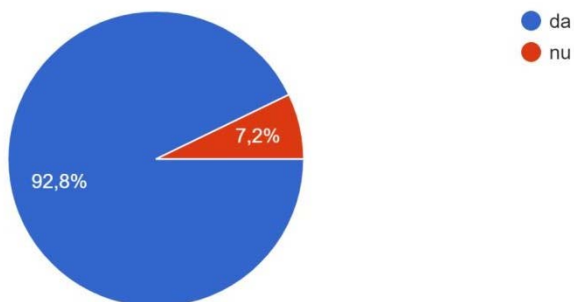
20. Știți ce este patrimoniul imaterial sau intangibil?

180 de răspunsuri

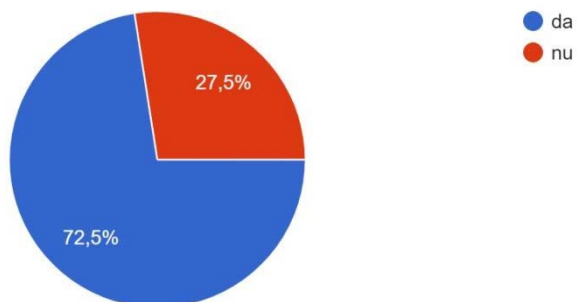
21. Apreciați valorile tradiționale românești?

181 de răspunsuri

22. Le-ați promovat sau le promovați?

182 de răspunsuri

Fără să fie o analiză detaliată, răspunsurile la chestionar ne-au condus la anumite concluzii generale, care ar putea da loc la dezbateri ulterioare, în cadrul lecțiilor la clase.

Așa cum se observă, deși la prima întrebare 86,3% au spus că știu ce este patrimoniul, la întrebarea 6 peste 30% au spus că nu știu dacă dețin obiecte de patrimoniu cultural mobil. Asta înseamnă că măcar o parte din cei 30% nu recunosc cum arată un obiect de patrimoniu, ori se tem să declare că dețin un asemenea obiect. Un sfert din cei chestionați au răspuns că nu au vizitat, sau nu vizitează frecvent muzeele. În general, mulți adulți rămân cu vizita efectuată în timpul școlii, sau nu au timp, sau nu au avut posibilitatea, sau nu îi atrage această activitate. Ca o paranteză, în cadrul evenimentului Noaptea Muzeelor, când accesul este gratuit, muzeele sunt pline de doritori, deci măcar în parte prețul билетelor poate fi prohibitiv. Unele muzee au decis ca o zi pe lună, accesul să fie gratuit pentru pensionari, însă ar fi benefic ca și elevilor să li se acorde această șansă.

Peste 50% dintre respondenți nu au vizitat un anticariat. Este drept că în ultima vreme anticariatele au cam dispărut, multe dintre cărți fiind achiziționate și din mediul online. Aproape 60% nu au vizitat galerii de artă. O cauză ar putea fi faptul că nu mai există în programa de învățământ o materie precum Istoria artei, decât câteva lecții în manualul de istorie, sau la liceele de artă. Deși unii nu au auzit de anticariate, peste 86% știu ce sunt casele de licitații, iar 23% recunosc faptul că au achiziționat obiecte de patrimoniu cultural mobil. În plus, peste 60% au auzit de traficul cu obiecte de patrimoniu, iar 65% au cunoscut cazuri de furturi din patrimoniul cultural national, 11% din experiența personală. Mai puțin de jumătate dintre respondenți s-ar implica în depistarea și stoparea traficului cu obiecte de patrimoniu. Probabil că ei consideră că nu este de datoria lor să se implice, de vreme ce 85% consideră că este nevoie ca instituțiile culturale să suplimenteze măsurile de protecție. Foarte puțini, doar 19%, consideră că traficul de frontieră în ceea ce privește obiectele de patrimoniu cultural mobil poate fi oprit de către vameși, iar 31% că nu, ceilalți declarând că nu știu. Neîncrederea legată de posibilitatea de stopare a părăsirii țării a obiectelor de patrimoniu, poate fi legată și de cazurile prezentate în presă, sau televiziune, cu vameși corupți, sau neglijenți. Deci majoritatea nu cunosc faptul că mii de piese au fost salvate de la traficul de frontieră de către Poliția de Patrimoniu și autoritățile vamale. Între cauzele distrugerilor obiectelor de patrimoniu, 18,8% consideră că ignoranța, 60% consideră că sunt o multitudine de cauze. Interesant este faptul că procentul care consideră că

dezastrele naturale sunt o cauză, este egal cu procentul celor care iau în calcul distrugerea intenționată. Îmbucurător este faptul că aproape 70% dintre cei chestionați consideră că sunt necesare cursuri despre protecția patrimoniului în școli și universități, 12,7% considerând că nu sunt necesare. Răspunsurile la întrebarea 16 ne indică faptul că aproape jumătate dintre respondenți consideră că nu sunt protejate și valorificate corespunzător valorile patrimoniale la noi în țară. Trist este faptul că peste jumătate, respective 64% nu cunosc programe, sau proiecte guvernamentale de protejare a patrimoniului cultural mobil, dar aproape jumătate s-ar implica într-un asemenea program. Ponderele celor care cunosc ce valori românești se află pe lista UNESCO este aproximativ egală cu cea a celor care nu o cunosc. Întrebarea 20 a fost poate formulată puțin neclar, în sensul că, din experiența noastră, mulți elevi nu cunosc denumirea de patrimoniu intangibil, sau imaterial, și de aceea procentul este atât de mare, respectiv 43%. Acest lucru rezultă din faptul că la întrebarea 21, peste 90% au răspuns că apreciază valorile tradiționale românești, iar peste 70% au afirmat că le-au promovat și că le promovează. Ce este și mai îmbucurător, este faptul că 93,4% consideră că valorile românești trebuie păstrate în țară și recuperate pentru reîntregirea patrimoniului cultural național.

Acest simplu test poate folosi dascălilor care predau elemente de patrimoniu cultural, pentru a pune accentul pe acele neajunsuri constatate din răspunsurile elevilor de la clasă, dar și pentru a putea dezbate și dezvolta la clasă temele legate de protejarea, conservarea și valorificarea patrimoniului. Prin aderarea școlilor la proiecte și programe vizând patrimoniul cultural, li se dă o șansă tinerilor să participe activ la activitățile de păstrare a patrimoniului și implicit la combaterea traficului ilegal cu obiecte de patrimoniu cultural mobil.

În anul 1994, UNESCO a inițiat un proiect de Educație al Patrimoniului Mondial prin care tineri cu vârsta cuprinsă între 18-30 de ani pot participa ca voluntari la o tabără privind promovarea și conservarea Patrimoniului Mondial. Inițiativa *Voluntarii Patrimoniului Mondial* se desfășoară cu colaborarea *Voluntarilor Patrimoniului European*, *Organizația o lume mai bună* și CCIVS. CCIVS este o Organizație Internațională Neguvernamentală care se implică în organizarea de tabere de voluntariat care au loc în Europa, America de Nord, America Latină, Africa, Statele Arabe și Caraibe. Organizația voluntarilor Patrimoniului European (European Heritage Volunteers) se adresează prin programe atât profesioniștilor cât și voluntarilor, oferind activități de educație și conștientizare în domeniul protecției patrimoniului, cursuri de

formare, activități de conservare-restaurare, tabere de voluntari și alte proiecte legate de patrimoniu. În colaborare cu această organizație există și organizația numită *O lume mai bună* (Better World) care oferă activități de voluntariat internațional și de educație globală.⁴⁹⁶

În anul 2023 *Voluntarii Patrimoniului Mondial* (World Heritage Volunteers) au anunțat noua campanie de voluntariat sub titlul World Heritage Volunteers 2023 – Working on the Future (Voluntarii patrimoniului mondial 2023 – lucrând pentru viitor). Au fost lansate 74 de proiecte pentru a fi implementate din aprilie până în decembrie 2023 de către 58 de organizații din 33 de țări din întreaga lume. Voluntari din întreaga lume vor colabora implicând comunitățile în acțiunea de păstrare a moștenirii culturale și naturale comune. Pentru a deveni voluntar este nevoie ca persoana să se înscrie pe lista proiectelor selectate, în funcție de durata, felul activității și interesul manifestat față de respectivul proiect. În România, au fost inițiate două proiecte, unul referitor la ansamblul monumental de la Târgu-Jiu prin *Fundația Maria*, iar cel de-al doilea proiect se referă la satele cu biserici fortificate din Transilvania, proiect coordonat de *Fundația Mihai Eminescu*. În cadrul ultimului proiect s-au desfășurat în perioada 8-18 mai 2023, la Viscri activități de voluntariat dedicate copiilor și tinerilor cărora li s-a expus importanța moștenirii culturale și necesitatea transmiterii informațiilor către următoarele generații. Începând cu ianuarie 2023, la Viscri s-a deschis un centru educațional pentru copii, deschis zilnic, în vederea desfășurării de workshop-uri și activități educaționale.⁴⁹⁷

Responsabilitatea păstrării patrimoniului cultural revine fiecărui individ din societate: *Cu cât atitudinea unei generații se dovedește mai protectivă față de cultură, artă și natură, cu atât sporesc șansele creșterii valorice a patrimoniului în cauză și concomitent, gradul de civilizație.*⁴⁹⁸

⁴⁹⁶ <https://www.eurodesk.ro/termen-eurodesk-2023/vrs/IDed/127>.

⁴⁹⁷ <https://whc.unesco.org/en/volunteers2023/>

⁴⁹⁸ Opreș Ioan, *Patrimoniul cultural național între lege și fărâdelege*, Editura Stefadina, București, 2018, p. 13.

Concluzii

Schimbările globale rapide din societate au avut și au un impact și asupra moștenirii culturale. Riscul de a fi distruse obiecte aparținând patrimoniului cultural mobil a existat și există, distruse din neglijență, sau intenționat, datorită factorului uman, sau al naturii.

Crearea de noi moșteniri, de noi tradiții, actualizarea celor vechi, constituie un proces continuu, menit să îmbogățească patrimoniul cultural al unei societăți. Chiar și patrimoniul cultural distrus iremediabil rămâne în memoria colectivă și poate fi transmis generațiilor viitoare. Conservarea obiectelor de patrimoniu constituie doar una dintre modalitățile prin care evocăm trecutul.

Pe de altă parte, lupta pentru păstrarea vestigiilor trecutului se leagă de nevoia de păstrare a identității, de diferențiere într-o lume globalizatoare, de teama de uniformizare. Este important să-ți cunoști valorile trecutului cu care te identifice și să știi care este aportul nației tale la moștenirea globală. Este într-un fel, o manifestare de mândrie națională, faptul că generațiile din care provii au produs artefacte unice, valoroase, considerate că au îmbogățit patrimoniul universal.

Autoritățile, muzeele, legislația vin în sprijinul acestui efort de păstrare, conservare și valorificare a patrimoniului cultural. Uitarea este mai periculoasă decât pierderea unui obiect de patrimoniu. Uitarea este emblema vulnerabilității întregii condiții istorice.

Patrimoniul mobil, ca și cel imobil este perisabil, de aceea munca muzeografilor, a conservatorilor, a etnografilor, a cercetătorilor în general este deosebit de importantă, pentru ca prin investigațiile lor să nu ne lase să uităm trecutul care ne definește.

Patrimoniul odată distrus, nu mai poate fi reconstruit, fiind considerat drept resursă neregenerabilă, unică, de neînlocuit. Profesorul doctor Hanna Derer a explicat de ce patrimoniul este o resursă neregenerabilă: *Dat fiind faptul că patrimoniul cultural (construit) este, prin definiție, autentic, odată distrus, acesta nu poate fi recuperat în nici un fel. În cultura europeană, dar nu numai,*

*originalul a prevalat întotdeauna din punct de vedere axiologic, iar copia a fost și este, nu atât desconsiderată, dar sigur mai puțin râvnită.*⁴⁹⁹

La aceeași concluzie a ajuns și Consiliul Uniunii Europene din 21 mai 2014 privind patrimoniul cultural ca resursă strategică pentru o Europă durabilă: *patrimoniul cultural, ca resursă neregenerabilă care este unică și nu este înlocuibilă sau interschimbabilă, se confruntă în prezent cu importante provocări legate de transformările culturale, de mediu, sociale, economice și tehnologice care afectează toate aspectele vieții contemporane.*⁵⁰⁰

Fiecare obiect de patrimoniu are în spatele lui o istorie bogată, de la nașterea lui din mâna unui artizan, la schimbarea proprietarului, la descrierea prin câte mâini a trecut, felul în care a fost întreținut și protejat, deteriorările pe care le-a suferit, fie din cauze naturale fie din neglijență sau neștiință, recuperarea eventuală și restaurarea lui, pentru ca în final să ajungă într-un muzeu și să fie admirat de public.

Povestea lor merită cunoscută prin intermediul istoricilor, arheologilor, artiștilor, polițiștilor și al tuturor celor care veghează la păstrarea valorilor naționale.

Am încercat să prezentăm succint modalitățile prin care un obiect de valoare patrimonială își schimbă proprietarul, drumul parcurs, eforturile pentru recuperarea lui și salvarea de la distrugere și comercializare ilegală.

Artefactele care ajung să fie tranzitate ilegal provin de cele mai multe ori din săpături ilegale, apoi din furturi din biserici, locuințe, muzee, iar mai recent din comerțul online. Stoparea acestui fenomen este greu de obținut atâta vreme cât sunt persoane care acceptă să achiziționeze obiecte de patrimoniu de la traficanți. Din păcate legislația pedepsește, atunci când îi prinde, doar pe cei care fac trafic ilegal cu aceste valori și mai puțin pe cei care achiziționează. Ar fi necesară o legislație dură împotriva muzeelor care acceptă să achiziționeze obiecte fără să le se cunoască proveniența, precum și împotriva persoanelor fizice care cumpără astfel de obiecte. Dacă nu este cerere, dispare oferta. Colectionarii particulari ar trebui să fie obligați să raporteze de fiecare dată când achiziționează un nou obiect, iar tranzacția să fie înregistrată într-un document oficial de organele competente. O bază de date a acestor tranzacții ar asigura un minim control asupra schimbării

⁴⁹⁹ Interviu cu prof. dr. habil. arh. Hanna Derer, specialist atestat în prezervarea patrimoniului cultural Centrul pentru Mediu Construit / Centre for the Built Environment / Facebook.

⁵⁰⁰ [https://eurlex.europa.eu/legalcontent/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX%3A52014XG0614\(08\)&from=RO&fbclid=IwAR1Xd1lwFKTmR3AMjxF42KUjQ7b2eylf5nT02GkuHeF0IXbACIaa2T3Vh_0](https://eurlex.europa.eu/legalcontent/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX%3A52014XG0614(08)&from=RO&fbclid=IwAR1Xd1lwFKTmR3AMjxF42KUjQ7b2eylf5nT02GkuHeF0IXbACIaa2T3Vh_0). Accesat la data: 09.06.2023, ora 18:09.

proprietarilor. Un act asemănător ar trebui eliberat în cazul moștenirii unui obiect de valoare patrimonială, noul proprietar fiind obligat să răspundă penal în cazul tranzacționării lui ilegale.

Traficul ilegal răspunde unor cereri de pe piața neagră, vina fiind mai mare a celor care cumpără decât a celor care vând.

Convențiile internaționale ar trebui să răspundă cererilor de retrocedare a obiectelor însușite în urma războaielor, a anexărilor teritoriale, a deposedării în perioada holocaustului, sau din perioada comunistă. Proprietarii de drept, fie ei persoane fizice sau juridice, ar trebui repuși în posesie.

Din păcate, abundența de obiecte de patrimoniu care nu aparțin propriei nații, aflate în muzeele lumii, face aproape imposibil acest demers. Dacă toate muzeele ar returna obiectele care nu aparțin propriei culturi, aceste muzee ar avea de suferit prin restrângerea activității. Se poate doar limita adăugarea de noi artefacte de proveniență străină.

Cooperarea internațională este necesară și benefică pentru urmărirea schimbării proprietarilor obiectelor de patrimoniu cultural mobil.

Traficul cu obiecte de patrimoniu cultural mobil presupune existența a două categorii de oameni: hoții și beneficiarii furturilor. Cererea și oferta reglementează relațiile dintre ei. Prima categorie acționează din dorința de a câștiga mult într-un timp relativ scurt. Din a doua categorie fac parte acei indivizi cu o stare materială bună, care, fie doresc să dețină obiecte valoroase cu rol de capitalizare, fie obiectele le asigură un statut la care aspiră. În general, colecționarii care recurg la acești intermediari nu sunt interesați de proveniența acelor artefacte, fiind atrași de celebritatea lor și de faptul că pot poseda un lucru rar și valoros. Snobismul îi face pe mulți colecționari să achiziționeze lucrări de artă (pe care nu le apreciază sau înțeleg, neavând cunoștințe în domeniu), din simplul motiv că sunt apreciate și recunoscute pe plan cultural și artistic. Nu oricine își permite să dețină o colecție de artă, sau obiecte de patrimoniu, iar cei care le dețin fac parte, sau se consideră a face parte, din categoria elitelor. Etalarea unor asemenea obiecte în nume personal este un simbol al potenței, opulenței, rafinamentului și bunului gust. De aici începe dorința de a achiziționa cât mai multe, mai rare și mai valoroase artefacte. De acest lucru profită grupările de infractori, care urmăresc doar partea financiară, sustragerea de obiecte cu valoare de patrimoniu aducându-le sume uriașe. „Industria” traficului cu obiecte de patrimoniu are câștiguri de miliarde de dolari, rețelele de hoți fiind tot mai multe și tot mai bine organizate. În 2020 vânzările de obiecte de artă și antichități din Orientul Apropiat de exemplu, au atins cifra de 50 de miliarde

de dolari și este în creștere cu fiecare an.⁵⁰¹ Dacă hoții mărunți au câștiguri relativ modeste, cei care le tranzacționează câștigă sume substanțiale. Furturile și vânzările ilicite de antichități sunt favorizate de condiții sociale și politice precum războaiele civile, colonialismul, instabilitatea politică. O perioadă vulnerabilă a fost și cea generată de Pandemia Covid 19, victime fiind siturile arheologice și muzeele.

Metodele de achiziționare și tranzacționare de obiecte de patrimoniu sunt diverse:

- descoperirile întâmplătoare de artefacte arheologice și nedeclararea lor,
- folosirea detectoarelor de metale în siturile arheologice (mai nou, în șanțurile cu apă din jurul castelelor și cetăților se folosesc magneți de mari dimensiuni legați cu o funie),⁵⁰²
- furtul din biserici, mănăstiri, schituri, cimitire,
- furtul din muzee,
- furtul din biblioteci,
- furtul de la persoane particulare,
- scoaterea din țară cu acte false,
- achiziționarea din casele de licitații,
- achiziționarea din târgurile de antichități,
- achiziționarea de pe internet,
- donații și moșteniri,
- tranzacționarea din țări care nu au o legislație protectoare.

În afara pierderilor uneori irecuperabile, în România se manifestă și fenomenul kitsch-izării prin înlocuirea unor obiecte vechi, de valoare, cu altele noi, cu reproduceri colorate, cele vechi fiind aruncate.

Procesul recuperării artefactelor de către Poliția de Patrimoniu este uneori îngreunat de legislația încâlcită, de birocrație, de tergiversarea proceselor penale ani de zile până când infracțiunea este prescrisă, de numărul mic de angajați și uneori, de indiferența autorităților.

Odată ce sunt recuperate, obiectele de patrimoniu cultural mobil mai au de parcurs câteva etape înainte de a ajunge din nou să fie expuse, sau returnate proprietarilor de drept. Condițiile în care au fost depozitate, sau ascunse de traficanți, nu întruneau întotdeauna standardele de lumină, temperatură,

⁵⁰¹ Inside the multimillion-dollar illegal trade in artefacts from the Middle East (thenationalnews.com).

⁵⁰² Campbell Peter, *Illicit Magnet Fishing in Oxford, UK.*, comunicare susținută în cadrul *Cultural Heritage Crime Conference, 2022, 1-3 august 2022.*

umiditate etc., deci de conservare adecvată. Ele sunt evaluate și acolo unde este cazul sunt restaurate, proces migălos și îndelungat. Această etapă fiind încheiată, urmează revenirea lor în muzee, sau în spațiile de unde au fost furate, pentru a fi puse din nou în valoare. Revenirea în muzeu presupune și ea asigurarea unui climat sigur, precum și evidențierea valorii acestor obiecte patrimoniale.

În anumite țări s-a recurs la crearea unui muzeu care să cuprindă toate obiectele recuperate de la traficanți, fiecare cu istoria lui, pentru a sublinia importanța salvagărdării și protejării acestor bunuri unicate. Astfel, în Italia s-a recurs la înființarea, în iunie 2022, a *Muzeului artefactelor salvate*, *Museo dell'Arte Salvata* și returnate. Dario Franceschini, Ministrul Culturii din Italia sublinia faptul că: *Stolen works of art and archaeological relics that are dispersed, sold or exported illegally is a significant loss for the cultural heritage of the country. Protecting and promoting these treasures is an institutional duty, but also a moral commitment: it is necessary to take on this responsibility for future generations.*⁵⁰³ (*Lucrările de artă și relicvele arheologice furate care sunt dispersate, vândute sau exportate ilegal sunt o pierdere semnificativă pentru patrimoniul cultural al țării. Protejarea și promovarea acestor comori este o datorie instituțională, dar și o obligație morală: este necesar să-ți asumi această responsabilitate pentru generațiile viitoare.*)

Și în Irak oficialitățile au expus la Bagdad artefactele recuperate din Marea Britanie și Suedia, furate în timpul haosului generat după invazia Statelor Unite în 2003 și dispărute din țară. Împreună cu Organizația Națiunilor Unite, Irakul face eforturi pentru recuperarea tuturor obiectelor de patrimoniu aflate în afara granițelor țării. Ministrul de externe al Irakului, Mohammed al Hakim este hotărât să nu precupețească niciun efort pentru a recupera patrimoniul pierdut.⁵⁰⁴

Un proiect deosebit a fost anunțat de UNESCO prin care se urmărește crearea unui muzeu virtual care să cuprindă artefactele furate la scară mondială prezentate în versiune 3D, care să ușureze recuperarea acestora. La acest proiect va colabora și INTERPOLUL în a cărui bază de date sunt stocate mai mult 52 de mii de obiecte de patrimoniu cultural dispărute din întreaga lume. Responsabilul acestui proiect este arhitectul Francis Kere care va colabora și cu programatori web. Acest muzeu va costa aproximativ 2,5 milioane de dolari și este preconizat să fie accesibil publicului din anul 2025.⁵⁰⁵

⁵⁰³ <https://www.outlookindia.com/travel/museum-of-rescued-art-features-italy-s-ancient-and-stolen-relics--news-202930>.

⁵⁰⁴ https://www.voanews.com/a/arts-culture_iraq-displays-stolen-artifacts-recovered-uk-sweden/6172840.html.

⁵⁰⁵ <https://www.metalocus.es/en/news/francis-kere-plans-virtual-museum-stolen-artefacts-unesco>.

Multe alte state încearcă să-și recupereze obiectele de patrimoniu ajunse în alte țări din diferite motive. Chiar și British Museum a apelat la ajutorul publicului pentru a recupera în jur de 2000 de obiecte sustrase din colecțiile sale, se pare de un angajat la muzeului și găsite pe internet la diferite licitații. În anunțul său directorul muzeului roagă ca oricine constată că a achiziționat în trecut sau în prezent un obiect de patrimoniu care ar fi aparținut muzeului, să îl returneze. Apelul a avut succes în jur de 600 de obiecte fiind deja returnate.⁵⁰⁶

Repatrierea se face cu eforturi diplomatice, politice și financiare substanțiale. Și în România colaborarea dintre Ministerul de Externe, Ministerul Culturii și muzee, a dus la soluționarea repatrierii unor bunuri de patrimoniu.

Corupția joacă și ea un rol important, fiind întâlnită la toate nivelele, de la vameși, polițiști, procurori, la angajați ai instituțiilor de cultură, facilitând activitatea infracțională.

Educația de patrimoniu și mijloacele de protecție din școli și universități, sau mai bine zis lipsa ei, duc la neînțelegerea importanței moștenirii culturale pentru identitatea națională.

Ignoranța și nepăsarea contribuie și ele la distrugerea voluntară sau involuntară a multor de piese de patrimoniu.

Conștientizarea populației sub diferite forme în legătură cu necesitatea protejării și valorificării patrimoniului cultural din spațiul românesc ar trebui să fie o prioritate, pentru a ne înscrie cu specificul nostru în patrimoniul cultural universal.

⁵⁰⁶ <https://www.nbcnews.com/news/world/british-museum-missing-treasure-artefacts-london-rcna117795>

Bibliografie selectivă

Surse primare

Informații furnizate de IPJ Cluj, Mircea Ion Rus, Comisar Șef de Poliție;
Informații furnizate de Josanu Vitalie, IPJ Neamț;
Informații furnizate de IPJ Hunedoara;
Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, Secția de urmărire penală criminalistică;
Parchetul de pe lângă Judecătoria Orăștie;
Curtea de Apel Alba Iulia. Secția penală;
Curtea de Apel Deva. Secția penală;
Interviu cu Directorul Muzeului Național Brukenthal din Sibiu.

Lucrări generale

a) În volume

Avram Sultana, *Incursiune în antropologie*, Editura Techno Media, Sibiu, 2007.
Bernce L Murphy, *Museums, Ethics and Cultural Heritage*, edit. ICOM, Editura Routledge, New York, iunie 2016.
Blaa Lucian, *Trilogia culturii – Orizont și stil*, Editura pentru Literatură Universală, București, 1969.
Boll Dirk, *Art for Sale. A Candid View of the Art Market*, Editura Catje Cantz; Revised edition, 2011.
Brandi Cesare, *Teoria restaurării*, Editura Meridiane, București, 1996.
Candrea Adina Nicoleta, Nechita Florin, *Interpretarea și Promovarea Patrimoniului Cultural din Muzeu*, Editura Universității Transilvania, Brașov, 2015.
Câdea Virgil, *Mărturii românești peste hotare, Mică enciclopedie de creații românești și de izvoare despre români în colecții din străinătate*, vol.I, Editura Enciclopedică, București, 1991.
Dicționarul explicativ al limbii române, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1975.
Ferraro Gary, *Cultural Anthropology. An Applied Perspective*, West Publishing Company, St. Paul, Minneapolis, 1995.
Florescu Radu, Miclea Ion, *Tezaur transilvane la Kunsthistorisches Museum din Viena*, Editura Meridiane, București, 1979.

- Florescu, Radu, *Bazele muzeologiei*, Universitatea Creștină Dimitrie Cantemir, București, 1996.
- Gherman Traian, *Meteorologia populară. Observări, credințe și obiceiuri*, Editura Paidea, București, 2002.
- Gorovei Artur, *Credinți și superstiții ale poporului român*, Editura Grai și suflet – Cultura Națională, București, 1995.
- Lașcu Mihail, *Infracțiuni contra patrimoniului*, Univ. de Criminologie, Chișinău, 2003.
- Mallalieu Huon, Editor, *Antiques Roadshow. Antiques Hunting*, Boxtree Limited, Broadwall House, New Interlitho S.p.A. Milan, 1996.
- Musteață Sergiu, *Arheologia și politicile de protejare a patrimoniului cultural în România; Culegere de studii*, Editura Arc, Chișinău, 2014.
- Muzeele din România între clasic și modern. Proiecte muzeale (1990-2010) Catalogul expoziției*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2011.
- Nicolescu Corina, *Muzeologie generală*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1975.
- Oprea Petre, *Colecționari de artă bucureșteni*, Editura Meridiane, București, 1976.
- Oprîș Ioan, *Ocrotirea patrimoniului cultural*, Editura Meridiane, București, 1986.
- Oprîș Ioan, *Protejarea mărturiilor cultural-artistice din Transilvania și Banat după Marea Unire*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1988.
- Oprîș Ioan, *Istoria muzeelor din România*, Editura Museion, București, 1994.
- Oprîș Ioan, *Transmuseographia*, Editura Oscar Print, București, 2003.
- Oprîș Ioan, *Managementul muzeal*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2010.
- Oprîș Ioan, *Colecționism, Muzeologizare, Patrimonializare*, Editura Oscar Print, București, 2013.
- Oprîș Ioan, *Muzeograme vechi și noi*, Editura Oscar Print, București, 2014.
- Oprîș Ioan, *Muzee și colecții; Museums and Collections*, Editura Alcor Edimpex, București, 2015.
- Pamfile Tudor, *Văzduhul după credințele poporului român*, Editura Paidea, București, 2001.
- Pelin Mihai, *Marele rapt regal*, Editura Kullusys, București, 2006.
- Pernille Askerud, Etienne Clement, *Preventing the Illicit Traffic in Cultural Property*, Editura UNESCO, Paris, 1997.
- Ricoeur Paul, *Memoria, istoria, uitarea*, Editura Amarcord, Timișoara, 2001.
- Săgeată Radu, *Globalizare culturală și cultură globală; global și local în geografia culturală*, Editura Universitară, București, 2009.
- Scurtu Ioan, *Tezaurul României de la Moscova*, Editura Enciclopedică, București, 2014.
- Seydewitz Ruth, Seydewitz Max, *Operațiunea Linz – cel mai mare jaf de opere de artă al tuturor timpurilor*, Editura Meridiane, București, 1979.
- Târnoveanu-Oberlander Irina, *Un viitor pentru Trecut; Ghid de bună practică pentru păstrarea patrimoniului cultural*, Editura CIMEC, București, 2002.

b) În reviste

- Avram Sultana, *Elemente de kitsch în locuința românească din Ardeal – impactul asupra turismului rural. Studiu de caz: comuna Rășinari, județul Sibiu*, în „Simpozion”, Giula, Institutul de cercetări al românilor din Ungaria, 2007; *Idem, Aspects Regarding Kitsch Perovading Post-Communist Romania, în Discourse as a Form of Multiculturalism in Literature and Communication*, coord. Iulian Boldea, Arhipelag XXI Press, Tîrgu-Mureș, 2015.
- Becuț Marinescu Anda, Ciobanu Ioana, Anăstăsoaie Luciana, Hampu Veronica, *Studiul privind atitudinea tinerilor față de obiectivele de patrimoniu cultural în: Tinerii și patrimoniul cultural* coord. Croitoru Carmen, Becuț Marinescu Anda, Editura Universul Academic, București, 2018.
- Boda Gherghina, *Rolul patrimoniului cultural în procesul educațional, Pedagogia de patrimoniu și parteneriatul muzeu-școală*, în *Patrimoniul cultural: cercetare și valorificare*, VI, Culegere de studii, Universitatea pedagogică de stat „Ion Creangă”, Chișinău, p. 347, 2018.
- Boda Gherghina, *Strategies for Preserving and Safeguarding World Heritage Sites*, in: *PLURAL*, 8, no.1, Editura ARC, Chișinău, 2020.
- Borș Corina, *Analiză asupra stadiului implementării prevederilor Convenției de la Valletta în România*, în: *Tendențe curente în protecția patrimoniului arheologic în România și Republica Moldova*, Editura Arc, Chișinău, Iași 2016.
- Caraman Iurie, *Diversitatea culturală și modificarea componentelor vieții sociale*, în: *Revista de Filosofie, Sociologie și Științe Politice*, nr. 2 (153) – 2010.
- Drăghici Elisaveta, *Relația dintre cultură și societate: delimitări conceptuale*, în: *Analele Universității Dunărea de Jos din Galați*, fascicula XX, Sociologie nr. 11, 2016.
- Bregman Alvan, *Security and the International Traffic of Rare Books and Archival documents*. Ianuarie 2005; în: *Ideals.illinois.edu*
- Campbell Peter, *Illicit Magnet Fishing in Oxford, UK.*, comunicare susținută în cadrul *Cultural Heritage Crime Conference 2022*, 1-3 august 2022.
- Crișan Vasile, *Protecția patrimoniului cultural sibian. Istorie și actualitate*, în: *Conferințele Bibliotecii Astra*, tipografia Bibliotecii Astra, nr. 105, 2010.
- Dobre Laurențiu, *Protejarea patrimoniului arheologic în județul Constanța* în: *Arheologia și politicile de protejare a patrimoniului cultural în România*, Culegere de studii, Sergiu Musteață, Editura Arc, Chișinău-Iași, 2014.
- Dobre Laurențiu Marin, *Arheologie subacvatică. Epave din lemn descoperite în România în perioada 1989-2015*, în: *Tendențe curente în protecția patrimoniului arheologic în România și Republica Moldova*, Editura ARC, Chișinău. Iași, 2016.
- Florescu Radu, *Conservarea-restaurarea ca etapă a cercetării bunurilor culturale* în: *Cercetari de conservare și restaurare*, Editura Muzeului Național de Istorie, București, 1982.

- Georgescu Florian, *Conservarea și restaurarea patrimoniului cultural național – necesitate vitală a activității muzeistice*, în: *Cercetări de conservare și restaurare*, Editura Muzeului Național de Istorie, București, 1982.
- Gîrbacia Florin, Butnariu Silviu, Orman Alex Petre, Postelnicu Cristian Cezar, *Virtual Restoration of Deteriorated Religious Heritage Objects Using Augmented Reality Technologies*, în: *European Journal of Science and Theology*, Vol. 9 no. 2 ECOZONE Publishing House, Iași, April, 2013.
- Mihăescu Corina, *Demersuri actuale în conservarea patrimoniului cultural imaterial al umanității. Ceramica de Horezu, element de patrimoniu imaterial UNESCO: Monitorizare 2021*, în: *Patrimoniul Imaterial și Cultura Tradițională, Buletin Informativ*, Nr. 6 Editura Patrimonia, 2021.
- Musteață Sergiu, *Etica și deontologia profesională în arheologia contemporană*, în: *Arheologia și politicile de protejare a patrimoniului cultural în România. Culegere de studii*, Editura Arc, Chișinău, 2014.
- Pisică Gheorghe, *Codul de etică al muzeelor-baza principală de funcționare a muzeului contemporan*, în: *Tyragetia*, serie nouă, nr. 2 (20), 2011.
- Rusu Marinela, *Co-existență multiculturală într-o lume globalizată*, în: *Diversitate interculturală; cultură și societate*, Volumul II, Editura Ars Longa, Iași, 2017.
- Stanciu Măriuca, *Cuvânt înainte*, în: vol: *Colecțiile de patrimoniu în era digitală; Lucrările celui de-al doilea workshop*, coord. Măriuca Stanciu, Editura Academiei Române, București, 2017.
- Târnoveanu-Oberlander Irina, *Patrimoniul arheologic în perioada modernă*, în: *„Arheologia și politicile de protejare a patrimoniului cultural în România, Culegere de studii*, Editura Arc, Chișinău, 2014.
- Teodor S. Eugen, *How effective is the law's protection? Limes Transalutanus case* în: *Tendințe curente în protecția patrimoniului arheologic în România și Republica Moldova*, Editura Arc, Chișinău, Iași 2016.
- Yuhan Yan, *How technology Facilitates Culture Heritage Restoration and Preservation* în: *Arts Management and Technology Laboratory*, 19 mai 2022.
- Isac Claudia, Ecobici Nicolae, *Efectele Globalizării*, Microsoft Word –2.10.doc (utgjiu.ro).
- The International Archives of the Photogrammetry, Remote Sensing and Spatial Information Sciences*, volumul XLVIII-E-2-2023.
- Zaiț Dumitru, *Globalizare și etnocentrism*, în: *Cross-cultural Management Journal*, vol.III, Issue 1 (4) 2001.

Lucrări speciale

a) În volume

- Binder Elisabeth, Erika Klemm, *Kunstführer Johanniskirche; Ein Rundgang*, Editura Honterus Druckerei, Sibiu, 2013, apărută în seria cărților *Miscellanea ecclesiastica*, volumul XII.
- Borș Corina, *Protejarea patrimoniului arheologic din România. Despre situri și monumente arheologice din perspectiva evoluției cadrului legislativ în context European*, Editura MEGA, Cluj Napoca, 2014.
- Boz Zeynep, *Combaterea traficului ilicit de bunuri culturale: un set de instrumente pentru sistemul european de justiție și de aplicare a legii*, Paris, 2023.
- Casement William, *Many Faces of Art Forgery: From the Dark Side to Shades of Gray*, Editura Rowman Literfield Publishers, 2022.
- Custurea G et al. *Coins Hoards of Dobruđa*, Editura EX PONTO, Constanța, 2007.
- Lazăr Augustin, Alămoreanu Sorin, Borș Corina, Roșian Iuliana Lucreția, Ionescu Petre *Combaterea traficului cu bunuri culturale Patrimonium III: recuperarea trecutului*, Editura Universul juridic, București, 2013.
- Deodato Tapete, Francesca Cigna, *Satellite Technologies for Monitoring Archaeological Sites at Risk*, in: *Stolen Heritage; Multidisciplinary Perspectives on Illicit Trafficking of Cultural Heritage in the EU and the MENA Region*, edited by Arianna Traviglia, Lucio Milono, Cristina Tonghini, Riccardo Giovanelli, Venezia: Edizioni Ca' Foscari Digital-Publishing, 2021.
- FATF REPORT, *Money Laundering and Terrorist Financing in the Art and Antiquities Market*, Paris, February, 2023.
- Fătuloiu Dan Valentin, Cuvânt înainte în volumul Florescu Bujor, Condruz Aurel, Arsenescu Margareta *Patrimoniul Reîntregit: Bunuri culturale mobile restituite patrimoniului cultural național și universal 1989-2007* Editura Artprint, București, 2007.
- Florescu Bujor, Aurel Condruz, Arsenescu Margareta, *Patrimoniul Reîntregit: Bunuri culturale și arheologice redat patrimoniului cultural național și universal*, Editura Artprint, București, 2007.
- Fundația Collegium XXI și I.G.P.R. *Millenia Opes. Reîntregirea bogăției milenare a României*, Editura/ Tipografia Aria, București, 2015.
- Ganciu Iulian, *Heritage for sale! The Role of Museums in Promoting Metal Detecting and Looting in Romania, December 2018*, in (PDF) (researchgate.net).
- Geamănu Ioan, *Protecția patrimoniului cultural național necesitate pentru ordinea publică și siguranța națională (rezumatul tezei de doctorat)*, București, 2006.
- Hrib Dana Roxana, Chituță Alezandru Constantin, *Marele furt din Muzeul Brukenthal 1968/ The Great Theft from Brukenthal Museum*, Editura Muzeului Național Brukenthal, Sibiu, 2022.

- Ionescu Alina Geanina, *Conservarea și restaurarea icoanelor din colecțiile Muzeului ASTRA*, Editura ASTRA Museum, Sibiu, 2010.
- Ionescu Alina Geanina, *Icoane pe lemn, Icoane pe sticlă. Cercetare, Restaurare, Valorificare*, Editura Astra Museum, Sibiu, 2014.
- Lazăr Augustin, Condruz Aurel, *Corpus Juris Patrimoniului Patrimoniul cultural național*, Editura Lumina Lex, București, 2006.
- Matei Gabriela, *Investigarea criminalistică a infracțiunilor privind operele de artă și artefactele arheologice*, Editura Universul Juridic, București, 2010.
- Nichifor Chrisanta Daniela, *Protecția penală a patrimoniului cultural național*, 2009, rezumatul tezei de doctorat.
- Olaru Valeriu Ion și Gabriela Negoescu, *Restaurare lăzi de zestre; mobilier pictat. Restaurarea colecției de lăzi de zestre a Muzeului ASTRA*, Editura ASTRA Museum, Sibiu, 2011.
- Oprîș Ioan, *Donații și donatori*, Editura Oscar Print, București, 2007.
- Oprîș Ioan, *Patrimoniul cultural național între lege și fărădelege*, Editura Stefadina, București, 2018.
- RESTITUTIO IN INTEGRUM, volum colectiv publicat cu ocazia Simpozionului Internațional: *Cooperare Internațională și strategii de investigare a furturilor și traficului cu bunuri culturale mobile*, Deva, jud. Hunedoara, iunie 2013, editat de European Art Gallery.

b) În reviste

- Bunoiu Victor, *Detectoarele de metale în România – vulnerabilitate națională în protejarea patrimoniului arheologic*, în: *Tendențe curente în protecția patrimoniului arheologic în România și Republica Moldova*, coord. Musteață Sergiu, Editura Arc, Chișinău, 2016.
- Ciobanu Cristina, *Contribuția polițiștilor călărășeni la recuperarea bunurilor culturale*, în: *Arheologia și politicile de protejare a patrimoniului cultural în România*, Culegere de studii, Coord. Sergiu Musteață, Editura Arc, Chișinău-Iași, 2014.
- Crăciunescu Adrian, *Codul patrimoniului cultural ca necesitate pentru România*, în: *Tendențe curente în protecția patrimoniului arheologic în România și Republica Moldova*, Editura Arc, Chișinău, 2016.
- Ciută Marius Mihai, *Detectorismul între amatorism și nevoia de îmbogățire. O încercare de a schița profilul detectoristului din România (1933-2016)*, în: *Tendențe curente în protecția patrimoniului arheologic în România și Republica Moldova*, Editura ABC, Chișinău-Iași, 2016.
- Ciută Marius Mihai și Borangic Cătălin, *A Recently Recovered Lot of Iron Tools and Weapons Originating in the Area of Orăștie Mountains*, în: *Brukenthal. Acta Musei*, XIII. 1, 2018.
- Ciută Marius Mihai, *Un colier din aur cu pandantive și o pereche de cercei, din aur din situl cetății dacice de la Căpâlna, (com. Săsciori, jud. Alba) în: Apulum*, LV, pp. 87-124, 2018.

- Ciută Marius Mihai, *Restituiri. Două piese sculpturale, recent redade patrimoniului cultural național*, în: *Anuarul Institutul de cercetări socio-umane*, nr.25 Anul XXV, Editura Academiei Române, Sibiu, 2018.
- Ciută Marius Mihai, *Collectors and Collections-an Unexpected Case*, în: *Acta Terrae Septemcastrensis*, XVIII, 2019.
- Ciută Marius Mihai *Despre colecții și colecționari. Un caz atipic*, *Apulum*, Muzeul Național al Unirii Alba Iulia, 57-2020, în: *Acta Terrae Septemcastrensis*, XVIII.
- Lazăr Augustin, *Metodologia investigării infracțiunilor din domeniul patrimoniului cultural național*, în: *Combaterea criminalității contra Patrimoniului Cultural European*, PATRIMONIUM II, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2009.
- Lazăr Augustin, *Recuperarea trecutului. Despre circumstanțele recuperării tezaurilor dacice sustrate din situl arheologic Sarmizegetusa Regia*, în: *Combaterea traficului cu bunuri culturale – recuperarea trecutului*, *Patrimonium III*, Editura Universul Juridic, București, 2013.
- Moise Daniela, *Germanul acuzat că a traficat mii de artefacte furate de la Sarmizegetusa a scăpat de pușcărie*, în: *Gazeta de Sud*, Craiova, 4 august, 2022.
- Opriș Ioan, *Prin educație muzeală spre mai bine*, în: Opriș Ioan, Aurelia Duțu, Rodica Antonescu, Georgeta Roșu, Angelica Mihăilescu, Daniela Mihai, Narcisa Știucă *Ghid de bune practici în protejarea și promovarea patrimoniului cultural rural*, Institutul Național al Patrimoniului, București, 2012.
- Petac Emanuel, Nicolae Popa, *Considerații asupra tezaurului monetar roman închinat la Traian descoperit pe Dealul Prihodiștii (Grădiștea de Munte, Com. Orăștioara de Sus, Jud. Hunedoara) în anul 2002*, în: *Studia numismatica et archeologica*, Editura Academiei Române, Editura Constantin Matasă, București, Piatra-Neamț, 2018.
- Plantos Cristinel, Ciută Marius-Mihai, *New Recovered Archaeological Artifacts from Piatra Craivii, Dacian Fortress (Cricău Commune, Alba County)*, în: *Acta Terrae Septemcastrensis*, XIV, Sibiu, 2015.
- Pop Florin-Vasile, *Universalizarea patrimoniului cultural local. Studiu de caz: Bisericile de lemn din țara Lăpușului*, în: *Memoria Ethnologica Nr. 66-67 ianuarie – iunie 2018 (An XVIII)*.

Bibliografie digitală

<http://www.cultura.ro/directia-patrimoniu>

http://www.cultura.ro/sites/default/files/inlinefiles/TEZE_PREALABILE_CODUL_PATRIMONIULUI_fin041016.pdf

<https://mesagerulneamt.ro/2020/01/politia-de-patrimoniu-trasa-pe-dreapta-de-inconstienta-guvernantiilor/>

<https://www.politiaromana.ro/ro/articole-revista-politia-romana/patrimoniul-cultural-resursa-strategica-pentru-o-europa-unita>

- <https://www.tara-vrancei.ro/disciplina-educatie-pentru-patrimoniu-cultural-programa-scolara-2016-2017.html>
- <http://oaji.net/articles/2017/4586-1489525673.pdf>
- <https://lege5.ro/Gratuit/gu4tcnbw/conventia-asupra-masurilor-ce-urmeaza-a-fi-luate-pentru-interzicerea-si-impiedicarea-operatiunilor-ilicite-de-import-export-si-transfer-de-proprietate-al-bunurilor-culturale-din-14111970>
- <http://www.informatia-zilei.ro/sm/codul-patrimoniului-cultural-va-fi-redactat-in-doi-ani/>
- <http://www.cultura.ro/tezele-prealabile-ale-codului-patrimoniului-cultural>
- <https://www.icr.ro/pagini/legea-privind-infiintarea-icr>
- <https://lege5.ro/Gratuit/gezdamrge/dispozitii-privind-patrimoniul-bisericesc-statut?dp=gm2dmnrqhezde>
- https://ro.wikipedia.org/wiki/Muzeul_Istoriei,_Culturii_%C8%99i_Spiritualit%C4%83%C8%9Bii_Cre%C8%99tine_de_la_Dun%C4%83rea_de_Jos
- <https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2019/06/egypt-stolen-antiquities-tutankhamun-christies-auction.html>
- LEGEA_182_2000_PROTEJAREA_PATRIMONIULUI_CULTURAL_NATIONAL_MOBIL.pdf (edu.ro)
- <https://magazine.artland.com/a-brief-history-of-art-collecting/>
- https://ro.wikipedia.org/wiki/Samuel_von_Brukenthal
- Will Scottish university's return of bronze bust to Benin start a trend?, Europe News & Top Stories – The Straits Times
- (1) Art Crime minuto per minuto | Groups | Facebook
- Icoane și ușile de la catapeteasmă, furate din Biserica Sf. Vasile [Dumbrava, Timișești] © (ziartarguneamt.ro)
- Furt de mii de euro din biserică. "Au fost luate pentru a fi folosite în gospodărie" (turnulsfatului.ro)
- Local: Furt cu prejudiciu mare dintr-o biserică din Suceava hotii au dat jos de pe schele peste două tone de tablă pentru acoperis » Monitorul de Suceava – Luni, 23 Septembrie 2019 (monitorulsv.ro)
- Mai multe tablouri de patrimoniu, furate dintr-un imobil din București | Ziarul Curentul
- 23 de obiecte de patrimoniu, furate din institutii – Presa regionala 2007 – HotNews.ro
- Detectorism, protecție, agresiune – Dilema veche
- Microsoft Word – PROPUNERI_vers2.docx (esteo.ro)

Magazinele de antichități: ghid de întoarcere în istorie – Capital

Homepage | Casa de licitații ALIS

Cum s-a transformat Facebook în centru de comerț ilegal de antichități, în perioada de izolare (zf.ro)

În interiorul comerțului de antichități al ISIS – Arte + cultura 2021 (line-magazine.com)

„Flota mocănițelor“, traficată în Occident. Doi experți în patrimoniu sunt acuzați că au falsificat probe pentru a-l salva pe austriacul Georg Hocevar | adevarul.ro

Omenie=Mita. Vezi aici limbajul celor care „vamuiau“ Romania – Stirileprotv.ro

Diagnoza faptelor de corupție în care au fost implicați angajați ai Ministerului Afacerilor Interne (pna.ro)

Statul se pregătește să recupereze praful de pe tobă în cazul vameșilor corupți (replicaonline.ro)

Percheziții la suspecți de furturi de obiecte de patrimoniu – MINISTERUL AFACERILOR INTERNE (gov.ro)

Lista-laboratoarelor-de-conservare-si-restaurare-autorizate.pdf (cultura.ro)

Museums spending too little to prevent artefacts being stolen from their collections, expert warns | The Independent | The Independent

Study on the Anti-Theft Technology of Museum Cultural Relics Based on Internet of Things | IEEE Journals & Magazine | IEEE Xplore ; Security in Museums, Archives and Libraries – A Practical Guide (collectionstrust.org.uk)

INTERPOL launches app to better protect cultural heritage

Ensuring cultural heritage security during lockdown: a challenge for museum professionals and police services (interpol.int)

Smart New Solutions for Protecting Antiquities | Center for Art Law (itsartlaw.org)

Fighting the illicit trafficking of cultural property: a toolkit for European judiciary and law enforcement; 2018 (unesco.org)

Zeci de kilograme de aur și argint de tezaur, trimise sub pază armată în Spania. 800 de artefacte participă la o expoziție – Stirileprotv.ro

ISTORIA FĂRĂ PERDEA | Tezaurul României, o amintire nostalgică. După 1989, România a recuperat doar 77 de grame, din 93,4 tone de aur (mediafax.ro)

Joshua Knelman, A Brief History of Art Theft, in:

<https://go.gale.com/ps/i.do?id=GALE%7CA263521602&sid=googleScholar&v=2.1&it=r&linkaccess=abs&issn=00336041&p=AONE&sw=w&userGroupName=anon~6f117fa0>

<https://blog.singularart.com/en/2019/07/03/stolen-goods-the-strange-history-of-art-heists/>

Camera de Chihlimbar, cea de-a opta minune a lumii (historia.ro)

Misterul dispariției Salonului de Chihlimbar, pe punctul de a fi dezlegat |
DCNews

The 10 Most-Wanted Missing Paintings In The World (theculturetrip.com)

<https://www.artloss.com/search/>

<https://www.fbi.gov/investigate/violent-crime/art-theft>

<https://www.artloss.com/search/>

https://m.rfi.ro/special-paris-145848-trafic-de-antichitati-fostul-presedinte-director-al-luvru-paris-este-pus-sub?fbclid=IwAR1BqfMflo7BYBc2-repuK_YS5YuK_Ouo9TfFHuWUJU43W76aRgV9xBPf8o

Istoria celui mai răsunător jaf de opere de artă din România comunistă, produs chiar sub nasul Securității. Autorii n-au mai fost prinși niciodată | adevarul.ro

<https://maritime-spatial-planning.ec.europa.eu/projects/submarine-archaeological-heritage-western-black-sea-shelf>

Brukenthal (jurnalul.ro)

<https://www.realitatea.net/stiri/actual/millenia-opes-reintregirea-boga-ie-i-milenare-a-romaniei->

[p_5dcc9217406af85273d23d23?fbclid=IwAR28toIGxcGJzeKojzpsLBL5MZQUN_-gz00FwHrl0lcpI69dCOLILatQ6V0](https://www.realitatea.net/stiri/actual/millenia-opes-reintregirea-boga-ie-i-milenare-a-romaniei-p_5dcc9217406af85273d23d23?fbclid=IwAR28toIGxcGJzeKojzpsLBL5MZQUN_-gz00FwHrl0lcpI69dCOLILatQ6V0)

[https://www.politiaromana.ro/ro/comunicate/operatiunea-](https://www.politiaromana.ro/ro/comunicate/operatiunea-pandora?fbclid=IwAR2S5PnhgLZUJtV60kKMajo6Ap4wBeyEx1B8x4I8GSvU3sy7ovz9wAEz-Dk)

[pandora?fbclid=IwAR2S5PnhgLZUJtV60kKMajo6Ap4wBeyEx1B8x4I8GSvU3sy7ovz9wAEz-Dk](https://www.politiaromana.ro/ro/comunicate/operatiunea-pandora?fbclid=IwAR2S5PnhgLZUJtV60kKMajo6Ap4wBeyEx1B8x4I8GSvU3sy7ovz9wAEz-Dk)

[https://www.ziartarguneamt.ro/catalogul-icoanelor-furate-din-romania-incredibil-cat-de-multe-icoane-au-fost-](https://www.ziartarguneamt.ro/catalogul-icoanelor-furate-din-romania-incredibil-cat-de-multe-icoane-au-fost-furate?fbclid=IwAR1daCyjoNflfwXI70NbhVyI4MSK-VLhDxSLzXW0ALAjRaG6f1wkfTHQst0)

[furate?fbclid=IwAR1daCyjoNflfwXI70NbhVyI4MSK-VLhDxSLzXW0ALAjRaG6f1wkfTHQst0](https://www.ziartarguneamt.ro/catalogul-icoanelor-furate-din-romania-incredibil-cat-de-multe-icoane-au-fost-furate?fbclid=IwAR1daCyjoNflfwXI70NbhVyI4MSK-VLhDxSLzXW0ALAjRaG6f1wkfTHQst0)

[http://stiri.tvr.ro/tag/furt-tablouri-](http://stiri.tvr.ro/tag/furt-tablouri-rotterdam_52221?fbclid=IwAR0WNB6xCbHQf6varOvj6K7Y0ELIICot5Msru71snwt7ASevuYp7f8lgdU)

[rotterdam_52221?fbclid=IwAR0WNB6xCbHQf6varOvj6K7Y0ELIICot5Msru71snwt7ASevuYp7f8lgdU](http://stiri.tvr.ro/tag/furt-tablouri-rotterdam_52221?fbclid=IwAR0WNB6xCbHQf6varOvj6K7Y0ELIICot5Msru71snwt7ASevuYp7f8lgdU)

[https://adevarul.ro/news/eveniment/domnisoara-pogany-urmarita-international-politisti-statele-unite-europa-](https://adevarul.ro/news/eveniment/domnisoara-pogany-urmarita-international-politisti-statele-unite-europa-1_50ba015a7c42d5a663af4e7e/index.html?fbclid=IwAR2iMhTQWPNGJyC4KRuIMXfn7882rBdlSO0HuDA98x2IWovr_FZ1rAtTZEQ)

[1_50ba015a7c42d5a663af4e7e/index.html?fbclid=IwAR2iMhTQWPNGJyC4KRuIMXfn7882rBdlSO0HuDA98x2IWovr_FZ1rAtTZEQ](https://adevarul.ro/news/eveniment/domnisoara-pogany-urmarita-international-politisti-statele-unite-europa-1_50ba015a7c42d5a663af4e7e/index.html?fbclid=IwAR2iMhTQWPNGJyC4KRuIMXfn7882rBdlSO0HuDA98x2IWovr_FZ1rAtTZEQ)

[http://nazone.ro/2012/10/a-vandut-regele-mihai-tablouri-ale.html?fbclid=](http://nazone.ro/2012/10/a-vandut-regele-mihai-tablouri-ale.html?fbclid=IwAR0Sz_3vblYSdDmaf6jGcuiuQfAFdcAdlDgfXaGkRefTzMZu_OwR2gfi-4)

[IwAR0Sz_3vblYSdDmaf6jGcuiuQfAFdcAdlDgfXaGkRefTzMZu_OwR2gfi-4](http://nazone.ro/2012/10/a-vandut-regele-mihai-tablouri-ale.html?fbclid=IwAR0Sz_3vblYSdDmaf6jGcuiuQfAFdcAdlDgfXaGkRefTzMZu_OwR2gfi-4)

<https://www.pressalert.ro/2014/05/tablouri-valoare-de-peste-200-000-de-euro-ale-unor-pictori-romani-celebri-furate-si-inlocuite-cu-falsuri-de-nepotul-lui-petru->

groza-cum-actiona-reteaua-de-hoti-de-arta/?fbclid=IwAR2lgLTGwZV2Fu
EFPvw9ynsOT5q5_-272udcGWNgUa55x_v1sYu21L--IZY

<https://www.smithsonianmag.com/arts-culture/theft-carnegie-library-books-maps-artworks-180975506/?fbclid=IwAR383A74pWnHltoHsb4u-RYvAa00izK7NsYttjt17ZxapVP1slVFzL-f44>

https://www.academia.edu/554585/SECURITY_AND_THE_INTERNATIONAL_TRAFFIC_OF_RARE_BOOKS_AND_ARCHIVAL_DOCUMENTS?fbclid=IwAR2MYYGooWPID4nIirGVza1HOQBxeqa2LI9G1mUPfVKQ8f1Sz_Jz8wr6U

<https://nicolaebalint.wordpress.com/furtul-de-carti-rare-de-la-biblioteca-teleki-bolyai-si-o-ancheta-mult-prea-lunga/?fbclid=IwAR3w0u2KgcijS82RsuuMN39GDW6DDQOCb1lQXRhreTLrsJo-uS644hNquI>

https://adevarul.ro/locale/targu-mures/furt-patrimoniul-statului-biblioteca-teleki-targu-mures-1_50ae75d17c42d5a6639ce987/index.html?fbclid=IwAR123R-jV72EaZ0nMWt9z-et9HTpd941Ii7k7-FzNR0ZXJutnR1hojSnTis

<https://www.digi24.ro/stiri/externe/ue/povestea-cartilor-rare-furate-de-12-romani-s-a-incheiat-jaful-a-fost-planuit-ca-in-filmul-misiune-imposibila-1399458?fbclid=IwAR1lkeyhUb8viDsDVIM5RFUTL4evwJR-NebS5Zh90URkhEqBSbLVIDw4Zn8>

https://www.mai.gov.ro/flori-de-mina-descoperite-de-politistii-satmareni/?fbclid=IwAR1D6sM2Ns2OIUGyRhW5Yi4eRY-rvt8616_I5mBlisahP6dQhVq6XMBbaYI

<https://amt-lab.org/blog/2022/5/how-can-technologies-help-with-culture-heritages-restoration-and-preservation?fbclid=IwAR0WNB6xCbHQf6varOvjD6K7Y0ELIICOT5Msru7lsnwt7ASevuYp7f8lgdU>

Inside the multimillion-dollar illegal trade in artefacts from the Middle East
(thenationalnews.com)

<https://www.europafm.ro/expozitie-inedita-la-sibiu-marele-furt-din-muzeul-brukenthal-1968-ce-e-nou-dupa-54-de-ani/?fbclid=IwAR0XoobI1goyf-URyAdbgemDXI2LYmnwCB0ivFKSQGnNsD118NLC8cuge8U>

CONVENTIE 16/11/1972 – Portal Legislativ (just.ro)

https://biblioteca-digitala.ro/reviste/CIBINIUM/dl.asp?filename=06-CIBINIUM-muzeul-astra-1990-2000_190.pdf

<https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2019/06/egypt-stolen-antiquities-tutankhamun-christies-auction.html>

Inside the multimillion-dollar illegal trade in artefacts from the Middle East
(thenationalnews.com)

Zilele Europene ale Patrimoniului 2023 - apel deschis! - EU NEIGHBOURS east
Creative Europe | Culture and Creativity (europa.eu)

Patrimoniul cultural și educația | Culture and Creativity (europa.eu)

Colocviul Internațional EDU-4-HERITAGE. Competențe pentru promovarea și valorizarea patrimoniului cultural în educație – Asociația Arboroasa

ECHOE – Education for Heritage, Outdoor Education (umpcultura.ro)

Finanțări – Ambasada SUA în România (usembassy.gov)

Research and innovation (europa.eu)

Oportunități de finanțare în domeniul patrimoniului cultural | Culture and Creativity (europa.eu)

Susține cultura în educație – M3Culture.ro

Publicația bilingvă ”Susține cultura în educație. O inițiativă pentru acces la cultură în școlile din România” – M3Culture.ro

<https://curatorial.ro/arta/o-noua-definitie-pentru-muzeu-adoptata-de-icom/?fbclid=IwAR0P0hskJtH-HxO2iNfZEf0N5JFWsfMB9cCJnon2-a3Q3EqP9atEU4JMUV4>

Instrumente educaționale inovatoare pentru promovarea patrimoniului cultural
Proiectul cultural „Lecțiile patrimoniului” (tribunainvatamantului.ro)

Instrumente educaționale inovatoare pentru promovarea patrimoniului cultural
Proiectul cultural „Lecțiile patrimoniului” (tribunainvatamantului.ro)

Programa_educatie_patrimoniu_2017.pdf (piscu.ro)

Semnalizarea Colecțiilor și Muzeelor Etnografice Sătești Particulare din România (comunicatedepresa.ro)

Patrimoniul recent și patrimonializare – Muzeul National al Taranului Roman (muzeultaranuluiroman.ro)

Colecții muzeale rurale (cimec.ro)

http://www.gazetademaramures.ro/mafia-florilor-de-mina-7784?fbclid=IwAR0Y0Km5H28XzEoo9EIZFevi_luDfaBpBbWgmDvLUNcRFdX7uWS0X8G1CyE

https://ziare.com/stiri/vama/flori-de-mina-fara-acte-retinute-la-vama-nadlac-699261?fbclid=IwAR0hxFbXo4x6IufW60J1VyajUpJVsf_tKhHjmeRtDLs61_AcTEq7-ljijek

<https://www.politiadefrontiera.ro/ro/main/i-ordonanta-de-urgenta-nr-104-din-27-iunie-2001-6732.html>

<https://frontex.europa.eu/language/ro/>

<https://www.osce.org/stories/cracking-down-on-illicit-art-trade-to-improve-security>

<https://www.mae.ro/node/60755>

<https://www.juridice.ro/701140/modificarea-legii-privind-protejarea-patrimoniului-cultural-national-mobil-proiect.html>

- https://media.hotnews.ro/media_server1/document-2009-10-7-6253621-0-raportul-comisiei-prezidentiale-pentru-patrimoniul-construit.pdf
- http://www.mmediu.ro/new/wp-content/uploads/Rosia_Montana/02/Volumul%2048.pdf
- http://geosociety.ro/wp-content/uploads/2019/07/volum-abstracte_conf-Geoheritage.pdf
- https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/ro/ip_21_3144
- <https://www.agerpres.ro/justitie/2023/05/11/dgpmb-doua-perchezitii-intr-un-dosar-de-furt-de-obiecte-de-patrimoniu-din-lacasuri-de-cult--1105935>
- <https://www.cotidianul.ro/patrimoniul-cultural-romanesc-dat-in-urmarire-prin-interpol/>
- <https://isprsr-archives.copernicus.org/articles/XLVIII-M-2-2023/3/2023/isprsr-archives-XLVIII-M-2-2023-3-2023.pdf>
- <https://www.theartnewspaper.com/2023/04/11/fbi-nation-stolen-art-file-app>
- <https://b365.ro/muzeul-national-al-taranului-roman-organizeaza-un-targ-cu-antichitati-in-acest-weekend-tot-ce-trebuie-sa-stii-despre-eveniment-437077/>
- <https://www.mirceahodarnau.ro/2023/08/24/dumbraveni-targ-de-antichitati-in-incinta-castelului-apaffy/>
- <https://magazinuldeantichitati.ro/lista-cu-targuri-de-vechituri-din-romania/#Bucuresti>
- <https://viacluj.tv/a-inceput-targul-de-la-negreni-raiul-colectionarilor-de-antichitati/>
- <https://lapaspriniata.ro/2023/06/12/targul-de-la-negreni-cel-mai-mare-targ-antichitati/>
- <https://www.sursazilei.ro/obiecte-de-patrimoniu-confiscate-intr-un-targ-de-antichit%C4%83%C5%A3i/>
- <https://actualdecluj.ro/bijuterii-din-argint-si-carti-vechi-de-200-de-ani-la-targul-de-la-negreni-confiscate-de-politisti/>
- <https://www.eurodesk.ro/termen-eurodesk-2023/vrs/IDed/127>
- <https://whc.unesco.org/en/volunteers2023/>
- <https://www.oradesibiu.ro/2023/04/29/enigma-furtului-unor-statuetelor-vechi-de-7-000-de-ani-sunt-date-in-urmarire-de-mai-bine-de-10-ani/>
- <https://www.marxists.org/romana/tematica/filozofie/mdi/c09.htm>
- https://publications.europa.eu/resource/cellar/337d1fae-13c8-4919-9739-0ae31f5c6e1f.0020.02/DOC_2
- <https://ro.eferrit.com/intelegerea-difuziei-in-sociologie/>
- <https://thinkglobalheritage.wordpress.com/2017/11/21/how-globalization-affects-cultural-heritage>
- <https://historytv.ro/program/marcel-iures-prezinta-enigmele-romaniei/>

Anexe

Lista ilustrațiilor

- Fig. 1-3. Târgul de antichități, Sibiu 7 august, 2021 (colecția personală);
- Fig. 4-5. Târgul comunității rrome 4-5 septembrie 2021 (colecția personală);
- Fig. 6. Supravegherea cu ajutorul tehnologiei (după *Study on the Anti-Theft Technology of Museum Cultural Relics Based on Internet of Things*);
- Fig. 7-8. Aplicație IDArt a INTERPOL-ului;
- Fig. 9. Statuetă Atena;
- Fig. 10. Statuetă Hercules;
- Fig. 11. Statuetă Serasis;
- Fig. 12. Icoană care face parte din catapeteasmă;
- Fig. 13. Cărți recuperate de către IPJ Mehedinți;
- Fig. 14. Locomotivă traficată;
- Fig. 15. Ladă de zestre, datată în anul 1755, confiscată de Parchetul de pe lângă Tribunalul Sibiu și predată Complexului Național Muzeal Astra, unde a suferit un proces de restaurare;
- Fig. 16. Ladă de zestre, din Sighișoara, datată în anul 1897, confiscată de Parchetul de pe lângă Tribunalul Sibiu și predată Complexului Național Muzeal Astra, unde a suferit un proces de restaurare;
- Fig. 17. Ladă de zestre, din Sighișoara, datată în anul 1859, confiscată de Parchetul de pe lângă Tribunalul Sibiu și predată Complexului Național Muzeal Astra, unde a suferit un proces de restaurare;
- Fig. 18. Ladă de zestre, datată în anul 1887, confiscată de Parchetul de pe lângă Tribunalul Sibiu și predată Complexului Național Muzeal Astra, unde a suferit un proces de restaurare;
- Fig. 19. Tir cu 1449 de bunuri culturale mobile confiscate la data de 7 iulie 2008 la Vama Bechet de Poliția Dolj;
- Fig. 20-22. Câteva din bunurile de patrimoniu aflate în tirul confiscat la data de 7 iulie 2008 la Vama Bechet de Poliția Dolj;
- Fig. 23. Floare de mină confiscată la Vama Nădlac;

Fig. 24. Afișul expoziției *Marele furt din Muzeul Brukenthal 1968*;

Fig. 25. Torques dacic și monede romane din argint (sec. I a. Chr.) recuperate de Poliția Română;

Fig. 26. Tezaur de 7006 monede antice găsite într-o locuință din Germania traficate de un cetățean român;

Fig. 27. Statuete ce datează de cel puțin 7000 de ani, furate în anul 2002;

Fig. 28. *Bijuteriile călătore* cum au fost numite cele trei piese recuperate din Frankfurt am Main (Germania) la 28 ianuarie 2009 astăzi fiind depuse la Muzeul Național al Unirii din Alba Iulia;

Fig. 29. Berner *Patrimoniul recuperat expus* la Muzeul Național de Istorie a României din București;

Fig. 30-34. Obiecte recuperate de autorități prin *Operațiunea Pandora*. Listă a reglementărilor juridice începând cu 1989 (După: <http://www.cultura.ro/resurse-legislative>);

Fig. 35. Grafic reprezentând evoluția în timp a legislației privind *Protejarea Patrimoniului Cultural Național Mobil* emise de-a lungul timpului.

Fig.1-3. Târgul de antichități, Sibiu, 7 august, 2021.

Fig. 4-5. Târgul comunității rome 4-5 septembrie 2021 (Sibiu).

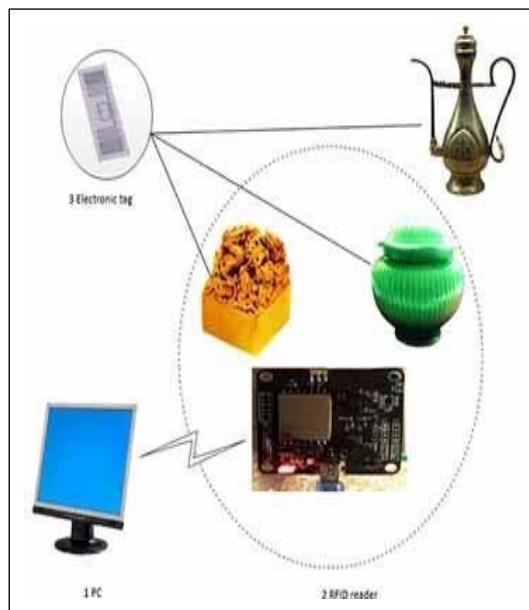

Fig. 6. După: *Study on the Anti-Theft Technology of Museum Cultural Relics Based on Internet of Things*

Fig. 7. Utilizatorii aplicației ID Art pot verifica instantaneu dacă un obiect se află printre miile de obiecte furate înregistrate ca furate în baza de date a INTERPOL-ului
După: (INTERPOL launches app to better protect cultural heritage)
Accesat la data de: 28.08.2021 ora: 15:11.

Fig. 8. Aplicația ID Art permite accesul la baza de date de obiecte de artă furate a INTERPOL-ului, creează inventarieri ale colecțiilor de artă, raportează și înregistrează situările aflate în risc.
După: (INTERPOL launches app to better protect cultural heritage)
Accesat la data de: 28.08.2021 ora: 15:11.

Fig. 9. Statuetă Atena.
Sursă: IPJ Hunedoara.

Fig. 10. Statuetă Hercules.
Sursă: IPJ Hunedoara.

Fig. 11. Statuetă Serapis.
Sursă: IPJ Hunedoara.

Fig.12. Icoană care face parte din catapeteasmă.

Sursă: Elisabeth Binder, Erika Klemm, *Kunstführer Johanniskirche; Ein Rundgang*, Editura Honterus Druckerei, Sibiu, 2013 p. 31.

/ Apărută în seria cărților *Miscellanea ecclesiastica*, volumul XII.

Fig. 13. Cărți recuperate de către IPJ Mehedinți.
Sursă: după Catalogul Patrimoniul reîntregit, p. 83.

Fig. 14. Locomotivă traficată.
Sursă: IPJ Hunedoara.

Fig. 15. Ladă de zestre, datată în anul 1755, confiscată de Parchetul de pe lângă Tribunalul Sibiu și predată Complexului Național Muzeal Astra, unde a suferit un proces de restaurare.

Sursă: *Catalogul: Mobilier pictat.*

Restaurarea colecției de lăzi de zestre a Muzeului ASTRA, p. 17.

Fig. 16. Ladă de zestre, din Sighișoara, datată în anul 1897, confiscată de Parchetul de pe lângă Tribunalul Sibiu și predată Complexului Național Muzeal Astra, unde a suferit un proces de restaurare.

După Catalogul: *Mobilier pictat. Restaurarea colecției de lăzi de zestre a Muzeului ASTRA*, p. 19.

Fig.17. Ladă de zestre, din Sighișoara, datată în anul 1859, confiscată de Parchetul de pe lângă Tribunalul Sibiu și predată Complexului Național Muzeal Astra, unde a suferit un proces de restaurare.
După Catalogul: *Mobilier pictat. Restaurarea colecției de lăzi de zestre a Muzeului ASTRA*, p. 36.

Fig.18. Ladă de zestre, datată în anul 1887,
confiscată de Parchetul de pe lângă Tribunalul Sibiu
și predată Complexului Național Muzeal Astra,
unde a suferit un proces de restaurare.
După Catalogul: *Mobilier pictat. Restaurarea colecției de lăzi de zestre
a Muzeului ASTRA*, p. 40.

Fig. 19. Tir cu 1449 de bunuri culturale mobile confiscate la data de 7 iulie 2008
la Vama Bechet de Poliția Dolj.

Sursă: după Vilvoi Nicolae *Combatting the Border Traffic in Bechet, Dolj County.*
Informație furnizată de Inspectoratul de Poliție Dolj)

Fig. 20-22. Câteva din bunurile de patrimoniu aflate în tirul confiscat la data de 7 iulie 2008 la Vama Bechet de Poliția Dolj.

Sursă: după Vîlvoi Nicolae *Combatting the Border Traffic in Bechet, Dolj County*.
Informație furnizată de Inspectoratul de Poliție Dolj.

Fig. 23. Floare de mină confiscată la Vama Nădlac.

Sursă: https://ziare.com/stiri/vama/flori-de-mina-fara-acte-retinute-la-vama-nadlac-699261?fbclid=IwAR0hxFbXo4x6IufW60J1VyajUpjVsf_tKhHjmeRtDLs61_AcTEq7-Ijjiiek.

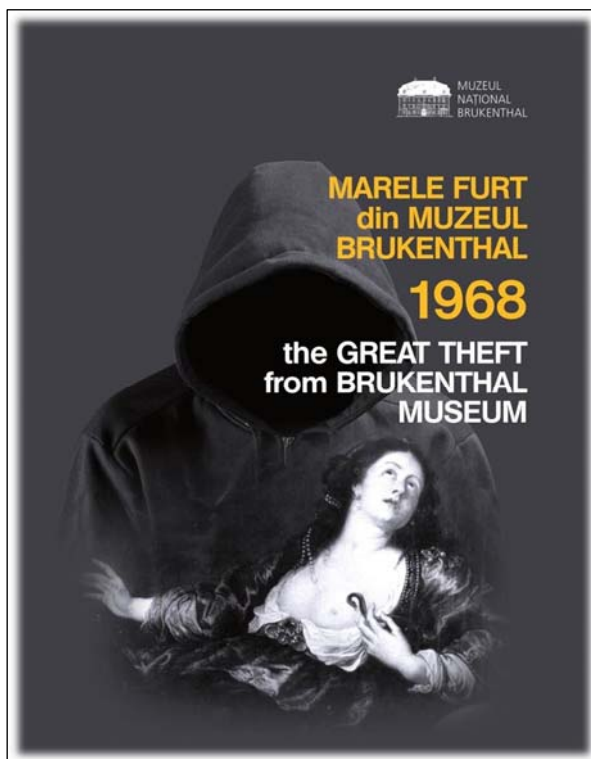

Fig. 24. Afișul expoziției *Marele furt din Muzeul Brukenthal 1968*.

Sursă: <https://www.turnulsfatului.ro/2022/12/05/expozitie-inedita-la-sibiu-bdquo-marele-furt-din-muzeul-brukenthal-1968-rdquo-a-fost-cel-mai-mare-furt-de-opere-de-arta-din-romania-198677>.

Fig. 25. Torques dacic și monede romane din argint (sec. I a. Chr.) recuperate de Poliția Română. Sursă: *Patrimoniul reîntregit* p. 14.

Fig. 26. Tezaur de 7006 monede antice găsite într-o locuință din Germania traficate de un cetățean român. Sursă: <https://www.bihorjust.ro/un-barbat-suspectat-ca-a-vandut-obiecte-din-patrimoniul-national-achitat-in-apel/>.

Fig. 27. Statuete ce datează de cel puțin 7000 de ani, furate în anul 2002
Sursă: https://www.oradesibiu.ro/2023/04/29/enigma-furtului-unor-statuettelor-vechi-de-7-000-de-ani-sunt-date-in-urmarire-de-mai-bine-de-10-ani/#google_vignette.

Fig. 28. Bijuteriilor călătoare cum au fost numite cele trei piese recuperate din Frankfurt am Main (Germania) la 28 ianuarie 2009 astăzi fiind depuse la Muzeul Național al Unirii din Alba Iulia.
Sursă: Ciută Marius Mihai, *Un colier din aur cu pandantive și o pereche de cercei, din aur din situl cetății dacice de la Căpâlna, (com. Săsciori, jud. Alba, în: Apulum, LV.*

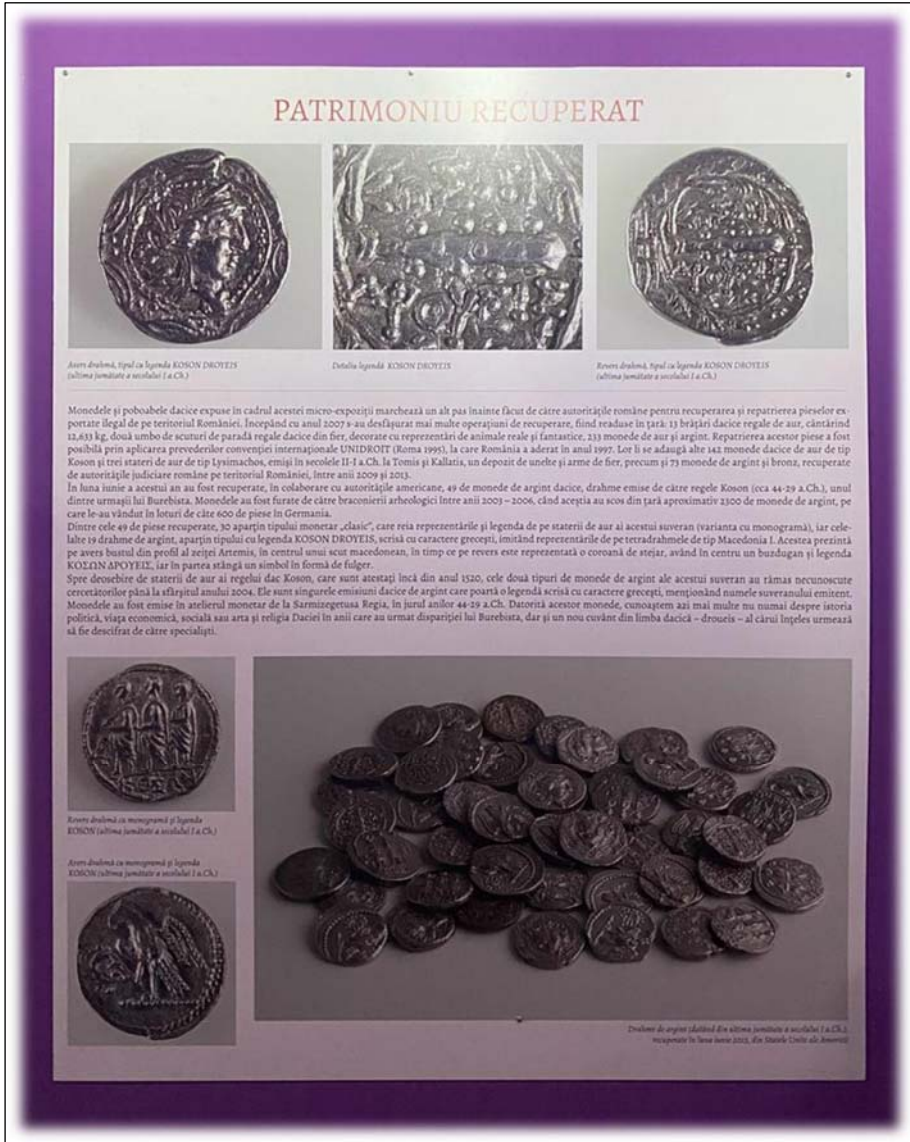

Fig. 29. Benner Patrimoniul recuperat
 expus la Muzeul Național de Istorie a României din București.
 Sursă: Foto arhiva personală.

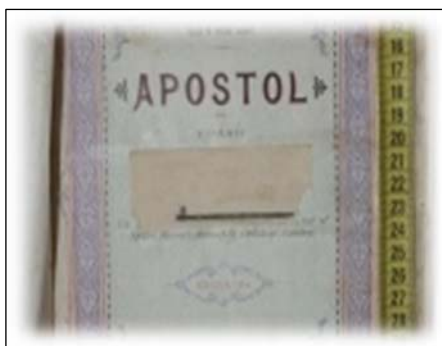

Fig. 30-34. Obiecte recuperate de autorități prin *Operațiunea Pandora*.
Sursă: <https://www.politiaromana.ro/ro/comunicate/operatiunea-pandora?fbclid=IwAR2S5Pnhg LZUjtV60kKMajo6Ap4wBeyEx1B8x4I8GSvU3sy7ovz9wA Ez-Dk> .

Listă a reglementărilor juridice începând cu 1989

- LEGEA nr. 79 din 11 noiembrie 1993 pentru aderarea României la Convenția asupra măsurilor ce urmează a fi luate pentru interzicerea și împiedicarea operațiunilor ilicite de import, export și transfer de proprietate al bunurilor culturale, adoptată de Conferința generală a Organizației Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură la Paris la 14 noiembrie 1970;
- LEGEA nr. 149 din 24 iulie 1997 pentru ratificarea Convenției UNIDROIT privind bunurile culturale furate sau exportate ilegal, adoptată la Roma la 24 iunie 1995;
- LEGEA nr. 150 din 24 iulie 1997 privind ratificarea Convenției europene pentru protecția patrimoniului arheologic (revizuită), adoptată la La Valetta la 16 ianuarie 1992;
- LEGEA nr. 182/2000 privind protejarea patrimoniului cultural național mobil, republicată, cu modificările ulterioare;
- LEGEA nr. 311/2003 a muzeelor și a colecțiilor publice, republicată;
- LEGEA nr. 285 din 6 iulie 2006 privind ratificarea celui de Al doilea Protocol la Convenția de la Haga din 1954 pentru protecția bunurilor culturale în caz de conflict armat, adoptat la Haga la 26 martie 1999;
- LEGEA nr. 99 din 16 aprilie 2007 privind acceptarea Convenției asupra protecției patrimoniului cultural subacvatic, adoptată la Paris la 2 noiembrie 2001;
- LEGEA nr. 6/2008 privind regimul juridic al patrimoniului tehnic și industrial;
- ORDONANȚA nr. 44/2000 referitoare la unele măsuri privind asigurarea bunurilor culturale mobile exportate temporar, republicată;
- ORDONANȚA nr. 42/2000 privind protecția patrimoniului arheologic și declararea unor situri arheologice ca zone de interes național, republicată, cu modificările ulterioare;
- HOTĂRÂREA nr. 1221/2000 pentru aprobarea Normelor metodologice privind acordarea certificatului de garanție guvernamentală;
- HOTĂRÂREA nr. 1420/2003 pentru aprobarea Normelor privind comerțul cu bunuri culturale mobile, cu modificările și completările ulterioare;
- HOTĂRÂREA nr. 1546/2003 pentru aprobarea Normelor de conservare și restaurare a bunurilor culturale mobile clasate;
- HOTĂRÂREA nr. 518/2004 pentru aprobarea Normelor metodologice privind exportul definitiv sau temporar al bunurilor culturale mobile, cu modificările și completările ulterioare;
- HOTĂRÂREA nr. 216/2004 pentru aprobarea Normelor privind autorizarea laboratoarelor și a atelierelor de conservare și restaurare, cu modificările și completările ulterioare;

- HOTĂRÂREA nr. 886/2008 pentru aprobarea Normelor de clasare a bunurilor culturale mobile;
- ORDINUL nr. 2035/2000 pentru aprobarea Normelor metodologice privind evidența, gestiunea și inventarierea bunurilor culturale deținute de muzee, colecții publice, case memoriale, centre de cultură și alte unități de profil, cu modificările și completările ulterioare;
- ORDINUL nr. 2062 din 9 iunie 2000 pentru aprobarea Normelor metodologice privind evidența, gestionarea și inventarierea documentelor specifice bibliotecilor publice;
- ORDINUL nr. 2008/2001 pentru aprobarea Normelor de acreditare a conservatorilor și restauratorilor, cu modificările și completările ulterioare;
- ORDINUL nr. 2009/2001 pentru aprobarea Normelor de acreditare a experților;
- ORDINUL nr. 2297 din 17 iulie 2006 pentru aprobarea Criteriilor de acordare a avizului prealabil în vederea înființării muzeelor și colecțiilor publice;
- ORDINUL nr. 2057/2007 pentru aprobarea Criteriilor și normelor de acreditare a muzeelor și a colecțiilor publice;
- ORDINUL nr. 2185/2007 pentru aprobarea Normelor de clasificare a muzeelor și a colecțiilor publice;
- ORDINUL nr. 2562/2010 privind aprobarea Procedurii de acordare a autorizațiilor pentru cercetarea arheologică, cu modificările și completările ulterioare;
- ORDINUL nr. 2497 din 26 august 2010 pentru instituirea Programului național de cercetare arheologică „Autostrada”;
- ORDINUL nr. 2408 din 23 iunie 2011 privind stabilirea personalului împuternicit să constate contravenții și să aplice amenzile prezăcute de actele normative din domeniul culturii, precum și pentru aprobarea modelului legitimației persoanelor împuternicite și a modelelor proceselor-verbale de constatare și sancționare a contravențiilor;
- REGULAMENTUL (CE) NR. 2469/96 din 16 decembrie 1996 de modificare a anexei la Regulamentul (CEE) nr. 3911/92 privind exportul bunurilor culturale;
- REGULAMENTUL (CE) NR. 974/2001 din 14 mai 2001 de modificare a Regulamentului (CEE) nr. 3911/92 privind exportul bunurilor culturale;
- REGULAMENTUL DE PUNERE ÎN APLICARE (UE) NR. 1081/2012 AL COMISIEI din 9 noiembrie 2012 pentru Regulamentul (CE) nr. 116/2009 al Consiliului privind exportul bunurilor culturale;
- OMAI nr. 251, OMCC nr. 2275, OMEC nr. 409, OMApN M119/2004 pentru aprobarea Normelor tehnice privind deținerea și comercializarea detectoarelor de metale;
- OMC nr. 2.494/2010 pentru aprobarea Metodologiei privind atestarea personalului de specialitate din domeniul cercetării arheologice și înscrierea sa în Registrul arheologilor;
- Instrucțiuni nr. 02/2016 privind regimul descoperirilor arheologice întâmplătoare;

- OMC nr. 3725/2021 privind aprobarea Regulamentului de organizare și funcționare a Comisiei Naționale pentru Soluționarea Contestațiilor în Domeniul Arheologiei;
- OMC nr. 3157/2022 pentru aprobarea Regulamentului de organizare și funcționare a Comisiei Naționale de Arheologie;
- OMC nr. 3263/2022 pentru aprobarea Codului deontologic al arheologilor din România.

Am amintit în ordine cronologică documentele emise în vederea protejării patrimoniului cultural mobil, subiectul acestei teze, începând cu anul 1993, până recent, în anul 2022. Astfel, pentru a pune în evidență succesiunea documentelor legislative, am considerat utilă realizarea unui grafic care arată evoluția în timp a documentației amintite.

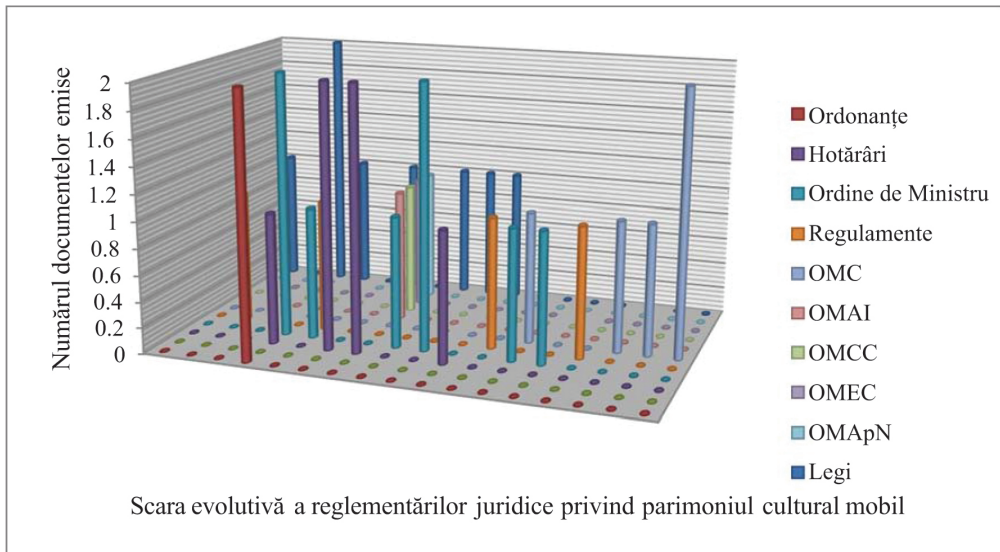

Fig.35. Grafic reprezentând evoluția în timp a legislației privind *Protejarea Patrimoniului Cultural Național Mobil* emise de-a lungul timpului

ISBN 978-606-37-2611-8